การดำเนินคดีทรมาน : ศึกษารูปแบบการสอบสวนที่เหมาะสม

โดย

นายปรเมศวร์ สุขกมลอนันต์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
นิติศาสตรมหาบัณฑิต
สาขากฎหมายอาญา
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ปีการศึกษา 2558
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

การดำเนินคดีทรมาน : ศึกษารูปแบบการสอบสวนที่เหมาะสม

โดย

นายปรเมศวร์ สุขกมลอนันต์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

นิติศาสตรมหาบัณฑิต

สาขากฎหมายอาญา

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ปีการศึกษา 2558

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Proceeding of Torture Case: Study of Appropriate Investigation

BY

Mr. Poramate Sukkamolanan

A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS

FOR THE DEGREE OF MASTER OF LAWS

CRIMINAL LAW

FACULTY OF LAW

THAMMASAT UNIVERSITY

ACADEMIC YEAR 2015

COPYRIGHT OF THAMMASAT UNIVERSITY

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
คณะนิติศาสตร์

วิทยานิพนธ์

ของ

นายปรเมศวร์ สุขกมลอนันต์

เรื่อง

การดำเนินคดีทรมาน : ศึกษารูปแบบการสอบสวนที่เหมาะสม

ได้รับการตรวจสอบและอนุมัติ ให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
นิติศาสตรมหาบัณฑิต

เมื่อ วันที่ 9 สิงหาคม พ.ศ. 2559

ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ _____
(รองศาสตราจารย์ ณรงค์ ใจหาญ)

กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ _____
(ศาสตราจารย์ ดร.สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล)

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ _____
(อาจารย์ ดร.อุทัย อาทิเวช)

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ _____
(รองศาสตราจารย์ ดร.ปกป้อง ศรีสนิท)

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ _____
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รณกรณ์ บุญมี)

คณบดี _____
(ศาสตราจารย์ ดร.อุดม รัฐอมฤต)

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การดำเนินคดีทรมาน : ศึกษารูปแบบการสอบสวนที่เหมาะสม
ชื่อผู้เขียน	นายปรเมศวร์ สุขกมลอนันต์
ชื่อปริญญา	นิติศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา/คณะ/มหาวิทยาลัย	สาขาวิชากฎหมายอาญา คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์	ศาสตราจารย์ ดร.สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล
ปีการศึกษา	2558

บทคัดย่อ

การทรมานตามความหมายของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการประติบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรีนั้น ถือเป็นการกระทำความผิดที่มีลักษณะพิเศษโดยเฉพาะในเรื่องของผู้กระทำความผิด ซึ่งกำหนดเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ เนื่องจากปัญหาของการซ้อมทรมาน เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อสนเทศหรือคำรับสารภาพนั้น ถือเป็นปัญหาที่บรรดาประเทศต่าง ๆ ให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่งเพราะเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนขั้นสูงโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ ดังนั้น การที่ประเทศไทยได้เข้าร่วมเป็นภาคีต่ออนุสัญญาดังกล่าวนี้แล้ว จึงมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษากลไก และกระบวนการต่าง ๆ ในการป้องกันและปราบปรามการทรมานมาปรับใช้เพื่อให้การดำเนินคดีดังกล่าวเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพตามเจตนารมณ์ของอนุสัญญาดังกล่าวด้วย โดยการสอบสวนคดีทรมานตามอนุสัญญานี้ ได้กล่าวถึงหลักการที่สำคัญไว้หลายประการ ไม่ว่าจะเป็นความเป็นกลาง ความรวดเร็วรวมไปถึงความมีประสิทธิภาพในการรวบรวมพยานหลักฐาน ซึ่งหากนำหลักการดังกล่าวมาปรับใช้อย่างเหมาะสมแล้ว จะทำให้การสอบสวนคดีทรมานในประเทศไทยบรรลุเป้าหมายไปได้ด้วยดี

เมื่อศึกษาหลักการสอบสวนตามอนุสัญญาดังกล่าวแล้ว ทำให้พบว่าปัญหาการสอบสวนคดีที่เกี่ยวกับการทรมานในประเทศไทยยังคงมีปัญหาที่ไม่อาจทำการสอบสวนได้อย่างมีประสิทธิภาพเพียงพอ เนื่องจากไม่มีหน่วยงานที่รับผิดชอบการทำงานด้านการต่อต้านการทรมานโดยตรง ซึ่งเป็นหลักการสำคัญในเรื่องของความเป็นกลางในการสอบสวนคดีทรมาน เพราะในประเทศไทยนั้น การสอบสวนคดีอาญาทั่วไปตกอยู่แก่เจ้าหน้าที่ตำรวจเพียงฝ่ายเดียว ถึงแม้ว่าจะมีกฎหมายพิเศษอื่น ๆ ที่ดังเช่น พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ ที่ให้อำนาจการสอบสวนกับพนักงานสอบสวนคดีพิเศษก็ตาม แต่เนื่องด้วยการทรมานนั้น ผู้กระทำความผิดเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ หากให้เจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่ง

อาจเป็นหน่วยงานเดียวกันทำการสอบสวน อาจเกิดการขัดกันทางผลประโยชน์ขึ้น และในแง่มุมของประชาชนก็เกิดความไม่ไว้วางใจเจ้าหน้าที่ของรัฐให้ทำการสอบสวนคดีที่กระทำโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐเองเช่นกัน ส่วนในเรื่องของความรวดเร็วนั้น เมื่อพิจารณาจากอนุสัญญาดังกล่าวแล้ว ความรวดเร็วในการสอบสวนคดีทรมานจะต้องเริ่มต้นทันทีไม่ว่าจะมีคำร้องทุกข์กล่าวโทษหรือไม่ หากเพียงแต่มีเหตุอันควรสงสัยว่ามีการทรมานเกิดขึ้นจะต้องดำเนินการตรวจสอบทันที ส่วนหลักการที่สำคัญในการสอบสวนคดีทรมานอีกประการหนึ่งก็คือ ความมีประสิทธิภาพในการสอบสวนคดีทรมาน จะต้องมีประสิทธิผลทางด้านการเก็บข้อมูลและรวบรวมพยานหลักฐานทางการแพทย์ เนื่องจากการทรมานมิได้มีเฉพาะแต่การทำร้ายร่างกายภายนอกเท่านั้น แต่ยังหมายความรวมถึงการทรมานทางด้านจิตใจด้วย ดังนั้นจึงต้องมีหน่วยงานทางด้านนิติวิทยาศาสตร์เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย

การที่ประเทศไทยได้เข้าร่วมเป็นภาคีตามอนุสัญญาต่อต้านทรมานฯ มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 และยังมิได้มีการนำหลักการตามอนุสัญญาดังกล่าวมาปรับใช้เป็นกฎหมายภายในแต่อย่างใด ทำให้การสอบสวนคดีที่เกี่ยวกับการทรมานยังไม่มีประสิทธิภาพที่เพียงพอให้นำผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้ ดังนั้นหากมีการก่อตั้งองค์กรอิสระที่มีความเป็นกลางเพื่อทำการสอบสวนคดีทรมานโดยเฉพาะขึ้น จะทำให้สามารถดำเนินคดีทรมานได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดความรวดเร็วได้ตามหลักการสอบสวนคดีทรมานของกฎหมายระหว่างประเทศ

คำสำคัญ: การสอบสวน, การทรมาน, อนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการประติบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี

Thesis Title	Proceeding of Torture Case: Study of Appropriate Investigation
Author	Mr. Poramate Sukkamolanan
Degree	Master of laws
Major Field/Faculty/University	Criminal law Faculty of law Thammasat University
Thesis Advisor	Professor Dr.Surasak Likasitwatanakul
Academic Years	2015

ABSTRACT

The United Nations Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CAT) classifies torture as a specific offense, especially when the offender is a public official. Torturing to obtain information or a confession violates human rights. CAT also specifies gathering evidence impartially, promptly, and effectively. CAT principles applied to Thailand would make investigating public officials suspected of torture more efficient.

Without CAT guidelines, torture investigation in Thailand cannot be investigated easily in detail. In Thailand, only police officers may investigate criminal cases. The Special Case Investigation Act BE 2547 (2004) involves the Department of Special Investigation (DSI), but special investigation officers accused of torturing a suspect also lead investigations, a clear conflict of interest.

Thailand signed CAT in 2007, but its principles have still not been applied in Thai law. This leads to ineffective torture investigation, not bringing offenders to justice. A commission of inquiry specialized in torture investigation should be established, processing torture cases quickly, independently and effectively by following CAT. Torture investigation should begin promptly, without complainants, when reasonable grounds suggest that an act of torture has been committed. Another

essential principle of torture investigation is efficient collection of medical data and evidence. Torture comprises mental as well as physical abuse, as indicated by CAT.

Keywords: Investigation, Torture, The Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้คงจะไม่สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี หากปราศจากความกรุณาจากผู้ทรงคุณวุฒิและผู้มีคุณูปการหลายท่าน ผู้เขียนจึงใคร่ขอกราบขอบพระคุณ ท่านศาสตราจารย์ ดร.สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล และท่านรองศาสตราจารย์ ดร.ปกป้อง ศรีสนิท อาจารย์ที่ปรึกษาและกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ของข้าพเจ้า ที่ท่านทั้งสองได้สละเวลาอันมีค่ายิ่งในการให้คำปรึกษา สั่งสอนและชี้แนะการทำวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ในชั้นต้น รวมไปถึงการตรวจสอบ แก้ไขร่างวิทยานิพนธ์ของข้าพเจ้าด้วยความเมตตาเป็นอย่างยิ่ง จนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ประสบความสำเร็จขึ้นมาได้ และผู้เขียนใคร่ขอกราบขอบพระคุณท่านอาจารย์และบุคคลอื่น ๆ ดังต่อไปนี้

ท่านรองศาสตราจารย์ ณรงค์ ใจหาญ ที่ได้กรุณารับเป็นประธานกรรมการวิทยานิพนธ์และให้คำแนะนำอันมีค่าแก่ข้าพเจ้าตลอดมา ทำให้ข้าพเจ้าได้มีแนวคิดในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นไปอย่างราบลื่นมากยิ่งขึ้น และทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ประสบความสำเร็จไปได้ด้วยดี

ท่านผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รณกรณ์ บุญมี และท่านอาจารย์ ดร.อุทัย อาทิเวชที่ได้กรุณาสละเวลาอันมีค่ารับเป็นกรรมการวิทยานิพนธ์ โดยให้คำแนะนำและตรวจสอบรายละเอียดของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ โดยเฉพาะในส่วนของกฎหมายระหว่างประเทศและกฎหมายต่างประเทศ และประเด็นปัญหาที่สำคัญต่าง ๆ จนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

สุดท้ายนี้ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณบิดา มารดาและบุคคลทุกคนในครอบครัวสุขกมลอนันต์ ญาติพี่น้อง รวมไปถึงบรรดาเพื่อนทั้งหลายที่คณะนิติศาสตร์ สาขากฎหมายอาญา ที่ได้ร่วมทุกข์ร่วมสุขกันมาในชั้นเรียนของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งคอยผลักดันและให้กำลังใจแก่ข้าพเจ้าตลอดมา ทำให้ข้าพเจ้าเกิดแรงบันดาลใจและมีพลังในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้อย่างไม่เกรงกลัวต่ออุปสรรคทั้งหลายที่เกิดขึ้น ข้าพเจ้าของมอบคุณประโยชน์ทั้งหลายให้แด่ผู้มีพระคุณที่มิได้กล่าวถึงด้วย ส่วนข้อผิดพลาดประการใดที่เกิดขึ้นนั้น ข้าพเจ้าขอน้อบรับไว้แต่เพียงผู้เดียว

นายปรเมศวร์ สุขกมลอนันต์

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(1)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(3)
กิตติกรรมประกาศ	(5)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	4
1.3 ขอบเขตการศึกษา	5
1.4 สมมติฐานของการศึกษา	5
1.5 วิธีดำเนินการศึกษา	6
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	6
บทที่ 2 แนวคิดเกี่ยวกับของการทรมานและการสอบสวนคดีทรมานตามกฎหมายระหว่างประเทศ	7
2.1 ความหมายของการทรมานตามกฎหมายระหว่างประเทศ	10
2.1.1 ปฏิญญาว่าด้วยการคุ้มครองบุคคลทุกคนจากการทรมานและการประติบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี (Declaration on the Protection of All Person from Being Subject to Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment)	11

2.1.2 อนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการประติบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี (Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment) 13
2.1.3 อนุสัญญาภาคพื้นอเมริกาเพื่อการป้องกันและการลงโทษการทรมาน (Inter – American Convention to Prevent and Punish Torture) 14
2.1.4 ธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ (The Rome statute of the International Criminal Court) 15
2.2 กฎหมายระหว่างประเทศเรื่องการสอบสวนคดีทรมาน 17
2.2.1 ข้อความเห็นทั่วไปของคณะกรรมการต่อต้านการทรมาน (General Comment of Committee against Torture) 18
2.2.2 รายงานเบื้องต้น (Initial Report) 20
2.3 หลักการสอบสวนคดีทรมานตามพิธีสารอิสตันบูล (Istanbul Protocol) 21
2.3.1 วัตถุประสงค์ของการสอบสวนคดีทรมาน 22
2.3.2 การสอบสวนต้องไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด (Impartiality) 24
2.3.2.1 การกำหนดองค์กรที่เหมาะสมในการสอบสวนคดีทรมาน 25
2.3.2.2 การคัดเลือกผู้สอบสวนคดีทรมาน 26
2.3.2.3 ปัจจัยแวดล้อมในการสอบสวนคดีทรมาน 27
2.3.3 การสอบสวนต้องกระทำโดยพลัน (Prompt) 28
2.3.4 การรวบรวมพยานหลักฐานอย่างมีประสิทธิภาพ (Effectiveness) 30
2.3.5 คณะกรรมการไต่สวนข้อเท็จจริง (Commission of inquiry) 32
2.3.5.1 หลักเกณฑ์ในการคัดเลือกคณะกรรมการ 33
2.3.5.2 อำนาจของคณะกรรมการ 34
2.3.5.3 คณะทำงานของคณะกรรมการ 34
2.3.6 พยานหลักฐานจากการทรมาน (Evidence of torture) 35
2.3.6.1 พยานหลักฐานทางร่างกาย (Physical) 35
2.3.6.2 พยานหลักฐานทางจิตใจ (Psychological) 38

บทที่ 3 กฎหมายต่างประเทศเรื่องการสอบสวนคดีทรมาน 40

3.1 กฎหมายต่างประเทศเรื่องการสอบสวนคดีทรมาน 40
3.1.1 ประเทศที่ใช้องค์กรเดิมเพื่อสอบสวนคดีทรมาน 41
3.1.1.1 ประเทศฝรั่งเศส 41
3.1.1.2 ประเทศเม็กซิโก 49
3.1.2 ประเทศที่ใช้องค์กรอื่นเพื่อทำการสอบสวนคดีทรมาน 53
3.1.2.1 ประเทศอังกฤษ 53
3.1.2.2 ประเทศฟิลิปปินส์ 55
3.1.2.3 ประเทศแอฟริกาใต้ 62

บทที่ 4 ปัญหาการสอบสวนคดีทรมานในประเทศไทย 65

4.1 วิเคราะห์รายงานของคณะกรรมการต่อต้านการทรมานที่มีต่อประเทศไทย 65
4.2 ปัญหาในการดำเนินคดีทรมานในประเทศไทย 68
4.2.1 ความเป็นกลางขององค์กรที่ทำการสอบสวน 69
4.2.1.1 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา 69
4.2.1.2 พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 71
4.2.1.3 พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 73
4.2.2 ความรวดเร็วในการเริ่มการสอบสวน 75
4.2.2.1 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา 76
4.2.2.2 พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 77
4.2.2.3 พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 77
4.2.3 ความมีประสิทธิภาพในการสอบสวน 78
4.2.3.1 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา 79
4.2.3.2 พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 79
4.2.3.3 พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 80

4.2.4 การไต่สวนกรณีเสียชีวิตในระหว่างการควบคุมตัวของเจ้าพนักงาน 81
4.3 สภาพปัญหาตามสถานการณ์ในประเทศไทย 83
4.3.1 ในสถานการณ์ปกติ 84
4.3.2 ในสถานการณ์ฉุกเฉิน 84
4.4 กรณีศึกษา 87
4.4.1 คดีทรมานจนเป็นเหตุให้ถึงแก่ความตาย 88
4.4.1.1 คดีอิหม่ามยะผา กาเซ็ง 88
4.4.1.2 คดีพลทหารวิเชียร เผือกสม 90
4.4.2 คดีทรมานไม่เป็นเหตุให้ถึงแก่ความตาย 92
4.4.2.1 คดีนายเอกวัฒน์ ศรีมันตะ 93
4.4.2.2 คดีจากคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6039/2550 95
4.5 ร่างพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการบังคับบุคคลให้สูญหาย 98

บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ 102

5.1 บทสรุป 102
5.2 ข้อเสนอแนะ 105

บรรณานุกรม 109

ประวัติผู้เขียน 116

บทที่ 1
บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การสอบสวน ถือเป็นขั้นตอนหนึ่งที่มีความสำคัญต่อระบบของกระบวนการยุติธรรม และหากการสอบสวนนั้น ไม่มีประสิทธิภาพที่เพียงพอ อาจเป็นเหตุให้กระบวนการยุติธรรมเสียหายไปทั้งระบบได้ เพราะไม่ว่าจะเป็นการใช้ดุลพินิจในการสั่งฟ้องของพนักงานอัยการ หรือแม้แต่การพิจารณาคดีในชั้นศาล โดยเฉพาะคดีอาญา พยานหลักฐานมีความจำเป็นอย่างมากเพื่อจะได้รู้ถึงการกระทำความผิดที่เกิดขึ้นในแง่มุมต่าง ๆ ซึ่งพนักงานที่ดำรงตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรมจะต้องร่วมมือกันในการค้นหาความจริง เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายจำเลยหรือฝ่ายของผู้เสียหาย จึงเห็นได้ว่า หากการสอบสวนเป็นไปอย่างไม่มีประสิทธิภาพที่เพียงพอแล้ว ก็ไม่อาจทำให้พยานหลักฐานที่รวบรวมมานั้น เกิดความชัดเจนขึ้นได้ในขณะพิจารณาคดี หรือแม้แต่การใช้ดุลพินิจในการสั่งฟ้องก็ตาม

นอกจากนี้ หลักการสากลที่ว่า “ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่า จำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์” (presumption of innocence) ซึ่งหมายถึงการที่รัฐจะลงโทษกับบุคคลใด รัฐจะต้องมีพยานหลักฐานมาแสดงให้ศาลเห็นโดยปราศจากข้อสงสัยว่า บุคคลซึ่งถูกฟ้องเป็นจำเลยในคดีอาญานั้น เป็นผู้กระทำความผิดจริง โดยหลักฐานที่จะนำมาใช้ยันให้เกิดความกระจ่างแจ้งนั้น ก็คือพยานหลักฐานที่ได้มาจากการรวบรวมในชั้นสอบสวนนั้นเอง อันจะเห็นได้ว่า การสอบสวนเป็นขั้นตอนที่มีผลกระทบในการพิจารณาคดีอาญาเป็นอย่างยิ่ง หากไร้ประสิทธิภาพแล้ว รัฐก็ไม่อาจนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้เลย

การสอบสวนในประเทศไทยนั้น มีกฎหมายต่าง ๆ ที่ให้อำนาจการสอบสวนไว้แก่พนักงานเจ้าหน้าที่ของรัฐตามความเหมาะสมต่อตำแหน่งในหน่วยงาน และความเชี่ยวชาญทางด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะ ไม่ว่าจะเป็นพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 ที่ให้อำนาจแก่พนักงานสอบสวนคดีพิเศษในการสอบสวนคดีพิเศษที่ถูกกำหนดไว้โดยเฉพาะ ซึ่งเป็นคดีที่มีความซับซ้อนและจำเป็นจะต้องใช้ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน และในคดีอาญาทั่ว ๆ ไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้ให้อำนาจการสอบสวนทั้งพนักงานฝ่ายปกครองและข้าราชการตำรวจในการสอบสวนคดีอาญาซึ่งตามความเป็นจริงนั้น อำนาจการสอบสวนในคดีอาญาทั่วไปจะอยู่ในอำนาจของข้าราชการตำรวจแต่เพียงฝ่ายเดียว

จึงเห็นได้ว่า การสอบสวนที่มีความสำคัญต่อกระบวนการยุติธรรมทั้งระบบ จะต้องมีการปฏิบัติหน้าที่ที่มีประสิทธิภาพเพื่อทำให้การสอบสวนบรรลุวัตถุประสงค์ ไม่ว่าจะเป็นด้านความ

เชี่ยวชาญของบุคลากร รวมถึงการให้อำนาจในการสอบสวนตามกฎหมาย เมื่อการสอบสวนดำเนินการโดยไม่มีประสิทธิภาพ ผลที่ตามมาจะทำให้เกิดความเสียหายทั้งระบบ อีกทั้งยังมีผลกระทบต่อประชาชนทั่วไปที่ขาดความเชื่อมั่นต่อกระบวนการยุติธรรมอีกด้วย ดังที่เห็นได้จากอดีตที่ผ่านมา ไม่ว่าจะเป็นการลงโทษผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้บริสุทธิ์ หรือการที่ไม่สามารถนำตัวผู้กระทำความผิดที่แท้จริงมาลงโทษได้ สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นผลกระทบมาจากการสอบสวนที่ไม่มีประสิทธิภาพที่เพียงพอทั้งสิ้น

หลักการสอบสวนนั้น ทางด้านความรู้ ความเชี่ยวชาญของแต่ละบุคคลอาจจะแตกต่างกันออกไปตามแต่ละคดี ซึ่งในคดีอาญาทั่ว ๆ ไปนั้น อาจใช้ทักษะในการสอบสวนไม่แตกต่างกันมากนัก แต่สำหรับบางคดีที่มีลักษณะพิเศษแตกต่างไปจากคดีประเภทอื่น ๆ และมีความจำเป็นที่จะต้องใช้บุคลากรที่แตกต่างออกไป ตัวอย่างเช่น คดีที่เข้าถึงพยานหลักฐานได้ยากกว่าคดีปกติ อาจเป็นเพราะพยานหลักฐานนั้นเข้าถึงได้ยาก เนื่องจากถูกปกปิดในสถานที่เข้าถึงได้ยาก หรือเป็นพยานหลักฐานที่สูญหายได้อย่างรวดเร็ว หรือเป็นพยานหลักฐานที่อาจต้องใช้อำนาจตามกฎหมายโดยเฉพาะเพื่อเข้าถึงได้ ซึ่งหากเป็นพยานหลักฐานที่เข้าถึงได้ยากเช่นนี้แล้ว การให้อำนาจแก่พนักงานสอบสวนตามปกติในการสอบสวนคดีเช่นว่านี้ อาจไม่ก่อให้เกิดประสิทธิภาพที่เพียงพอได้ อาจทำให้ผู้กระทำความผิดไม่ได้รับโทษ และมีผลต่อภาพลักษณ์ของกระบวนการยุติธรรมที่สังคมมองว่า ไม่อาจจะปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเป็นธรรม

คดีอาญาที่มีความจำเป็นต้องใช้การสอบสวนที่มีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างไปจากคดีอาญาทั่วไปที่กระแสสังคมกำลังจับตามองอยู่ และมีผลกระทบต่อสิทธิมนุษยชนที่นานาประเทศให้ความสนใจเป็นอย่างมากในปัจจุบันได้แก่ คดีทรมาน ที่การกระทำเกิดขึ้นจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งเจ้าหน้าที่ของรัฐดังกล่าวเป็นเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมเป็นหลัก และอาจเกิดขึ้นได้ไม่ว่าจะอยู่ในชั้นจับกุม สืบสวน สอบสวน ไปจนถึงชั้นจำคุกในเรือนจำ ซึ่งการกระทำของเจ้าหน้าที่ดังกล่าว เป็นการกระทำเพื่อให้ได้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ของการดำเนินคดีเอาผิดแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลย หรือกระทำไปเพื่อให้ได้มาซึ่งคำรับสารภาพ อันจะเห็นได้ว่า ผู้กระทำความผิดเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้ มีทักษะในการทำงาน และเป็นเจ้าหน้าที่ที่ประชาชนให้ความไว้วางใจและเชื่อถือในการปฏิบัติหน้าที่ แต่กลับเป็นผู้กระทำความผิดเสียเอง และการกระทำความผิดเช่นว่านี้ จะถูกปกปิดโดยหน่วยงานของรัฐเอง รวมไปถึงการทำลายพยานหลักฐานต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้ รวมไปถึงพยานหลักฐานที่ไม่เป็นที่ประจักษ์ทางกายภาพ ซึ่งอาจเกิดขึ้นภายในจิตใจของผู้ถูกกระทำ ซึ่งการจะเข้าถึงพยานหลักฐานเหล่านี้ได้นั้น มีความจำเป็นที่จะต้องใช้ความเชี่ยวชาญเป็นพิเศษในการสอบสวนเพื่อรวบรวมพยานหลักฐานให้เกิดประสิทธิภาพมากที่สุดเพื่อนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้

ความเป็นลักษณะพิเศษของคดีทรมานนั้น เนื่องจากผู้กระทำความผิดเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งเป็นบุคคลที่ประชาชนให้ความไว้วางใจ ทำให้เหยื่อหรือผู้ถูกกระทำเกิดความหวาดกลัวและไม่กล้าที่จะร้องทุกข์ต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐได้อีก หรือหากผู้ถูกกระทำได้ร้องทุกข์ต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งอาจเป็นหน่วยงานหรือองค์กรเดียวกันกับที่กระทำการทรมานตน หน่วยงานดังกล่าวอาจจะเพิกเฉยต่อการร้องทุกข์นั้นได้ หรือแม้แต่การร้องเรียนต่อหน่วยงานอื่น หน่วยงานที่ได้รับการร้องเรียนนั้น ก็อาจปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างไม่เต็มที่ในการสอบสวนหน่วยงานของรัฐด้วยกันเอง และอาจไม่มีอำนาจที่เพียงพอในการเข้าถึงพยานหลักฐานซึ่งมีอยู่ในหน่วยงานของรัฐที่กระทำความผิด รวมถึงหากหน่วยงานดังกล่าวไม่มีมีอำนาจในการสอบสวนคดีทรมานที่กฎหมายให้อำนาจไว้โดยเฉพาะแล้ว จะทำให้การทำงานเกิดความเกรงใจซึ่งกันและกัน และกลัวที่จะเกิดความบาดหมางกันระหว่างหน่วยงานด้วย หากได้เข้าทำการสอบสวนแล้วไม่พบพยานหลักฐาน ไม่ว่าจะเป็นเพราะเป็นเพียงข้อกล่าวอ้างลอย ๆ ของผู้ถูกกระทำ หรือเป็นเพราะพยานหลักฐานได้สูญหายไปแล้ว โดยเฉพาะเหยื่อหรือผู้ถูกกระทำการทรมานอาจเป็นบุคคลที่ไม่น่าเชื่อถือทั้งสถานะทางสังคม หรืออาจเป็นบุคคลที่สังคมไม่ให้ความสำคัญ หน่วยงานของรัฐที่มีอำนาจสอบสวนก็อาจละเลยบุคคลเหล่านี้ไป ด้วยเหตุเหล่านี้จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีหน่วยงานที่ทำการสอบสวนคดีทรมานเป็นการเฉพาะ เพื่อให้มีความชัดเจนในการปฏิบัติหน้าที่อันจะทำให้การปฏิบัติงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

เนื่องจากประเทศไทยได้เข้าร่วมเป็นภาคีตามอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการประติบัติหรือการลงโทษที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี (Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment) โดยการภาคยานุวัติเมื่อวันที่ 2 ตุลาคม 2550 และมีผลบังคับใช้กับประเทศไทยตั้งแต่วันที่ 1 พฤศจิกายน 2550 เป็นต้นไป ดังนั้นประเทศไทยจึงมีพันธกรณีในการที่จะต้องปฏิบัติตามอนุสัญญาดังกล่าว โดยเนื้อหาของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานฯ นั้น จะมุ่งเน้นให้รัฐภาคียับยั้งและปราบปรามการกระทำทรมานโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งมีบทกำหนดว่า ห้ามมิให้มีการทรมานเกิดขึ้นไม่ว่าในสถานการณ์ใด ๆ และห้ามมีข้อยกเว้นให้มีการกระทำทรมานได้ รวมไปถึงให้รัฐวางกลไกการปราบปราม ไม่ว่าจะเป็นทางด้านการสอบสวน การนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษในกระบวนการยุติธรรม รวมไปถึงให้บัญญัติการทรมาน ให้เป็นความผิดทางอาญาโดยเฉพาะด้วย ซึ่งเมื่อพิจารณาจากกฎหมายของประเทศไทย ทั้งประมวลกฎหมาย และพระราชบัญญัติต่าง ๆ ยังไม่ถือว่าประเทศไทยได้ปฏิบัติตามพันธกรณีได้อย่างเพียงพอแต่อย่างใด จึงไม่อาจทำให้เจ้าหน้าที่ของรัฐใช้อำนาจหน้าที่ในการปฏิบัติงานเพื่อป้องกันและปราบปรามการกระทำทรมานได้ตามพันธกรณีที่ประเทศไทยมีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามได้ นอกจากนี้อนุสัญญาดังกล่าวได้มีการกำหนดมาตรฐานเกี่ยวกับการสอบสวนคดีทรมานไว้ในข้อ 12 ซึ่งได้กำหนดไว้ว่า ให้เจ้าพนักงานผู้มีอำนาจของตนดำเนินการสอบสวนโดยพลันและปราศจากความลำเอียง

เมื่อใดก็ตามที่มีมูลเหตุอันสมเหตุสมผลที่จะเชื่อได้ว่า มีการกระทำการทรมานเกิดขึ้นในอาณาเขตที่อยู่ภายใต้เขตอำนาจของตน ซึ่งจะเห็นได้ว่า การสอบสวนโดยเร็วและเป็นกลางในการดำเนินคดีทรมานนั้น เป็นส่วนหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อประสิทธิภาพของการสอบสวนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

นอกจากอนุสัญญาต่อต้านการทรมานฯ แล้ว กฎหมายระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการสอบสวนคดีทรมานโดยตรงอันได้แก่ พิธีสารอิสตันบูล (Istanbul Protocol) ซึ่งกล่าวถึงวิธีการสอบสวนคดีทรมานให้เกิดประสิทธิภาพมากที่สุด ทั้งในแง่ของทรัพยากรบุคคลและการเลือกใช้องค์กรที่จะทำหน้าที่สอบสวนอย่างเหมาะสม รวมไปถึงอำนาจที่พนักงานสอบสวนคดีทรมานควรจะมี เพื่อให้สามารถเข้าถึงพยานหลักฐานได้ ถึงแม้ว่าสถานะของพิธีสารดังกล่าวจะเป็นเพียงคู่มือ (Guideline) และไม่มีพันธกรณีที่รัฐภาคีจะต้องปฏิบัติตาม (Non-binding document) ดังเช่นกฎหมายระหว่างประเทศอื่น ๆ แต่จากเนื้อหาสาระของพิธีสารดังกล่าวนั้น สามารถนำมาปรับใช้ได้กับทุกรัฐเท่าที่เหมาะสม จึงเป็นการสมควรที่จะนำเอาวิธีการหรือหลักเกณฑ์ต่าง ๆ มาปรับให้เข้ากับกฎหมายภายในได้เพียงเท่าที่สมควร และนอกจากนี้ยังมีกฎหมายระหว่างประเทศอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสอบสวนการทรมานที่สมควรทำการศึกษาไว้ เนื่องจากการกระทำดังกล่าวเป็นการกระทำโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งเป็นผู้มีอำนาจและหน้าที่ในการปกครอง ดูแลประชาชนภายในรัฐ ซึ่งหากการกระทำความผิดเกิดจากการกระทำของเจ้าหน้าที่ของรัฐเอง ถ้าไม่มีกลไกในการป้องกันและปราบปรามการกระทำดังกล่าวเป็นการเฉพาะแล้ว เพียงแค่กฎหมายที่ใช้อยู่ในปัจจุบันอาจไม่มีประสิทธิภาพอย่างเพียงพอที่จะแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1.2.1 เพื่อศึกษาความหมายและลักษณะพิเศษของการกระทำการทรมานตามความหมายของกฎหมายระหว่างประเทศ

1.2.2 เพื่อศึกษามาตรฐานการสอบสวนตามกฎหมายระหว่างประเทศที่ว่าด้วยการต่อต้านการทรมาน

1.2.3 เพื่อศึกษาพยานหลักฐานที่เกิดจากการทรมานทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ

1.2.4 เพื่อศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบการสอบสวนคดีทรมานของกฎหมายต่างประเทศกับรูปแบบการสอบสวนคดีอาญาของประเทศไทยและหารูปแบบที่เหมาะสมมาปรับใช้

1.3 ขอบเขตการศึกษา

ศึกษาค้นคว้าหลักการที่เกี่ยวข้องกับอำนาจการสอบสวนของพนักงานสอบสวนคดีอาญาโดยศึกษาถึงความเป็นกลาง ความรวดเร็วและประสิทธิภาพในการสอบสวนคดีที่เกี่ยวกับการทรมานตามอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการประติบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี และกฎหมายระหว่างประเทศและกฎหมายต่างประเทศอื่นที่เกี่ยวข้องรวมถึงศึกษากลไกการสอบสวนที่มีอยู่ในปัจจุบัน หน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการสอบสวนคดีทรมานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษและพระราชกำหนดการบริหารราชการแผ่นดินในสถานการณ์ฉุกเฉิน

1.4 สมมติฐานของการศึกษา

เมื่อประเทศไทยเป็นภาคีตามกฎหมายระหว่างประเทศในเรื่องเกี่ยวกับการต่อต้านการทรมาน จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการพัฒนากลไกของกฎหมายเพื่อที่จะเพิ่มประสิทธิภาพในการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้ จึงเห็นควรต้องมีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายที่เกี่ยวกับการสอบสวนคดีทรมาน โดยให้มีการก่อตั้งคณะกรรมการไต่สวนขึ้นใหม่และให้มีทั้งหน่วยงานทางภาครัฐและภาคประชาชนเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการ เพื่อให้เกิดการถ่วงดุลอำนาจระหว่างองค์กรด้วยกันและมิให้เกิดการขัดกันทางผลประโยชน์ โดยมีการกำหนดเวลาในการเริ่มการสอบสวน แม้จะไม่มีการร้องทุกข์จากผู้เสียหายหรือเหยื่อที่ถูกทรมานโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐก็ตาม อีกทั้งการสอบสวนจะต้องเป็นไปอย่างรวดเร็วและมีองค์กรทางการแพทย์ให้ความช่วยเหลือ ไม่ว่าจะเป็นทางด้านจิตเวชหรือทางด้านนิติวิทยาศาสตร์ เนื่องจากการกระทำความผิดนั้นเป็นความผิดที่รวบรวมพยานหลักฐานได้ยากและมีความเป็นไปได้สูงที่จะไม่มีหลักฐานในการกล่าวหาผู้กระทำความผิด

จึงเห็นควรว่า การสอบสวนคดีทรมานโดยใช้กลไกตามกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ ไม่ว่าจะเป็นประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 ยังไม่มีประสิทธิภาพที่เพียงพอในการดำเนินคดีทรมาน ดังนั้นจึงควรมีการก่อตั้งคณะกรรมการที่มีความอิสระในการสอบสวนคดีทรมานขึ้น เพื่อให้การสอบสวนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพเพียงพอที่จะนำตัวผู้กระทำความผิดมาดำเนินคดีได้

1.5 วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษาวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นการศึกษาในลักษณะวิจัยเอกสาร (Document Research) โดยศึกษาจากหนังสือ วารสาร บทความ วิทยานิพนธ์ ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 กฎหมายของต่างประเทศ รวมถึงกฎหมายระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการทรมาน

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.6.1 ทำให้ทราบถึงความหมายและลักษณะพิเศษของการกระทำการทรมานตามความหมายของกฎหมายระหว่างประเทศ

1.6.2 ทำให้ทราบถึงมาตรฐานการสอบสวนตามกฎหมายระหว่างประเทศที่ว่าด้วยการต่อต้านการทรมาน

1.6.3 ทำให้ทราบถึงพยานหลักฐานที่เกิดจากการทรมานทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ

1.6.4 ทำให้ทราบถึงความแตกต่างระหว่างรูปแบบการสอบสวนคดีทรมานของกฎหมายต่างประเทศกับการสอบสวนของกฎหมายไทยเพื่อหารูปแบบที่เหมาะสมมาปรับใช้

บทที่ 2
แนวคิดเกี่ยวกับการทรมานและการสอบสวนคดีทรมานตาม กฎหมายระหว่างประเทศ

จากคำกล่าวที่ว่า สิทธิมนุษยชนมาจากสิทธิธรรมชาติ เพราะมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ฉะนั้นสิทธิธรรมชาติจึงเป็นจุดเริ่มต้นของการอ้างอิงสิทธิในการดำรงชีวิต เพราะไม่มีใครปรารถนาที่จะถูกทำลายชีวิต หรือจำต้องทุกข์ทรมาน ความไม่ต้องการสิ่งเหล่านี้มีอยู่ในธรรมชาติของมนุษย์ เพราะมนุษย์มีความปรารถนาที่จะอยู่รอดจึงป้องกันตัวจากความตายและการทนทุกข์ทรมาน[1] ด้วยเหตุนี้ องค์การสหประชาชาติจึงให้ความสำคัญต่อหลักสิทธิมนุษยชนดังกล่าวเป็นอย่างยิ่ง และได้กำหนดลักษณะเป็นการเฉพาะของการทรมานไว้ในกฎหมายระหว่างประเทศ เพื่อให้ประชาชนภายในรัฐภาคีได้รับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ซึ่งสิทธิมนุษยชนตามกฎหมายระหว่างประเทศนั้น มีอยู่ด้วยกันหลายระดับชั้น สิทธิมนุษยชนบางประเภทเป็นสิทธิที่อาจถูกยกเว้นได้ในบางสถานการณ์ แต่สำหรับการทรมานนั้น เป็นสิทธิที่ไม่อาจยกเว้นได้ ไม่ว่ารัฐนั้น ๆ จะอยู่ภายใต้สถานการณ์ใด ไม่ว่าจะเป็นภายใต้สถานการณ์ฉุกเฉิน สภาวะสงคราม หรือเหตุจลาจลใด ๆ ก็ตาม รัฐไม่อาจนำสภาวะดังกล่าวมาเป็นข้ออ้างให้กระทำการทรมานแก่บุคคลใด ๆ ได้ จึงเห็นได้ว่าอารยะธรรมในระดับสากลนั้น การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในชั้นกฎหมายระหว่างประเทศได้ให้ความสำคัญของการกระทำทรมานเป็นอย่างยิ่ง และถือเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นสูงสุดที่รัฐควรให้ความคุ้มครองประชาชนของตน โดยกฎหมายระหว่างประเทศหลายฉบับได้กล่าวถึงความหมายและลักษณะความสำคัญของการทรมานไว้ การทรมานนั้นถือเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) อย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นหลักการพื้นฐานและสิทธิขั้นพื้นฐานที่สำคัญของหลักสิทธิมนุษยชนว่ามนุษย์ทุกคนที่เกิดมานั้นมีศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน ดังนั้น การปฏิบัติต่อกันจึงต้องเคารพความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกัน การทำร้ายหรือทำทรมานอย่างทารุณโหดร้าย การลงโทษด้วยวิธีการใด ๆ ที่เป็นการลดคุณค่าความเป็นมนุษย์ หรือกระทำการใด ๆ ที่เป็นการดูถูกเหยียดหยามศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เช่น การนำคนมาเป็นทาส การค้ามนุษย์ จึงเป็นสิ่งที่ไม่อาจจะยอมรับได้[2]

สิทธิมนุษยชนนั้น ถือเป็นสิทธิประจำตัวของมนุษย์ทุกคนที่มิอาจถูกพราก หรือแบ่งแยกไปจากเจ้าของได้ (inherent right) แต่อย่างไรก็ตาม สิทธิมนุษยชนบางประเภทก็มิใช่สิทธิเด็ดขาดกล่าวถือ เป็นสิทธิที่อาจถูกจำกัดหรือยกเว้นได้ (inherent limited หรือ inherent restricted) โดย

---

[1] โกศล โสภาคย์วิจิตร์, “กำเนิดของสิทธิมนุษยชน,” วารสารกฎหมาย, เล่มที่ 2, ปีที่ 4, น. 55, (2521).

รัฐในบางกรณี เนื่องจากสิทธิบางประเภทนั้นอาจกระทบถึงบุคคลอื่นหรือสังคมโดยรวมได้ เช่น การแสดงออก การชุมนุมสมาคมและความเป็นส่วนตัว เป็นต้น[3] ซึ่งสิทธิเหล่านี้รัฐอาจจำกัดสิทธิได้ในบางสถานการณ์ แต่สิทธิที่จะไม่ถูกทรมานนั้นหรือถูกลงโทษด้วยวิธีการทารุณกรรมนั้น ถือเป็นสิทธิเด็ดขาด (Absolute Rights) ซึ่งไม่อาจถูกเพิกถอนได้ (Non – derogable Rights)[4] ไม่ว่าจะอยู่ในสถานการณ์ใดก็ตาม

การห้ามทรมานนั้น ถูกกำหนดไว้ในตราสารระหว่างประเทศที่เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนหลายฉบับ โดยมีปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ซึ่งรัฐสมาชิกแห่งสมัชชาองค์การสหประชาชาติได้ลงมติรับรองปฏิญญาสากลดังกล่าวไว้ เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2491 เมื่อได้ประกาศรับรองแล้ว ถือเป็นเครื่องหมายอันยิ่งใหญ่แห่งประวัติศาสตร์การคุ้มครองสิทธิมนุษยชน เพราะปฏิญญาดังกล่าวแสดงถึงเจตนารมณ์ร่วมกันของบรรดาประเทศต่าง ๆ หลายสิบประเทศในการกำหนดไว้เป็นหลักฐานว่า สิทธิมนุษยชนที่สำคัญ ๆ และควรให้ความคุ้มครองนั้นมีอะไรบ้าง ทั้งเป็นนิมิตอันดีว่า การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในประเทศต่าง ๆ ย่อมจะดีขึ้นเป็นลำดับ และปฏิญญาสากลนี้จะเป็นพื้นฐาน หรือหลักการสำคัญในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนโดยสหประชาชาติ และในประเทศต่าง ๆ ต่อไป[5] โดยประเทศไทยเป็นประเทศแรกในเอเชียที่ยอมรับปฏิญญาสากลนี้ และมติการยอมรับดังกล่าวเป็นการแสดงออกของสังคมโลกว่า มนุษย์ทุกคนมีสิทธิติดตัวมาแต่กำเนิด[6] และได้มีการกำหนดการห้ามทรมานไว้ในข้อ 5 โดยกำหนดว่า บุคคลใดจะถูกกระทำการทรมานหรือการปฏิบัติหรือการลงโทษที่

---

[2] น้ำแท้ มีบุญสล้าง, “หลักการพื้นฐานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา,” บทบัณฑิตย์, เล่มที่ 70, ปีที่ 3, น. 1, (2557).

[3] วิชัย ศรีรัตน์, เอกสารการสอนชุดวิชา กฎหมายสิทธิมนุษยชน Human rights law, (นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2548), น. 25.

[4] เกศกนก เข็มตรง, “การต่อต้านการทรมานตามกฎหมายระหว่างประเทศและปัญหาในการปฏิบัติตามพันธกรณีระหว่างประเทศ,” (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2555), น.37.

[5] กุลพล พลวัน, สิทธิมนุษยชนในสังคมโลก, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม , 2547), น. 33.

[6] สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและทีมงานองค์การสหประชาชาติประจำประเทศไทย, ศักดิ์ศรีและความยุติธรรมสำหรับทุกคน เสียงของเราที่ได้ยินบนแผ่นดินไทย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คีนมีเดีย, 2551), น. 5.

โหดร้ายไร้มนุษยธรรมหรือย่ำยีศักดิ์ศรีไม่ได้[7] จึงเห็นได้ว่า ตราสารระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชนหลายฉบับนั้น มีความเกี่ยวโยงซึ่งกันและกัน และให้ความสำคัญแก่การห้ามทรมานในระดับสูง ซึ่งประเทศไทยได้ให้การรับรองแล้วในหลายฉบับ

แม้ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนจะมีการกำหนดสิทธิต่าง ๆ ที่มนุษยชาติพึงจะมีไว้หลายประการโดยประเทศต่าง ๆ ได้ให้การรับรองไว้แล้วหลายสิบประเทศ อย่างไรก็ตาม ลักษณะของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนนั้น ประเทศส่วนใหญ่เกรงว่าหากให้สหประชาชาติมีอำนาจมากเกินไปในการจัดการปัญหาสิทธิมนุษยชน อาจทำให้อำนาจอธิปไตยของรัฐสมาชิกถูกจำกัดให้น้อยลง กล่าวคือ ปฏิญญาสากลฯ เพียงแต่รวบรวมสิทธิมนุษยชนที่กระจัดกระจายอยู่ ให้เป็นระบบเดียวกัน โดยจัดหมวดหมู่และแจกแจงสิทธิมนุษยชนไว้เป็นประเภทต่าง ๆ อย่างชัดเจน รัฐสมาชิกสามารถใช้เป็นแนวทางในการจัดทำกฎหมายภายในของตนหรือใช้เป็นแนวทางในการจัดทำกติการะหว่างประเทศต่อไปได้[8] ดังนั้นปฏิญญาสากลดังกล่าวจึงไม่มีสถานะเป็นสนธิสัญญา และไม่มีผลผูกมัดทางกฎหมายแก่รัฐสมาชิกต่าง ๆ ซึ่งปฏิญญาสากลนี้เป็นเพียงผลของความพยายามขั้นแรกที่จะทำให้สิทธิมนุษยชนได้กลายเป็นสิทธิตามกฎหมายภายในและกฎหมายระหว่างประเทศในอนาคตต่อไป แต่การที่รัฐสมาชิกไม่มีพันธะทางกฎหมายและขาดเครื่องมือที่ใช้ในการคุ้มครองตามปฏิญญาสากลนี้ ก็ไม่ได้หมายความว่าปฏิญญาสากลนี้ไม่มีหลักการซึ่งรัฐทั้งหลายต้องเคารพ เพราะปฏิญญาสากลฯ ได้รับการรับรองว่าเป็นแผนการทางการเมืองเพื่อหาทางให้ประเทศต่าง ๆ บัญญัติกฎหมายภายใน ปฏิญญาสากลฯ จะมีผลให้นักกฎหมายไม่อาจคัดค้านกฎหมายในอนาคตซึ่งร่างขึ้นตามหลักการของปฏิญญาสากลฯ เพราะหลักดังกล่าวเป็นหลักสากลและถือว่าเป็นจุดมุ่งหมายสุดท้ายที่จะต้องทำให้สำเร็จตามกระบวนการของกฎหมาย[9]

แม้ว่าปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนจะได้กำหนดสิทธิห้ามการทรมานไว้ก็ตาม แต่จะเห็นได้ว่า ข้อกำหนดดังกล่าวมิได้ให้คำนิยามความหมายของการทรมานไว้แต่อย่างใด ต่อมาปฏิญญาสากลฯ ได้มีการพัฒนาในส่วนที่เกี่ยวกับสิทธิ เสรีภาพของประชาชนและสิทธิทางการเมืองซึ่งมีหลักการขั้นพื้นฐานแห่งสิทธิมนุษยชน ไว้ในกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights 1996) โดยกำหนดไว้ใน

---

[7] The Universal Declaration of Human Rights, Article 5 “No one shall be subjected to torture or to cruel, inhuman or degrading treatment or punishment”.

[8] อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์, สิทธิมนุษยชน, พิมพ์ครั้งที่ 5, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2555), น. 95 – 96.

[9] กุลพล พลวัน, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่* 5, น. 45 – 46.

ข้อ 7 ว่า “บุคคลจะถูกทรมาน หรือได้รับการปฏิบัติ หรือการลงโทษที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรีไม่ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง บุคคลจะถูกใช้ในการทดลองทางการแพทย์ หรือทางวิทยาศาสตร์โดยปราศจากความยินยอมอย่างเสรีของบุคคลนั้นไม่ได้”[10] ซึ่งแม้ข้อกำหนดดังกล่าว จะมีพันธกรณีที่รัฐภาคีจะต้องปฏิบัติตาม และมีความชัดเจนมากกว่าปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนก็ตาม แต่ก็จะเห็นได้ว่า ข้อกำหนดดังกล่าวก็มิได้ให้คำนิยามของการทรมานไว้ และไม่มีคำอธิบายเกี่ยวกับการกระทำทรมานแต่อย่างใด ดังนั้นตราสารระหว่างประเทศทั้งสองฉบับจึงมีกำหนดไว้เพียงแต่เป็นรากฐาน เพื่อให้รัฐสมาชิกได้รับทราบร่วมกันและปฏิบัติตามเพียงเท่าที่จะตีความได้เท่านั้น แต่ต่อมาได้มีการบัญญัติไว้อย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้นทางด้านของความหมายของการทรมานตามกฎหมายระหว่างประเทศฉบับอื่น ๆ ซึ่งแต่ละฉบับก็มีความหมายอย่างกว้างและแคบแตกต่างกันซึ่งจะได้กล่าวต่อไป

2.1 ความหมายของการทรมานตามกฎหมายระหว่างประเทศ

สิทธิที่จะไม่ถูกทรมานนั้นถือเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานซึ่งองค์การสหประชาชาติและนานาอารยประเทศได้ให้การยอมรับว่ามีความสำคัญที่จะต้องได้รับความคุ้มครอง เพื่อที่จะป้องกันและปราบปรามการทรมานที่กระทำโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งตามปกติรัฐมีหน้าที่คุ้มครองประชาชนของตน การที่รัฐกระทำการทรมานเสียเองจึงถือเป็นสิ่งที่ละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างร้ายแรง การทรมานตามความหมายของกฎหมายระหว่างประเทศฉบับต่าง ๆ จึงมีลักษณะเป็นการเฉพาะที่มีความจำเป็นจะต้องศึกษา เพื่อให้เห็นถึงความแตกต่างของวัตถุประสงค์ในตราสารแต่ละฉบับ โดยหลักแล้ว อนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการประติบัติหรือการลงโทษอื่น ที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี (Convention against torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment) ถือเป็นกฎหมายระหว่างประเทศที่ให้ความสำคัญในเรื่องของการป้องกันและปราบปรามการทรมานที่สุด และได้ให้ความหมายไว้ค่อนข้างชัดเจน นอกจากอนุสัญญาดังกล่าวแล้ว ยังมีกฎหมายระหว่างประเทศที่ให้ความหมายเกี่ยวกับการทรมานอื่น ๆ อีก อันได้แก่ ธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ (The Rome Statue of the International Criminal Court) ปฏิญญาว่าด้วยการคุ้มครองบุคคลทุกคนจากการทรมานและการประติบัติหรือการ

---

[10] The International Covenant on Civil and Politic Rights 1966, Article 7 “No one shall be subjected to torture or to cruel, inhuman or degrading treatment or punishment. In particular, no one shall be subjected without his free consent to medical or scientific experimentation.”

ลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี (Declaration on the Protection of All Person from Being Subject to Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment) และอนุสัญญาภาคพื้นอเมริกาเพื่อการป้องกันและการลงโทษการทรมาน (Inter – American Convention to Prevent and Punish Torture)

2.1.1 ปฏิญญาว่าด้วยการคุ้มครองบุคคลทุกคนจากการทรมานและการประติบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี (Declaration on the Protection of All Person from Being Subject to Torture and the Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment)

ปฏิญญาว่าด้วยการคุ้มครองบุคคลทุกคนจากการทรมานและการประติบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี เกิดขึ้นจากสมัชชาทั่วไปได้มีมติในวันที่ 9 ธันวาคม 1975 เนื่องจากหลักการสากลที่เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนที่ควรได้รับการคุ้มครองอย่างการ ทรมาน นั้น ยังไม่มีตราสารใดได้ให้ความหมายไว้ทั้งที่เป็นการกระทำที่ละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างร้ายแรง แต่เมื่อพิจารณาถึงสถานะของปฏิญญาดังกล่าวแล้ว ย่อมมีสถานะไม่แตกต่างจากปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนซึ่งไม่มีฐานะเป็นสนธิสัญญา แม้จะมีชื่อเรียกว่า ปฏิญญา (Declaration) ก็ตาม สถานะของปฏิญญาทั้งสองฉบับจึงเป็นเพียงกฎเกณฑ์อันเกิดจากองค์การสหประชาชาติ (United Nations) และยังไม่ได้รับการยอมรับหรือพัฒนาไปถึงระดับที่เป็นสนธิสัญญา แต่ก็เป็นกฎเกณฑ์ที่ระบุถึงพฤติกรรมตลอดทั้งสิทธิและหน้าที่ของรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปฏิญญาดังกล่าวมิได้มีลักษณะเป็นการกำหนดสิทธิและหน้าที่ของรัฐ แต่เป็นเพียงการกำหนดมาตรฐานร่วมกันเพื่อให้วัตถุประสงค์ตามปฏิญญานั้นได้ลุล่วงด้วยดี และเป็นเพียงหลักฐานประเภทหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงการถือปฏิบัติของรัฐโดยทั่วไปในเรื่องนั้น ๆ แต่จะยังไม่ถือว่าเป็นหลักฐานแห่งความเชื่อว่า การเช่นว่านี้จะได้รับการยอมรับว่าเป็นกฎหมาย จนกว่าการถือปฏิบัติโดยทั่วไปจะมีลักษณะที่สอดคล้องสม่ำเสมอ (consistent) กว้างขวาง (extensive) และเป็นรูปแบบเดียวกัน (uniform)[11]

ปฏิญญาดังกล่าวได้ให้คำนิยามของการทรมานไว้ในข้อ 1 ซึ่งกำหนดว่า “(1) โดยจุดมุ่งหมายของปฏิญญาฉบับนี้ การกระทำทรมานหมายถึง การกระทำใด ๆ ก็ตาม ที่ก่อให้เกิดความเจ็บปวด หรือทุกข์ทรมานอย่างยิ่ง ไม่ว่าทางร่างกายหรือจิตใจ โดยเป็นการกระทำโดยเจตนาที่จะล่วง

---

[11] อโณทัย วัฒนาพรรณิกร, “การเข้าเป็นภาคีอนุสัญญาต่อต้านการทรมาน และการประติบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี ค.ศ. 1984,” (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552), น. 43 – 44.

ละเมิดหรือโดยยุยงส่งเสริมโดยเจ้าพนักงานของรัฐซึ่งกระทำต่อบุคคลใด เพื่อที่จะบีบบังคับให้ผู้นั้นหรือบุคคลที่สามยอมบอกข้อเท็จจริงหรือให้การรับสารภาพ หรือเพื่อลงโทษผู้นั้นสำหรับการกระทำของผู้นั้น หรือที่ผู้นั้นต้องสงสัยว่าได้กระทำนั้นหรือเพื่อเป็นการข่มขู่ผู้นั้น หรือบุคคลอื่น แต่ทั้งนี้ไม่รวมถึงความเจ็บปวดหรือความทุกข์ทรมานที่เกิดขึ้นเองประจำตัว หรือโดยปกติธรรมดาสำหรับการลงโทษตามกฎหมาย ที่เป็นไปโดยชอบตามกฎมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อนักโทษ (2) การกระทำทรมาน ประกอบด้วยรูปแบบที่รุนแรงหรือจงใจของการปฏิบัติหรือการลงโทษที่เป็นการทารุณโหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์”

นอกจากนี้ยังกำหนดเพื่อไม่ให้นำสถานการณ์พิเศษใด ๆ มาเป็นข้ออ้างหรือข้อยกเว้นให้มีการกระทำทรมานได้ด้วย ไม่ว่าจะเป็น ในสภาวะสงครามหรือปัญหาความมั่นคงภายในโดยกำหนดไว้ในข้อ 3 ว่า “จะต้องไม่มีประเทศใดยินยอมให้มี หรือเพิกเฉยต่อการกระทำทรมานหรือการปฏิบัติหรือการลงโทษที่เป็นการทารุณโหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ แม้แต่กรณีที่เป็นพฤติการณ์พิเศษ เช่น ในภาวะสงครามหรือเกิดภัยคุกคามจากสงคราม ความวุ่นวายทางการเมืองภายใน หรือกรณีเกิดเหตุฉุกเฉินในสาธารณชน ก็ไม่ให้นำมาใช้เป็นข้ออ้างที่จะให้ยอมรับเอาการกระทำทรมาน หรือการปฏิบัติหรือการลงโทษที่เป็นการทารุณโหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้นมาใช้”[12]

จากบทบัญญัติดังกล่าว จะเห็นได้ว่ามีการระบุการกระทำที่ต้องห้ามไว้อยู่ 4 ลักษณะด้วยกัน คือ “ทรมาน” “โหดร้าย” “ไร้มนุษยธรรม” และ “ย่ำยีศักดิ์ศรี” ซึ่งถือว่าเป็นข้อห้ามสำหรับการทรมานตามกฎหมายระหว่างประเทศทั้งสิ้น โดยได้มีการบัญญัติคำนิยาม “การทรมาน” เพื่ออธิบายความหมายและองค์ประกอบของการกระทำทรมานไว้ และการกระทำโดยเจตนาที่ทำให้ร้ายแรงในรูปของการปฏิบัติหรือการลงโทษที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี ดังนั้นความหมายของการทรมานตามปฏิญญาดังกล่าวนี้ จึงมีความหมายครอบคลุมการทรมานทั้งหมดในทุกรูปแบบที่กระทำโดยเจตนาให้มีความร้ายแรง และองค์ประกอบสำคัญของความผิดอีกประการหนึ่งก็คือ เจ้าพนักงานรัฐ เป็นผู้ที่ถูกกำหนดไว้ว่าเป็นผู้กระทำความผิด ในความผิดฐานทรมานนี้[13]

---

[12] มูลนิธิพัฒนากระบวนการยุติธรรม, <u>มาตรฐานองค์การสหประชาชาติว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมทางอาญา</u> แปลโดย กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, ชาติ ชัยเดชสุริยะ และณัฐวสา ฉัตรไพฑูรย์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลา), น. 30.

[13] อโณทัย วัฒนาพรรณิกร, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่* 11, น. 24 – 25.

2.1.2 อนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการประติบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี (Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment)

เนื่องมาจากปฏิญญาว่าด้วยการคุ้มครองบุคคลทุกคนจากการทรมานและการประติบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรีนั้น ไม่มีผลบังคับทางกฎหมายที่รัฐจะต้องปฏิบัติตาม เนื่องจากปราศจากสภาพบังคับดั่งสนธิสัญญา จึงเป็นเพียงหลักเกณฑ์ที่รัฐต่าง ๆ ให้ความเคารพเท่านั้น และเนื่องจากปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนโดยการทรมาน ถือเป็นการละเมิดขั้นร้ายแรงและเกิดปัญหามากขึ้นเรื่อย ๆ ในทั่วทุกมุมโลก ทำให้เกิดกระแสสังคมจากประเทศต่าง ๆ มากยิ่งขึ้น จนในที่สุดได้มีการรับรองอนุสัญญาดังกล่าวโดยสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ (General Assembly) ในวันที่ 10 ธันวาคม 1984 โดยมีผลบังคับใช้ในวันที่ 26 มิถุนายน 1987 เป็นต้นไป ซึ่งการกระทำการทรมานตามอนุสัญญาดังกล่าวนี้ มีพื้นฐานมาจากแนวความคิดของกฎหมายสิทธิมนุษยชน (Human Rights Law) และตามบริบทของกฎหมายสิทธิมนุษยชนนี้ มุ่งที่จะคุ้มครองบุคคลจากการใช้อำนาจรัฐโดยมิชอบ ดังนั้น การกระทำทรมานในความหมายของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานฯ มีวัตถุประสงค์ที่ระบุตัวผู้กระทำความผิดไว้โดยเฉพาะจงเจาะ นั้นก็คือเจ้าหน้าที่ของรัฐ รวมไปถึงผู้ที่ใช้อำนาจแทนรัฐในกรณีอื่น ๆ ด้วย

ตามอนุสัญญาต่อต้านการทรมานฯ ได้ให้คำนิยามของคำว่า ทรมานไว้ในข้อ 1 ความว่า “เพื่อความมุ่งประสงค์ของอนุสัญญานี้ คำว่า “ทรมาน” หมายถึง การกระทำใดก็ตามโดยเจตนาที่ทำให้เกิดความเจ็บปวดหรือความทุกข์ทรมานอย่างสาหัส ไม่ว่าทางกายหรือทางจิตใจต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เพื่อความมุ่งประสงค์ที่จะให้ได้มาซึ่งข้อสนเทศหรือคำสารภาพจากบุคคลนั้นหรือจากบุคคลที่สาม การลงโทษบุคคลนั้น สำหรับการกระทำ ซึ่งบุคคลนั้นหรือบุคคลที่สามกระทำหรือถูกสงสัยว่าได้กระทำ หรือเป็นการข่มขู่ให้กลัวหรือเป็นการบังคับขู่เข็ญบุคคลนั้นหรือบุคคลที่สามหรือเพราะเหตุผลใดใด บนพื้นฐานของการเลือกประติบัติ ไม่ว่าจะเป็นในรูปใด เมื่อความเจ็บปวดหรือความทุกข์ทรมานนั้นกระทำโดย หรือด้วยการยุยง หรือโดยความยินยอม หรือรู้เห็นเป็นใจของเจ้าพนักงานของรัฐ หรือของบุคคลอื่นซึ่งปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งทางการ ทั้งนี้ไม่รวมถึงความเจ็บปวดหรือความทุกข์ทรมานที่เกิดจาก หรืออันเป็นผลปกติจาก หรืออันสืบเนื่องมาจากการลงโทษทั้งปวงที่ชอบด้วยกฎหมาย”[14] จะเห็นได้ว่า ตามอนุสัญญาต่อต้านการทรมานฯ นั้น มีประเด็นหลักที่สำคัญคือ

---

[14] Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, Article 1, แปลโดยกองแปล กรมสนธิสัญญาและกฎหมาย กระทรวงการต่างประเทศ 28 กันยายน 2544.

อนุสัญญาดังกล่าวเน้น “วัตถุประสงค์ของการกระทำทรมาน” (purpose) หมายความว่า หากผู้กระทำทรมานได้กระทำการทรมานแก่บุคคลใด เพื่อวัตถุประสงค์ต่าง ๆ เช่น เพื่อที่จะให้ได้มาซึ่งข้อมูลหรือคำรับสารภาพ เพื่อที่จะลงโทษ เพื่อข่มขู่ หรือเพื่อวัตถุประสงค์ใดก็ตามที่มีฐานมาจากการเลือกปฏิบัติ ก็จะเข้าความหมายของการทรมานตามความหมายของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานฯ นี้[15]

2.1.3 อนุสัญญาภาคพื้นอเมริกาเพื่อการป้องกันและการลงโทษการทรมาน (Inter – American Convention to prevent and Punish Torture)

อนุสัญญาภาคพื้นอเมริกาเพื่อการป้องกันและลงโทษการทรมาน (Inter – American Convention to Prevent and Punish Torture) เป็นกฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนระดับภูมิภาคที่สำคัญฉบับหนึ่ง ที่มีหลักการและสาระสำคัญในการต่อต้านการทรมาน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้สิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่ได้บรรจุไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) และปฏิญญาอเมริกาว่าด้วยสิทธิและหน้าที่ของบุคคล (America Declaration of the Rights and Duties of Man) ในเรื่องการต่อต้านการทรมานมีผลใช้บังคับเป็นกฎเกณฑ์ที่มีประสิทธิภาพ โดยอนุสัญญาฉบับนี้ได้กำหนดความหมายของการทรมานที่ห้ามมิให้กระทำ กำหนดองค์ประกอบของการกระทำที่ถือว่าเป็นอาชญากรรมทรมาน กำหนดพันธกรณีต่าง ๆ ของรัฐภาคีในการป้องกันและลงโทษการทรมานตามขอบเขตของอนุสัญญา โดยอนุสัญญาฉบับนี้ได้เปิดให้ลงนามเมื่อวันที่ 9 ธันวาคม ค.ศ. 1985 และมีผลบังคับใช้ในวันที่ 28 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1987 ปัจจุบันมีรัฐในภาคพื้นอเมริกาเป็นภาคีแห่งอนุสัญญาแล้ว 17 รัฐ[16]

ซึ่งอนุสัญญาดังกล่าวได้กำหนดความหมายของการทรมานไว้ในข้อที่ 2 ซึ่งมีข้อกำหนดว่า “การทรมาน เป็นการกระทำใด ๆ โดยเจตนาซึ่งก่อให้เกิดความเจ็บปวดทุกข์ทรมานทางร่างกายหรือจิตใจต่อบุคคล เพื่อวัตถุประสงค์ในการสอบสวนคดีอาญา ไม่ว่าจะเป็นวิธีการข่มขู่ การลงโทษบุคคล มาตรการป้องกัน โทษทางอาญา หรือเพื่อวัตถุประสงค์อื่นใด นอกจากนี้การทรมานยังหมายรวมถึงการใช้วิธีการใด ๆ ต่อบุคคลที่ทำให้สูญเสียความเป็นตัวเอง หรือที่ทำให้สภาพร่างกายหรือจิตใจอ่อนแอลง แม้ว่าจะไม่เป็นเหตุให้เกิดความเจ็บปวดทุกข์ทรมานทางร่างกายหรือจิตใจอย่าง

---

[15] ปกป้อง ศรีสนิท, คำอธิบายกฎหมายอาญาระหว่างประเทศ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2556), น. 121.

[16] เกศกนก เข็มตรง, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่* 4, น. 24.

รุนแรงก็ตาม ทั้งนี้ ไม่รวมถึงความเจ็บปวดหรือทุกข์ทรมานทางร่างกายหรือจิตใจจากการลงโทษที่ชอบด้วยกฎหมาย ภายใต้เงื่อนไขที่ว่าการลงโทษนั้นไม่เป็นการกระทำที่ใช้วิธีการดังกล่าวข้างต้น”[17]

2.1.4 ธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ (The Rome statute of the International Criminal Court)

ธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ เป็นสนธิสัญญาประเภทพหุภาคี กล่าวคือ เป็นกฎหมายระหว่างประเทศที่ให้รัฐสมาชิกเข้าลงนาม เพื่อให้สัตยาบันและทำการภาคยานุวัติ โดยธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศนั้น เป็นกฎหมายระหว่างประเทศที่จัดตั้งศาลอาญาระหว่างประเทศ (International Criminal Court) ขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่ออำนวยความยุติธรรมระหว่างประเทศ ทั้งนี้เนื่องจากมีผู้คนล้มตายเป็นจำนวนมากจากการก่ออาชญากรรมระหว่างประเทศ และรัฐต่าง ๆ ไม่สามารถนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้ จึงมีความพยายามที่จะใช้ศาลอาญาระหว่างประเทศเป็นกลไกในการยุติภาวการณ์กระทำความผิดโดยไม่มีการลงโทษ (culture of impunity)[18] ซึ่งศาลอาญาระหว่างประเทศมีอำนาจในการดำเนินคดีกับผู้ก่ออาชญากรรมระหว่างประเทศ 4 ประเภท อันได้แก่ อาชญากรรมทำลายล้างเผ่าพันธุ์ (Crime of Genocide) อาชญากรรมต่อมวลมนุษยชาติ (Crimes against Humanity) อาชญากรรมสงคราม (War Crimes) อาชญากรรมรุกราน (Crimes of Aggression)

แม้ว่าสหประชาชาติโดยมติของคณะมนตรีความมั่นคงจะก่อให้เกิดกลไกที่ใช้ในการบังคับให้เป็นไปตามพันธกรณีในทางระหว่างประเทศในส่วนของการดำเนินคดีกับผู้ฝ่าฝืนพันธกรณีและลงโทษเพื่อปราบปรามผู้กระทำหรือก่อให้เกิดการกระทำและป้องกันมิให้เกิดการกระทำเช่นนี้อีก ทั้งในส่วนของศาลอาญาระหว่างประเทศสำหรับอดีตยูโกสลาเวีย และศาลอาญาระหว่างประเทศสำหรับรวันดา แต่อย่างไรก็ตาม ศาลทั้งสองก็เป็นเพียงศาลเฉพาะกิจที่ตั้งขึ้นมาเพื่อพิจารณาคดีสำหรับการกระทำอันเป็นการฝ่าฝืนพันธกรณีที่มีอยู่ตามกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศในช่วงเวลาและสถานที่ที่กำหนดให้อยู่ในเขตอำนาจเท่านั้น นอกจากนี้ ยังเป็นการจัดตั้งขึ้นโดยความเห็นชอบของประเทศที่เป็นฝ่ายชนะในสงครามการสู้รบจึงทำให้ไม่ได้รับการยอมรับในเรื่องความชอบด้วยกฎหมายในการดำเนินคดีของศาล ดังนั้นประชาคมระหว่างประเทศจึงยังคงมีความพยายามที่จะจัดตั้งศาลอาญาระหว่างประเทศที่เป็นศาลถาวรซึ่งสามารถพิจารณาคดีกับปัจเจกบุคคลที่ได้กระทำหรือก่อให้เกิดการกระทำอันเป็นการฝ่าฝืนพันธกรณีระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งก่อให้เกิด

---

[17] Inter – American Convention to Prevent and Punish Torture, Article 2.

[18] ธีรพัฒน์ อัศวสังสิทธิ, “ประเทศไทยกับการให้สัตยาบันธรรมนูญกรุงโรมสำหรับศาลอาญาระหว่างประเทศ,” จุลนิติ, เล่มที่ 3, ปีที่ 5, น. 59 – 61, (2549).

ความเสียหายอย่างร้ายแรงอันถือได้ว่าเป็นอาชญากรรมระหว่างประเทศ ซึ่งเกิดขึ้นไม่ว่าในที่แห่งใดบนโลกนี้ โดยมุ่งหมายให้เป็นกลไกที่มีประสิทธิภาพและเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปจากรัฐต่าง ๆ ในสังคมระหว่างประเทศ ทั้งนี้ เพื่อเป็นหลักประกันว่าผู้กระทำความผิดและผู้ที่ประกอบอาชญากรรมระหว่างประเทศที่ร้ายแรงจะถูกนำตัวมาเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม เพื่อให้รับผิดชอบต่อการกระทำที่ก่อขึ้นและเพื่อป้องกันอาชญากรรมที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต

โดยหลังจากที่รัฐต่าง ๆ ในประชาคมระหว่างประเทศมีการเจรจาตกลงกันเป็นเวลานานหลายปี เพื่อจัดตั้งคณะตุลาการระหว่างประเทศเป็นการถาวร ซึ่งจะมีหน้าที่พิพากษาลงโทษผู้กระทำความผิดร้ายแรงและมีผลกระทบต่อหลายประเทศ สมัชชาใหญ่สหประชาชาติจึงจัดให้มีการประชุมทางการทูตเพื่อจัดตั้งศาลอาญาระหว่างประเทศ (United Nations Diplomatic Conference of Plenipotentiaries on the Establishment of an International Criminal Court) ขึ้นที่กรุงโรม สาธารณรัฐอิตาลี ตั้งแต่วันที่ 15 มิถุนายน ถึงวันที่ 17 กรกฎาคม 2541 และในวันสุดท้ายของการประชุม ที่ประชุมได้รับรอง “ธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ” ซึ่งมีเนื้อหาในการจัดตั้งศาลอาญาระหว่างประเทศขึ้นทำหน้าที่ในการพิจารณาพิพากษาปัจเจกบุคคลผู้กระทำความผิดอาญาระหว่างประเทศตามที่ธรรมนูญได้กำหนดไว้ให้อยู่ในเขตอำนาจของศาล และการทรมาน (Torture) ได้ถูกบรรจุให้เป็นอาชญากรรมระหว่างประเทศประเภทหนึ่งที่ศาลอาญาระหว่างประเทศตามธรรมนูญฉบับนี้มีเขตอำนาจในการพิจารณาพิพากษา โดยธรรมนูญฉบับนี้ได้รับความเห็นชอบจากรัฐต่าง ๆ ณ การประชุมทางการทูตที่กรุงโรม ประเทศอิตาลี เมื่อวันที่ 17 กรกฎาคม 2541 และมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 1 กรกฎาคม 2545

ในส่วนของบทนิยาม ความหมายของการกระทำทรมานนั้น ธรรมนูญกรุงโรมได้ให้ความหมายไว้ในข้อที่ 7.2 (e) ซึ่งอยู่ในหมวดของอาชญากรรมต่อมวลมนุษยชาติว่า “การทรมาน หมายถึง การกระทำโดยเจตนาให้ได้รับความเจ็บปวดทุกข์ทรมานไม่ว่าทางร่างกายหรือจิตใจต่อบุคคลที่อยู่ภายใต้การควบคุมหรือคุมขัง เว้นแต่ความเจ็บปวดหรือทุกข์ทรมานนั้นเกิดขึ้นจากการลงโทษโดยชอบด้วยกฎหมาย”[19]

นอกจากนี้ธรรมนูญกรุงโรมยังได้บัญญัติไว้ถึงวัตถุประสงค์ของอาชญากรรมสงครามว่าให้หมายความรวมถึง “การทรมาน หรือการปฏิบัติอย่างไรมนุษยธรรม รวมทั้งการทดลองทางชีววิทยา” และ “การกระทำโดยเจตนาให้เกิดความทุกข์ทรมานอย่างสาหัสหรือทำอันตรายแก่ร่างกายหรือสุขภาพ อย่างร้ายแรง” ไว้เป็นเขตอำนาจของศาลอาญาระหว่างประเทศอีกด้วย[20]

---

[19] The Rome statute of the International Criminal Court, Article 7.2 (e).

[20] The Rome statute of the International Criminal Court, Article 8.2 (a).

2.2 กฎหมายระหว่างประเทศเรื่องการสอบสวนคดีทรมาน

ในส่วนของกฎหมายระหว่างประเทศที่เกี่ยวกับการสอบสวนคดีทรมานนั้น นอกจากระบุไว้ในอนุสัญญาต่อต้านการทรมานฯ ซึ่งถือเป็นกฎหมายแม่บทแล้ว ยังมีกฎหมายระหว่างประเทศอื่น ๆ ขององค์การสหประชาชาติที่ได้กำหนดไว้เพื่อเป็นข้อเสนอแนะให้รัฐสมาชิกต่าง ๆ ได้ปฏิบัติตามอย่างมีประสิทธิผลอีกด้วย ซึ่งระบบกฎหมายของการกระทำฝ่ายเดียวขององค์การระหว่างประเทศที่ถูกกำหนดโดยสนธิสัญญาก่อตั้งองค์การนั้น ๆ ขึ้นมา ตลอดจนกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง อันได้แก่ ข้อบังคับภายในและทางปฏิบัติขององค์การฯ ด้วย ดงนั้นการกระทำฝ่ายเดียวขององค์การจึงมีความหลากหลาย ซึ่งการกระทำที่หลากหลายนี้อาจมีชื่อเรียกแตกต่างกันออกไปได้ อาทิ ข้อเสนอแนะหรือข้อแนะนำ (recommendation) ข้อมติ (resolution) ข้อบังคับ (regulation) ปฏิญญาหรือประกาศ (declaration) ฯลฯ[21] ในส่วนของกฎหมายต่างประเทศนั้น กฎหมายระหว่างประเทศมีที่มาที่แตกต่างกัน ซึ่งการกระทำฝ่ายเดียว (unilateral act) ของผู้ทรงสิทธิอันได้แก่องค์การระหว่างประเทศอย่างคณะกรรมการต่อต้านการทรมาน (Committee Against Torture) ที่ถูกก่อตั้งโดยอนุสัญญาต่อต้านการทรมานฯ ตามข้อบทที่ 17[22] ที่ให้จัดตั้งคณะกรรมการต่อต้านการทรมานซึ่งจะต้องปฏิบัติภารกิจตามอนุสัญญาดังกล่าว โดยให้อำนาจในการเสนอความคิดเห็นทั่วไป (General Comment) ที่อาจก่อให้เกิดสิทธิและพันธกรณีระหว่างประเทศขึ้นได้ ซึ่งถือเป็นที่มาอีกประการหนึ่งของกฎหมายระหว่างประเทศด้วย นอกจากนี้รัฐภาคีของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานฯ ยังต้องมีพันธกรณีที่จะต้องเสนอรายงานต่อคณะกรรมการฯ โดยแบ่งออกเป็น 2 ช่วงเวลาคือ รายงานเบื้องต้น (Initial Report) ที่จะต้องเสนอภายในเวลาหนึ่งปีหลังจากการมีผลบังคับใช้ของอนุสัญญาฯ และรายงานเพิ่มเติมทุก ๆ 4 ปี เกี่ยวกับมาตรการใหม่ที่รัฐภาคีได้ดำเนินการไปตามพันธกรณีที่เกี่ยวข้องตามข้อเสนอแนะหรือตามความเหมาะสมของรัฐภาคี[23] โดยคณะกรรมการฯ จะต้องทำข้อสังเกตเชิงสรุป (Concluding Observation) ตอบกลับแก่รัฐภาคีอันเป็นข้อเสนอแนะ (recommendation) ให้แก่รัฐภาคีนั้น ๆ เพื่อทำการพัฒนาระบบกฎหมายที่เกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการทรมานต่อไป และจะเสนอ

---

[21] จตุรนต์ ถิระวัฒน์, กฎหมายระหว่างประเทศ, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2558), น. 121 – 132.

[22] Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, Article 17.

[23] *Ibid*, Article 19.

รายงานประจำปี (Annual Report) ที่สรุปรายงานเกี่ยวกับการดำเนินงานทั้งหลายทั้งของคณะกรรมการฯ และของรัฐภาคีที่ส่งรายงานมาภายในช่วงระยะเวลาที่ครบกำหนด

2.2.1 ข้อความเห็นทั่วไปของคณะกรรมการต่อต้านการทรมาน (General Comment of Committee against Torture)

ข้อความเห็นทั่วไปของคณะกรรมการต่อต้านการทรมานในปัจจุบันมีทั้งหมด 3 ฉบับ ซึ่งแต่ละฉบับจะมีข้อความเห็นที่แตกต่างกันไปตามหัวข้อ อันได้แก่ ฉบับที่ 1 จะกล่าวถึง การปฏิบัติตามข้อบทที่ 3 ในบริบทของข้อที่ 22 ซึ่งเกี่ยวกับการไม่ส่งกลับไปสู่อันตราย (non – Refoulment) ฉบับที่ 2 จะกล่าวถึง การปฏิบัติตามข้อบทที่ 2 ซึ่งเกี่ยวกับการดำเนินมาตรการต่าง ๆ ที่มีประสิทธิผลเพื่อป้องกันมิให้เกิดการกระทำการทรมานในอาณาเขตของตนรวมถึงเรื่องที่เกี่ยวกับพฤติการณ์พิเศษที่ไม่อาจยกขึ้นมาเป็นข้ออ้างในการทรมานได้ และฉบับที่ 3 ที่กล่าวถึงการชดใช้ทดแทนและสิทธิที่จะบังคับคดีได้อย่างเป็นธรรมและผู้เสียหายได้รับสินไหมทดแทนอย่างเพียงพอ ซึ่งข้อความเห็นทั่วไปฉบับที่ 3 ที่เกี่ยวข้องกับการสอบสวนคดีทรมานมีดังนี้[24]

ในข้อสังเกตเชิงสรุป คณะกรรมการได้สรุปไว้ในข้อสังเกตสำหรับพันธกรณีอื่นที่รัฐต้องปฏิบัติตาม เพื่อให้สิทธิของผู้เสียหายได้รับการเยียวยาอย่างแท้จริงตามข้อบทที่ 14 คณะกรรมการจึงเน้นย้ำเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติตามพันธกรณีตามข้อบทที่ 12 และ 13 โดยรัฐภาคีจะต้องดำเนินการสืบสวนสอบสวนโดยพลัน อย่างมีประสิทธิภาพและไม่ลำเอียง ทันทีที่มีเหตุอันควรเชื่อได้ว่ามีเกิดการทรมานขึ้นในเขตอำนาจของตน โดยเป็นผลมาจากการกระทำหรือการละเว้นการกระทำของรัฐตนและตามที่กำหนดไว้ในข้อ 13 และตามที่ยืนยันในข้อความเห็นทั่วไปฉบับที่ 2 ของคณะกรรมการที่ว่า รัฐภาคีจะต้องจัดให้มีกลไกร้องเรียน ร้องทุกข์อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นกลาง สำหรับการเข้าถึงการเยียวยาอย่างเต็มที่อาจไม่สามารถเกิดขึ้นได้ หากไม่มีการประกันตามพันธกรณีตามข้อบทที่ 12 และ 13 โดยรัฐต้องทำให้ประชาชนทราบถึงการมีอยู่ของกลไกร้องเรียนร้องทุกข์และเป็นกลไกที่สามารถเข้าถึงได้ รวมทั้งคนที่ถูกควบคุมตัว ไม่ว่าจะอยู่ในสถานควบคุมตัว สถานพยาบาล ผู้มีอาการทางจิต หรือที่อื่น ๆ ทั้งนี้ การร้องเรียน ร้องทุกข์อาจกระทำผ่านโทรศัพท์สายด่วน หรือการเปิดตู้รับข้อร้องเรียนร้องทุกข์ในสถานควบคุมตัวและมีการเก็บข้อมูลเป็นความลับหรือการเปิดโอกาสให้กับกลุ่มคนชายขอบ รวมทั้งผู้ที่มีความสามารถจำกัดในการสื่อสารได้ด้วย

---

[24] UN Doc, CAT/C/GC/3, para. 23 – 28.

ในแง่ของวิธีสบัญญัติ รัฐภาคีต้องจัดให้มีองค์กรที่มีอำนาจและหน้าที่ตามกฎหมายและจัดให้มีกระบวนการที่ช่วยให้ผู้เสียหายจากการทรมานหรือการปฏิบัติที่โหดร้ายเข้าถึงการชดใช้ทดแทน รวมทั้งสินไหมทดแทนและการบำบัดฟื้นฟูสภาพได้อย่างเพียงพอ

ในการช่วยให้ผู้เสียหายได้รับสิทธิที่จะได้รับการชดใช้เยียวยา หน่วยงานที่มีอำนาจของรัฐภาคีจะต้องสืบสวนสอบสวนและตรวจสอบตามข้อกล่าวหาโดยทันทีอย่างมีความเป็นกลาง กรณีที่มีบุคคลร้องเรียนว่าตกเป็นเหยื่อของการทรมานหรือการปฏิบัติที่โหดร้าย การสืบสวนสอบสวนดังกล่าวควรครอบคลุมมาตรการตามปกติที่จะต้องปฏิบัติ ทั้งการตรวจทางนิติเวชอย่างเป็นอิสระ ทั้งด้านร่างกายและจิตใจ ตามเนื้อหาที่สอดคล้องกับคู่มือการสืบสวนสอบสวนและการบันทึกข้อมูลหลักฐานอย่างมีประสิทธิผล กรณีการทรมาน และการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่น ๆ ที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี (พิธีสารอิสตันบูล) ความล่าช้าที่ไม่เหมาะสมในการเริ่มการสืบสวนสอบสวนตามกฎหมายหรือการดำเนินการสืบสวนสอบสวนต่อข้อร้องเรียนร้องทุกข์ว่ามีการทรมานหรือการปฏิบัติที่โหดร้าย ย่อมกระทบต่อสิทธิของผู้เสียหายที่จะได้รับการชดใช้เยียวยาตามข้อ 14 ทั้งสิ้น รวมทั้งการได้รับสินไหมทดแทนอย่างเป็นธรรมและเพียงพอ เพื่อให้มีการบำบัดฟื้นฟูสภาพอย่างสมบูรณ์ที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

ขั้นตอนการสืบสวนสอบสวนและการดำเนินคดีทางอาญารวมทั้งผลการตัดสินในคดีอาญาไม่ควรส่งผลกระทบต่อการฟ้องร้องเพื่อเรียกการชดเชยทางแพ่ง คณะกรรมการเห็นว่า ไม่ควรมีการชะลอการจ่ายค่าสินไหมทดแทนออกไปเนื่องจากรอให้มีการตัดสินความผิดทางอาญาเสียก่อน การรับผิดทางแพ่งควรเกิดขึ้นได้อย่างเป็นอิสระจากกระบวนการทางอาญา และควรมีกฎหมายและหน่วยงานที่จำเป็นเพื่อดูแลให้มีการชดเชยทางแพ่งด้วย กรณีที่กฎหมายในประเทศกำหนดให้รอผลในคดีอาญาก่อนที่จะเรียกร้องในทางแพ่ง หรือกรณีที่คดีอาญาเกิดความล่าช้าหรือกรณีที่มีมีการฟ้องคดีอาญา ย่อมทำให้รัฐภาคีไม่สามารถปฏิบัติตามพันธกรณีตามอนุสัญญาฉบับนี้และการลงโทษทางวินัยเพียงอย่างเดียวไม่ถือว่าเป็นการเยียวยาอย่างเป็นผลตามความหมายของข้อ 14

ตามข้อ 14 รัฐภาคีต้องประกันว่าผู้เสียหายจากการทรมานหรือการปฏิบัติที่โหดร้ายใด ๆ ในเขตอำนาจของตนได้รับชดใช้เยียวยา รัฐภาคีมีพันธกรณีต้องดำเนินมาตรการทุกประการที่จำเป็นอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อประกันว่าผู้เสียหายทุกคนจากการกระทำเหล่านี้ได้รับการชดใช้เยียวยา พันธกรณีดังกล่าวยังครอบคลุมถึงการที่รัฐภาคีต้องดำเนินการโดยทันทีเพื่อประกันว่าผู้เสียหายได้รับการชดใช้เยียวยา แม้จะยังไม่มีการร้องเรียนร้องทุกข์สำหรับกรณีที่มีเหตุผลที่ทำให้เชื่อได้ว่าเกิดการทรมานหรือการปฏิบัติที่โหดร้ายขึ้นมาแล้ว

คณะกรรมการสนับสนุนอย่างจริงจังให้รัฐภาคียอมรับอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการในการรับเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์จากบุคคลตามข้อ 22 ทั้งนี้เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เสียหาย

สามารถส่งเรื่องมาให้และขอความเห็นจากคณะกรรมการ คณะกรรมการยังสนับสนุนให้รัฐภาคีให้สัตยาบันหรือให้ภาคยานุวัติเข้าเป็นภาคีของพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาต่อต้านการทรมาน ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมมาตรการป้องกันการทรมานและการปฏิบัติที่โหดร้ายให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นด้วย

2.2.2 รายงานเบื้องต้น (Initial Report)

ในรายงานเบื้องต้นของคณะกรรมการต่อต้านการทรมาน ได้วางกฎเกณฑ์ในการส่งรายงานของรัฐภาคีเพื่อให้เป็นไปในรูปแบบเดียวกัน และเพื่อประสิทธิภาพในการทำงานระหว่างคณะกรรมการต่อต้านการทรมานและรัฐภาคี ซึ่งได้กำหนดแบ่งแยกไว้ตามรายละเอียดของข้อบทต่าง ๆ โดยข้อบทที่ 12 ได้กล่าวไว้ว่า[25] ตามความในข้อบทที่ 16 รัฐภาคีจะต้องรายงานข้อมูลเกี่ยวกับข้อบทที่ 12 โดยจะต้องให้ความแน่ใจว่าอำนาจการสอบสวนคดีทรมานนั้นมีกระบวนการที่รวดเร็ว (prompt) เป็นกลาง (impartial) เมื่อมีเหตุอันควรเชื่อว่ามีการทรมานเกิดขึ้นภายในเขตอำนาจของรัฐตน และรายงานควรระบุถึง อำนาจหน้าที่ในการเริ่มต้นและการทำงานของการสอบสวน และแนวทางปฏิบัติที่ยึดถือเป็นระเบียบในการทำงาน กล่าวถึงกระบวนการที่เป็นผล อย่างเช่นความรวดเร็วในการเข้าถึงทางการแพทย์หรือผู้เชี่ยวชาญทางนิติวิทยาศาสตร์ เป็นต้น และเมื่อมีการกล่าวอ้างมีมีการทรมานเกิดขึ้น จะมีหน่วยงานหรือองค์กรที่มีอำนาจหน้าที่ที่สามารถติดต่อกับเหยื่อหรือผู้เสียหายได้หรือไม่ รวมถึงข้อมูลสรุปในคดีต่าง ๆ ที่มีการพิจารณาคดี รวมถึงการรับโทษของผู้กระทำความผิดด้วย

ส่วนในข้อบทที่ 13 นั้น รัฐภาคีจะต้องรับรองสิทธิในการตรวจสอบข้อร้องเรียนต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการทรมานว่าจะได้รับการสอบสวนอย่างรวดเร็ว (promptly) และด้วยความเป็นกลางอย่างยิ่ง (impartially) และจะต้องมีการปกป้องสิทธิของพยานและผู้ร้องเรียนต่อการถูกทำร้ายในภายหลังด้วย ซึ่งรายงานเกี่ยวกับข้อบทที่ 13 นั้น รัฐภาคีควรมีข้อมูลที่ว่า กลไกกฎหมายที่มีอยู่นั้นมีหลักประกันในการเยียวยาเหยื่อที่ถูกกระทำการทรมานที่รองรับหรือไม่ และมีการกลไกที่จะคุ้มครองในกรณีที่มีการปฏิเสธการสอบสวนของเหยื่อหรือไม่ และควรมีสถิติเกี่ยวกับข้อร้องเรียน และผลของการสอบสวนข้อร้องเรียนนั้น ๆ เป็นจำนวนในรายงานด้วย รวมถึงข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับกับการสอบสวน การร้องเรียนและการดำเนินคดีต่าง ๆ รวมถึงผลของการดำเนินคดีต่าง ๆ ด้วย

---

[25] UN Doc, CAT/C/4/Rev.3.

2.3 หลักการสอบสวนคดีทรมานตามพิธีสารอิสตันบูล (Istanbul Protocol)

ถึงแม้ว่าในอดีตที่ผ่านมาจะมีกฎหมายระหว่างประเทศมากมายที่บัญญัติข้อห้ามการทรมานไว้ รวมถึงกำหนดให้มีการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษตามกระบวนการยุติธรรมภายในของรัฐตนเองก็ตาม แต่เนื่องจากการกระทำทรมานตามความหมายของกฎหมายระหว่างประเทศนั้นเป็นการกระทำโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลหรือคำรับสารภาพจากตัวผู้ต้องหาหรือบุคคลที่สาม การกระทำดังกล่าวจึงเป็นการกระทำที่หาความจริงได้ยาก ว่าผู้กระทำเป็นผู้ใด หรือถึงแม้จะรู้ตัวผู้กระทำ ก็เป็นการยากที่จะพิสูจน์ถึงการกระทำทรมานนั้นได้ เนื่องจากพยานหลักฐานที่เกิดจากการทรมานอาจสูญหายไปได้โดยง่าย หากไม่มีหลักเกณฑ์หรือกลไกในการเก็บรวบรวมหรือสอบสวนที่เหมาะสม ดังนั้นจึงมีบทเรียนที่เกิดขึ้นมากมายในเรื่องการทรมานและผลกระทบที่ตามมาจากการที่ไม่มีกลไกสอบสวนที่เหมาะสม และนำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษไม่ได้ตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายระหว่างประเทศที่ว่าด้วยการต่อต้านการทรมาน

พิธีสารอิสตันบูล : คู่มือการสืบสวนสอบสวนและบันทึกข้อมูลหลักฐานอย่างมีประสิทธิผล กรณีการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอย่างโหดร้าย ไร้มนุษยธรรมและย่ำยีศักดิ์ศรี (Istanbul Protocol: Manuel on the Effective Investigation and Documentation of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment) ได้จัดทำขึ้นเพื่อใช้เป็นแนวทางสากลในการวิเคราะห์บุคคลผู้กล่าวหาว่า มีการทรมานและการปฏิบัติที่โหดร้ายต่าง ๆ เพื่อใช้ในการสืบสวนสอบสวนกรณีการทรมานที่ถูกกล่าวหา และเพื่อจัดทำรายงานผลการตรวจสอบข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานต่าง ๆ ต่อศาลหรือองค์กร หน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง โดยคู่มือฉบับนี้ได้มีการนำเสนอหลักการสำคัญในการสืบสวนสอบสวนและบันทึกรวบรวมพยานหลักฐานได้อย่างมีประสิทธิผล และแนวทางการปฏิบัติตามคู่มือฉบับนี้ มิได้เป็นข้อกำหนดตายตัว แต่เป็นมาตรฐานเบื้องต้นที่รัฐสมาชิกควรนำไปปรับใช้ในทางปฏิบัติ โดยคำนึงถึงองค์กรในกระบวนการยุติธรรม อีกทั้งกฎหมายภายในของรัฐนั้น ๆ ที่จะพึงนำมาปรับใช้ได้ โดยการจัดทำคู่มือและหลักการต่าง ๆ นี้ เป็นผลงานมาจากการวิเคราะห์ วิจัย และจัดทำเนื้อหารวมระยะเวลา 3 ปี โดยมีผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมาย สุขภาพและสิทธิมนุษยชนมากกว่า 75 คน จากองค์กรหรือสถาบัน 40 แห่ง ใน 15 ประเทศ การวางกรอบความคิดและการเตรียมการจัดทำคู่มือฉบับนี้ เกิดจากความร่วมมือกันของนักนิติวิทยาศาสตร์ แพทย์ นักจิตวิทยา ผู้ติดตามตรวจสอบด้านสิทธิมนุษยชน และนักกฎหมายที่ทำงานในประเทศสาธารณรัฐชิลี สาธารณรัฐคอสตาริกา ราชอาณาจักรเดนมาร์ค สาธารณรัฐฝรั่งเศส สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี สาธารณรัฐอินเดียว รัฐอิสราเอล ราชอาณาจักร

เนเธอร์แลนด์ สาธารณรัฐแอฟริกาใต้ สาธารณรัฐสังคมนิยมประชาธิปไตยศรีลังกา สมาพันธรัฐสวิส สาธารณรัฐตุรกี สหราชอาณาจักร สหรัฐอเมริกา และดินแดนปาเลสไตน์[26]

พิธีสารอิสตันบูล คือคู่มือในการสืบสวนสอบสวนและการบันทึกข้อมูลหลักฐานอย่างมีประสิทธิผล กรณีการทรมานฯ โดยใช้นิยามของการทรมานเดียวกันกับอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการประติบัติ หรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี (Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment) ที่บัญญัติข้อกำหนดในการที่รัฐจะต้องดำเนินการสอบสวนโดยพลัน และเป็นกลางไว้ในข้อที่ 12[27]

ถึงแม้ว่าพิธีสารอิสตันบูลจะไม่มีสถานะเป็นตราสารระหว่างประเทศที่รัฐต่าง ๆ จะต้องปฏิบัติตาม (non-binding document) ซึ่งจะถือเป็นเพียงคู่มือเพื่อให้การทำหน้าที่สอบสวนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพเท่านั้น แต่การที่รัฐภาคีจะสามารถปฏิบัติตามพันธกรณีของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานได้อย่างมีประสิทธิผลทั้งกระบวนการได้นั้น ย่อมเริ่มจากการสอบสวนที่มีประสิทธิภาพ การที่สถานะของพิธีสารอิสตันบูลเป็นเพียงแค่แนวทางชี้นำในการปฏิบัติหน้าที่นั้น ก็เพื่อที่จะให้รัฐภาคีสามารถนำบางส่วนบางตอนของพิธีสารดังกล่าวมาปรับใช้ เพียงเท่าที่เหมาะสมกับสภาพสังคม สภาพกฎหมายต่าง ๆ ซึ่งเป็นเรื่องเฉพาะของรัฐนั้น ๆ เท่านั้น ดังนั้น การที่พิธีสารดังกล่าวได้กำหนดมาตรฐานเกี่ยวกับการสอบสวนคดีทรมานไว้แล้ว จึงเป็นการสมควรที่จะต้องนำมาศึกษาเพื่อปรับใช้กับกฎหมายภายในของประเทศไทย เพื่อให้การสอบสวนคดีทรมานเป็นไปอย่างสมบูรณ์และสามารถนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้จริง

2.3.1 วัตถุประสงค์ของการสอบสวนคดีทรมาน

การสอบสวนโดยทั่วไปนั้น มีหลักการสำคัญคือ การค้นหาข้อเท็จจริงให้กระจ่างออกมา ไม่ว่าข้อเท็จจริงที่ว่านี้ จะเป็นผลดีหรือผลร้ายแก่ตัวผู้ต้องหาก็ตาม โดยมีมาตรา 131 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ที่กำหนดให้พนักงานสอบสวนมีหน้าที่ต้องรวบรวมหลักฐาน

---

[26] พิธีสารอิสตันบูล : คู่มือการสืบสวนสอบสวนและบันทึกข้อมูลหลักฐานอย่างมีประสิทธิผลกรณีการทรมาน และการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่น ๆ ที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี, แปลโดย วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์และคณะ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2555), น. 17 – 19.

[27] Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, Article 12.

เพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหาด้วย[28] ซึ่งแตกต่างจากมาตรา 131(เดิม) ที่บัญญัติว่า “ให้พนักงานสอบสวนรวบรวมหลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถจะทำได้ เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่าง ๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหา และเพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิด” การแก้ไขบทบัญญัติดังกล่าว ถือเป็นการพัฒนากฎหมายอันเกี่ยวด้วยสิทธิมนุษยชน จากหลักการที่ว่า “ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาเป็นผู้บริสุทธิ์ จนกว่าจะพิสูจน์ได้โดยปราศจากข้อสงสัย” (presumption of innocence) ทำให้การดำเนินคดีอาญาเป็นไปโดยหลักที่คุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหามากยิ่งขึ้น

ซึ่งการค้นหาความจริงนี้ หมายถึงการรวบรวมพยานหลักฐานตามมาตรา 2(11) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ไม่ว่าจะเป็นพยานบุคคล พยานวัตถุ พยานเอกสาร นอกจากการรวบรวมพยานหลักฐานแล้ว ยังหมายความรวมถึงการดำเนินการอื่น ๆ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาหรือที่เรียกว่า “มาตรการบังคับ” ซึ่งเป็นอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการเรียกหรือออกหมายเรียก และบางส่วนอาจมีการกระทบถึงสิทธิมนุษยชนได้ ไม่ว่าจะเป็นการจับ การค้น[29] เพื่อการเข้าถึงพยานหลักฐานที่จะนำมารวบรวมให้ข้อเท็จจริงเกิดความกระจ่างขึ้น และสามารถทราบตัวผู้กระทำความผิดที่แท้จริงได้ในที่สุด

โดยสรุปแล้ว วัตถุประสงค์ของการสอบสวนคดีอาญาทั่วไป อาจแบ่งได้ออกเป็น 3 ประการ ดังนี้[30]

ประการแรก เพื่อทราบข้อเท็จจริงแห่งพฤติการณ์ที่เกิดขึ้น ว่าการกระทำนั้นเป็นความผิดอาญาหรือไม่ จึงจำเป็นต้องมีการรวบรวมข้อมูลรายละเอียดจากบุคคล สิ่งของ สถานที่ที่เกี่ยวข้อง เช่น การที่บุคคลหนึ่งเสียชีวิตภายในห้องพัก การเสียชีวิตดังกล่าวเป็นเพราะสาเหตุใด มีผู้อื่นทำให้เสียชีวิตหรือไม่ ต้องมีการรวบรวมพยานหลักฐาน

ประการที่สอง เพื่อพิสูจน์ความผิดหรือบริสุทธิ์ เช่น เมื่อรวบรวมพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องดังกล่าวได้ชัดเจนในระดับหนึ่งว่า มีผู้อื่นทำให้เสียชีวิตแล้ว ก็ต้องรวบรวมพยานหลักฐานต่อไปว่าคนร้ายนั้นคือใคร และเมื่อมีการสงสัยว่าบุคคลใดเป็นคนร้าย บุคคลนั้นจะต้องตกเป็นผู้ต้องหา ซึ่งก็ต้องรวบรวมพยานหลักฐานต่อไปอีกว่าผู้ต้องหานี้เป็นผู้กระทำความผิดจริงหรือไม่

---

[28] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 131.

[29] คณิต ณ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 8, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2555), น.440.

[30] พชน์ ฐาปนดุล, “การสอบสวนคดีความผิดอันยอมความได้ก่อนมีคำร้องทุกข์ตามระเบียบ,” (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2554), น.30.

ประการที่สาม เพื่อจะนำตัวผู้กระทำความผิดนั้นมาลงโทษต่อศาล เช่น เมื่อพยานหลักฐานที่รวบรวมได้น่าเชื่อว่า นายดำเป็นผู้กระทำความผิดจริง ก็ต้องดำเนินการนำตัวนายดำมาสอบสวนเป็นผู้ต้องหา และนำตัวนายดำพร้อมพยานหลักฐานที่รวบรวมได้ ส่งไปพนักงานอัยการเพื่อดำเนินการฟ้องร้องต่อศาล

สิ่งเหล่านี้คือวัตถุประสงค์ทั่วไปของการสอบสวน ซึ่งมีส่วนสำคัญในการสอบสวนคดีทรมานด้วยเช่นเดียวกัน แต่การสอบสวนคดีทรมานนั้น มีลักษณะพิเศษที่แตกต่างออกไปจากการสอบสวนในกรณีทั่วไป กล่าวคือ นอกจากจะสามารถนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้แล้ว วัตถุประสงค์ที่สำคัญสำหรับการสอบสวนคดีทรมานอีกประการหนึ่งคือ เพื่อระบุผู้รับผิดชอบในเหตุการณ์ดังกล่าวและสนับสนุนให้ดำเนินคดีต่อกลุ่มบุคคลเหล่านั้น (อาจหมายถึง ผู้บังคับบัญชา หรือผู้ที่มีตำแหน่งสูงขึ้นไปกว่าผู้ที่กระทำผิด) เพื่อนำไปใช้ในบริบทของกระบวนการอื่น ๆ ที่ออกแบบไว้สำหรับการชดเชยเยียวยาแก่ผู้เสียหาย ดังนั้นการที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าวได้ จะต้องมีการบันทึกข้อมูล จัดหาและเก็บรวบรวมพยานหลักฐานอย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ การจะรวบรวมพยานหลักฐานได้อย่างสมบูรณ์ในคดีทรมานนั้น จำเป็นต้องมีพยานหลักฐานทางการแพทย์ที่เกี่ยวข้องกับการทรมานตามข้อกล่าวหาด้วย เนื่องจากเป็นสิ่งที่สำคัญต่อกระบวนการที่จะช่วยให้การดำเนินคดีที่อาจจะต้องฟ้องร้องผู้มีส่วนรับผิดชอบในการกระทำความผิดได้ และต้องพิจารณาว่าเหตุการณ์ทรมานที่ถูกกล่าวหานั้นเกิดขึ้นได้อย่างไร เวลาใดและในสถานที่ใด รวมถึงรูปแบบหรือการปฏิบัติที่ทำให้เกิดการทรมานนั้นขึ้น[31] เพื่อที่จะหาทางแก้ไขและป้องกันมิให้การทรมานเกิดขึ้นอีกต่อไปในอนาคต

2.3.2 การสอบสวนต้องไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด (Impartiality)

ความเป็นกลางหรือความไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด (Impartiality) ตามความหมายของของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานฯ ในข้อที่ 12 นั้น มีความหมายเป็นนัยยะสำคัญต่อการสอบสวนให้เกิดประสิทธิภาพเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นหลักการที่ก่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติของพนักงานสอบสวนที่มีอำนาจสอบสวนคดีทรมาน หากพนักงานสอบสวนคดีทรมานมิได้มีความเป็นกลางต่อการสอบสวนคดีแล้ว การดำเนินคดีในชั้นต่อไปอาจไม่เกิดขึ้น หรือถึงแม้จะเกิดขึ้น ผู้กระทำความผิดที่แท้จริงก็อาจจะไม่ได้รับโทษได้ เนื่องจากพยานหลักฐานไม่เพียงพอ ดังนั้น ความเป็นกลางถึงเป็นสิ่งสำคัญต่อการสอบสวนคดีทรมานเป็นอย่างยิ่ง

ความเป็นกลางหรือไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดนั้น มีความแตกต่างไปจากความเป็น “อิสระ” (independence) ในการทำการสอบสวนอย่างเล็กน้อย เนื่องจาก “การไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด” นั้น หมายถึงการปราศจากความลำเอียง แต่ความเป็น “อิสระ” จะหมายถึงการที่ผู้ทำการสอบสวนไม่มี

---

[31] พิธีสารอิสตันบูล, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่* 26, วรรค 77.

ความสัมพันธ์ใกล้ชิดต่อผู้ถูกกล่าวหา แต่อย่างไรก็ตาม การไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด และความเป็นอิสระ ยังคงมีความสัมพันธ์กันอยู่ เพราะหากการสอบสวนไม่เป็นอิสระแล้ว ก็จะเป็นการฝักใฝ่ฝ่ายใดไปด้วย[32]

ดังนั้นการจะไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดได้นั้น รัฐจำเป็นต้องมีกลไกทางกฎหมายในการสอบสวนที่แตกต่างไปจากกรณีปกติ หากกลไกการสอบสวนตามระบบกฎหมายภายในนั้นยังคงมีความลำเอียงอยู่อย่างเห็นได้ชัด เนื่องจากไม่มีการตรวจสอบถ่วงดุลจากองค์กรภายนอก (Check and Balance) กรณีที่จะต้องมีการพิจารณาจากการกำหนดองค์กรที่เหมาะสมในการสอบสวนคดีทรมาน การคัดเลือกผู้สอบสวนคดีทรมาน และปัจจัยแวดล้อมในการสอบสวนคดีทรมาน ซึ่งองค์ประกอบทั้ง 3 ประการนี้ มีความสัมพันธ์กันและมีความจำเป็นจะต้องนำมาพิจารณาประกอบกัน เพื่อทำให้เกิดการไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดขึ้นได้กับองค์กรที่มีหน้าที่สอบสวนคดีทรมาน

2.3.2.1 การกำหนดองค์กรที่เหมาะสมในการสอบสวนคดีทรมาน

การกำหนดองค์กรหรือหน่วยงานที่จะทำหน้าที่สอบสวนคดีทรมานได้นั้น จำเป็นต้องพิจารณาจากเหตุปัจจัยหลายกรณีด้วยกัน กล่าวคือ หากพิจารณาจากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในบางกรณีแล้ว ย่อมไม่สามารถที่จะทำการสอบสวนอย่างเป็นกลางขึ้นได้ รัฐก็ควรที่จะต้องมีกลไกพิเศษที่ใช้สำหรับการสอบสวนคดีทรมานขึ้นเป็นการเฉพาะ ตัวอย่างเช่น รัฐ A มีตำรวจเป็นหน่วยงานที่มีอำนาจสอบสวนคดีอาญาทั้งปวงแต่เพียงหน่วยงานเดียว เมื่อเกิดเหตุการณ์ทรมานขึ้น โดยหน่วยงานทางทหาร กรณีดังกล่าวตำรวจก็อาจทำการสอบสวนได้อย่างเป็นอิสระและปราศจากความลำเอียงโดยไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด เนื่องจากตำรวจเป็นคนละหน่วยงานกับทหาร ย่อมไม่เป็นการที่มีผลประโยชน์ร่วมกันของหน่วยงาน แต่อย่างไรก็ตาม หากกรณีทรมานที่เกิดขึ้นกับรัฐ A เกิดจากหน่วยงานของตำรวจเอง ในกรณีเช่นนี้ หากใช้ตำรวจเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่สอบสวนการทรมานเช่นเดิม จะเป็นการนำหน่วยงานตำรวจมาสอบสวนหน่วยงานตำรวจด้วยกัน การสอบสวนที่เป็นกลางและปราศจากความลำเอียงจะไม่อาจเกิดขึ้นได้ และการสอบสวนจะไม่เกิดประสิทธิภาพเท่าที่ควร รัฐ A ดังกล่าวจึงควรที่จะมีกลไกพิเศษเพื่อให้เกิดความเป็นกลางมากยิ่งขึ้นต่อการสอบสวนคดีทรมาน

ตามพิธีสารอิสตันบูล[33] ที่ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการกำหนดองค์กรที่เหมาะสมเพื่อทำหน้าที่สอบสวนคดีทรมานนั้น ได้กำหนดถึงกรณีที่มีความเป็นไปได้ว่า มีการออกคำสั่งให้ใช้การทรมานโดย รัฐมนตรี ผู้ช่วยรัฐมนตรี เจ้าหน้าที่ผู้กระทำการโดยการรู้เห็นของรัฐมนตรี เจ้าหน้าที่อาวุโสในกระทรวงต่าง ๆ ผู้นำทางทหารระดับสูง รวมไปถึงการเพิกเฉยต่อการทรมานโดย

---

[32] สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน, ยุติการทรมาน : คู่มือสำหรับเจ้าพนักงานของรัฐ, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โรงพิมพ์ดอกเบี้ย, 2551), น. 37.

[33] พิธีสารอิสตันบูล, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่* 26, วรรค 85.

บุคคลที่กล่าวมาเหล่านี้ด้วย จะเห็นได้ว่า หากการทรมานเกิดขึ้นจากบุคคลดังกล่าวนี้ จะเป็นการยากที่จะทำการสอบสวนได้โดยใช้กลไกการสอบสวนตามปกติ เนื่องจากการรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อมาเอาผิดกับบุคคลดังกล่าวนั้นเป็นไปได้ยากในทางปฏิบัติ ดังนั้น ในกรณีที่มีข้อสงสัยถึงความเป็นไปได้ว่าจะมีการทรมานจากบุคคลที่มีสถานะเป็นเจ้าหน้าที่ระดับสูงดังกล่าวแล้ว การสอบสวนที่เป็นกลางอาจกระทำไม่ได้ และจำเป็นต้องมีกลไกพิเศษเพื่อกำหนดองค์กรการสอบสวนที่เหมาะสมต่อไป

การกำหนดองค์กรที่เหมาะสมในการสอบสวนคดีทรมานนั้น รัฐอาจจัดให้มีคณะกรรมการพิเศษเพื่อการไต่สวนข้อเท็จจริงขึ้นก็ได้[34] เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่การสอบสวนมากที่สุด โดยกำหนดขอบเขตของการไต่สวนไว้ในการแต่งตั้งคณะกรรมการไต่สวนข้อเท็จจริง ซึ่งการกำหนดขอบเขตและเงื่อนไขของการปฏิบัติงานให้ได้ประสิทธิภาพนั้น สมควรที่จะมีลักษณะเป็นกลาง เพื่อที่จะไม่เป็นการชี้นำผลลัพธ์ที่อาจกำหนดไว้ล่วงหน้า และจะต้องไม่จำกัดแนวทางการสืบสวนสอบสวนในเรื่องซึ่งอาจเปิดเผยความรับผิดชอบของรัฐต่อเรื่องการทรมานได้ อีกทั้งขอบเขตและเงื่อนไขในการปฏิบัติงานจะต้องมีความยืดหยุ่นในขอบเขตของการไต่สวน เพื่อให้มั่นใจได้ว่าการสอบสวนจะไม่ถูกขัดขวางโดยขอบเขตที่จำกัดหรือกว้างเกินไปจนตีความไม่ได้ และความยืดหยุ่นในขอบเขตคือ อาจให้คณะกรรมการแก้ไขขอบเขตและเงื่อนไขในการปฏิบัติงานของตนได้หากจำเป็น แต่จะต้องแจ้งให้สาธารณะชนทราบถึงการแก้ไขใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับอำนาจหน้าที่ของตนด้วย[35]

จึงเห็นได้ว่า หากรัฐที่มีปัญหาหรือคาดว่ามีปัญหาในเรื่องความเป็นกลางหรือการไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดขององค์กรที่ทำหน้าที่สอบสวนคดีทรมาน ได้ดำเนินการสร้างกลไกพิเศษขึ้นโดยการจัดตั้งคณะกรรมการไต่สวนข้อเท็จจริง ที่มีความเป็นอิสระในการทำงาน โดยกำหนดขอบเขตและเงื่อนไขไว้เป็นการเฉพาะ เพื่อไม่ให้เกิดการก้าวก่ายหรือขัดกันในหน้าที่ของหน่วยงานอื่น การทำงานของคณะกรรมการดังกล่าวจะเกิดความเป็นกลาง ไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด และมีความเป็นอิสระในการทำงาน รวมถึงมีความยืดหยุ่นมากกว่าการให้องค์กรที่มีอำนาจสอบสวนคดีอาญาทั่วไปมาสอบสวนคดีทรมานด้วย ซึ่งการตั้งคณะกรรมไต่สวนข้อเท็จจริงขึ้นมานั้น จะต้องคำนึงถึงการกำหนดอำนาจหลักเกณฑ์ในการคัดเลือก รวมถึงคณะทำงานของคณะกรรมการด้วย ซึ่งจะได้กล่าวต่อไป

2.3.2.2 การคัดเลือกผู้สอบสวนคดีทรมาน

เมื่อได้องค์กรที่เหมาะสมแก่การสอบสวนคดีทรมานแล้ว ก็มิใช่ว่าการสอบสวนจะเป็นไปโดยปราศจากอคติโดยสิ้นเชิง เนื่องจากการทำหน้าที่ขององค์กรที่มีอำนาจสอบสวนในแต่ละองค์กรนั้น ประกอบไปด้วยบุคลากรที่หลากหลายและมีภูมิหลังที่แตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็น

---

[34] *เพิ่งอ้าง.*

[35] *เพิ่งอ้าง*, วรรค 86.

ทางด้านของวัฒนธรรมและภาษา รวมไปถึงประสบการณ์ของแต่ละบุคคลด้วย ซึ่งหากไม่คำนึงถึงเหตุปัจจัยเหล่านี้ อาจทำให้การสอบสวนเป็นไปโดยไม่มีความเป็นกลางขึ้นได้ ซึ่งสิ่งนี้ก็คือความแตกต่างระหว่างความเป็นกลางและความเป็นอิสระในการสอบสวนอีกเช่นกัน เพราะถึงแม้ว่าผู้ทำการสอบสวนจะเป็นอิสระในการสอบสวน กล่าวคือ มิได้เป็นผู้ใกล้ชิดต่อผู้ถูกกล่าวหา แต่ก็อาจมีอคติต่อเหยื่อหรือผู้กล่าวหาได้ ไม่ว่าจะด้วยสาเหตุมาจากภูมิหลังทางประสบการณ์ เชื้อชาติ หรือวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน จนทำให้เกิดความลำเอียงโดยอคติต่อการสอบสวนขึ้นไป ดังนั้น องค์กรที่มีอำนาจสอบสวนคดีทรมานจึงมีความจำเป็นที่จะต้องคัดเลือกผู้ทำการสอบสวนคดีโดยความรอบคอบด้วยเช่นกัน

ในการคัดเลือกผู้สอบสวนหลัก ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบต่อผู้เสียหายนั้น ควรต้องพิจารณาเป็นพิเศษถึงความพอใจของผู้เสียหาย อันรวมไปถึงการเลือกบุคคลที่มีเพศเดียวกัน มีภูมิหลังทางวัฒนธรรมเหมือนกัน หรือมีความสามารถในการพูดภาษาถิ่นเดียวกัน อย่างไรก็ตาม ผู้สอบสวนควรได้รับการฝึกอบรมหรือมีประสบการณ์ในการบันทึกรวบรวมพยานหลักฐานกรณีการทรมานและการทำงานกับผู้เสียหายซึ่งได้เผชิญกับเหตุการณ์ร้ายแรงจากการทรมานมาแล้วด้วย[36]

2.3.2.3 ปัจจัยแวดล้อมในการสอบสวนคดีทรมาน

หลังจากที่ได้มีการกำหนดองค์กรที่เหมาะสมต่อการสอบสวน และคัดเลือกตัวบุคคลที่จะทำการสอบสวนคดีทรมานได้แล้ว สิ่งสำคัญเป็นลำดับต่อมาเพื่อให้เกิดความเป็นกลางสูงสุดต่อการสอบสวนคือ การเลือกสถานที่หรือปัจจัยแวดล้อมที่มีผลต่อการสอบสวน ซึ่งหากมิได้สอบสวนในสถานที่ ที่เหมาะสมแล้ว ถึงแม้องค์กรหรือบุคคลผู้ทำการสอบสวนจะเป็นกลางเพียงใดก็อาจไม่ได้รับความเป็นกลางจากตัวผู้ถูกสอบสวนได้ ในกรณีเช่นว่านี้หมายถึงเหยื่อผู้ถูกทรมานอาจไม่ได้ให้การหรือเล่าข้อเท็จจริงได้อย่างเป็นกลาง เนื่องจากอาจอยู่ในสถานที่ที่ตนไม่สามารถที่จะเล่าข้อเท็จจริงได้อย่างสะดวกใจ ดังนั้น ปัจจัยแวดล้อมในการสอบสวนคดีทรมานจึงมีความสำคัญต่อการสอบสวนที่เป็นกลางในแง่มุมของตัวผู้เสียหายเป็นอย่างมาก เพื่อนำไปสู่การรวบรวมพยานหลักฐานอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

การพิจารณาถึงสถานที่ทำการสอบสวนนั้น ผู้มีหน้าที่สอบสวนควรมีอำนาจในการเลือกสถานที่ และควรเลือกอย่างระมัดระวังและมีมาตรการป้องกันที่จำเป็นและให้ความคุ้มครองด้านความปลอดภัยในขณะเดียวกัน ตัวอย่างเช่น ในกรณีที่สอบสวนผู้ที่ยังถูกจำคุกหรือผู้ที่อยู่ในสภาพคล้ายคลึงกันนั้น อาจมีการแก้แค้นเกิดขึ้นได้ ผู้ทำการสอบสวนจึงควรระมัดระวังที่จะไม่ทำให้

---

[36] *เพิ่งอ้าง*, วรรค 90.

บุคคลเหล่านั้นตกอยู่ในอันตราย[37] ผู้สอบสวนควรที่จะเลือกสถานที่ที่มีความเป็นส่วนตัว ซึ่งผู้ถูกสอบสวนรู้สึกสบายใจและสามารถเล่าข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นได้อย่างเป็นกลางที่สุด และในบางกรณีอาจจำเป็นต้องใช้การ “สัมภาษณ์กลุ่ม” (group interview) เพื่อความปลอดภัยของผู้ถูกสอบสวน ก็สมควรเลือกนำมาใช้ซึ่งอาจเป็นวิธีที่ดีกว่าการสอบสวนรายบุคคล

เนื่องจากสภาพจิตใจของผู้เสียหายที่ถูกกระทำการทรมานมานั้น มีความบอบช้ำทางด้านจิตใจเป็นอย่างมาก ผู้สอบสวนจึงควรใช้ความระมัดระวังอย่างสูงในการติดต่อกับผู้เสียหาย การเลือกใช้ภาษาและทัศนคติของผู้สอบสวนมีผลอย่างมากต่อความเต็มใจในการให้ข้อมูลของผู้เสียหาย เรื่องสถานที่ก็ควรจะมีความปลอดภัยและสะดวกสบายมากที่สุดเท่าที่จะเป็นได้ ซึ่งรวมถึงการจัดหาห้องน้ำและอาหารเครื่องดื่มไว้ด้วย ควรจัดเวลาให้เพียงพอในการสอบสวนและไม่ควรคาดหวังที่จะได้รายละเอียดทั้งหมดจากการสอบสวนในครั้งแรก คำถามเรื่องส่วนตัวจะก่อให้เกิดผลกระทบทางจิตใจแก่ผู้เสียหาย ผู้สอบสวนจึงต้องระมัดระวังในการใช้น้ำเสียง ถ้อยคำและการลำดับคำถาม เนื่องจากลักษณะบอบช้ำทางจิตใจที่มีอยู่ในคำให้การของผู้เสียหายนั้นยังคงมีอยู่ และต้องแจ้งสิทธิให้ผู้ถูกสอบสวนทราบถึงการขอหยุดการสอบสวนได้ตลอดเวลาหรือการเลือกที่จะไม่ตอบคำถามใด ๆ ก็ตามที่ไม่ต้องการตอบด้วย และสิ่งที่สำคัญที่ผู้สอบสวนควรคำนึงไว้ตลอดเวลาในการทำการสอบสวนมีอยู่ 2 ประการ คือ 1. อันตรายจากการที่ผู้สอบสวนเกิดความเห็นใจผู้กล่าวอ้างว่าถูกทรมานจนทำให้ไม่ซักค้านเรื่องราวที่เกิดขึ้นอย่างเพียงพอ 2. ผู้สอบสวนอาจเกิดความคุ้นเคยกับการรับฟังเรื่องราวการทรมานบ่อยครั้งจนเริ่มให้ความสำคัญน้อยลงกับประสบการณ์ของผู้ถูกสอบสวน[38] ซึ่งทั้งสองสิ่งนี้ หากเกิดขึ้นกับผู้ทำหน้าที่สอบสวน อาจทำให้การรวบรวมพยานหลักฐานไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร เนื่องจากข้อมูลจากผู้เสียหายเป็นสิ่งที่สำคัญมาก จึงสมควรรวบรวมข้อมูลทั้งหมดไว้โดยละเอียดและเป็นกลางที่สุด

2.3.3 การสอบสวนต้องกระทำโดยพลัน (Prompt)

ความรวดเร็วในการ “เริ่ม” การสอบสวนนั้น ถูกบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 130[39] นั้น เป็นหลักการคนละกรณีกับการสอบสวนโดยพลันตามอนุสัญญาต่อต้านการทรมานฯ ซึ่งมาตราดังกล่าว มาจากหลักการดำเนินกระบวนการยุติธรรมโดยรวดเร็ว (Speedy Trial) ซึ่งเป็นหลักคุ้มครองความยุติธรรมในการดำเนินการให้เสร็จสิ้นโดยปราศจากความล่าช้าที่ไม่มีเหตุผลเพื่อให้สอดคล้องกับหลักนิติธรรม (Rule of Law) และลดความไม่ยุติธรรมที่

---

[37] *เพิ่งอ้าง*, วรรค 91.

[38] *เพิ่งอ้าง*, วรรค 93.

[39] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 130.

ผู้ต้องหาหรือจำเลยต้องสูญเสียไปในระหว่างที่ถูกควบคุมตัวด้วย ดังนั้น บทบัญญัติในมาตรานี้จึงเป็นหลักประกันสำคัญการปกป้องมิให้มีการคุมขังผู้ต้องหาก่อนการพิจารณาคดีที่เกินเลยหรือไม่เหมาะสม เพื่อบรรเทาความกังวลของประชาชนและสามารถตำหนิกล่าวโทษต่อรัฐ หากมีกรณีดังกล่าวเกิดขึ้น รวมทั้งมีความเป็นได้ที่จะให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยสามารถจัดการกับปัญหาความล่าช้าดังกล่าวได้ด้วยตัวเอง[40] ดังนั้นจึงเห็นได้ว่า มาตรา 130 เป็นเพียงแต่กรอบเวลาให้เริ่มทำการสอบสวนโดยไม่ชักช้าซึ่งมีความหมายเพื่อให้มีการดำเนินการสอบสวนเพื่อเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมโดยเร็ว แต่การสอบสวนโดยพลัน (Prompt) ตามความหมายของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานฯ นั้น มีวัตถุประสงค์เพื่อให้สามารถรวบรวมพยานหลักฐานได้อย่างสมบูรณ์และมีประสิทธิภาพมากที่สุด เนื่องจากร่องรอยที่เกิดจากการทรมาน ซึ่งอาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้นั้น บางชิ้นอาจสูญหายไปอย่างรวดเร็วได้ ไม่ว่าจะเป็นรอยแผลจากภายใน ทั้งทางร่างกายและจิตใจของผู้เสียหาย และสิ่งเหล่านี้เป็นพยานหลักฐานที่มีความสำคัญเป็นอย่างมากต่อการดำเนินคดี เพราะหากพยานหลักฐานเหล่านี้สูญหายไป อาจทำให้ไม่สามารถทราบข้อเท็จจริงที่แน่ชัดได้ ว่ามีการกระทำการทรมานเกิดขึ้นจริงหรือไม่

อย่างไรก็ตาม แม้จะมีการกำหนดว่าจะต้องทำการสอบสวนโดยพลันตามอนุสัญญาต่อต้านการทรมานฯ ข้อที่ 12 แต่ก็ไม่มีหลักอะไรกำหนดไว้ว่าโดยพลันหรือโดยทันทีตามข้อกำหนดดังกล่าวนั้น หมายถึงอะไร ซึ่งอนุสัญญาต่อต้านการทรมานฯ ได้แสดงความเห็นว่า[41] การสอบสวนโดยพลันนั้น จะหมายถึงการกระทำโดยทันทีโดยขึ้นอยู่กับสถานการณ์ของแต่ละกรณีที่สามารถเข้าใจได้ว่า โดยพลันหมายถึงอย่างไร และคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนได้ให้ความเห็นไว้แก่กรณีของคดีที่เกิดขึ้น[42] ว่าการที่พนักงานสอบสวนได้ทิ้งเวลาไปถึง 15 เดือนก่อนที่จะเริ่มทำการสอบสวนนั้นถือเป็นระยะเวลาที่นานเกินไปต่อกระบวนการสอบสวนคดีทรมานซึ่งขัดต่อหลักการตามข้อที่ 12 ของอนุสัญญาต่อต้านการทรมาน[43] ซึ่งศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปได้มีการตรวจสอบว่า[44] “เจ้าพนักงานของรัฐที่จะตอบสนองต่อคำร้องเรียนอย่างมีประสิทธิภาพภายในเวลาที่เหมาะสม” หรือไม่ ในหลาย ๆ กรณีพบว่าเจ้าหน้าที่ล้มเหลวในการสอบสวนเพราะไม่ได้ดำเนินการอย่างทันท่วงที และไม่มีความพยายามในการแสวงหาข้อเท็จจริง ไม่พยายามติดต่อพยานโดยไม่สอบถามพยานทันทีหลังเกิด

---

[40] จิตฤดี วีระเวสส์, หมายเหตุท้ายคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 430/2546.

[41] สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่* 31, น. 35 – 36.

[42] Halimi Nedzibi V. Austria, communication No. 8/1991.

[43] Report of the Committee against Torture to the General Assembly No.44 (A/49/44), para. 185, 12 June 1994.

[44] พิธีสารอิสตันบูล,*อ้างแล้ว เชิงอรรถที่* 26, วรรค 43.

เหตุ ในขณะที่พยานยังสามารถจดจำสิ่งต่าง ๆ ได้ดีอยู่ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่มีความจำเป็นมากต่อการดำเนินคดีทรมานต่อไป

ในบางสถานการณ์ รัฐควรที่จะเปิดโอกาสให้มีการสอบสวนโดยรัฐเอง แม้ว่าจะไม่มีเรื่องร้องเรียนหรือร้องทุกข์เกิดขึ้น ซึ่งหากมีมูลว่ามีการทรมานเกิดขึ้น เหตุผลหนึ่งเป็นเพราะว่า ในบางกรณีผู้ถูกทรมานอาจไม่อยู่ในภาวะที่สามารถร้องเรียนหรือร้องทุกข์ได้ เช่น กรณีที่เสียชีวิต หรือได้รับบาดเจ็บสาหัสจนไม่สามารถดำเนินการใด ๆ ได้เอง หรือมีข้อจำกัดทางภาษา เป็นต้น ซึ่งแม้แต่ข้อกล่าวโทษใด ๆ ก็ตามที่ได้มาจากการทำงานขององค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) หรือบุคคลต่าง ๆ ก็อาจเป็นมูลอันน่าเชื่อถือได้เพียงพอให้เริ่มทำการสอบสวน

ดังนั้น จึงควรเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจสอบสวน ที่จะต้องทำการสอบสวนโดยทันที เมื่อได้รู้หรือควรจะรู้ถึงเหตุแห่งการทรมานนั้น โดยจะต้องเป็นหน้าที่ตามกฎหมายที่จะเริ่มดำเนินการสอบสวนโดยทันทีและไม่จำต้องรอให้มีการร้องทุกข์หรือกล่าวโทษอย่างเป็นทางการก่อน เพราะการทรมานถือเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนขั้นรุนแรง และหากต้องรอกระบวนการอื่น ๆ ก่อนที่จะเริ่มทำการสอบสวนได้อย่างเช่นการร้องทุกข์หรือกล่าวโทษนั้น อาจจะทำให้การสอบสวนไม่ทันถ่วงทีและไม่สามารถนำตัวผู้กระทำความผิดมารับโทษได้ในที่สุด

2.3.4 การรวบรวมพยานหลักฐานอย่างมีประสิทธิภาพ (Effectiveness)

เมื่อมีการกำหนดองค์กรที่เป็นกลาง (impartiality) และองค์กรดังกล่าวได้เริ่มการสอบสวนเมื่อมีข้อร้องเรียนหรือเหตุอันควรเชื่อได้ว่ามีการทรมานเกิดขึ้นโดยทันทีแล้ว (prompt) หลักการต่อมาที่จะต้องพิจารณาเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ (effectiveness) ในการสอบสวนเพื่อให้เป็นไปตามหลักการสอบสวนของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานฯ ก็คือ การได้มาซึ่งพยานหลักฐานหรือการเข้าถึงพยานหลักฐาน เนื่องจากเป็นการกระทำความผิดโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ ในขณะกระทำความผิดในลักษณะนี้ส่วนใหญ่จึงเป็นการกระทำในสถานที่ลับ หรือสถานที่ที่ปกปิด (Safe houses) หรือสถานที่ที่เข้าถึงได้ยาก อาจเกิดข้อขัดข้องของผู้ที่มีอำนาจสอบสวนคดีทรมานเพราะเหตุที่ไม่สามารถเข้าไปตรวจสอบในสถานที่ดังกล่าวได้ ในบางกรณีอาจจะต้องเสียเวลาในการขอหมายค้น ซึ่งก็อาจช้าเกินไปและไม่อาจจะแสวงหาพยานหลักฐานได้อย่างเพียงพอ การรวบรวมพยานหลักฐานให้ได้ประสิทธิภาพนั้น แบ่งออกได้เป็นหลายกรณีด้วยกัน อาทิ พยานวัตถุ ซึ่งอาจเป็นพยานหลักฐานที่อยู่ในที่เกิดเหตุ พยานบุคคล และพยานเอกสาร

หลักการเก็บรักษาและการได้มาซึ่งพยานหลักฐานตามพิธีสารอิสตันบูลได้กล่าวไว้ว่า[45] ผู้สอบสวนควรรวบรวมพยานวัตถุให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อที่จะบันทึกเหตุการณ์หรือ

---

[45] *เพิ่งอ้าง*, วรรค 102.

รูปแบบของการทรมานไว้ สิ่งที่สำคัญที่สุดของการสอบสวนกรณีการทรมานอย่างละเอียดและเป็นกลางคือ การเก็บและวิเคราะห์พยานวัตถุ ผู้สอบสวนควรบันทึกลำดับสานงานที่เกี่ยวข้องลูกโซ่การเก็บรักษาตัวอย่างสำหรับวัตถุพยานตั้งหมด (chain of custody) ในการได้มาและเก็บรักษาพยานหลักฐานดังกล่าว เพื่อนำไปใช้ในการดำเนินคดีตามกฎหมายในอนาคต รวมถึงความเป็นไปได้ในการฟ้องคดีอาญา โดยการทรมานส่วนมากนั้นเกิดขึ้นในสถานที่ที่ผู้เสียหายอยู่ภายใต้การควบคุมตัวโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งสถานที่เหล่านั้น การเก็บพยานวัตถุหรือการเข้าถึงพยานวัตถุอาจถูกจำกัดในเบื้องต้นหรือเป็นไปไม่ได้เลยที่จะเข้าถึงพยานวัตถุดังกล่าว ดังนั้น รัฐจึงควรมอบอำนาจให้แก่พนักงานซึ่งมีอำนาจในการสอบสวนคดีทรมานในการเข้าไปในทุกสถานที่โดยไม่มีข้อจำกัดและสามารถเข้าไปดูแลสถานที่ที่อ้างว่ามีการทรมานเกิดขึ้นได้ ผู้ทำการสอบสวนควรได้รับความร่วมมือในการเข้าสอบสวนสถานที่ที่อ้างว่ามีการทรมานอย่างละเอียดถี่ถ้วน และต้องมีสิทธิเข้าไปในสถานที่ที่อ้างว่ามีการทรมานได้อย่างไม่มีข้อจำกัด สถานที่ในที่นี้ย่อมรวมถึง พื้นที่ที่เปิดโล่งหรือที่ปิดไว้ เช่น อาคาร รถยนต์ สำนักงาน ห้องคุมขัง หรือสถานที่อื่น ๆ ซึ่งถูกอ้างว่ามีการทรมานเกิดขึ้น

นอกจากนี้ เมื่อผู้สอบสวนได้เข้าถึงสถานที่ดังกล่าวแล้ว อาคารหรือพื้นที่ซึ่งอยู่ภายใต้การสอบสวน ต้องได้รับการปิดกั้นเพื่อไม่ให้พยานหลักฐานใด ๆ สูญหายได้ โดยผู้ที่ได้รับอนุญาตให้เข้าถึงสถานที่ดังกล่าวจะต้องมีเฉพาะผู้ที่มีอำนาจสอบสวนคดีทรมานและทีมงานซึ่งผู้สอบสวนได้ขอความร่วมมือเท่านั้น และควรมีการตรวจสอบสถานที่เพื่อหาพยานวัตถุ เก็บรวบรวม ดูแล บรรจุ ทำเครื่องหมายและวางเก็บรักษาพยานหลักฐานทั้งหมดไว้ในสถานที่ปลอดภัย เพื่อป้องกันการปนเปื้อน การยุ่งเกี่ยวหรือสูญหายของพยานหลักฐาน ถ้าหากการทรมานที่อ้างเพิ่งเกิดขึ้น ซึ่งอาจทำให้พยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องยังคงหลงเหลืออยู่ กรณีเช่นนี้มีความจำเป็นที่จะต้องเก็บและรักษาตัวอย่างของเหลวจากร่างกาย (เช่น เลือดหรือน้ำอสุจิ) เส้นผม เส้นใยและเส้นด้ายที่ค้นพบไว้อย่างเรียบร้อย เสื้อผ้าของบุคคลผู้กล่าวอ้างว่าถูกทรมานควรถูกเก็บเพื่อนำไปตรวจสอบในห้องทดลองเพื่อหาของเหลวจากร่างกายและพยานวัตถุอื่น ๆ สำหรับอุปกรณ์ใด ๆ ที่เห็นว่าอาจถูกใช้ในการทรมานได้ควรเก็บลายนิ้วมือและยึดไว้เพื่อตรวจสอบอุปกรณ์นั้นต่อไป หลังจากเก็บรวบรวมพยานวัตถุต่าง ๆ ได้เรียบร้อยแล้ว ควรมีการร่างภาพคร่าว ๆ พร้อมทำเครื่องหมายของสถานที่ที่อ้างว่ามีการทรมานอย่างถูกต้องตามมาตราส่วนและแสดงรายละเอียดที่สำคัญ เช่น ตำแหน่งพื้นในอาคาร ห้อง ทางเข้าหน้าต่าง เฟอร์นิเจอร์และภูมิประเทศรอบ ๆ อีกทั้งถ่ายภาพของสถานที่ดังกล่าวมาทั้งหมด หลังจากนั้น ควรมีการบันทึกรายละเอียดของบุคคลทุกคนที่อยู่ในสถานที่ที่อ้างว่ามีการทรมานเกิดขึ้น ซึ่งรวมชื่อ ที่อยู่และหมายเลขโทรศัพท์หรือข้อมูลสำหรับการติดต่ออื่น ๆ และควรสอบถามข้อมูลจากผู้ที่อยู่ในสถานที่หรือพื้นที่ภายใต้การสอบสวนเพื่อพิจารณาว่า พวกเขาเหล่านั้นเป็นพยานที่รู้เห็นของ

เหตุการณ์การทรมานที่มีการกล่าวอ้างขึ้นหรือไม่ สุดท้ายควรเก็บรักษากระดาษที่เกี่ยวข้องหรือบันทึกหรือเอกสารทั้งหลายไว้ เพื่อใช้เป็นพยานหลักฐานและใช้ในการวิเคราะห์ลายมือต่อไป[46]

2.3.5 คณะกรรมการไต่สวนข้อเท็จจริง (Commission of inquiry)

ในกรณีที่รัฐมีเหตุจำเป็นหรือเหตุอันสมควรในการตั้งคณะกรรมการไต่สวนข้อเท็จจริงสำหรับคดีทรมานขึ้น อาจเป็นเพราะไม่มีองค์กรหรือหน่วยงานที่สามารถทำการสอบสวนได้อย่างเป็นกลางนั้น มีเหตุที่ต้องพิจารณาถึงความเหมาะสม ซึ่งหากต้องการสร้างกลไกพิเศษขึ้นมาเพื่อทำการสอบสวนโดยจะต้องพิจารณาตามเหตุดังต่อไปนี้[47]

(ก) กรณีที่มีผู้พบเห็นผู้เสียหายครั้งสุดท้ายโดยไม่มีอาการของการบาดเจ็บระหว่างอยู่ในความรวบคุมตัวหรือคุมขังโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจ

(ข) กรณีที่มีลักษณะหรือวิธีการปฏิบัติ (modus operandi) ชี้ให้เห็นชัดเจนว่าเป็นการทรมานโดยได้รับการสนับสนุนของรัฐ

(ค) กรณีที่บุคคลของรัฐหรือมีความสัมพันธ์กับรัฐพยายามขัดขวางหรือถ่วงเวลาการสอบสวนเรื่องการทรมาน

(ง) กรณีที่สาธารณชนได้ประโยชน์จากการไต่สวนข้อเท็จจริงอย่างอิสระ

(จ) กรณีที่มีข้อสงสัยในการสอบสวนโดยหน่วยงานสอบสวนปกติ เนื่องจากขาดความเชี่ยวชาญหรือขาดความเป็นกลางหรือเหตุผลอื่น ๆ รวมถึงความสำคัญของเรื่องการยังมีธรรมเนียมปฏิบัติของการทารุณข่มเหงดำรงอยู่ การร้องเรียนจากผู้เสียหาย หรือความไม่มีประสิทธิผลของการสอบสวนดังที่กล่าวมาข้างต้น หรือเหตุผลสำคัญอื่น ๆ

กรณีเหล่านี้คือเหตุสนับสนุนความเชื่อที่ว่า รัฐยังคงมีส่วนเกี่ยวข้องในการทรมานหรือมีพฤติการณ์พิเศษที่ทำให้ควรมีการสร้างกลไกการสอบสวนเป็นพิเศษที่เป็นกลางขึ้น โดยอาจสร้างองค์กรใหม่ที่ไม่มีส่วนได้เสียกับองค์กรหรือหน่วยงานที่มีอยู่ หรือการตั้งคณะกรรมการไต่สวนข้อเท็จจริงขึ้น เพื่อทำการสอบสวนคดีทรมานเองหรือมีอำนาจในการสอบสวนคดีทรมานร่วมกับองค์กรหรือหน่วยงานอื่นที่มีอำนาจสอบสวนอยู่แล้ว ซึ่งการจะตั้งคณะกรรมการไต่สวนข้อเท็จจริงขึ้นใหม่นั้น มีหลักเกณฑ์ที่จะต้องพิจารณาตามพิธีสารอิสตัลบูลอยู่หลายประการ อันได้แก่ หลักเกณฑ์ในการคัดเลือกคณะกรรม อำนาจของคณะกรรม และคณะทำงานของคณะกรรม ซึ่งหลักเกณฑ์ดังกล่าวจะทำให้คณะกรรมการมีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

---

[46] *เพิ่งอ้าง*, วรรค 104.

[47] *เพิ่งอ้าง*, วรรค 86.

2.3.5.1 หลักเกณฑ์ในการคัดเลือกคณะกรรมการ

การคัดเลือกสมาชิกของคณะกรรมการไต่สวนข้อเท็จจริงนี้ ถือเป็นสิ่งสำคัญในการเริ่มต้นการทำงาน ซึ่งจะต้องคัดเลือกโดยพิจารณาจากการเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปในความเป็นกลาง ความสามารถ และความเป็นอิสระของบุคคลดังกล่าว ซึ่งหลักเกณฑ์ทั้งสามอย่างนี้มีรายละเอียดปรากฏอยู่ในพิธีสารอิสตันบูล[48] ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อนี้

(ก) ความเป็นกลาง (Impartiality) – เป็นหลักเกณฑ์เบื้องต้นอย่างแรกที่ใช้ในการคัดเลือกบุคคลให้เป็นสมาชิกของคณะกรรมการไต่สวนข้อเท็จจริง ซึ่งบุคคลนั้นจะต้องไม่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับบุคคล หน่วยงานของรัฐ พรรคการเมืองหรือองค์กรอื่นใดที่อาจถูกพาดพิงถึงในเรื่องการทรมานได้ และไม่ควรมีความเชื่อมโยงใกล้ชิดกับองค์กรหรือกลุ่มใดซึ่งมีผู้เสียหายเป็นสมาชิก เนื่องจากจะทำให้เสียหายต่อความน่าเชื่อถือของคณะกรรมการได้ อย่างไรก็ตาม ข้อพิจารณาดังกล่าวอาจยืดหยุ่นได้ในบางกรณีเช่น หากผู้ที่เป็นสมาชิกขององค์กรที่มีขนาดใหญ่มีผู้เสียหายเป็นสมาชิกอยู่ด้วย ก็อาจไม่จำเป็นต้องนำเรื่องดังกล่าวมาใช้ในการพิจารณาอย่างเคร่งครัดจนเกินไป

(ข) ความสามารถ (Competence) – เรื่องความสามารถนี้จะพิจารณาถึงทักษะในการประเมินและชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานเป็นสำคัญ เนื่องจากคณะกรรมการไต่สวนข้อเท็จจริงดังกล่าว จะต้องสัมผัสกับพยานหลักฐานด้วยตัวเอง จึงจำเป็นที่จะต้องมีความสามารถเกี่ยวกับวิชาชีพรวมถึงความชำนาญจากประสบการณ์ด้วย หากเป็นไปได้ คณะกรรมการไต่สวนข้อเท็จจริงควรประกอบด้วยผู้ที่มีความเชี่ยวชาญด้านกฎหมาย การแพทย์ และสาขาอื่น ๆ ที่เหมาะสม

(ค) ความเป็นอิสระ (Independence) – ความเป็นกลางและความเป็นอิสระนั้นมีความแตกต่างกัน กล่าวคือ ความเป็นอิสระนั้นบุคคลผู้เป็นสมาชิกควรจะมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักในชุมชนของตนในเรื่องของความซื่อสัตย์และความยุติธรรมในการทำงาน และไม่ว่าเหตุการณ์จะเป็นประการใดก็สามารถที่จะนำข้อเท็จจริงที่ได้มาจากพยานหลักฐานมาดำเนินการตามกระบวนการต่อไปได้

ในเรื่องของความเป็นกลางนั้น อาจขึ้นอยู่กับจำนวนของกรรมการด้วย ซึ่งควรมีจำนวนมากกว่าสามคนขึ้นไป จำนวนกรรมการที่น้อยจนเกินไปจะไม่สามารถทำการสอบสวนเรื่องการทรมานได้ เนื่องจากการทำงานจะถูกจำกัดอยู่เพียงแค่การสอบสวนอย่างลึกเท่าที่กรรมผู้นั้นจะสามารถทำการสอบสวนได้คนเดียว นอกจากนี้สิ่งที่สำคัญคือ การต้องตัดสินใจในเรื่องที่สำคัญและเป็นข้อพิพาทโดยไม่มีการอภิปรายถกเถียงนั้น กรรมการคนเดียวจะมีความเปราะบางต่อแรงกดดันจากรัฐหรือจากบุคคลภายนอกได้

---

[48] *เพิ่งอ้าง*, วรรค 108 - 110.

2.3.5.2 อำนาจของคณะกรรมการ

นอกจากหลักเกณฑ์ในการกำหนดขอบเขตของคณะกรรมการไต่สวนข้อเท็จจริงซึ่งเป็นเบื้องต้นในการตัดสินใจตั้งคณะกรรมการขึ้นมาของรัฐ ซึ่งถือเป็นการกำหนดอำนาจในกรณีทั่วไปแล้ว รัฐควรกำหนดให้คณะกรรมการไต่สวนข้อเท็จจริงมีอำนาจเฉพาะดังต่อไปนี้[49]

(ก) อำนาจในการที่จะได้มาซึ่งบรรดาข้อมูลที่จำเป็นในการไต่สวน รวมถึงอำนาจในการบังคับให้ได้มาซึ่งคำให้การตามที่กฎหมายอนุญาต การออกคำสั่งให้ส่งมอบเอกสาร ซึ่งรวมทั้งเอกสารทางการแพทย์และเอกสารของรัฐ และการให้ความคุ้มครองพยาน ครอบครัวของผู้เสียหายและแหล่งข้อมูลอื่น ๆ

(ข) อำนาจในการจัดพิมพ์รายงานเผยแพร่ต่อสาธารณชน

(ค) อำนาจในการเข้าไปในสถานที่อันรวมถึงสถานที่ที่สงสัยว่ามีการทรมานเกิดขึ้น

(ง) อำนาจในการได้มาซึ่งพยานหลักฐานจากพยานบุคคลและองค์กรซึ่งตั้งอยู่นอกประเทศ

2.3.5.3 คณะทำงานของคณะกรรมการ

การทำงานของคณะกรรมการไต่สวนข้อเท็จจริงนั้น จะไม่สามารถบรรลุตามวัตถุประสงค์ได้ หากปราศจากความร่วมมือจากผู้เชี่ยวชาญทางด้านองค์กรอื่น เนื่องจากการดำเนินคดีทรมานทางด้านการสอบสวนนั้น จำเป็นต้องใช้ความร่วมมือจากหลายฝ่าย โดยเฉพาะฝ่ายกฎหมายและการแพทย์ คณะกรรมการไต่สวนข้อเท็จจริงจึงควรมีทนายความที่เชี่ยวชาญและมีความเป็นกลางในกรณีที่กำลังสอบสวนข้อกล่าวหาเรื่องการกระทำโดยมิชอบของรัฐ ซึ่งควรแต่งตั้งทนายความจากภายนอกหน่วยราชการ และจะต้องเป็นอิสระจากอิทธิพลทางการเมือง และทางด้านการแพทย์นั้น คณะกรรมการควรได้รับการช่วยเหลือจากผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่าง ๆ เช่น พยาธิวิทยานิติเวชศาสตร์ จิตเวชศาสตร์ จิตวิทยา นรีเวชวิทยา และกุมารเวชศาสตร์ เพื่อสอบสวนอย่างละเอียดรอบด้านและยุติธรรม นอกจากนี้ คณะกรรมการควรมีพนักงานสอบสวนเป็นของตนเองในการติดตามเบาะแสและหาพยานหลักฐาน ซึ่งหากได้รับความร่วมมือจากผู้เชี่ยวชาญดังกล่าวแล้ว ความน่าเชื่อถือของการไต่สวนจะถูกยกระดับสูงขึ้น จนกระทั่งคณะกรรมการสามารถให้ความไว้วางใจผู้สอบสวนของตนเองได้[50]

---

[49] *เพิ่งอ้าง*.

[50] *เพิ่งอ้าง*, วรรค 111.

2.3.6 พยานหลักฐานจากการทรมาน (Evidence of torture)

สิ่งสำคัญที่สุดสำหรับพยานหลักฐานในการที่จะดำเนินคดีทรมานได้อย่างมีประสิทธิภาพ คือ พยานหลักฐานจากร่างกายของผู้ถูกกระทำการทรมานซึ่งได้รับการรับรองจากแพทย์ผู้เชี่ยวชาญแล้วเท่านั้น ดังนั้น ผู้ทำการสอบสวนจึงควรจัดให้ผู้เสียหายหรือผู้กล่าวอ้างว่าถูกทรมานได้รับการตรวจร่างกายทางการแพทย์ ซึ่งการตรวจร่างกายที่เหมาะสมทันเวลานั้น มีความสำคัญอย่างมาก แต่อย่างไรก็ตาม ควรให้มีการตรวจร่างกาย ไม่ว่าการทรมานนั้นจะเกิดขึ้นนานเท่าใดแล้วก็ตาม แต่หากเหตุการณ์เพิ่งเกิดขึ้นไม่เกินหกสัปดาห์ การตรวจร่างกายจะต้องกระทำโดยด่วนก่อนที่ร่องรอยการบาดเจ็บจะจางหายไป การตรวจร่างกายควรรวมการวิเคราะห์ถึงความจำเป็นในการรักษาอาการบาดเจ็บหรืออาการป่วย ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นเสมอสำหรับบุคคลผู้กล่าวอ้างว่าถูกทรมาน อันได้แก่ การได้รับความช่วยเหลือ คำแนะนำและการติดตามผลทางด้านจิตใจ การประเมินสภาพจิตใจ และสิ่งเหล่านี้อาจเป็นส่วนหนึ่งของการตรวจร่างกายด้วยก็ได้ ในกรณีที่ไม่พบเห็นบาดแผลหรือไม่ได้ถูกทำร้ายทางกายภาพก็อาจกระทำการประเมินสภาพจิตใจเพียงอย่างเดียวก็ได้[51]

ดังนั้น พยานหลักฐานทางการแพทย์จึงเป็นสิ่งสำคัญต่อการพิสูจน์ว่าบุคคลใดถูกกระทำการทรมานหรือไม่ การที่อนุสัญญาต่อต้านการทรมานฯ ได้กำหนดบทนิยามการทรมานไว้ว่าให้หมายรวมถึงความเสียหายทางด้านจิตใจด้วยนั้น ย่อมหมายถึง การตรวจพิสูจน์เพื่อให้รู้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการทรมาน จะต้องมีการตรวจทางด้านจิตใจของผู้เสียหายด้วยไม่ว่าจะได้รับบาดเจ็บทางด้านร่างกายหรือไม่ ดังนั้นการพิจารณาพยานหลักฐานทางการแพทย์ จึงต้องพิจารณาออกเป็น 2 ประการ คือ พยานหลักฐานทางร่างกาย (Physical) และพยานหลักฐานทางจิตใจ (Psychological)

2.3.6.1 พยานหลักฐานทางร่างกาย (Physical)

พยานหลักฐานทางร่างกายจากการทรมานนั้น ถือเป็นพยานหลักฐานทางการแพทย์ชนิดหนึ่ง ที่ต้องใช้แพทย์ผู้เชี่ยวชาญเป็นการเฉพาะ ซึ่งแพทย์ที่ทำการตรวจร่างกายนั้น ควรได้รับการฝึกอบรบด้านการบันทึกข้อมูลทางนิติเวชกรณีการทรมานและรูปแบบการทำร้ายทางร่างกายและจิตใจ รวมถึงความรู้เกี่ยวกับสภาพของเรือนจำ วิธีที่ใช้ในการทรมานในแต่ละท้องถิ่นที่ผู้ป่วยถูกควบคุมตัว เนื่องจากการประเมินทางการแพทย์ในกรณีนี้ ใช้เพื่อวัตถุประสงค์ด้านกฎหมาย จึงควรกระทำด้วยความเป็นกลางและเที่ยงตรงที่สุด หลักการที่สำคัญคือ แพทย์ไม่ควรสันนิษฐานว่าข้อมูลที่เจ้าหน้าที่ให้มานั้นตรงกับความเป็นจริง และเป็นหน้าที่ของแพทย์ในการค้นหาและรายงานสิ่งที่พบซึ่งคิดว่ามีความเกี่ยวข้องกัน แม้ว่าบางสิ่งจะถูกมองว่าไม่เกี่ยวพันกันหรืออาจเป็นปฏิปักษ์ต่อรูป

---

[51] *เพิ่งอ้าง*, วรรค 104.

คดีของผู้ร้องขอให้ตรวจก็ตาม สิ่งตรวจพบที่สอดคล้องกับการทรมานหรือการปฏิบัติที่โหดร้ายต่างๆ จะต้องไม่ถูกตัดออกจากรายงานนิติเวชไม่ว่ากรณีใด ๆ[52]

ก่อนที่จะมีการตรวจร่างกายจะต้องมีการเก็บข้อมูลภูมิหลังของผู้ป่วยเสียก่อน โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์รวมถึงประวัติทางการแพทย์ ข้อมูลที่เกี่ยวกับการรักษาโรค การผ่าตัด หรือปัญหาทางจิตในอดีต และที่สำคัญคือการบันทึกประวัติการบาดเจ็บก่อนถูกควบคุมตัวด้วยรวมถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นในภายหลัง และเมื่อได้รับความยินยอมให้ตรวจร่างกายแล้ว ผู้ป่วยควรมีสิทธิเลือกเพศของแพทย์และควรมีล่ามในกรณีที่จำเป็นด้วย และผู้ป่วยควรทราบถึงสิทธิที่จะจำกัดการตรวจหรือสั่งให้หยุดได้ตลอดเวลา ซึ่งการตรวจร่างกายจากการทรมานในบางชนิด เช่น การจี้ด้วยไฟฟ้าหรือการบาดเจ็บจากวัตถุไม่มีคม อาจไม่พบร่องรอยให้เห็นในการตรวจครั้งแรก แต่อาจพบในการตรวจเพื่อติดตามผลครั้งต่อไป[53]

ขั้นตอนการตรวจร่างกายนั้น เป็นสิ่งที่ต้องทำโดยละเอียด เนื่องจากร่องรอยบาดแผลอาจเกิดขึ้นในจุดที่พบเห็นได้ยาก และในบางกรณีบาดแผลอาจเลื่อนลางจนยากที่จะมองเห็นได้ หากตรวจสอบไม่ละเอียด ซึ่งจะต้องไล่ลำดับไปตามส่วนต่าง ๆ อันได้แก่ ผิวหนัง ใบหน้า ทรวงอกและช่องท้อง ระบบกล้ามเนื้อและกระดูก ระบบสืบพันธุ์และปัสสาวะ และระบบประสาทส่วนกลางและส่วนปลาย ซึ่งทั้งหมดนี้จะต้องตรวจในรายละเอียดปลีกย่อยลงไปอีก ตัวอย่างเช่น[54]

การตรวจสอบผิวหนัง (Skin) จะต้องตรวจในทุกส่วนของร่างกายเพื่อหาร่องรอยโรคผิดหนังทั่วไป รวมทั้งร่องรอยการขาดวิตามิน เอ บี และซี บาดแผลก่อนหรือระหว่างการถูกทรมาน เช่น บาดแผลถลอก ฟกช้ำ บาดแผลฉีกขาด รอยไหม้จากบุหรี่หรืออุปกรณ์ความร้อน การบาดเจ็บจากไฟฟ้า เล็บถูกดึงหลุด เป็นต้น การบรรยายลักษณะบาดแผลจากการทรมานควรแสดงตำแหน่ง ความสมดุล รูปร่าง ขนาด สี และผิว รวมถึงการแบ่งแยกของผิดในระดับที่เทียบกับผิวรอบ ๆ สุดท้าย แพทย์ผู้ตรวจจะต้องเสนอความคิดเห็นเรื่องต้นตอของร่องรอยได้ว่า ถูกกระทำหรือกระทำตนเอง อุบัติเหตุหรือเป็นผลจากขั้นตอนการดำเนินของโรค

การตรวจสอบใบหน้า (Face) จะต้องได้รับการตรวจสอบเพื่อหาร่องรอยของกระดูกแตกหรือเสียงสะท้อนจากอาการผิดปกติ การบวมหรือการเจ็บปวด ส่วนประกอบของเส้นประสาทการเคลื่อนไหวและการสัมผัส รวมทั้งเส้นประสาทสมองในการรับรู้กลิ่นและรสควรได้รับการตรวจ วิธีที่ดีที่สุดสำหรับการตรวจสอบการแตกร้าวของกระดูกใบหน้าคือการใช้เครื่องถ่ายภาพ

---

[52] *เพิ่งอ้าง*, วรรค 161.

[53] *เพิ่งอ้าง*, วรรค 169 - 175.

[54] *เพิ่งอ้าง*, วรรค 176 - 186.

รังสีส่วนตัดอาศัยคอมพิวเตอร์ (Computerized tomography, CT) รวมถึงการตรวจการแตกหักของกระดูกเบ้าตา รอยร้าวของใบหู การร้าวที่รุนแรงของกระดูกจมูกหรือกระดูกอ่อนของผนังกั้นโพรงจมูก ก็ควรใช้เครื่องถ่ายภาพรังสีส่วนตัดอาศัยคอมพิวเตอร์เช่นกัน (CT) ส่วนเคลื่อนถ่ายภาพเอ็มอาร์ไอนั้น (Magnetic resonance imaging, MRI) ควรนำมาใช้ในการตรวจสอบเพื่อหาการบาดเจ็บของเนื้อเยื่ออ่อนในส่วนตา และเพื่อตรวจสอบความรุนแรงของการบาดเจ็บของเนื้อเยื่ออ่อนขากรรไกร และฟันด้วย ควรมีการใช้เครื่องสะท้อนเสียงความละเอียดสูง (ultrasound) ในการประเมินการบาดเจ็บของกระบอกตา และการตรวจสอบด้วยวิธีอื่น ๆ อย่างเช่น การตรวจด้วยเครื่องถ่ายภาพรังสี (X – ray)

การตรวจสอบทรวงอกและช่องท้อง (Chest and abdomen) คือการตรวจสอบในส่วนของลำตัวทั้งหมด นอกเหนือจากที่สังเกตบาดแผลแล้ว ควรจะเน้นการหาบริเวณที่เจ็บปวดของกล้ามเนื้อ ซี่โครง หรืออวัยวะภายในช่องท้องด้วย โดยอาจใช้เครื่องอัลตราซาวด์ (Ultrasonography) เครื่องถ่ายภาพรังสีส่วนตัดอาศัยคอมพิวเตอร์ (CT) และเครื่องตรวจกระดูก (bone scintigraphy) เพื่อตรวจยืนยันการบาดเจ็บ รวมถึงการตรวจระบบการทำงานของหัวใจ ปอด และช่องท้องเพราะอาการผิดปกติของระบบการหายใจที่มีอยู่ก่อน มักจะมีอาการเลวร้ายขึ้นระหว่างถูกควบคุมตัวและมักจะเกิดอาการขึ้นใหม่สำหรับผู้ที่ไม่เคยเป็นมาก่อน

การตรวจสอบระบบกล้ามเนื้อและกระดูก (Musculoskeletal system) คือการตรวจสอบระบบกล้ามเนื้อของร่างกายทุกส่วน เนื่องจากผู้ที่รอดจากการทรมานอาจถูกทุบตีทำร้ายซ้ำ ๆ หรืออาจถูกทรมานด้วยการบังคับให้อยู่ในท่าใดท่าหนึ่งจากการถูกควบคุมตัวเป็นเวลานาน อาการเหล่านี้มักจะรักษาหายได้ด้วยการทำกายภาพบำบัด ส่วนการตรวจกระดูกควรทำการทดสอบการเคลื่อนไหวของข้อต่อ สันหลัง และปลายแขนขา รวมถึงการเจ็บปวดจากการเคลื่อนไหว การหดตัว ความแข็งแรง การแตกและกระดูกอักเสบควรได้รับการตรวจด้วยเครื่องตรวจทางรังสี (radiographs) การบาดเจ็บที่เส้นเอ็นยึดกล้ามเนื้อและกล้ามเนื้อควรใช้การตรวจด้วยเครื่องถ่ายภาพเอ็มอาร์ไอ (MRI)

การตรวจสอบระบบสืบพันธุ์และปัสสาวะ (Genito – urinary system) จะต้องได้รับความยินยอมจากผู้ป่วยเสียก่อนจึงจะกระทำได้ ในกรณีที่ผู้ป่วยและแพทย์ไม่ใช่เพศเดียวกัน ควรจะมีพี่เลี้ยงอยู่ร่วมด้วยในขณะตรวจ การตรวจสอบนั้น ควรใช้เครื่องสะท้อนเสียงความละเอียดสูง (Ultrasound) และการถ่ายภาพเคลื่อนไหวของอวัยวะด้วยสารกัมมันตรังสี (dynamic scintigraphy) ในการตรวจหาการบาดเจ็บของระบบสืบพันธุ์และปัสสาวะ

การตรวจสอบระบบประสาทส่วนกลางและส่วนปลาย (Central and peripheral nervous systems) คือ การตรวจเส้นประสาทสมอง อวัยวะรับความรู้สึกและตรวจหาความผิดปกติของเส้นประสาททั้งการสั่งการและรับความรู้สึกที่อาจเกี่ยวข้องกับการบาดเจ็บ การขาด

วิตามินหรือโรคของระบบประสาท ในการตรวจสอบ ควรใช้เครื่องเอ็มอาร์ไอ (MRI) ซึ่งจะมีความเหมาะสมมากกว่าเครื่องถ่ายภาพรังสีส่วนตัดอาศัยคอมพิวเตอร์ (CT) ในการตรวจทางรังสีของสมองและฐานกะโหลกส่วนหลัง

หลังจากทำการตรวจสอบทางร่างกายเรียบร้อยแล้ว แพทย์จะต้องทำการประเมินผลที่ได้รับจากการตรวจร่างกายเพื่อระบุความสอดคล้องระหว่างรอยโรคที่ตรวจพบและข้อมูลที่ได้จากผู้ป่วยเพื่อหารูปแบบของการทรมาน ซึ่งรูปแบบของการทรมานนี้จะมีหลายลักษณะและไม่สามารถระบุได้อย่างครอบคลุมทุกลักษณะของการทรมาน แต่โดยมากแล้วการทรมานจะอยู่ในรูปแบบดังต่อไปนี้[55] 1. การทุบตีและการกระแทกด้วยวัตถุไม่มีคม 2. การทุบเท้า (Falanga) 3. การแขวน 4. การทรมานในท่าต่าง ๆ 5. การทรมานด้วยการใช้ไฟฟ้าจี้ 6. การทรมานที่ทำกับฟัน 7. การขาดอากาศหายใจ 8. การทรมานทางเพศรวมถึงการข่มขืนกระทำชำเรา ซึ่งรูปแบบต่าง ๆ เหล่านี้ย่อมส่งผลกระทบต่อร่างกายแตกต่างกัน และเป็นลักษณะเฉพาะที่แพทย์อาจประเมินผลได้หลังจากที่ได้ตรวจร่างกายของผู้ป่วยเสร็จสิ้นแล้ว

2.3.6.2 พยานหลักฐานทางจิตใจ (Psychological)

พยานหลักฐานที่สำคัญอีกประการหนึ่งของการดำเนินคดีทรมาน ซึ่งมีความจำเป็นต้องใช้วิธีการในแสวงหาข้อเท็จจริง เพื่อทำการสอบสวนก็คือพยานหลักฐานทางจิตใจของผู้เสียหาย เนื่องจากการทรมานบางรูปแบบมิได้แสดงผลของการกระทำให้เป็นที่ประจักษ์ได้โดยการตรวจสอบเพียงที่ร่างกายเท่านั้น แต่การทรมานที่ส่งผลกระทบทางด้านจิตใจในบางกรณีอาจมีผลที่ทำร้ายผู้เสียหายได้ไม่ต่างกับการทรมานทางร่างกาย ในบางกรณีอาจมีผลกระทบมากกว่า เนื่องจากเป็นการทำลายศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่ทุกคนพึงมี อย่างเช่น การทรมานโดยการเยาะเย้ย โดยใช้ปัจจัยทางด้านการเมืองหรือวัฒนธรรม หรือความเชื่อทางศาสนา เพื่อทำให้รู้สึกผิดหรือรู้สึกทำให้เกิดตราบาปทางด้านจิตใจ รวมถึงการทรมานทางด้านร่างกายย่อมมีผลกระทบต่อทางด้านจิตใจด้วยเสียเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งการจะทำให้ทราบได้ว่าเกิดผลกระทบทางด้านจิตใจอย่างไรนั้น จำเป็นต้องใช้การตรวจประเมินทางจิตวิทยา ในกรณีที่ไม่อาจใช้การตรวจทางร่างกายในกรณีปกติได้

การสนองตอบทางจิตใจทั่วไป[56] ของผู้ที่ถูกทรมานทางด้านจิตใจจะส่งผลแตกต่างไปจากบุคคลทั่วไป เนื่องจากสภาวะที่ผ่านประสบการณ์ของการทรมานมานั้น เป็นสิ่งที่บุคคลทั่วไปไม่อาจรับได้ ไม่ว่าสภาพจิตใจก่อนถูกทรมานจะเป็นอย่างไรก็ตาม เช่น อาจมีความรู้สึกเหมือนอยู่ในเหตุการณ์ร้ายแรงนั้นอีกครั้ง โดยอาจนึกถึงภาพเหตุการณ์ที่ตนถูกทรมานหรือมีความทรงจำอัน

---

[55] *เพิ่งอ้าง*, วรรค 189 - 232.

[56] *เพิ่งอ้าง*, วรรค 240 - 249.

เลวร้ายที่ปรากฏขึ้น ไม่ว่าจะในขณะที่ตื่นและรู้สึกตัวอยู่หรือในความฝันก็ตาม ซึ่งจะแสดงความหวาดกลัวออกมาเมื่อพบกับเหตุการณ์หรือสิ่งที่คล้ายคลึงกันกับสิ่งที่เคยพบในขณะที่ถูกทรมาน อย่างเช่น เมื่อพบกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ในองค์กรที่เคยกระทำการทรมานตน ไม่ว่าจะเป็นทหารหรือตำรวจ เป็นต้น การตอบสนองทางจิตในกรณีอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็น อาการซึมเศร้า

การประเมินทางจิตวิทยาสามารถช่วยหาพยานหลักฐานการทำร้ายที่สำคัญจากผู้เสียหายจากการทรมาน โดยมีเหตุผลหลายประการ เช่น การทรมานมักทำให้เกิดอาการทางจิตวิทยาอันร้ายแรง วิธีการทรมานมักเป็นวิธีที่ไม่ทิ้งร่องรอยบาดแผลทางร่างกาย และการทรมานต่อร่างกายนั้นทำให้เกิดบาดแผลซึ่งหายไปได้เองหรือทำให้ไม่สามารถตรวจสอบได้อย่างชัดเจน โดยเป้าหมายของการประเมินทางจิต คือ เพื่อวิเคราะห์ระดับความสอดคล้องระหว่างคำบอกเล่าของบุคคลเรื่องการถูกทรมานกับผลตรวจทางจิตวิทยาที่พบระหว่างการประเมิน ด้วยเหตุนี้ การประเมินควรประกอบด้วยรายละเอียดเกี่ยวกับประวัติบุคคล การตรวจสภาพจิต การประเมินบทบาทในสังคม และการรวบรวมข้อมูลทั้งหมดเพื่อตั้งสมมติฐานทางคลินิก ควรทำการวินิจฉัยโรคทางจิตด้วยหากเห็นสมควร เนื่องจากอาการทางจิตนั้นมักเกิดในผู้รอดชีวิตจากการทรมาน จึงสมควรอย่างยิ่งที่การตรวจสอบกรณีทรมานควรรวมการประเมินทางจิตวิทยาไว้ด้วย[57]

[57] *เพิ่งอ้าง*, วรรค 261.

บทที่ 3
กฎหมายต่างประเทศเรื่องการสอบสวนคดีทรมาน

ประเทศที่ลงนามและให้สัตยาบันแก่อนุสัญญาต่อต้านการทรมานฯ แล้วนั้น จะมีพันธกรณีให้ต้องปฏิบัติตาม กล่าวคือ จะต้องมีกลไกลในการป้องกันและปราบปรามการทรมานที่เกิดขึ้นภายในรัฐของตน ซึ่งกลไกเหล่านั้นจะต้องประกอบด้วยหลักการที่สำคัญต่าง ๆ ของอนุสัญญาต่อต้านการทรมาน รวมไปถึงการสอบสวนคดีทรมานซึ่งถือเป็นสิ่งสำคัญต่อประสิทธิภาพในการดำเนินคดีทรมาน เนื่องจากหากไม่มีกลไกการสอบสวนที่มีประสิทธิภาพเพียงพอแล้ว แม้จะมีการกำหนดบทลงโทษไว้สูงเพียงใด ก็ไม่อาจนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้เช่นกัน ประเทศที่เข้าร่วมเป็นภาคีอนุสัญญาต่อต้านการทรมานฯ ซึ่งได้ปฏิบัติตามพันธกรณีระหว่างประเทศแล้วนั้น แต่ละประเทศก็ใช้วิธีการที่แตกต่างกันไป ไม่ว่าจะเป็นการนำไปตราเป็นพระราชบัญญัติขึ้นใหม่ หรือแก้ไขปรับปรุงประมวลกฎหมายเดิมที่ตนมีอยู่ ซึ่งแต่ละประเทศก็ปรับปรุงแก้ไขตามความเหมาะสมในสถานการณ์บ้านเมืองของตน ซึ่งมีปัจจัยหลายอย่างที่จะเป็นตัวแปรว่า การป้องกันและปราบปรามการทรมานนั้น ควรที่จะอยู่ในรูปแบบใด รวมไปถึงกลไกการสอบสวนคดีทรมานเพื่อนำไปสู่การพิจารณาคดีในชั้นศาลด้วย

3.1 กฎหมายต่างประเทศเรื่องการสอบสวนคดีทรมาน

ประเทศที่เป็นภาคีตามอนุสัญญาต่อต้านการทรมานฯ และมีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามพันธกรณีของอนุสัญญาดังกล่าวมีอยู่ด้วยกันหลากหลายประเทศ และแต่ละประเทศก็มีประเพณีและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ดังนั้นการปรับใช้กฎหมายภายในเพื่อให้สอดคล้องแก่รูปแบบของประเทศตนเองจึงอาจอนุวัติการได้หลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการตราขึ้นเป็นพระราชบัญญัติขึ้นมาใหม่ หรือจะเป็นการแก้ไขประมวลกฎหมายที่มีอยู่แล้วเพื่อให้สอดคล้องกับอนุสัญญามากยิ่งขึ้น โดยอาจมีผลเป็นการก่อตั้งองค์กรขึ้นใหม่เป็นการเฉพาะขึ้น เพื่อทำหน้าที่เกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการทรมานเป็นพิเศษ เนื่องจากองค์กรที่มีหน้าที่สอบสวนอยู่เดิมนั้นยังคงขาดลักษณะเฉพาะที่คดีทรมานจำเป็นต้องมี อย่างเช่นความเป็นกลาง (Impartial) ในขณะที่บางประเทศอาจไม่จำเป็นต้องตรากฎหมายขึ้นมาใหม่หรือก่อตั้งหน่วยงานที่ทำหน้าที่สอบสวนคดีทรมานเป็นการเฉพาะ เนื่องจากระบบกฎหมายที่ตนเองใช้อยู่เดิมนั้นมีกลไกการสอบสวนที่สามารถปรับใช้ได้กับการสอบสวนคดีทรมานอยู่แล้ว โดยประเทศต่าง ๆ อย่างประเทศฝรั่งเศส และประเทศอังกฤษล้วนแล้วแต่เป็นประเทศที่เป็นผู้นำทางด้านของระบบกฎหมายที่สำคัญของประเทศต่าง ๆ ส่วนประเทศแอฟริกาใต้นั้น มีระบบเศรษฐกิจ

และสังคมอยู่ในระดับที่ดีในภูมิภาคแอฟริกา ประเทศเม็กซิโกก็เป็นประเทศที่มีการปรับใช้คู่มือการสอบสวนคดีทรมานอย่างพิธีสารอิสตันบูลมาใช้ประกอบกับอนุสัญญาต่อต้านการทรมานฯ อย่างเต็มตัว ส่วนประเทศฟิลิปปินส์นั้น มีพื้นฐานทางด้านวัฒนธรรมและสภาพทางสังคมที่คล้ายคลึงกับประเทศไทย และส่วนที่สำคัญที่สุดคือแต่ละประเทศได้มีการสร้างกลไกเพิ่มขึ้นเพื่อปฏิบัติตามพันธกรณีของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานฯ แล้วโดยมุ่งเน้นถึงหลักการสอบสวนคดีทรมานให้ได้ประสิทธิภาพมากที่สุด ประเทศเหล่านี้จึงมีความน่าสนใจที่จะทำการศึกษาเพื่อค้นหากลไกการสอบสวนคดีทรมานที่เหมาะสมกับประเทศไทย

3.1.1 ประเทศที่ใช้องค์กรเดิมที่มีอยู่เพื่อสอบสวนคดีทรมาน

ประเทศที่มีพันธกรณีที่จะต้องปฏิบัติตามอนุสัญญาต่อต้านการทรมานนั้น อาจมีการอนุวัติการเท่าที่กลไกภายในประเทศของตนยังไม่สามารถปฏิบัติตามอนุสัญญาฯ ได้เท่านั้น ซึ่งหากพันธกรณีส่วนใหญ่สามารถปฏิบัติได้ตามกฎหมายที่มีอยู่เดิมแล้ว ก็อาจเพียงแก้ไขปรับปรุงเพื่อให้สามารถปฏิบัติตามข้อบทที่เหลืออยู่ได้ ดังเช่นประเทศที่ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่มีอยู่แล้ว ในการปฏิบัติตามพันธกรณีตามอนุสัญญาต่อต้านการทรมานนั้น ไม่ว่าจะเป็นประเทศฝรั่งเศสหรือประเทศเม็กซิโกก็ตาม จะเห็นได้ว่า กลไกการสอบสวนเดิมที่ใช้อยู่นั้น สามารถปรับใช้กับการสอบสวนคดีทรมานได้อยู่แล้ว และมีเพียงบางส่วนเท่านั้นที่ไม่อาจปฏิบัติได้ จึงไม่มีความจำเป็นที่จะต้องตราเป็นกฎหมายหรือก่อตั้งองค์กรขึ้นมาใหม่ เพื่อไม่ให้เกิดความสับสนในการบังคับใช้ของเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจตามกฎหมาย

3.1.1.1 ประเทศฝรั่งเศส

ประเทศฝรั่งเศสเป็นประเทศที่มีการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนขั้นสูงมากและได้มีการเข้าร่วมเป็นภาคีและให้สัตยาบันแก่อนุสัญญาที่เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนหลายฉบับด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights) อนุสัญญาเกี่ยวกับสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child) อนุสัญญาป้องกันบุคคลทุกคนจากการบังคับให้สูญหาย (Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearance) อนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติในทุกรูปแบบต่อสตรี (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women) อนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติทุกรูปแบบ (International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination) อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ (Convention on the Rights of Persons with Disabilities) กติกา

ระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights)

โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการทรมานอันได้แก่ อนุสัญญาต่อต้านการทรมานฯ (Convention against Torture and Other Cruel Inhuman or Degrading Treatment or Punishment) และพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาต่อต้านการทรมาน (Optional Protocol of the Convention against Torture) ซึ่งกล่าวถึงการป้องกันการทรมานที่เกิดจากเจ้าหน้าที่ของรัฐตามอนุสัญญาต่อต้านการทรมานฯ และได้ให้สัตยาบันอนุสัญญาต่อต้านการทรมานไว้เมื่อพ.ศ. 2527 โดยได้มีการปฏิบัติตามพันธกรณีหลายข้อบทของอนุสัญญาดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็น การกำหนดความผิดฐานทรมานไว้ในประมวลกฎหมายอาญา และมีการปรับปรุงการใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้สอดคล้องกับอนุสัญญาดังกล่าว เพื่อปฏิบัติตามพันธกรณีได้มากขึ้นในเรื่องที่เกี่ยวกับกระบวนการสอบสวนคดีทรมาน

ประเทศฝรั่งเศสได้มีพันธกรณีในหลายประการต่อการต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติที่ไร้มนุษยธรรมหรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี และหนึ่งในพันธกรณีที่จะต้องปฏิบัติตามคือ การทำรายงานต่อคณะกรรมการต่อต้านการทรมาน (Committee Against Torture) ซึ่งต่อตั้งโดยอนุสัญญาต่อต้านการทรมาน โดยจะต้องทำรายงานทุก ๆ 4 ปี และรายงานล่าสุดประเทศฝรั่งเศสได้ส่งไปเมื่อเดือนกรกฎาคม 2558 ซึ่งเป็นรายงานฉบับที่ 7 โดยประเทศฝรั่งเศสได้มีการปฏิบัติตามข้อสังเกตเชิงสรุป (Concluding Observation) ของคณะกรรมการต่อต้านการทรมานตลอดมา และตามข้อสังเกตเชิงสรุปดังกล่าวนี้ ได้มีการกล่าวถึงการทำให้การสอบสวนคดีทรมานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นด้วย

นอกจากนี้ ประเทศฝรั่งเศสยังได้เข้าร่วมเป็นภาคีของพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาต่อต้านการทรมาน (Optional Protocol of the Convention against Torture) ซึ่งได้มีการก่อตั้งอนุกรรมการเพื่อป้องกันการทรมาน (The sub-committee on the prevention of torture, SPT) โดยอนุกรรมการดังกล่าวจะมีผู้ตรวจเยี่ยมซึ่งสามารถเข้าตรวจรัฐภาคีแห่งพิธีสารเลือกรับดังกล่าวได้ เพื่อตรวจสอบการทรมาน และประเทศฝรั่งเศสได้มีการก่อตั้งกลไกการป้องกันการทรมานแห่งชาติขึ้น ซึ่งเป็นองค์กรอิสระที่ไม่ถูกควบคุมโดยองค์กรของรัฐ เพื่อทำหน้าที่พิทักษ์สิทธิของผู้ถูกคุมขังอีกด้วย

อีกทั้งยังเข้าร่วมเป็นภาคีของอนุสัญญายุโรปเพื่อการป้องกันการทรมานและการปฏิบัติที่โหดร้ายหรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี (the European Convention for the Prevention of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment) ซึ่งได้ให้สัตยาบันไว้เมื่อวันที่ 9 มกราคม 2532 และมีผลบังคับเมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2532 ตามอนุสัญญาดังกล่าวได้ก่อตั้ง คณะกรรมการยุโรปเพื่อการป้องกันการทรมาน (European Committee for the

Prevention of Torture, CPT) ขึ้นเพื่อรับผิดชอบหน้าที่ตามอนุสัญญา ซึ่งมีหน้าที่คล้ายคลึงกับอนุกรรมการเพื่อป้องกันการทรมาน (SPT) ในการเข้าตรวจสอบสถานที่คุมขังของรัฐภาคี

การปฏิบัติการตามพันธกรณีของประเทศฝรั่งเศสนั้น ได้มีการสนับสนุนการทำงานของผู้รายงานพิเศษแห่งองค์การสหประชาชาติ (the United Nations Special Rapporteur) และมีการปฏิบัติตามคู่มือของสหภาพยุโรป (the European Guidelines) ซึ่งได้รับรองในปี 2544 โดยคู่มือนี้ได้มีการแนะนำข้อมูลพื้นฐานในการปฏิบัติตามโดยมีเป้าหมายเพื่อขจัดการทรมานให้หมดสิ้นไปจากโลก และยังสนับสนุนคำแนะนำของสิทธิมนุษยชนเพื่อพัฒนากลยุทธ์ที่เหมาะสมต่อประเทศต่าง ๆ เพื่อต่อต้านการทรมานอีกด้วย ในส่วนของคู่มือนั้น ประเทศฝรั่งเศสได้มีส่วนร่วมกับสหภาพยุโรป โดยเข้าร่วมสร้างแผนงานเฉพาะกรณี โดยมีการจัดอบรมการทำงานเพื่อพัฒนากลยุทธ์เพื่อใช้ในการต่อต้านการทรมาน และเพื่อก่อตั้งกลไกระดับชาติที่เป็นอิสระและมีประสิทธิภาพเพื่อการป้องกันการทรมานให้แก่รัฐซึ่งเป็นภาคีพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานฯ[1]

จึงเห็นได้ว่า ประเทศฝรั่งเศสนั้นมีการเข้าร่วมเป็นภาคีในกฎหมายระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการทรมานหลายฉบับ ซึ่งทำให้มีพันธกรณีหลายด้านเพื่อต่อต้านการทรมานที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะในระดับภายในประเทศหรือในระดับภูมิภาค จึงเป็นประเทศที่ถือว่ามีการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในขั้นสูง โดยมีการก่อตั้งองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการต่อต้านการทรมานไว้มากมาย ไม่ว่าจะเป็นองค์กรที่เกี่ยวกับการตรวจสอบสถานที่คุมขัง หรือความร่วมมือในระดับประเทศที่เข้าร่วมเสนอการแก้ไขและปรับปรุงกลไกทางกฎหมายต่าง ๆ ของรัฐภาคี จึงเป็นการสมควรที่จะทำการศึกษาวิธีการสอบสวนที่ประเทศฝรั่งเศสใช้ในการสอบสวนคดีทรมานซึ่งอาจไม่ใช่การตรากฎหมายขึ้นใหม่เป็นการเฉพาะ แต่เนื่องจากประเทศฝรั่งเศสเห็นว่ากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่ตนใช้อยู่แล้วนั้น มีประสิทธิภาพที่เพียงพอแล้วต่อการดำเนินคดีทรมานได้อย่างมีประสิทธิผล

แต่เดิมนั้นประเทศฝรั่งเศสได้ใช้ระบบไต่สวนเต็มรูปแบบ โดยผู้พิพากษามีอำนาจเต็มที่ในการสอบสวนคดีทั้งปวง แต่ต่อมาได้มีการปฏิรูปโดยได้แบ่งแยกอำนาจสอบสวนฟ้องร้องคดีมาไว้ที่องค์กรอัยการ โดยหน้าที่ในการค้นหาความจริงจะตกอยู่แก่พนักงานอัยการ ซึ่งพนักงานอัยการจะมีอำนาจในการควบคุมดูแลการสอบสวนและควบคุมการใช้อำนาจจับกุมคุมขังของ

---

[1] สืบค้นจาก www.diplomatie.gouv.fr/en/french-foreign-policy/human-rights/enforced-disappearance-torture-and/. เมื่อวันที่ 16 เมษายน 2559.

พนักงานสอบสวน รวมถึงมีอำนาจแจ้งให้ผู้พิพากษาสอบสวนเข้าทำการสอบสวนในคดีอาญาที่มีความสำคัญได้อีกด้วย[2]

ส่วนในกลไกทางด้านสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศนั้นมีอยู่หลายองค์กรด้วยกัน ซึ่งองค์กรที่ทำหน้าที่ดูแลสิทธิมนุษยชนที่ครอบคลุมในทุกด้านได้แก่คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน (the Human Rights Committee) ซึ่งก่อตั้งโดยกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights) ซึ่งประกอบไปด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านสิทธิมนุษยชนที่เป็นอิสระจากหลากหลายประเทศ และมีหน้าที่ทำข้อเสนอแนะหรือข้อสังเกตให้แก่รัฐภาคีเพื่อนำไปพิจารณาปฏิบัติตามต่อไปและองค์กรที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการต่อต้านการทรมานโดยตรงนั้นได้แก่ คณะกรรมการต่อต้านการทรมาน (the Committee Against Torture) ซึ่งเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่รับรายงานของแต่ละประเทศที่เกี่ยวกับเหตุการณ์ทรมาน สถิติข้อร้องเรียน รวมถึงระบบกฎหมายภายในที่ยังไม่สอดคล้องกับอนุสัญญาต่อต้านการทรมานฯ และตั้งข้อสังเกตและแนะนำตอบกลับให้แก่ประเทศที่ส่งรายงานเพื่อพัฒนากฎหมายให้สอดคล้องแก่อนุสัญญาต่อไป โดยในรายงานฉบับล่าสุดที่เป็นข้อสังเกตเชิงสรุป (Concluding observations) ของคณะกรรมการต่อต้านการทรมานที่มีต่อประเทศฝรั่งเศสได้แก่ฉบับที่ 4 – 6 เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2553 โดยมีข้อแนะนำในเรื่องเกี่ยวกับการสอบสวนคดีทรมานอยู่หลายประการ อันได้แก่ การฝึกเจ้าหน้าที่ซึ่งเป็นผู้บังคับใช้กฎหมาย โดยแนะนำให้มีการใช้คู่มือการสืบสวนสอบสวนและการรวบรวมเอกสารให้มีประสิทธิผลของการทรมานตามพิธีสารอิสตันบูล (the Istanbul Protocol) มาร่วมในการฝึกอบรมให้แก่เจ้าหน้าที่ตำรวจ ผู้ถูกคุมขัง รวมไปถึงเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ด้วย[3] และมีข้อแนะนำให้สร้างความแน่นอนว่าข้อกล่าวหาที่เกี่ยวกับการทารุณโหดร้าย (ill-treatment) ทั้งหมดจะอยู่ในความดูแลของเจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมายและมีการสอบสวนโดยพลัน (promptly investigated) มีความโปร่งใส (transparent) และมีความเป็นอิสระในการสอบสวนรวมไปถึงผู้กระทำความผิดจะต้องไปรับการลงโทษที่เหมาะสมด้วย[4]

ส่วนในเรื่องของวิธีการสอบสวนนั้นตามรายงานข้อสังเกตเชิงสรุปของคณะกรรมการต่อต้านการทรมานได้มีข้อแนะนำที่เกี่ยวกับความเป็นกลางของการสอบสวน (Impartial investigation) ไว้ว่า การสอบสวนเกี่ยวกับคดีทรมานที่ประเทศฝรั่งเศสใช้อยู่นั้น เป็น

---

[2] ชาติ ชัยเดชสุริยะ, สารานุกรมฉบับสรุปความ องค์กรอัยการใน 195 ประเทศ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2556), น. 24.

[3] UN Doc, CAT/C/FRA/CO/4-6, para. 20.

[4] *Ibid*, para. 21.

ระบบที่น่าเป็นห่วงเรื่องของความเป็นกลางในการสอบสวน โดยเฉพาะการใช้ดุลพินิจในการดำเนินการเพียงลำพังของพนักงานอัยการ จึงมีความจำเป็นต้องมีความช่วยเหลือที่เพียงพอโดยผู้มีอำนาจทางกฎหมายเพื่อที่จะเริ่มกระบวนการสอบสวนได้อย่างเป็นกลางและควรให้มีการเริ่มการสอบสวนทันทีหากมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่ามีการทรมานเกิดขึ้น[5] และข้อแนะนำนี้ คณะกรรมการต่อต้านการทรมานได้มีข้อแนะนำมาตั้งแต่รายงานข้อสังเกตฉบับที่ 2 (A/53/44) โดยให้ข้อสังเกตว่า ควรให้ความสนใจอย่างเต็มที่ในข้อกล่าวหาที่มีต่อตำรวจ ด้วยการกระตุ้นให้เกิดการสอบสวนอย่างเป็นกลาง ในส่วนนี้ต้องพิจารณากระบวนการให้มีการสอดคล้องกับข้อบทที่ 12 ของอนุสัญญาต่อต้านการทรมาน และควรพิจารณายกเลิกระบบที่ไม่เหมาะสมต่อการดำเนินกระบวนการพิจารณาเพื่อลบข้อสงสัยทั้งหมดในเรื่องของความเป็นกลางจากผู้มีอำนาจทางกฎหมาย[6] โดยได้มีข้อเสนอดังนี้เช่นกันในรายงานข้อสังเกตฉบับที่ 3 (CAT/C/FRA/CO/3)[7] ซึ่งในรายงานฉบับที่ 3 ยังได้กล่าวถึงข้อแนะนำของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนที่มีต่อประเทศฝรั่งเศสในรายงานข้อสรุปของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนฉบับที่ 3 (CCPR/C/79/Add.80) อีกด้วยซึ่งเรียกร้องให้รัฐภาคีมีวิธีการที่เหมาะสมเพื่อรับรองอย่างเต็มที่ว่าการสอบสวนทั้งหมดนั้น ได้ปฏิบัติตามข้อบทที่ 2 วรรค 3,9 และ 14 ของกติกาสากล[8]

ซึ่งข้อสังเกตของคณะกรรมการต่อต้านการทรมานดังกล่าวนี้ ประเทศฝรั่งเศสได้ทำการตอบรับในรายงานฉบับต่อไป โดยได้ตอบความเห็นของคณะกรรมการในเรื่องดังกล่าวไว้ในรายงานฉบับที่ 4 – 6 (CAT/C/FRA/4-6) เกี่ยวกับการสอบสวนที่เป็นกลางไว้ว่า การสอบสวนที่ดำเนินการโดยพนักงานอัยการนั้นเป็นกระบวนการทางกฎหมายที่มีปัจจัยพร้อมที่สุดแล้วในการค้นหาความจริง และมีความเหมาะสมแล้วตามมาตราที่ 40 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา[9] ซึ่งประเทศฝรั่งเศสยังคงเห็นว่าไม่มีความจำเป็นที่จะเปลี่ยนระบบการใช้ดุลพินิจของอัยการในการเริ่มการสอบสวน (the system of discretionary prosecution) เนื่องจากยังคงเชื่อมั่นว่าเป็นระบบที่ไม่มีความลำเอียงต่อเหยื่อ และมีความน่าเชื่อถือซึ่งเป็นพื้นฐานในความยุติธรรม อีกทั้งยังไม่พบว่าการใช้ระบบดุลพินิจของพนักงานอัยการจะทำให้ผู้กระทำความผิดที่หลุดพ้นความรับผิดจากกระบวนการยุติธรรมอีกด้วย ในทางตรงข้ามกระบวนการดังกล่าวไม่มีผลต่อสิทธิของผู้เสียหายที่

---

[5] *Ibid*, para. 31.

[6] UN Doc, A/53/44, para. 146 – 147.

[7] UN Doc, CAT/C/FRA/CO/3, para. 20.

[8] UN Doc, CCPR/C/79/Add.80 para. 15.

[9] Criminal Procedure code, Article 40

จะดำเนินการตามมาตรา 40-3 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา[10] ซึ่งสามารถอุทธรณ์ต่อหัวหน้าพนักงานอัยการผู้มีอำนาจได้เกี่ยวกับดุลพินิจที่พนักงานอัยการกระทำไปนอกเหนือจากข้อกล่าวหา รวมไปถึงการใช้สิทธิฟ้องคดีเองที่เกี่ยวกับค่าเสียหายในคดีแพ่งโดยยื่นต่อผู้พิพากษาไต่สวน (the senior investigating judge) ยิ่งไปกว่านั้น เมื่อข้าราชการโดยเฉพาะในส่วนของตำรวจหรือทหารได้กระทำความผิดอาญา อำนาจในการพิจารณาคดีและการสอบสวนอาจร้องต่อผู้บังคับบัญชาของสำนักงานตำรวจแห่งชาติหรือกองทัพทหารได้ ภายใต้มาตรา 15-2 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา[11] และหน่วยงานตรวจสอบอำนาจรัฐ (the General Inspectorate of Judicial Services) ก็สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการสอบสวนได้ด้วย หากมีการกล่าวหาว่าพนักงานหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐได้กระทำความผิด[12]

นอกจากหลักการดังกล่าวที่คณะกรรมการต่อต้านการทรมานได้ตั้งข้อสังเกตแล้วนั้น ยังมีในส่วนของรายงานฉบับลงวันที่ 1 กันยายน 2552 ซึ่งอาจส่งผลให้ยกเลิกระบบผู้พิพากษาไต่สวนได้ หากมีการรับรองโดยรัฐสภา และอำนาจการสอบสวนทั้งหมดจะตกอยู่ภายใต้สำนักงานอัยการสูงสุดแต่เพียงผู้เดียว ซึ่งมีผลทำให้การสอบสวนไม่เป็นอิสระได้ตามข้อบทที่ 12 แห่งอนุสัญญาต่อต้านการทรมาน[13] และต้องการความมั่นใจที่ว่า ทุกขั้นตอนในกระบวนการยุติธรรมจะต้องได้รับการสอบสวนที่เป็นอิสระโดยกลไกที่มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะเมื่อมีการร้องขอให้ได้รับการสอบสวนโดยเป็นอิสระ เป็นกลางและโปร่งใสโดยผู้พิพากษาไต่สวน ซึ่งในกรณีนี้ประเทศฝรั่งเศสได้ให้การรับรองต่อคณะกรรมการต่อต้านการทรมานแล้วว่า รายงานฉบับดังกล่าวนั้น ไม่ได้มีผลให้มีการยกเลิกระบบผู้พิพากษาไต่สวนแต่อย่างใด[14]

จากรายงานของประเทศฝรั่งเศสที่เกี่ยวกับการต่อต้านการทรมานที่ได้กล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่า ประเทศฝรั่งเศสได้ยืนยันในระบบการสอบสวนของตนเองต่อคณะกรรมการต่อต้านการทรมานว่า ระบบที่ใช้อยู่ในปัจจุบันนั้นมีประสิทธิภาพเพียงพอที่จะเข้าถึงพยานหลักฐานและสามารถนำตัวผู้กระทำความผิดฐานทรมานมาลงโทษได้ ซึ่งประเด็นที่คณะกรรมการต่อต้านการทรมานเป็นห่วงเกี่ยวกับการสอบสวนคดีทรมานของประเทศฝรั่งเศสนั้นมีเพียงประเด็นของความเป็นกลางในการสอบสวนเท่านั้น ซึ่งอาจมองว่าเพียงการสอบสวนของพนักงานอัยการและผู้พิพากษาไต่

---

[10] Criminal Procedure code, Article 40-3.

[11] Criminal Procedure code, Article 15-2.

[12] UN Doc, CAT/C/FRA/4-6, para. 119 – 123.

[13] UN Doc, CAT/C/FRA/CO/4-6, para 32.

[14] UN Doc, CAT/C/FRA/7, para. 300.

สวนอาจไม่เพียงพอต่อความเป็นกลางได้ และหากมีการยกเลิกระบบผู้พิพากษาไต่สวนแล้ว ความเป็นกลางจะยิ่งลดน้อยลงไปเนื่องจากอำนาจการสอบสวนคดีทรมานจะตกอยู่กับพนักงานอัยการเพียงผู้เดียว แต่ประเทศฝรั่งเศสก็ได้ยืนยันตลอดมาว่าระบบดังกล่าวมีประสิทธิผลที่เพียงพออยู่แล้ว

ในการสอบสวนคดีทรมานของประเทศฝรั่งเศสนั้น ไม่มีการกำหนดไว้เป็นกฎหมายเฉพาะ แต่จะใช้กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในการสอบสวนคดีดังกล่าว ซึ่งหากจะนำมาพิจารณาให้สอดคล้องกับการสอบสวนตามข้อบทที่ 12 ของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานฯ นั้น จุดเด่นของประเทศฝรั่งเศสจะได้แก่องค์กรที่ทำหน้าที่สอบสวนคดีทรมานของประเทศฝรั่งเศสซึ่งมีความแตกต่างไปจากองค์กรที่ทำหน้าที่สอบสวนคดีอาญาทั่วไปดังนี้

องค์กรที่มีหน้าที่ในการสอบสวนของประเทศฝรั่งเศสนั้น ประกอบด้วยองค์กรของรัฐสามองค์กร ได้แก่ องค์กรอัยการ ตำรวจฝ่ายคดี และผู้พิพากษาไต่สวน โดยลักษณะสำคัญของการดำเนินคดีอาญาในชั้นสอบสวนคือ ทั้งสามองค์กรต่างทำหน้าที่ร่วมกันหรือประสานงานกันอย่างเป็นระบบ เพื่อตรวจสอบความจริงในคดีอาญา โดยมีพนักงานอัยการเป็นผู้รับผิดชอบการสอบสวนและฟ้องร้องคดีต่อศาล โดยเฉพาะการสอบสวนนั้น นับว่าพนักงานอัยการฝรั่งเศสมีบทบาทอย่างสูงในการดำเนินการเองหรือมอบหมายให้ตำรวจฝ่ายคดีหรืออาจร้องขอให้ผู้พิพากษาไต่สวนทำการสอบสวนได้ โดยอยู่ในความรับผิดชอบของพนักงานอัยการ การบริหารการอำนวยความยุติธรรมในชั้นสอบสวนโดยมีพนักงานอัยการเป็นองค์กรหลักรับผิดชอบเช่นนี้ ทำให้การสอบสวนฟ้องร้องเป็นกระบวนการเดียวกัน และการดำเนินคดีมีความเป็นเอกภาพมากยิ่งขึ้น

1) องค์กรตำรวจ

องค์กรตำรวจของประเทศฝรั่งเศสแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือตำรวจฝ่ายปกครองและตำรวจฝ่ายคดี ซึ่งตำรวจฝ่ายคดีเท่านั้นที่มีหน้าที่ในการสอบสวน โดยอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของพนักงานอัยการ และมีอำนาจในการรับคำร้องทุกข์ กล่าวโทษ รวมถึงการควบคุมตัวผู้ต้องหาด้วย

2) องค์กรอัยการ

ในระบบการดำเนินคดีอาญาของประเทศฝรั่งเศสนั้น ไม่ได้มีแนวคิดในการแบ่งแยกการสอบสวนออกจากการฟ้องร้องคดีอย่างในระบบกฎหมายไทย หลักการดำเนินคดีอาญาในประเทศฝรั่งเศสถือว่าผู้ที่มีอำนาจในการสอบสวนและฟ้องร้องคดีอาญาคือ พนักงานอัยการ ซึ่งเป็นไปตามหลักการดำเนินคดีโดยรัฐอย่างแท้จริง ดังนั้นในระบบการดำเนินคดีอาญาของประเทศฝรั่งเศส พนักงานอัยการเป็นผู้รับผิดชอบการสอบสวน แต่อาจมอบหมายให้ตำรวจฝ่ายคดีเป็นผู้ดำเนินการแทนได้ แต่พนักงานอัยการจะเป็นผู้กำหนดทิศทางและกำกับดูแลการทำงานของตำรวจฝ่ายคดี

3) องค์กรตุลาการ

ผู้พิพากษาของประเทศฝรั่งเศสนั้น มีลักษณะพิเศษที่แตกต่างไปจากผู้พิพากษาในประเทศอื่น ๆ กล่าวคือ ยังมีอำนาจมีหลงเหลืออยู่ของระบบไต่สวนอันเป็นระบบเก่าแก่ของประเทศฝรั่งเศส แต่ก็ได้ลดทอนอำนาจได้มากจนเหลือเพียงการไต่สวนได้เท่าที่กฎหมายกำหนดอำนาจให้ แต่ยังคงมีลักษณะเฉพาะที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นอิสระจากอำนาจบริหาร และเป็นผู้พิพากษาที่กฎหมายให้มีอำนาจในการสอบสวน[15]หรือมอบหมายการสอบสวนให้เจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดีดำเนินการภายใต้การกำกับดูแลได้[16] การสอบสวนโดยผู้พิพากษาไต่สวนนี้ ผู้ถูกไต่สวนจะได้รับประกันความยุติธรรมในการดำเนินคดี ในฐานะที่เป็นผู้มีอำนาจค้นหาความจริงในการดำเนินคดีอาญาและมีภารกิจที่สำคัญคือ ไต่สวนข้อเท็จจริงทุกอย่างที่พิจารณาเห็นว่าเป็นประโยชน์ต่อการแสดงความจริงให้ปรากฏ[17]

ซึ่งการที่ผู้พิพากษาไต่สวนจะทำการสอบสวนคดีอาญาได้นั้น จะต้องเป็นความผิดอุกฤษฏ์โทษที่กฎหมายกำหนดอำนาจให้ผู้พิพากษาไต่สวนสามารถทำการสอบสวนได้ด้วย กล่าวคือ การกำหนดความผิดอาญาของประเทศฝรั่งเศสได้มีการลำดับชั้นของโทษไว้ในประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งแบ่งได้ออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ ความผิดอุกฤษฏ์โทษ คือความผิดทางอาญาที่มีโทษขั้นต่ำตั้งแต่สิบห้าปีขึ้นไปจนถึงจำคุกตลอดชีวิต ความผิดมัชฌิมโทษ คือความผิดที่กำหนดไว้เพื่อการฟื้นฟู และการกลับคืนเข้าสู่สังคม และความผิดลหุโทษ ซึ่งเป็นความผิดที่มีโทษเล็กน้อย โดยคุณลักษณะของการแบ่งประเภทความผิดอาญาในประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส นอกจากจะทำให้สามารถจัดกลุ่มประเภทความผิดตามความร้ายแรงของโทษอย่างเป็นระบบแล้ว ยังมีความสัมพันธ์อย่างสอดคล้องกับการดำเนินกระบวนวิธีพิจารณาคดีของเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมตั้งแต่ชั้นเจ้าหน้าที่ตำรวจ พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการและศาลอีกด้วย ซึ่งเมื่อพิจารณาถึงกลุ่มความผิดแล้วจะสามารถทราบได้ทันทีว่าการดำเนินคดีดังกล่าวจะเริ่มต้นที่ใคร และมีกระบวนการดำเนินคดีอย่างไร ศาลไหนเป็นศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีนั้น ๆ และมีกระบวนพิจารณาคดีในศาลอย่างไร[18] และเมื่อพิจารณาถึงความผิดฐานทรมานตามประมวลกฎหมายอาญาที่บัญญัติไว้ตั้งแต่มาตรา 222-1

---

[15] Criminal procedure code, Article 79.

[16] Criminal procedure code, Article 151.

[17] Criminal procedure code, Article 81.

[18] อุทัย อาทิเวช, <u>รวมบทความกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส</u>, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร: วี.เจ.พริ้นติ้ง, 2557), น. 13.

ไปจนถึงมาตรา 222-6-2 แล้วนั้น จึงเห็นได้ว่าความผิดฐานทรมานที่เป็นความผิดทั่วไปมีโทษจำคุกขั้นต่ำ ตั้งแต่สิบห้าปีขึ้นไป ซึ่งอยู่ในอำนาจการสอบสวนของผู้พิพากษาไต่สวนได้

จะเห็นได้ว่า องค์กรที่มีอำนาจสอบสวนของประเทศฝรั่งเศสมีอยู่ด้วยกัน 3 องค์กร ซึ่งทั้ง 3 องค์กรนั้นมีอำนาจในการสอบสวนตามลำดับขั้นแตกต่างกันไปซึ่งทำให้เกิดความร่วมมือกันในการค้นหาความจริง และอีกนัยหนึ่งก็เปรียบเสมือนการถ่วงดุลอำนาจด้วยเช่นกัน เพราะหากอำนาจการสอบสวนอยู่ในองค์กรใดเพียงองค์กรเดียวแล้ว องค์กรที่มี อำนาจสอบสวนอาจใช้อำนาจไปตามอำเภอใจได้ ในกรณีเช่นนี้หากเกิดการทรมานขึ้นโดยการกระทำขององค์กรตำรวจ ผู้เสียหายอาจร้องขอให้องค์กรอัยการหรือศาล ทำการสอบสวนได้ ซึ่งถือเป็นการสอบสวนที่เป็นกลางเช่นกัน เนื่องจากมิได้มีการสอบสวนโดยองค์กรของผู้ถูกกล่าวหา ด้วยเหตุนี้ ประเทศฝรั่งเศสจึงเห็นว่าไม่มีความจำเป็นที่จะต้องตั้งองค์กรใหม่ขึ้นมาเพื่อทำการสอบสวนคดีทรมานโดยเฉพาะ และเนื่องมาจากการทรมานส่วนใหญ่เกิดขึ้นจาก ขั้นตอนการจับกุม การสอบสวนและชั้นจำคุกซึ่งเป็นขั้นตอนที่ผู้พิพากษามิได้มีหน้าที่ในขั้นตอนเหล่านั้น จึงอาจเป็นไปไม่ได้เลยที่ผู้พิพากษาจะทำการทรมานผู้ต้องหา จำเลยหรือพยานอื่นได้ องค์กรตุลาการหรือผู้พิพากษาไต่สวนจึงถือเป็นองค์กรหนึ่งที่มีความเป็นกลางต่อการสอบสวนคดีทรมานเช่นกัน

3.1.1.2 ประเทศเม็กซิโก

ประเทศเม็กซิโกเป็นประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมาย เช่นเดียวกับประเทศฝรั่งเศส และมีอัยการสูงสุด (Procurator General) เป็นผู้บังคับบัญชากระทรวงสาธารณะของสหรัฐ (Federal Public Ministry) ซึ่งกระทรวงสาธารณะนั้น มีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินคดีอาญาทั้งปวง อันประกอบด้วยการฟ้องร้อง สั่งจับกุม ทำการสอบสวนและควบคุมดูแลการสอบสวนได้ รวมไปถึงการตรวจสอบดูแลการบังคับโทษตามคำพิพากษา โดยมีสำนักงานอัยการสูงสุด (Federal Office of the Procurator General) เป็นหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่โดยตรงเกี่ยวกับการสอบสวนฟ้องร้องคดีอาญาทั้งปวง และมีหน่วยงานภายในรับผิดชอบแบ่งเป็นประเภทของคดีต่าง ๆ อาทิ สำนักกิจการระหว่างประเทศ, , สำนักดำเนินคดีอาญาพิเศษ, สำนักคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และสำนักสอบสวนคดีอาญา เป็นต้น โดยแต่ละรัฐจะมีรัฐบาลแยกต่างหากและจะมีขอบอำนาจในการสอบสวนเฉพาะสำนักงานอัยการสูงสุดประจำรัฐนั้น ๆ ซึ่งอยู่ในความควบคุมดูแลของกระทรวงสาธารณะ[19]

เม็กซิโกเป็นประเทศแรกนับตั้งแต่ปี 2543 ที่นำพิธีสารอิสตันบูลซึ่งเป็นคู่มือการสืบสวนสอบสวนและบันทึกข้อมูลหลักฐานอย่างมีประสิทธิผลกรณีการทรมานฯ (Istanbul Protocol) มาปรับใช้ โดยมีเป้าหมายเพื่อทำให้แน่ใจว่าบุคคลทุกคนที่กล่าวหาว่าถูกกระทำการ

---

[19] ชาติ ชัยเดชสุริยะ, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่* 2, น. 80.

ทรมานได้รับการตรวจสอบทางการแพทย์อย่างรวดเร็ว โดยหน่วยงานที่มีความเป็นอิสระ เป็นกลาง ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ เพื่อให้เกิดความชัดเจนและโปร่งใสในข้อกล่าวหา และเพื่อสามารถเยียวยาความเสียหายให้แก่เหยื่อได้มากที่สุด

ประเทศเม็กซิโกลงนามเป็นภาคีอนุสัญญาต่อต้านการทรมานฯ ตั้งแต่ปี 2529 และในปี 2533 ได้มีการก่อตั้งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (the National Commission on Human Rights, CNDH) ขึ้นให้เป็นองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญเพื่อทำการสอบสวนข้อกล่าวหาเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนซึ่งรวมถึงการทรมานด้วย รวมถึงการทำข้อเสนอแนะ (recommendation) ให้แก่องค์กรที่มีอำนาจสอบสวนและร้องขอข้อมูลในการสอบสวนได้ด้วยเช่นกัน[20] ซึ่งข้อแนะนำนี้ คณะกรรมการสิทธิฯ จะส่งให้แก่สำนักงานอัยการเพื่อให้ทำการสอบสวนตามกระบวนการต่อไป ต่อมาได้ให้สัตยาบันในปี 2545 ต่อมาในปี 2547 ก็ได้ให้สัตยาบันต่อพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาดังกล่าวซึ่งเป็นการก่อตั้งกลไกในการตรวจเยี่ยมสถานที่คุมขังโดยอนุกรรมการป้องกันการทรมาน (the Subcommittee on Prevention of Torture) และในปี 2548 เม็กซิโกก็ได้เสริมสร้างกลไกในการปราบปรามการทรมานโดยการนำเอาพิธีสารอิสตันบูล (the Istanbul Protocol) มาปรับใช้กับกระบวนการสำหรับการรายงาน การสืบสวนสอบสวน การแสดงหลักฐาน วิธีการตรวจสอบทางการแพทย์ การสัมภาษณ์เหยื่อ รวมไปถึงการพิสูจน์เหตุการณ์ที่เกี่ยวกับการทรมานมาปรับใช้ด้วย โดยมีสำนักงานอัยการแห่งชาติ (the Office of the Attorney General of the Republic) เป็นองค์กรหลักในการพัฒนาทางด้านการแพทย์ ไม่ว่าจะเป็นทางกายภาพหรือทางจิตใจซึ่งเป็นพยานหลักฐานส่วนหนึ่งของการทรมาน และพนักงานอัยการยังมีหน้าที่ในการไต่สวนเบื้องต้นอีกด้วย

หลังจากได้ก่อตั้งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนขึ้นมาในปี 2533 ประเทศเม็กซิโกได้ตรากฎหมายที่ใช้ในการป้องกันและปราบปรามการทรมานขึ้นในปี 2534 ซึ่งทำให้มีการก่อตั้งโปรแกรมการฝึกอบรมให้กับหน่วยงานที่บังคับใช้กฎหมายและเพิ่มประสิทธิภาพในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนให้มากขึ้น การฝึกอบรมนี้จะใช้กับเจ้าหน้าที่ตำรวจและพนักงานอื่นของรัฐที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่ในการควบคุมตัวบุคคล รวมไปถึงพนักงานอัยการด้วย ซึ่งจะทำให้พนักงานอัยการได้พัฒนาการทำงานร่วมกับหน่วยงานทางการแพทย์ได้อย่างคล่องตัวมากขึ้น และถือเป็นการนำเอาพิธีสารอิสตันบูล มาบังคับใช้อย่างเต็มตัวอีกด้วย[21]

---

[20] UN Doc, A/43/44, para. 209.

[21] Reparation for Torture, p.5, สืบค้นจาก http://www.redress.org/Americas/mexico เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2559.

คณะกรรมการต่อต้านการทรมานได้แสดงความชื่นชมต่อประเทศเม็กซิโกเป็นอย่างมากที่ได้นำเอาพิธีสารอิสตันบูลมาปรับใช้ต่อการสอบสวนคดีทรมาน เพื่อใช้ในการฝึกเจ้าหน้าที่ของรัฐและมีการขยายการใช้งานโดยมีสำนักงานอัยการแห่งชาติเป็นหลักในเรื่องของการตรวจร่างกายทั้งทางภายนอกและภายในจิตใจ และได้มีการก่อตั้งสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ขึ้นภายในสำนักงานอัยการด้วย อย่างไรก็ตาม คณะกรรมการฯ ยังคงมีความกังวลเกี่ยวกับการตรวจสอบบุคคลทุกคนที่อยู่ภายใต้การควบคุมตัวอย่างละเอียดถี่ถ้วน โดยผู้เชี่ยวชาญที่มีความเป็นกลาง เพื่อให้เกิดความมั่นใจในคุณภาพและความแม่นยำของกระบวนการทางนิติวิทยาศาสตร์ คณะกรรมการได้ให้ความเห็นว่า กระบวนการตรวจสอบจะต้องมีวิธีการที่เป็นความลับและเป็นส่วนตัว ต้องมีระบบที่อนุญาตให้ผู้เชี่ยวชาญทางการแพทย์ตรวจสอบอย่างละเอียดในการปฏิบัติหน้าที่สำหรับการร้องขอที่ไม่มีลักษณะเฉพาะ ให้มีการแก้ไขกฎหมายเพื่อเพิ่มความชัดเจนเกี่ยวกับรายงานของแพทย์ผู้เชี่ยวชาญที่มีความเป็นอิสระให้มีความเทียบเท่ากับรายงานของผู้เชี่ยวชาญที่เป็นพนักงานของสำนักงานอัยการและทำให้แน่ใจว่าทุกคนที่ถูกจับกุมได้รับทราบถึงสิทธิ[22]

สำหรับกระบวนการสำหรับการสืบสวนสอบสวนผู้ที่กล่าวอ้างว่าถูกทรมานนั้น มีองค์กรหลักที่มีหน้าที่ควบคุมการสอบสวนคือสำนักงานอัยการแห่งชาติ (the Federal Attorney General's Office) โดยมีสำนักงานอัยการกองคดีสิทธิมนุษยชน (the Deputy Attorney General for Human Rights, Attention to Victims, and Community Service) เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบคดีที่เกี่ยวกับการทรมาน และแม้ว่าประเทศเม็กซิโกจะได้ตรากฎหมายเกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการทรมาน (the Federal Act to Prevent and Punish Torture) ไว้เป็นการเฉพาะแล้วก็ตามแต่ตามกฎหมายดังกล่าวก็ไม่ได้มีกลไกการสอบสวนคดีทรมานระบุไว้เป็นพิเศษกลไกการสอบสวนคดีทรมานจึงต้องใช้กลไกตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาซึ่งเป็นการสอบสวนโดยพนักงานอัยการแต่มีกลไกที่นำเอาพิธีสารอิสตันบูลเข้ามาร่วมด้วย ซึ่งเป็นวิธีการรวบรวมพยานหลักฐานทางการแพทย์ ทำให้การสอบสวนของพนักงานอัยการในคดีทรมานนั้น เป็นไปอย่างมีประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

กระบวนการสอบสวนนั้น จะเริ่มต้นเมื่อมีคำร้องเรียนว่ามีการทรมานเกิดขึ้นส่งไปที่สำนักงานกองคดีสิทธิมนุษยชนของพนักงานอัยการ (the Office of the Deputy Attorney for Human Rights) หรือสำนักงานอัยการแห่งชาติ (the Federal Attorney General's Office)หรือคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (CNDH) ซึ่งการเริ่มต้นสอบสวนนั้นอาจเกิดจากข้อร้องเรียนจากเหยื่อที่ถูกทรมานหรือจากบุคคลผู้มีความใกล้ชิด จากบุคคลที่มีความน่าเชื่อถือ หรือจาก

---

[22] UN Doc, CAT/C/MEX/CO/5-6, para. 17.

ข้อสงสัยของพนักงานอัยการเองก็ได้ โดยกฎหมายป้องกันและปราบปรามการทรมานนั้น[23] ก็ได้ให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่ส่วนกลางของรัฐที่พบเห็นเหตุการณ์การทรมานในการทำรายงานส่งให้แก่พนักงานอัยการด้วยเช่นกัน[24] หากข้อร้องเรียนนั้น ได้รับโดยสำนักงานอัยการแห่งชาติ ข้อร้องเรียนจะถูกส่งไปให้แก่สำนักงานกองคดีสิทธิมนุษยชนของพนักงานอัยการซึ่งมีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนคดีทรมานโดยเฉพาะ แต่หากมีการร้องเรียนไปที่คณะกรรมการสิทธิฯ เจ้าหน้าที่สามารถสอบสวนข้อกล่าวหาทั้งหมดได้ ซึ่งรวมถึงการประเมินผลทางนิติวิทยาศาสตร์และการสัมภาษณ์พยานด้วย[25] และส่งรายงานที่เป็นข้อเสนอแนะ (recommendation) ไปที่สำนักงานกองคดีสิทธิมนุษยชนของพนักงานอัยการหลังจากที่ทำการสอบสวนเสร็จแล้ว และพนักงานอัยการจะต้องตอบรับหรือปฏิเสธข้อเสนอแนะนั้นเพื่อดำเนินกระบวนการต่อไป โดยคณะกรรมการสิทธิฯ สามารถที่จะติดตามผลของรายงานที่เกี่ยวข้องกับผู้กระทำความผิดหลังจากที่มีกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการทรมานแล้วได้ด้วย[26]

เมื่อการสอบสวนเสร็จสิ้นลงหรือเมื่อคณะกรรมการสิทธิฯ ได้ส่งข้อเสนอแนะให้แก่พนักงานอัยการกองคดีสิทธิมนุษยชนแล้ว หากปรากฏว่าผลการสอบสวนเป็นไปได้ว่ามีการทรมานเกิดขึ้นโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ พนักงานอัยการกองคดีสิทธิมนุษยชนจะเป็นผู้ดำเนินคดีแก่ผู้กระทำความผิดต่อไป จึงเห็นได้ว่า เดิมนั้นพนักงานอัยการของประเทศเม็กซิโกมีอำนาจสอบสวนคดีอาญาอยู่แล้วซึ่งเป็นไปตามหลักการที่ว่า การสอบสวนและการฟ้องร้องดำเนินคดีนั้น ไม่อาจแบ่งแยกออกจากกันได้[27] เนื่องจากผู้ฟ้องร้องจะได้มีโอกาสในการสัมผัสพยานหลักฐานต่าง ๆ และสามารถพิจารณาพยานหลักฐานได้อย่างถี่ถ้วนว่าเพียงพอที่จะดำเนินคดีต่อไปได้หรือ พร้อมทั้งได้ตั้งหน่วยงานที่มีหน้าที่ในการสอบสวนคดีทรมานเป็นการเฉพาะ ซึ่งจะทำให้การทำงานนั้นไม่ทับซ้อนกับ

---

[23] The Federal Law for the Prevention and Punishment of Torture, Article 11.

[24] Physicians for Human Rights, Physical for Human Rights: Forensic Documentation of Torture and Ill Treatment in Mexico, p. 10.

[25] The Organic Law of the National Commission of Human Rights, Article 25.

[26] Physical for Human Rights : Forensic Documentation of Torture and Ill Treatment in Mexico, *supra note* 78.

[27] คณิต ณ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 8, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2555), น. 66.

คดีในส่วนอื่น ๆ และทำให้มีความชำนาญโดยตรงในคดีที่มีการทรมานเกิดขึ้น และได้มีการสนับสนุนทางการแพทย์ รวมถึงนิติวิทยาศาสตร์ที่ก่อตั้งขึ้นภายในองค์กรอัยการด้วย ทำให้สามารถเข้าถึงพยานหลักฐานต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็วยิ่งขึ้น ถึงแม้ว่าคณะกรรมการต่อต้านการทรมานจะมีความกังวลถึงความเป็นอิสระของหน่วยงานทางการแพทย์ที่ก่อตั้งขึ้นภายใต้สำนักงานอัยการก็ตาม แต่ผู้เสียหายหรือเหยื่อผู้กล่าวอ้างว่าถูกทรมานนั้น ก็สามารถที่จะร้องขอให้มีการตรวจสอบโดยแพทย์จากองค์กรอื่นได้ด้วยเช่นกัน

3.1.2 ประเทศที่ใช้องค์กรอื่นเพื่อทำการสอบสวนคดีทรมาน

ในบางประเทศที่ตามกฎหมายเดิมนั้น ให้อำนาจการสอบสวนคดีอาญาแก่องค์กรที่มีความเสี่ยงต่อการละเมิดสิทธิมนุษยชน เนื่องจากเป็นองค์กรที่มีอำนาจในการ จับ ค้น หรือตรวจสอบใด ๆ และมีความใกล้ชิดต่อประชาชนจนทำให้อาจเกิดผลกระทบได้อย่างองค์กรของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ซึ่งหากการสอบสวนคดีทรมานที่อาจมีการกระทำความผิดโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจเองนั้น มีการสอบสวนโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจอีก อาจทำให้เกิดความไม่เหมาะสม และความไม่ไว้ใจโดยประชาชนเองได้ นอกจากจะเกิดปัญหาของความเป็นกลางในการสอบสวนแล้ว ยังอาจมีผลกระทบต่อความรวดเร็วรวมถึงประสิทธิภาพในการรวบรวมพยานหลักฐานอีกด้วย ดังนั้น ไม่ว่าจะเป็นประเทศอังกฤษหรือประเทศแอฟริกาใต้ ล้วนสร้างองค์กรหรือกลไกขึ้นมาใหม่ เพื่อให้เกิดความเป็นกลางขึ้นในการสอบสวนคดีทรมาน โดยประเทศอังกฤษและประเทศแอฟริกาใต้นั้น ได้ก่อตั้งองค์กรขึ้นใหม่เพื่อทำการสอบสวนข้อร้องเรียนของประชาชนที่มีต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานราชการเป็นการเฉพาะ และประเทศฟิลิปปินส์แม้จะใช้องค์กรเดิมเพื่อทำการสอบสวนคดีทรมานแต่ก็ได้สร้างกลไกสำหรับการสอบสวนขึ้นใหม่ เพื่อให้เกิดความเป็นกลางขึ้นในการสอบสวนโดยได้มีคณะกรรมการที่มีความเป็นกลางเข้าร่วมการสอบสวนหรือกำกับดูแลร่วมด้วยเช่นกัน

3.1.2.1 ประเทศอังกฤษ

สหราชอาณาจักร (the United Kingdom) เป็นรัฐที่ควบคุมโดยรัฐบาลเดียวอันประกอบไปด้วย ประเทศอังกฤษ เวลส์ สกอตแลนด์ และไอร์แลนด์เหนือ โดยประเทศอังกฤษใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ ซึ่งการดำเนินคดีอาญานั้น การฟ้องร้องดำเนินคดีและอำนาจการสอบสวนได้แบ่งแยกออกจากกัน โดยสำนักงานอัยการ (Public Prosecution Service) ซึ่งมีผู้อำนวยการอัยการ (Director of Public Prosecutions) ที่แต่งตั้งโดยอัยการสูงสุด (Attorney General) เป็นผู้บังคับบัญชา พนักงานอัยการมีหน้าที่รับผิดชอบในการสั่งคดี ฟ้องร้องและดำเนินคดีอาญาแทนรัฐตลอดจนให้คำปรึกษาแนะนำแก่เจ้าหน้าที่ตำรวจในการสอบสวนเท่านั้น โดยพนักงาน

อัยการมิได้มีอำนาจในการสอบสวนหรือควบคุมดูแลการสอบสวนแต่อย่างใด[28] โดยประเทศอังกฤษได้ให้สัตยาบันแก่อนุสัญญาต่อต้านการทรมานแล้วตั้งแต่ปี 2531 ซึ่งการทรมานได้ถูกกำหนดเป็นความผิดเฉพาะไว้ ในกฎหมายความยุติธรรมทางอาญา (the Criminal Justice Act. 1988) และมีกำหนดโทษสูงสุดคือการจำคุกตลอดชีวิต[29]

เนื่องจากอำนาจการสอบสวนและการฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาของประเทศอังกฤษนั้น ได้แบ่งแยกออกจากกันและผู้ที่มีอำนาจสอบสวนของประเทศอังกฤษได้แก่เจ้าหน้าที่ตำรวจ ดังนั้นเมื่อมีการกระทำความผิดในหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจเอง การจะให้เจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นผู้ทำการสอบสวนจึงอาจเกิดความไม่เป็นกลางขึ้น ในปี 2528 จึงได้มีการก่อตั้งองค์กรอิสระที่มีอำนาจในการสอบสวนข้อร้องเรียนของประชาชนที่มีต่อตำรวจขึ้น โดยใช้ชื่อว่า the Police Complaints Authority (PCA) และต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็น the Independent Police Complaints Commission (IPCC) ตามส่วนที่ 2 ของกฎหมายการปฏิรูปตำรวจ (the Police Reform Act 2002) ในเมษายน 2547 โดยมีความเป็นอิสระและอำนาจมากกว่าหน่วยงานเก่ามาก โดยเฉพาะในเรื่องของการรับเรื่องร้องทุกข์ที่มีการกล่าวโทษแก่เจ้าหน้าที่ตำรวจ คณะกรรมการของ IPCC มีอำนาจควบคุมทั้งหมดอย่างเป็นอิสระจากหน่วยงานของรัฐบาล และแม้ว่าจะได้รับเงินสนับสนุนจากทางรัฐบาลกลาง (the Home Office) แต่การปฏิบัติหน้าที่ก็เป็นอิสระจากองค์กรตำรวจและหน่วยงานอื่น ๆ ของรัฐ[30]

กลไกการทำงานของคณะกรรมการรับเรื่องร้องเรียนอิสระนั้นเกิดขึ้นได้อย่างหลากหลายรูปแบบและมีผลลัพธ์ที่แตกต่างกัน กล่าวคือ เมื่อคณะกรรมการได้รับเรื่องไว้แล้ว คณะกรรมการจะใช้ดุลพินิจในการพิจารณาว่ามีความจำเป็นที่จะรับคดีไว้ทำการสอบสวนเองหรือไม่ โดยขึ้นอยู่กับสถานการณ์และจะคัดเลือกผู้ทำการสอบสวนในระดับใดที่เหมาะสมแก่คดี[31] โดยการทำงานของ IPCC นั้น จะแบ่งออกเป็น 3 รูปแบบหลัก ๆ อันได้แก่ 1) การสอบสวนที่จำเป็นต้องใช้ความเป็นอิสระ (Independent Investigations) 2) การแต่งตั้งทีมสอบสวน (Managed Investigations) และ 3) การควบคุมการสอบสวน (Supervised Investigations)

1) การสอบสวนที่จำเป็นต้องใช้ความเป็นอิสระ (Independent Investigations) เกิดขึ้นต่อเมื่อหากเหตุการณ์นั้น อยู่ในระดับที่สังคมให้ความสนใจเป็นอย่างมากและ

---

[28] ชาติ ชัยเดชสุริยะ, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่* 2, น. 17.

[29] The Criminal Justice Act 1988, Section 134.

[30] UN Doc, CAT/C/GRB/5, para. 414.

[31] *Ibid*, para. 417.

มีความเป็นไปได้ที่จะส่งผลกระทบต่อภาพรวมหรือมีกรณีที่มีความเกี่ยวพันกับองค์กรตำรวจ IPCC อาจก่อตั้งเจ้าหน้าที่สอบสวนข้อเท็จจริงดังกล่าวโดยเจ้าหน้าที่ของ IPCC เอง (the IPCC staff)[32]

2) การแต่งตั้งทีมสอบสวน (Managed Investigation) เป็นระดับที่ข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นนั้น ไม่ว่าจะโดยการร้องทุกข์หรือข้อกล่าวหาใด ๆ ที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดที่มีลักษณะสำคัญหรือสิ่งที่เป็นประเด็นของสังคม แต่อยู่ในระดับที่ไม่มีความจำเป็นจะต้องใช้การสอบสวนโดยองค์กรอิสระเอง แต่มีความจำเป็นที่การจัดการทีมสอบสวนจะต้องอยู่ภายใต้คำสั่ง และการกำกับดูแลโดยองค์กรอิสระ ในกรณีเช่นนี้ IPCC จะตั้งขอบเขตการสอบสวน (the Terms of Reference) และแต่งตั้งให้เจ้าหน้าที่ตำรวจซึ่งได้รับการพิจารณาแต่งตั้งโดยคณะกรรมการของ IPCC เป็นทีมสอบสวนและจะให้อยู่ภายใต้การกำกับดูแลโดย IPCC ด้วย[33]

3) การควบคุมการสอบสวน (Supervised Investigations) คือในการกรณีที่ IPCC ใช้ดุลพินิจแล้วว่า เหตุการณ์หรือข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นจากการร้องเรียนนั้น เป็นลักษณะที่ไม่มีความสำคัญมากนัก ซึ่งไม่จำเป็นต้องมีการใช้ความเป็นอิสระ (Independent Investigations) หรือการจัดทีมสอบสวนขึ้นใหม่ (Managed Investigations) แต่เป็นกรณีที่จะต้องอยู่ในการควบคุมของ IPCC ในกรณีเช่นนี้ การสอบสวนจะเป็นอำนาจของเจ้าหน้าที่ตำรวจทั้งหมด แต่เจ้าหน้าที่ตำรวจจะต้องมีการทำรายงานเกี่ยวกับขอบเขตและแผนการสอบสวนให้แก่คณะกรรมการของ IPCC อนุมัติตามผลของกฎหมาย ซึ่งหากมีความไม่โปร่งใสเกิดขึ้น ผู้ร้องเรียนสามารถอุทธรณ์โดยตรงต่อ IPCC ได้เมื่อจบการสอบสวนนั้น[34]

3.1.2.2 ประเทศฟิลิปปินส์

ประเทศฟิลิปปินส์เป็นประเทศที่มีวัฒนธรรมที่ใกล้เคียงกับประเทศไทย ซึ่งใช้ระบบในการดำเนินคดีอาญาในระบบกล่าวหาเช่นเดียวกัน ซึ่งสถานภาพทางด้านสิทธิมนุษยชนก็มีความคล้ายคลึงกับประเทศไทย โดยประเทศฟิลิปปินส์ใช้ระบบประมวลกฎหมายผสมผสานกับระบบคอมมอนลอว์ แต่ระบบในการดำเนินคดีอาญานั้น พนักงานอัยการ (Public Prosecutor) ซึ่งสังกัดสำนักงานอัยการแห่งชาติ (National Prosecution Service) มีอำนาจหน้าที่ควบคุมดูแลการสอบสวนคดีอาญาและสามารถเริ่มต้นการสอบสวนได้เอง ไม่ว่าจะได้รับรายงานจากหน่วยงานของรัฐหรือได้รับคำร้องทุกข์จากประชาชนก็ตาม ซึ่งจะได้รับความร่วมมือทางด้านการสอบสวนจากเจ้าหน้าที่

---

[32] *Ibid*, para. 418.

[33] *Ibid*, para, 419.

[34] *Ibid*, para, 420.

ตำรวจ[35] และได้ลงนามและให้สัตยาบันเป็นภาคีต่ออนุสัญญาต่อต้านการทรมานฯ เมื่อวันที่ 18 มิถุนายน 2529 รวมถึงให้สัตยาบันต่อพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานเมื่อวันที่ 17 เมษายน 2555 จึงเห็นได้ว่า ประเทศฟิลิปปินส์ได้ตระหนักถึงปัญหาของการทรมานมาเป็นระยะเวลาหนึ่งแล้ว โดยการทรมานนั้นได้มีอยู่ในประวัติศาสตร์ของประเทศฟิลิปปินส์มาอย่างยาวนาน ตั้งแต่มีกฎอัยการศึกสมัยปี 2513 ภายใต้รัฐบาลของประธานาธิบดี Ferdinand Marcos ซึ่งได้มีระบบที่ใช้การทรมานอย่างแพร่หลายเพื่อรักษาความปลอดภัยของประเทศ และมีผู้ถูกทรมานกว่า 35,000 คน ในช่วงเวลานั้น[36]

แต่เมื่อหมดยุคสมัยของ Marcos ในปี 2529 ประเทศฟิลิปปินส์ก็ได้ตระหนักถึงปัญหาของการทรมานและสิทธิมนุษยชนมากยิ่งขึ้น โดยได้ลงนามในอนุสัญญาต่อต้านการทรมานฯ และกติกาสากลว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองในปีเดียวกันนั้นเอง และหลังจากนั้นหนึ่งปี รัฐธรรมนูญของประเทศฟิลิปปินส์ได้กำหนดไว้ชัดเจนถึงการห้ามทรมานและการใช้การกักขังในสถานที่ลับ ซึ่งมีกฎหมายที่ปกป้องสิทธิของนักโทษภายในเรือนจำด้วย รวมถึงกฎเกณฑ์ของความรวดเร็วในการดำเนินคดีและสิทธิของพยาน มีการถ่วงดุลอำนาจในหลายภาคส่วนได้เกิดขึ้น รวมถึงทางด้านของเจ้าหน้าที่ตำรวจซึ่งมีหน่วยงานก่อตั้งขึ้นเพื่อตรวจสอบการทำงาน อีกทั้งยังมีหน่วยงานที่เป็นอิสระอย่างคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน ผู้ตรวจการแผ่นดิน และได้มีการฝึกอบรมทางด้านสิทธิมนุษยชนให้แก่หน่วยงานตำรวจและกองทัพของทหารอีกด้วย แต่อย่างไรก็ตาม ปัญหาของการทรมานและทารุณโหดร้ายอื่น ๆ ยังคงดำเนินต่อไป แม้จะมีแนวโน้มว่าลดน้อยลงแล้วก็ตาม จนในที่สุดรัฐบาลฟิลิปปินส์ก็ได้ตัดสินใจตรากฎหมายขึ้นใหม่ เพื่อพัฒนาและอนุวัติการตามอนุสัญญาต่อต้านการทรมานฯ อย่างเต็มตัว ในกฎหมายที่มีชื่อว่า พระราชบัญญัติต่อต้านการทรมาน พ.ศ. 2552 (Anti – Torture Act 2009)

และเนื่องจากเป็นรัฐภาคีตามอนุสัญญาต่อต้านการทรมานฯ ประเทศฟิลิปปินส์จึงมีพันธกรณีในการทำรายงานส่งให้แก่คณะกรรมการต่อต้านการทรมานเช่นกัน และส่งรายงานฉบับแรกเมื่อวันที่ 28 เมษายน 2532 ซึ่งในขณะนั้นเป็นช่วงเปลี่ยนผ่านรัฐบาลและได้มีรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ที่ตระหนักถึงการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนมากขึ้น แต่ในระหว่างนั้นก็ได้มีการทรมานเกิดขึ้นมากมาย แต่ตามรายงานเสริมฉบับที่ 46 (A/44/46) ประเทศฟิลิปปินส์ได้ยืนยันต่อคณะกรรมการต่อต้านการทรมานว่า คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับ

---

[35] ชาติ ชัยเดชสุริยะ, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่* 2, น. 120.

[36] Amnesty International, Above the law: Police Torture in the Philippines, (London: Amnesty International, 2004), p. 12.

ใหม่นั้น มีความเป็นอิสระและมีอำนาจในการสอบสวนคดีที่เจ้าหน้าที่ของรัฐความผิดได้ ซึ่งรวมถึงทหารด้วย และยังได้ดำเนินการทางด้านบริหารในการฝึกอบรมด้านสิทธิมนุษยชนให้เพิ่มมากขึ้นแก่ผู้บังคับใช้กฎหมายอีกด้วย แต่ก็ยอมรับว่าการสอบสวนการทรมานนั้นเป็นหน้าที่ที่ยากลำบาก เนื่องจากการหาพยานหลักฐานจากเหยื่อหรือจากผู้กระทำความผิดที่เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐนั้นเป็นไปได้ยาก แต่ก็ประสบผลสำเร็จในบางคดีที่ผู้ถูกกล่าวหาเป็นทหารและตำรวจ ซึ่งเจ้าหน้าที่ดังกล่าวก็ได้ถูกลงโทษตามกฎหมายแล้ว[37]

ต่อมาในปี 2549 ประเทศฟิลิปปินส์ส่งรายงานฉบับที่ 2 ต่อคณะกรรมการต่อต้านการทรมานว่า ได้มีการเพิ่มอำนาจให้แก่สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินให้มีอำนาจสอบสวนและดำเนินคดีแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐที่กระทำผิดกฎหมาย และมีการก่อตั้งหน่วยงานภายในสำนักงานตำรวจแห่งชาติ (the Internal Affairs Service of the Philippine National Police) เพื่อทำการสอบสวนถึงสาเหตุการตาย การบาดเจ็บสาหัส และการละเมิดสิทธิมนุษยชนอื่น ๆ ที่กระทำโดยตำรวจ รวมถึงการจับกุมของตำรวจที่เป็นเหตุให้เกิดอันตรายสาหัสด้วย และมีรายงานเพิ่มเติมว่ารัฐบาลกำลังตระหนักถึงการให้อำนาจสอบสวนเกิดความร่วมมือขึ้นระหว่างหน่วยงานของรัฐบาลเพื่อให้การสอบสวนและการดำเนินคดีประสบความสำเร็จมากยิ่งขึ้น ซึ่งหากทำได้จะเป็นการปรับปรุงการสอบสวนและการดำเนินคดีทรมานดียิ่งขึ้นกว่าเก่า[38]

จากรายงานของประเทศฟิลิปปินส์ฉบับที่ 2 นี้ คณะกรรมการต่อต้านการทรมานได้ทำรายงานข้อสังเกตเชิงสรุปของรายงานฉบับดังกล่าวไว้เกี่ยวกับการสอบสวนคดีทรมานว่า แนวความคิดที่จะให้อำนาจการสอบสวนแก่หน่วยงานหลายหน่วยในข้อกล่าวหาที่เกี่ยวกับการทรมานหรือการทารุณโหดร้ายอื่นนั้น ทางคณะกรรมการฯ มีข้อกังวลว่า ด้วยจำนวนข้อร้องเรียนต่อผู้บังคับใช้กฎหมายที่สูงนั้น มีข้อจำกัดที่จะได้รับการสอบสวนที่สมบูรณ์ได้โดยรัฐภาคี เช่นในกรณีที่ มีผู้กระทำความผิดจำนวนน้อยมากที่ถูกสอบสวน รวมทั้งการขาดแคลนผู้ที่มีความเป็นอิสระในการวิเคราะห์ข้อร้องเรียนที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดของตำรวจหรือทหาร ดังนั้น คณะกรรมการต่อต้านการทรมานจึงแนะนำว่า ควรมีกฎหมายที่สร้างความแข็งแกร่งในเรื่องเกี่ยวกับความรวดเร็ว ความเป็นกลาง และความมีประสิทธิภาพในการสอบสวนให้มากยิ่งขึ้น เพื่อที่จะเข้าถึงผู้เสียหายทั้งหมดที่ถูกกระทำทรมานและการทารุณโหดร้ายอื่นโดยเจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมาย โดยเฉพาะในเรื่องที่ว่า การสอบสวนนั้นจะต้องไม่อยู่ภายใต้อำนาจของตำรวจแต่เพียงผู้เดียว แต่จะต้องอยู่กับหน่วยงานที่เป็นอิสระ และในกรณีที่มีหลักฐานชัดเจนจากภายนอกว่าได้มีการกระทำทรมานจริง จะต้องมีการพักงานหรือย้าย

---

[37] UN Doc, A/44/46, para. 160 – 161, 167.

[38] UN Doc, CAT/C/PHL/2, para. 61 – 66.

ตำแหน่งหน้าที่ของผู้ถูกสอบสวนเป็นการชั่วคราวก่อน ในระหว่างที่มีการสอบสวนคดีทรมานเพื่อหลีกเลี่ยงความเสี่ยงที่ว่า ผู้ถูกสอบสวนนั้นจะทำการขัดขวางกระบวนการสอบสวนหรือยังคงกระทำการต่อไปในสิ่งซึ่งอนุสัญญาต่อต้านการทรมานฯ ได้ห้ามไว้ อีกทั้งรัฐภาคีควรจะมีการดำเนินกระบวนพิจารณากับผู้ต้องหาและมีบทกำหนดโทษที่เหมาะสมหากพบว่าผู้ต้องหานั้นได้กระทำความผิดจริง เพื่อทำให้แน่ใจว่ากฎหมายที่บังคับใช้อยู่นั้นสามารถบังคับใช้ได้จริงต่อผู้ที่ฝ่าฝืนข้อห้ามตามอนุสัญญาต่อต้านการทรมานฯ[39]

ในส่วนของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติของประเทศฟิลิปปินส์ (the Commission on Human Rights) นั้น ทางคณะกรรมการต่อต้านการทรมานได้ให้ข้อกังวลเกี่ยวกับความเป็นอิสระและประสิทธิผลในการทำงานของคณะกรรมการสิทธิฯ ซึ่งในจำนวนของการดำเนินคดีนั้นอำนาจบางส่วนได้ถูกบั่นทอนลง เกี่ยวกับการเข้าถึงเรือนจำและสถานที่กักขัง โดยเฉพาะเมื่ออยู่ภายใต้เขตอำนาจของทหาร ตามความในมาตรา 19 แห่งพระราชบัญญัติเกี่ยวกับความปลอดภัยของพลเมือง (the Human Security Act of 2007)[40] คณะกรรมการฯ จึงเห็นควรว่าอำนาจของคณะกรรมการสิทธิฯ จะต้องมีความเป็นอิสระในทุกด้านของการเข้าถึงพยานหลักฐานที่เกี่ยวกับการสอบสวนและดำเนินคดี และควรที่จะเข้าถึงสถานที่กักขังหรือเรือนจำได้ไม่ว่ากรณีใด ๆ เพื่อประสิทธิผลของการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ แม้ว่าสถานที่นั้นจะเป็นสถานที่กักขังของค่ายทหารก็ตามทหารก็ตาม[41]

หลังจากรายงานฉบับที่ 2 รัฐบาลฟิลิปปินส์ก็ได้มีนโยบาลที่จะต่อต้านการทรมานอย่างเต็มตัวโดยมีการออกกฎหมายเป็นพระราชบัญญัติฉบับที่ 9745 (Republic Act No.9745, RA 9745) หรือที่มีชื่อว่า พระราชบัญญัติต่อต้านการทรมาน พ.ศ. 2552 (Anti – Torture Act of 2009) โดยมีการลงนามจากประธานาธิบดีเมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน 2552[42] และมีคำสั่งของสำนักงานตำรวจแห่งชาติโดยคณะกรรมการสิทธิขั้นพื้นฐานเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2552 ซึ่งเป็นนโยบายซึ่งมีคำสั่งว่า “การกระทำทั้งหมดที่มีรายงานและทุกคดีที่ถูกกล่าวหาในเรื่องของการละเมิดสิทธิมนุษยชนให้อยู่ในการอำนาจของผู้เชี่ยวชาญโดยดำเนินด้วยความโปร่งใส” ซึ่งเป็นการกระจายอำนาจและให้อำนาจแก่ผู้นำองค์กรในทุกระดับ[43] ได้มีการขยายอำนาจการสอบสวนของ

---

[39] UN Doc, CAT/C/PHL/CO/2, para. 15.

[40] The Human Security Act of 2007, section 19.

[41] UN Doc, *Supra note* 89, para. 16.

[42] UN Doc, CAT/C/PHL/CO/2/Add.1, para 8.

[43] *Ibid*, para 43.

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนฯ ภายใต้การอนุมัติของรัฐสภาฉบับที่ 106 (Senate Bill No.106) และมีการจัดสรรงบประมาณให้แก่คณะกรรมการสิทธิฯ ทำให้ไม่ถูกแทรกแซงและไม่ถูกยับยั้งอำนาจในการเข้าถึงเรือนจำหรือสถานที่กักขังต่าง ๆ ของรัฐบาล ซึ่งทำให้มีอำนาจเริ่มต้นการสอบสวนได้ด้วยตนเอง มีอำนาจในการดำเนินคดีและได้รับความช่วยเหลือทางด้านต่าง ๆ อีกด้วย กล่าวคือ ในเรื่องที่ละเลยการดำเนินคดีแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐ ให้เริ่มการสอบสวนภายใน 90 วันทำการ เมื่อได้รับคำแนะนำจากคณะกรรมการสิทธิฯ และเริ่มการสอบสวนเบื้องต้นทันทีโดยส่งต่อให้แก่เจ้าหน้าที่ที่สามารถดำเนินคดีได้อย่างเหมาะสมเพื่อรวบรวมข้อมูลและดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไป[44] และมีการมอบอำนาจและหน้าที่ให้แก่คณะกรรมการสิทธิฯ ในการสอบสวนคดีอาญาที่เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนในกรณีของสิทธิพลเมือง สิทธิทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและสิทธิทางวัฒนธรรม เว้นแต่เขตอำนาจจะอยู่ภายใต้กระทรวงยุติธรรมและสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน[45] นอกจากนี้ มาตรา 11 แห่งพระราชบัญญัติต่อต้านการทรมานยังได้ให้สำนักงานอัยการเป็นผู้ช่วยทางด้านกฎหมายในการสอบสวนและติดตามข้อกล่าวหาของบุคคลซึ่งกล่าวอ้างว่าถูกทำร้ายด้วยการทรมานหรือกระทำการทารุณอื่นได้อีกด้วย[46] ซึ่งจะทำให้การสอบสวนเป็นไปตามกระบวนการโดยถูกกฎหมายมากยิ่งขึ้น เนื่องจากพนักงานอัยการถือเป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านกฎหมายองค์กรหนึ่งและมีอำนาจหน้าที่ในการฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาซึ่งเป็นหน้าที่หลักอยู่แล้วด้วยและนอกจากพระราชบัญญัติการต่อต้านการทรมานแล้ว ยังมีหลักปฏิบัติและข้อบังคับของพระราชบัญญัติการต่อต้านการทรมาน (Implementing Rules and Regulations of the Anti-Torture Act of 2009) ซึ่งเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับพระราชบัญญัติดังกล่าว เพื่อทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการป้องกันและปราบปรามการทรมานยิ่งขึ้น

จึงเห็นได้ว่า ประเทศฟิลิปปินส์นั้น ได้มีการพัฒนาการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนทางด้านการป้องกันและปราบปรามการทรมานขึ้นเป็นลำดับจากข้อแนะนำของคณะกรรมการต่อต้านการทรมาน ซึ่งเห็นได้ชัดจากการตราพระราชบัญญัติการต่อต้านการทรมานขึ้นใหม่ เพื่อปรับใช้ให้เหมาะสมกับระบบกฎหมายภายในในการอนุวัติการตามอนุสัญญาต่อต้านการทรมานฯ เนื่องจากการจะแก้กฎหมายที่บังคับใช้อยู่แล้วอาจเป็นเรื่องที่ทำได้ยาก เพราะจะต้องแก้ไขในหลายส่วนหรือเนื่องจากกระบวนการแก้ไขนั้นเป็นไปได้ยากกว่าตราพระราชบัญญัติขึ้นใหม่

---

[44] *Ibid*, para. 54.

[45] *Ibid*, para.55.

[46] UN Doc, CAT/C/PHL/3, para 165.

อย่างไรก็แล้วแต่ การที่ประเทศฟิลิปปินส์มีการตรากฎหมายขึ้นใหม่นั้น ช่วยให้กระบวนการสอบสวนคดีทรมานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เนื่องจากกลไกที่จะใช้ในการสอบสวนนั้น เป็นลักษณะพิเศษมากยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของความร่วมมือจากหน่วยงานอื่นของรัฐ การให้อำนาจแก่คณะกรรมการสิทธิฯ ในการสอบสวนและเข้าถึงพยานหลักฐาน การเริ่มต้นการสอบสวนเมื่อมีเหตุอันควรเชื่อว่าได้มีการทรมานโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐเกิดขึ้น หรือแม้แต่การนำหลักการของพิธีสารอิสตันบูลที่เกี่ยวกับการบันทึกรายงานทางการแพทย์มาปรับใช้เพื่อการรวบรวมพยานหลักฐานได้อย่างมีประสิทธิผล เป็นต้น ซึ่งหลักการสอบสวนคดีทรมานตามพระราชบัญญัติการต่อต้านการทรมาน พ.ศ. 2552 มีหลักการพิเศษดังต่อไปนี้

1) องค์กรที่ทำหน้าที่สอบสวน

องค์กรที่มีอำนาจสอบสวนตามพระราชบัญญัติการต่อต้านการทรมานนั้น มีอยู่ด้วยกันหลายองค์กร เพื่อเป็นไปตามหลักการสอบสวนที่เหมาะสมสำหรับคดีทรมานในเรื่องของความเป็นกลาง (Impartial) โดยมีคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน (the Commission of Human Rights, CHR) เป็นองค์กรหลักในการสอบสวน และจะให้เจ้าหน้าที่ของรัฐอื่นไม่ว่าจะเป็น สำนักงานยุติธรรม (the Department of Justice, DOJ) สำนักงานอัยการ (the Public Attorney's Office, PAO) สำนักงานตำรวจแห่งชาติ (the Philippine National Police, PNP) สำนักงานสอบสวนแห่งชาติ (the National Bureau of Investigation, NBI) และกองกำลังทางทหาร (the Armed Forces of the Philippines, AFP) ซึ่งผู้เสียหายที่ถูกทรมานอาจร้องทุกข์ต่อหน่วยงานใดก็ได้ เพื่อความเป็นกลางและความมีอิสระในการสอบสวนของหน่วยงานต่าง ๆ ตามมาตรา 9[47] ในกรณีเช่นนี้ เมื่อมีข้อร้องเรียนเกี่ยวกับการทรมานเกิดขึ้นไม่ว่าผู้เสียหายจะไปร้องทุกข์ต่อหน่วยงานใดก็ตาม จะมีคณะกรรมการสิทธิฯ (CHR) ร่วมการสอบสวนด้วยทุกครั้ง ซึ่งจะทำให้การสอบสวนคดีทรมานทุกคดีมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการสอบสวนอยู่ 2 หน่วยงานเสมอ นอกจากนี้ คณะกรรมการสิทธิฯ ยังสามารถขอความช่วยเหลือด้านกฎหมายเกี่ยวกับการสอบสวนจากสำนักงานอัยการได้อีกด้วยและผู้เสียหายหรือผู้ที่เกี่ยวข้องยังอาจขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานสิทธิมนุษยชนท้องถิ่น (the Barangay Human Rights Action Center, BRRAC) หรือจากองค์กรที่เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนที่มิใช่หน่วยงานของรัฐ (the Human Rights non – government organizations, NGOs) ได้อีกด้วยตามมาตรา 11[48] การที่หน่วยงานต่าง ๆ สามารถขอความร่วมมือทางด้านกฎหมายจากคณะกรรมการสิทธิฯ หรือจากสำนักงานอัยการได้นั้นจะทำให้การสอบสวนคดีทรมานเป็นไปตามกฎหมายมากยิ่งขึ้น

---

[47] Anti – Torture Act of 2009, Section 9.

[48] Anti – Torture Act of 2009, Section 11.

เนื่องจากมีการถ่วงดุลอำนาจกันระหว่างหน่วยงานของรัฐ และมีการให้ความร่วมมือเกี่ยวกับการสอบสวนซึ่งกันและกัน ทำให้การสอบสวนคดีทรมานของประเทศฟิลิปปินส์นั้นมีความเป็นกลางทางด้านองค์กรเป็นอย่างมาก และสร้างความเชื่อใจให้แก่ผู้เสียหายในความโปร่งใสและความเป็นอิสระของหน่วยงานที่สอบสวนอีกด้วย

2) ความรวดเร็วในการสอบสวน

การเริ่มต้นการสอบสวนคดีทรมานตามพระราชบัญญัติต่อต้านการทรมานนั้น มีหลักอยู่ในมาตรา 9 เช่นเดียวกับการกำหนดองค์กรที่ทำหน้าที่สอบสวน ซึ่งได้ให้กรอบเวลาไว้สำหรับการสอบสวนคือ 60 วันทำการจากเวลาที่มีข้อกล่าวหาว่ามีการทรมานเกิดขึ้น และจะต้องมีรายงานเกี่ยวกับการสอบสวนดังกล่าวที่ชัดเจนว่าได้มีการทรมานเกิดขึ้นหรือไม่ภายในระยะเวลาดังกล่าวด้วย เนื่องจากคดีทรมานนั้นพยานหลักฐานอาจสูญหายไปได้หากไม่มีการเข้าถึงโดยรวดเร็ว และในระยะเวลาดังกล่าว จะทำให้หน่วยงานที่มีอำนาจสอบสวนมีความตื่นตัวในการทำงานมากยิ่งขึ้น โดยจะไม่ปล่อยเวลาในการเข้าถึงพยานหลักฐานไป เพราะจะต้องทำรายงานที่มีความชัดเจนว่ามีเหตุทรมานเกิดขึ้นจริงหรือไม่ ซึ่งกรณีดังกล่าวเป็นสิ่งที่กฎหมายกำหนดให้ทำรายงาน จึงมีความแตกต่างจากกฎหรือระเบียบการปฏิบัติภายในขององค์กร ทำให้ความรวดเร็วในการสอบสวนเป็นไปด้วยความชัดเจนมากยิ่งขึ้น[49]

3) ความมีประสิทธิภาพในการสอบสวน

การสอบสวนคดีทรมานให้ได้ประสิทธิภาพนั้น นอกจากการรวบรวมพยานหลักฐานอย่างเพียงพอแล้ว จะต้องมีมาตรการบังคับที่มีกลไกที่ใช้ได้อย่างมีประสิทธิผลด้วย โดยพระราชบัญญัติต่อต้านการทรมานได้กำหนดถึงสิทธิที่จะได้รับการตรวจร่างกายซึ่งกำหนดว่า ก่อนและหลังการไต่สวน บุคคลที่ถูกจับกุม กักขังหรือภายใต้การสอบสวนทุกคน จะต้องมีสิทธิที่จะได้รับการตรวจร่างกายและเลือกแพทย์ผู้มีอิสระและมีความเชี่ยวชาญด้วยตนเอง ซึ่งหากไม่สามารถเลือกแพทย์ได้ รัฐจะต้องจัดหาแพทย์ที่มีความสามารถและเป็นอิสระเพื่อทำการตรวจร่างกายดังกล่าวให้ และถ้าเป็นไปได้ จะต้องมีการตรวจสภาพจิตใจด้วย นอกจากนี้บุคคลหรือญาติของบุคคลดังกล่าวมีสิทธิที่จะเข้าถึงเอกสารทางการแพทย์ที่ได้รับการตรวจสอบด้วย[50] โดยรายงานทางการแพทย์ดังกล่าวจะต้องมีรายการตามที่มาตรา 12 กำหนดไว้ ซึ่งมีความสอดคล้องกับพิธีสารอิสตันบูลในการบันทึกทางการแพทย์ที่เกี่ยวกับเหตุการณ์ทรมานที่ถือว่าเป็นพยานหลักฐานที่สำคัญมากต่อการดำเนินคดีต่อไป ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของ การบันทึกวันเวลาและสถานที่เกิดเหตุ สาเหตุที่บาดเจ็บ การวินิจฉัยทาง

---

[49] Anti – Torture Act of 2009, Section 9.

[50] Anti – Torture Act of 2009, Section 12.

การแพทย์ผู้เชี่ยวชาญ เป็นต้น ซึ่งบันทึกเหล่านี้ถือเป็นพยานหลักฐานที่มีน้ำหนักต่อการดำเนินคดี เนื่องจากเป็นพยานผู้เชี่ยวชาญที่วินิจฉัยทางด้านร่างกายและจิตใจ และหากสอดคล้องกับความรวดเร็วในการสอบสวน พยานหลักฐานเหล่านี้จะยังคงมีอยู่และถูกเปิดเผยได้ง่ายเนื่องจากผู้เสียหายยังคงมีอาการหรือความทรงจำที่หลงเหลือจากการทรมานอยู่ และนอกจากพระราชบัญญัติต่อต้านการทรมานซึ่งกำหนดสิทธิในการตรวจร่างกายแล้ว ยังมีกฎข้อบังคับในการปฏิบัติหน้าที่ซึ่งใช้ประกอบพระราชบัญญัติดังกล่าวด้วย

3.1.2.3 ประเทศแอฟริกาใต้

ประเทศแอฟริกาใต้มีระบบกฎหมายที่มีรากฐานมาจากกฎหมายโรมัน-ดัทช์ (Roman-Dutch Law) และกฎหมายจารีตประเพณี (English Common Law) ระบบการดำเนินคดีอาญาของประเทศแอฟริกาใต้นั้น ได้แบ่งแยกอำนาจการสอบสวนและฟ้องร้องคดีออกจากกัน โดยมีองค์กรอัยการแห่งชาติ (National Prosecuting Authority) รับผิดชอบหน้าที่ในการฟ้องร้องดำเนินคดีอาญา ซึ่งมีผู้อำนวยการอัยการแห่งชาติ (National Director of Public Prosecutions) เป็นผู้บังคับบัญชา โดยพนักงานอัยการ (Prosecutors) มีบทบาทเพียงให้คำแนะนำแก่พนักงานสอบสวนในการรวบรวมพยานหลักฐาน ตรวจสอบสำนวนการสอบสวน ยื่นฟ้องคดีและนำสืบพยานหลักฐานเท่านั้น โดยไม่มีอำนาจในการควบคุมหรือกำกับดูและการสอบสวนของพนักงานสอบสวนแต่อย่างใด[51] ซึ่งประเทศแอฟริกาใต้ถือเป็นประเทศในแถบทวีปแอฟริกาที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาด้านการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนเป็นอย่างมาก โดยได้ลงนามและให้สัตยาบันแก่อนุสัญญาต่อต้านการทรมานมาตั้งแต่ปี 2541 และได้เข้าเป็นภาคีกับพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานเมื่อปี 2549 และได้มีการก่อตั้งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (the South Africa Human Rights Commission, SAHRC) ซึ่งเป็นองค์กรอิสระภายใต้รัฐธรรมนูญในปี 2538 ซึ่งทำให้เกิดการกระตุ้นให้มีการพัฒนาทางด้านกลไกการป้องกันและปราบปรามการทรมานภายในประเทศให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการแสวงหาและรวบรวมพยานหลักฐานซึ่งถือว่าเป็นสิ่งสำคัญต่อการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ และเป็นกระบวนการที่มีความยากลำบากในทางปฏิบัติ หากไม่มีกลไกพิเศษที่เอื้อหนุนต่ออำนาจหน้าที่ เนื่องจากการสอบสวนคดีอาญาของประเทศแอฟริกาใต้โดยปกตินั้น ยังขาดความเป็นกลาง และความรวดเร็วตามหลักการสอบสวนคดีทรมานอยู่ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการพัฒนากลไกให้มีลักษณะพิเศษมากยิ่งขึ้น

กระบวนการยุติธรรมของประเทศแอฟริกาใต้นั้น ได้แบ่งแยกระหว่างอำนาจสอบสวนและการฟ้องร้องดำเนินคดีออกจากกัน โดยหน้าที่สอบสวนจะตกอยู่แก่เจ้าหน้าที่

---

[51] ชาติ ชัยเดชสุริยะ, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่* 2, น. 195.

ตำรวจ (the Police Service) ส่วนการฟ้องร้องดำเนินคดีจะเป็นหน้าที่ของพนักงานอัยการ (the Director of Public Prosecution, DPP) ซึ่งหากมีการทรมานเกิดขึ้นภายใต้การควบคุมตัวของเจ้าหน้าที่ตำรวจแล้ว ย่อมเป็นการยากที่ผู้เสียหายจะสามารถร้องทุกข์ แก่องค์กรที่ทำหน้าที่สอบสวนซึ่งเป็นองค์กรเดียวกับที่ควบคุมตนเองอยู่ได้ ประเทศแอฟริกาใต้จึงได้ตรากฎหมายที่เกี่ยวกับการควบคุมหน่วยงานของรัฐขึ้น (the Correctional Service Act. 1998) โดยเน้นไปในเรื่องของการสร้างกลไกและควบคุมการทำงานของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม โดยเฉพาะเรื่องของสิทธิมนุษยชนของผู้ถูกคุมขังหรือถูกควบคุมตัวทั้งหมด ซึ่งกำหนดหลักพื้นฐานไว้ว่า บุคคลทุกคนที่ตกอยู่ภายใต้การควบคุมตัวของเจ้าหน้าที่รัฐนั้น จะต้องได้รับความคุ้มครองทางด้านสิทธิมนุษยชนตามมาตรา 2[52] และเพื่อปฏิบัติตามข้อกฎหมายมาตราดังกล่าว จึงได้มีการก่อตั้งระบบการตรวจสอบการถ่วงดุลอำนาจ (checks and balances) ขึ้นเพื่อคุ้มครองบุคคลที่อยู่ภายใต้การควบคุมตัวโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจ และได้ก่อตั้งหน่วยงานที่มีความเป็นอิสระในการทำงานอย่างกรมการร้องเรียนอิสระ (the Independent Complaints Directorate, ICD) นอกจากนี้ยังสามารถร้องทุกข์ในกรณีถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนเมื่ออยู่ภายใต้การควบคุมตัวต่อ พนักงานอัยการและคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติได้อีกด้วย[53]

กรมการร้องเรียนอิสระ (ICD) นั้น มีอำนาจสอบสวนข้อกล่าวหาในคดีทรมานได้ โดยการสอบสวนคดีทรมานที่มีการกล่าวหาว่าถูกกระทำโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจนั้น จะต้องได้รับการสอบสวนโดยผู้ที่อยู่นอกเขตที่ทำการของตำรวจที่ถูกกล่าวหา ซึ่งสามารถขอความร่วมมือกับตำรวจในการสอบสวนได้ โดยวัตถุประสงค์หลักของคณะกรรมการรับแจ้งเรื่องร้องทุกข์คือการทำให้แน่ใจว่า ข้อกล่าวหาว่ามีการกระทำความผิดหรือการปฏิบัติหน้าที่ที่ไม่ถูกต้องโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจนั้นจะต้องได้รับการสอบสวนด้วยความเป็นกลาง มีประสิทธิภาพโดยผู้ชำนาญการในการสอบสวนคดีดังกล่าว ซึ่งในการสอบสวนคดีทรมานนั้น คณะกรรมการรับแจ้งเรื่องร้องทุกข์สามารถเริ่มต้นได้เองหากมีเหตุอันสมควรหรือหากได้รับข้อร้องเรียนและหากมีข้อเสนอมาจากคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน แต่จะต้องมีการสอบสวนทันทีเมื่อมีการเสียชีวิตที่เกิดจากการกระทำของเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือเมื่อผู้ภายใต้การควบคุมของเจ้าหน้าที่ตำรวจ อีกทั้งเมื่อมีมติจากคณะกรรมการของกรมการร้องเรียนอิสระ (ICD) การสอบสวนก็อาจจะเริ่มต้นได้เช่นกันเมื่อจบการสอบสวนแล้ว สำนักงานรับเรื่องร้องทุกข์จะ

---

[52] The Correctional Service Act, Article 2.

[53] UN Doc, CAT/C/52/Add.3, para 142.

ส่งผลการสอบสวนไปให้แก่อธิบดีอัยการ (the Director of Public Prosecution, DPP) เพื่อใช้ดุลพินิจในการดำเนินคดีต่อไป[54]

ซึ่งในเรื่องการก่อตั้งกรมการร้องเรียนอิสระ (ICD) ของประเทศแอฟริกาใต้นั้น ทางคณะกรรมการต่อต้านการทรมาน ได้แสดงความชื่นชมในเรื่องของการกำหนดอำนาจสอบสวนให้เป็นอำนาจของหน่วยงานที่มีหน้าที่เป็นการเฉพาะขึ้น เพื่อให้ข้อกล่าวหาที่เกี่ยวกับการทรมานทั้งหมดนั้นได้รับการพิจารณาโดยหน่วยงานที่มีความเป็นกลาง[55] แต่ก็ยังแสดงความกังวลในเรื่องของจำนวนผู้เสียชีวิตในขณะที่ถูกคุมขังซึ่งมีสูงขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งจะมีผลต่อปัญหาของการขาดแคลนบุคลากรที่ทำหน้าที่สอบสวนได้[56]

ต่อมาในปี 2554 ประเทศแอฟริกาใต้ได้ตราพระราชบัญญัติกรมสอบสวนอิสระ (the Independent Police Investigation Directorate Act of 2011) ซึ่งตามพระราชบัญญัติดังกล่าวได้ก่อตั้งกรมสอบสวนอิสระ (the Independent Police Investigation Directorate) ขึ้นเพื่อทำหน้าที่ตามกฎหมายดังกล่าว โดยหน่วยงานนี้ก็คือหน่วยงานที่พัฒนามาจากกรมรับเรื่องเรียนอิสระ (ICD) นั่นเอง ซึ่งการก่อตั้งองค์กรขึ้นมาใหม่ตามกฎหมายนี้ ทำให้สำนักงานสอบสวนอิสระไม่ขึ้นตรงต่อองค์กรใด ซึ่งมีโครงสร้างที่แตกต่างไปจากกรมรับเรื่องร้องเรียนอิสระ (ICD) เป็นอย่างมาก ทำให้การปฏิบัติหน้าที่เป็นไปอย่างคล่องตัวมากขึ้น และสามารถเพิ่มทรัพยากรบุคคลได้ด้วยการคัดเลือกด้วยตนเองโดยได้กำหนดไว้ในมาตรา 4 ของพระราชบัญญัติดังกล่าวว่า กรมสอบสวนตามพระราชบัญญัตินี้จะต้องปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเป็นอิสระ (Independent) จากสำนักงานตำรวจแห่งชาติ (the South Africa Police Service) และจะต้องได้รับความช่วยเหลือจากแต่ละภาคส่วนของรัฐเพื่อคงความเป็นกลาง (Impartiality) ไว้ และเพื่อประสิทธิผลที่สมบูรณ์[57]

---

[54] *Ibid*, para. 148 – 150.

[55] UN Doc, CAT/C/ZAF/CO/1, para. 8.

[56] *Ibid*, para. 20.

[57] The Independent Police Investigation Directorate Act of 2011, Section 4.

บทที่ 4
ปัญหาการสอบสวนคดีทรมานในประเทศไทย

เมื่อได้ศึกษากลไกการสอบสวนของแต่ละประเทศในแต่ละทวีปแล้ว จะพบว่ารูปแบบการสอบสวนคดีทรมานของแต่ละประเทศนั้นมีความแตกต่างกัน ด้วยปัจจัยหลายด้านไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรมขององค์กร ระบบกฎหมาย หรือในเรื่องของประสิทธิภาพการทำงานขององค์กรเดิมที่มีอยู่ ซึ่งเรื่องเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยในการตัดสินใจของแต่ละประเทศที่จะทำการกำหนดรูปแบบที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพมากที่สุดเพื่อนำมาใช้ให้เกิดประสิทธิผล แต่จะเห็นได้ว่า ทุกประเทศที่ให้ความสำคัญในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนโดยเฉพาะในเรื่องของการป้องกันและปราบปรามการทรมานนั้น จะมีรูปแบบการสอบสวนคดีทรมานที่มีความแตกต่างไปจากการสอบสวนคดีอาญาในรูปแบบปกติ เนื่องจากลักษณะของการกระทำความผิดนั้นมีความแตกต่างออกไปจากความผิดอาญาประเภทอื่น ทำให้นานาอารยประเทศให้ความสำคัญต่อการก่อตั้งระบบสอบสวนซึ่งถือเป็นประตูแรกของกระบวนการยุติธรรม ที่มีลักษณะพิเศษมาใช้ให้เกิดความยุติธรรมมากขึ้นต่อคดีทรมาน ซึ่งประเทศไทยของเรานั้นก็มีปัญหาไม่ต่างไปจากหลาย ๆ ประเทศในเรื่องของการสอบสวนคดีทรมาน โดยเฉพาะในเรื่องของความเป็นกลางในการสอบสวนอันจะเห็นได้ว่า ในกรณีปกตินั้น อำนาจสอบสวนจะเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจแต่เพียงผู้เดียว และในกรณีฉุกเฉินก็จะเป็นหน้าที่ของทหารเพียงหน่วยงานเดียวเท่านั้นเช่นกัน ซึ่งจะมีผลต่อความรวดเร็วและความมีประสิทธิภาพในการสอบสวนอีกด้วย ดังนั้นจึงสมควรที่จะต้องนำเอากฎหมายระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการสอบสวนคดีทรมานมาวิเคราะห์กับกลไกภายในที่เกี่ยวกับการสอบสวนทั้งหมดของประเทศไทย ซึ่งมีองค์กรที่มีอำนาจสอบสวนตามกฎหมายที่มีบทบาทสำคัญอยู่ทั้งหมด 3 องค์กร อันได้แก่ เจ้าหน้าที่ตำรวจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พนักงานสอบสวนคดีพิเศษ ตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร ตามพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน

4.1 วิเคราะห์รายงานของคณะกรรมการต่อต้านการทรมานที่มีต่อประเทศไทย

ประเทศไทยได้ให้สัตยาบันแก่อนุสัญญาต่อต้านการทรมานฯ มาตั้งแต่ปี 2550 แต่ยังไม่ได้เป็นภาคีแก่พิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานฯ (OPCAT) และได้ส่งรายงานตามพันธกรณีที่มีต่ออนุสัญญาต่อต้านการทรมานฯ ตามข้อบทที่ 19 ฉบับแรกเมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2555 ซึ่งได้ชี้แจงเกี่ยวกับข้อมูลภายในประเทศที่ได้ปฏิบัติตามพันธกรณีและภาพรวมของปัญหาในการปฏิบัติต่าง ๆ โดยได้กล่าวถึงการปฏิบัติตามข้อบทต่าง ๆ ของอนุสัญญาฯ เป็นรายข้อ โดย

คณะกรรมการต่อต้านการทรมานได้นำเสนอข้อสังเกตเชิงสรุป (Concluding Observations) ลงวันที่ 23 พฤษภาคม 2557 ต่อประเทศไทยเพื่อให้มีการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายภายในเพื่อให้มีประสิทธิภาพในการป้องกันและปราบปรามการทรมานภายในประเทศไทยมากยิ่งขึ้น โดยประเด็นหลักที่เกี่ยวข้องกับการสอบสวนคดีทรมานนั้นมีหลายประเด็นด้วยกัน เช่น การกำหนดบทนิยามและการบัญญัติให้การทรมานเป็นความผิดอาญา ซึ่งคณะกรรมการฯ มีข้อเสนอแนะว่า ให้รัฐปฏิบัติตามข้อความเห็นทั่วไป ฉบับที่ 2 (General Comment No.2) โดยให้นำนิยามการทรมานที่ครอบคลุมองค์ประกอบทั้งหมดที่มีอยู่ในข้อ 1 ของอนุสัญญามาใช้ และให้มีการกำหนดให้การทรมานเป็นฐานความผิดโดยเฉพาะและเพิ่มโทษสำหรับความรุนแรงที่เกิดขึ้นจากการทรมานซึ่งกำหนดไว้ในข้อบทที่ 4 วรรค 2 ซึ่งหากมิได้มีการแก้ไขดังกล่าวนี้ คณะกรรมการฯ มีความกังวลว่าข้อบกพร่องดังกล่าวจะขัดขวางการดำเนินคดีเกี่ยวกับการทรมานในประเทศไทย ซึ่งมีผลต่อการสอบสวนด้วยเช่นกัน[1]

ในเรื่องต่อมาที่เกี่ยวกับการดำเนินคดีทรมานโดยตรงก็คือ ในกรณีที่คำกล่าวอ้างว่ามีการทรมานและการปฏิบัติอื่นที่โหดร้ายนั้น มิได้มีการตรวจสอบโดยองค์กรที่เป็นกลาง (Impartial) และมีความเป็นอิสระ (Independent) และยังคงมีข้อกล่าวหาอย่างต่อเนื่องและแพร่หลายว่าการทรมานยังคงมีการกระทำอยู่โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจ และทหารเพื่อให้ได้รับมาซึ่งคำรับสารภาพ รวมไปถึงการทรมานในเรือนจำโดยเจ้าหน้าที่เรือนจำด้วย โดยคณะกรรมการฯ ได้เรียกร้องให้มีมาตรการเร่งด่วนและมีประสิทธิภาพในการตรวจสอบข้อกล่าวหาหรือข้อร้องเรียนว่ามีการกระทำทรมานเกิดขึ้นทั้งหมดและให้มีการดำเนินคดีอาญาในความผิดฐานทรมานตลอดจนมีการลงโทษที่ได้สัดส่วนกับความรุนแรงนั้น[2]

นอกจากนี้ สิ่งที่คณะกรรมการฯ ได้มีความกังวลเป็นอย่างมากคือ ข้อกล่าวอ้างว่ามีการทรมานนั้น มีเป็นจำนวนมากในจังหวัดชายแดนใต้ของประเทศไทย โดยเฉพาะในระหว่างที่มีการประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน ซึ่งมีระยะเวลายาวนานทำให้สิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานถูกจำกัดสิทธิไป คณะกรรมการฯ มีคำแนะนำว่า ประเทศไทยควรมีการดำเนินการเพื่อให้แน่ใจว่า สิทธิที่จะไม่ถูกทรมานนั้นเป็นสิทธิเด็ดขาดและเป็นสิทธิที่ไม่อาจถูกลิดรอนได้ (non - derogable) เพื่อให้สอดคล้องกับข้อบทที่ 2 วรรค 2 ที่กำหนดการห้ามทรมานไว้ ไม่ว่าในพฤติการณ์พิเศษ ในภาวะสงครามหรือสภาพการณ์ที่จะเกิดสงครามก็ตาม รวมไปถึงการขาดเสถียรภาพทางการเมืองหรือภาวะฉุกเฉินใด ๆ ภายในประเทศก็ตาม และได้กล่าวถึงกฎหมายพิเศษในสถานการณ์ฉุกเฉินทั้งสามฉบับ อันได้แก่ พระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน และ

---

[1] UN Doc, CAT/C/THA/CO 1, para.9.

[2] *Ibid*, para.10.

พระราชบัญญัติรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร ซึ่งให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่ทหารและกองกำลังรักษาความมั่นคง โดยขาดการควบคุมตรวจสอบและมีข้อกล่าวอ้างว่ามีการทรมานโดยเจ้าหน้าที่ดังกล่าวในจังหวัดภาคใต้เพื่อให้ได้มาซึ่งคำรับสารภาพเป็นจำนวนถึง 2,889 เหตุการณ์[3] โดยผลของกฎหมายพิเศษนั้น ทำให้คณะกรรมการฯ มีความกังวลเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานของประชาชน โดยเฉพาะการควบคุมตัวผู้ต้องสงสัยได้นานถึง 37 วัน โดยไม่จำต้องมีหมายจับ และไม่มีการกำกับดูแลจากองค์กรอื่น ๆ ก่อนที่จะถูกนำตัวไปที่ศาล ซึ่งขัดต่อการถ่วงดุลอำนาจ (Check and Balance) จากองค์กรฝ่ายตุลาการ และมักจะไม่มีการเปิดเผยสถานที่ควบคุมตัวด้วย และที่สำคัญ กฎหมายพิเศษโดยเฉพาะกฎอัยการศึกและพระราชกำหนดบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉินนั้น จำกัดความรับผิดของเจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมายและให้ความคุ้มครองมิให้เจ้าหน้าที่ถูกฟ้องร้อง รวมไปถึงกรณีการทรมานด้วย ซึ่งในกรณีนี้คณะกรรมการฯ ยังคงมีความกังวลเกี่ยวกับการที่ผู้ถูกควบคุมตัวนั้นไม่ได้รับอนุญาตให้ติดต่อกับสมาชิกครอบครัว ทนายความและแพทย์ที่เป็นอิสระทันทีหลังถูกควบคุมตัว และควรพิจารณาถึงคำกล่าวอ้างว่าถูกทรมานในชั้นศาลด้วย[4]

กลไกที่สำคัญต่อการป้องกันและปราบปรามการทรมานนั้น คณะกรรมการฯ ยังมีความกังวลเกี่ยวกับการฝึกอบรมด้านสิทธิมนุษยชนสำหรับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งคณะกรรมการฯ ได้กล่าวว่าการฝึกอบรมของประเทศไทยนั้น ยังอยู่ในระดับที่ไม่เพียงพอและไม่มีความครอบคลุมในทุกอาชีพที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงในการสอบสวนสืบสวนรวมถึงบุคลากรทางการแพทย์และองค์กรอื่น ๆ ที่ทำงานเกี่ยวข้องกับผู้ถูกคุมขัง โดยได้แนะนำว่า ให้ประเทศไทยจัดการฝึกอบรมในเรื่องของการตรวจสอบและสอบสวนคดีทรมาน โดยใช้คู่มือการสืบสวนและการบันทึกการกระทำการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่น ๆ ที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรีอย่างมีประสิทธิผล (the Istanbul Protocol) มาเข้าร่วมด้วยในการฝึกอบรมบุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกคนรวมทั้งบุคลากรทางการแพทย์ด้วย[5]

เห็นได้ว่า ข้อสังเกตเชิงสรุปของคณะกรรมการต่อต้านการทรมาน ได้มุ่งเน้นถึงเรื่องของการกำหนดความผิดฐานทรมานให้เป็นความผิดที่มีลักษณะเฉพาะ เพื่อให้การดำเนินคดีทรมานเป็นไปอย่างแตกต่างจากคดีอาญาทั่ว ๆ โดยมุ่งเน้นไปที่ความรู้ความสามารถของบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีทรมาน ไม่ว่าจะเป็นบุคลากรที่มีอำนาจสอบสวน หรือบุคลากรทางการแพทย์ รวมไปถึงการตรวจสอบข้อร้องเรียนต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นด้วย และจากข้อสังเกตฯ ดังกล่าว จะเห็นได้ว่าการดำเนินคดี

---

[3] *Ibid*, para 11.

[4] *Ibid*, para. 12.

[5] *Ibid*, para. 26.

ทรมานของประเทศไทยนั้น ยังคงขาดความเป็นอิสระ และความเป็นกลางอยู่มาก เนื่องจากการดำเนินคดีทรมานยังคงใช้กระบวนการตามปกติเหมือนดังเช่นการดำเนินคดีอาญาอื่น ๆ จึงมีผลทำให้หน่วยงานที่ทำหน้าที่สอบสวนนั้น อาจเป็นหน่วยงานเดียวกันกับหน่วยงานที่กระทำความผิดได้ และไม่มีหน่วยงานทางด้านการแพทย์ที่ทำหน้าที่อย่างอิสระในการตรวจสอบผู้ที่กล่าวอ้างว่าถูกทรมานได้อย่างรวดเร็วเพียงพออีกด้วย ซึ่งทั้งหมดนี้ นำไปสู่ปัญหาในการดำเนินคดีทรมานของประเทศไทยที่มีผลทำให้ ประเทศไทยไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้ตามอนุสัญญาต่อต้านการทรมานฯ ซึ่งประเทศไทยมีพันธกรณีที่จะต้องปฏิบัติตามได้อย่างมีประสิทธิผล

4.2 ปัญหาในการดำเนินคดีทรมานในประเทศไทย

เมื่อพิจารณาจากรายงานของคณะกรรมการต่อต้านการทรมาน (Committee Against Torture) แล้ว จะเห็นได้ว่า กลไกการสอบสวนของประเทศไทยนั้น ยังคงไม่สอดคล้องกับพันธกรณีเท่าที่ควร โดยเฉพาะหลักการในการสอบสวนคดีทรมานที่มีหลักเกณฑ์เกี่ยวกับ ความเป็นกลาง ความรวดเร็ว และความมีประสิทธิภาพในการแสวงหาพยานหลักฐาน ซึ่งหากมองภาพรวมแล้ว ประเทศไทยมีองค์กรที่สำคัญที่มีอำนาจในการสอบสวนคดีอาญาต่าง ๆ ได้ตามกฎหมาย 3 ฉบับ อันได้แก่ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ และพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน โดยกฎหมายทั้ง 3 ฉบับนี้ ทำให้เกิดเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจสอบสวนตามองค์กรต่าง ๆ อีก 3 องค์กรด้วยกัน แต่โดยหลักแล้ว การสอบสวนคดีอาญาทั้งปวงจะตกอยู่แก่เจ้าหน้าที่ตำรวจ ซึ่งมีอำนาจสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และหากมีการกระทำทรมานเกิดขึ้นซึ่งเจ้าหน้าที่ตำรวจเองนั้น กลไกที่จะทำหน้าที่สอบสวนคดีทรมานและมีหน้าที่รับคำร้องทุกข์หรือกล่าวโทษก็จะเป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจเช่นเดียวกัน ทำให้เกิดปัญหาในความเป็นกลาง (Impartiality) ขึ้นและไม่เพียงส่งผลกระทบต่อผลของกฎหมายเท่านั้น แต่จะส่งผลกระทบต่อสภาพจิตใจของประชาชนและของประเทศโดยรวมด้วย เนื่องจากเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่ใกล้ชิดต่อประชาชนและมีหน้าที่อำนวยความยุติธรรมให้แก่ประชาชน หากให้เจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นผู้ทำการสอบสวนคดีทรมานที่ผู้กระทำเป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจเอง จะทำให้เกิดการขัดกันทางผลประโยชน์ขึ้น (conflict of interests) แต่ถึงแม้ว่าผู้กระทำการทรมานจะมิใช่เจ้าหน้าที่ตำรวจ แต่เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐในหน่วยงานอื่นก็ตาม การที่กำหนดให้เจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้มีอำนาจสอบสวนคดีทรมานก็อาจเกิดความไม่เป็นกลางขึ้นได้ เนื่องจากประชาชนที่ได้รับความบอบช้ำมาจากการกระทำโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ ย่อมไม่เกิดความไว้วางใจที่จะให้เจ้าหน้าที่ของรัฐสอบสวนคดี หากการดำเนินคดีทรมานขาดความเป็นกลาง ก็จะส่งผลทำให้ความรวดเร็วแล้วความมีประสิทธิภาพขาด

หายไปด้วยเช่นเดียวกัน การจะพิจารณาว่าการดำเนินคดีทรมานในชั้นสอบสวนนั้น เป็นไปด้วยความเหมาะสมและมีประสิทธิผลหรือไม่ เห็นควรที่จะพิจารณาจากหลักการสอบสวนคดีทรมานตามกฎหมายระหว่างประเทศที่เกี่ยวกับการสอบสวนคดีทรมาน และนำกฎหมายต่างประเทศที่นำกลไกการสอบสวนตามหลักเกณฑ์ดังกล่าวมาปรับใช้แล้ว มาพิจารณาร่วมกันด้วย เพื่อให้เห็นภาพการทำงานได้ง่ายขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับการสอบสวนของประเทศไทยในปัจจุบัน โดยสามารถแยกได้ออกเป็น 3 ส่วน อันได้แก่ ความเป็นกลาง (Impartiality) ความรวดเร็ว (Prompt) และความมีประสิทธิภาพ (Effectiveness)

4.2.1 ความเป็นกลางขององค์กรที่ทำการสอบสวนคดีทรมาน

ในเรื่องของความเป็นกลางหรือไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดในการสอบสวนคดีทรมานนั้น ถือเป็นหลักการที่มีความสำคัญมาก เนื่องจากการทรมานเกิดจากการกระทำของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นเจ้าหน้าที่ซึ่งมีหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรม หากไม่มีความเป็นกลางในการสอบสวนแล้วจะทำให้การสอบสวนเป็นไปอย่างไม่มีประสิทธิภาพ ซึ่งความเป็นกลางนี้องค์กรที่มีหน้าที่สอบสวนจะต้องไม่เป็นองค์กรเดียวกันกับองค์กรที่ถูกสอบสวน เพราะจะทำให้เกิดการขัดกันทางผลประโยชน์ขึ้น (Conflict of interests) ซึ่งองค์กรที่มีอำนาจสอบสวนหลักของประเทศไทยมีอยู่ด้วยกันทั้งหมด 3 องค์กร อันได้แก่ เจ้าหน้าที่ตำรวจ พนักงานสอบสวนคดีพิเศษ เจ้าหน้าที่ทหาร ซึ่งมีบทบาทในการสอบสวนตามกฎหมายในบริบทที่แตกต่างกันไปดังต่อไปนี้

4.2.1.1 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้น พนักงานสอบสวนหมายถึง เจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายให้มีอำนาจและหน้าที่ทำการสอบสวน และเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจสอบสวนนั้นแบ่งออกได้เป็น 3 ส่วนตามมาตรา 18 และมาตรา 20 คือ พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ หรือข้าราชการตำรวจที่มียศตั้งแต่ชั้นนายร้อยตำรวจหรือเทียบเท่านายร้อยตำรวจตรีขึ้นไป มีอำนาจสอบสวนในกรณีต่างจังหวัด และในกรุงเทพมหานครมีเพียงข้าราชการตำรวจซึ่งมียศตั้งแต่นายร้อยตำรวจตรีหรือเทียบเท่าขึ้นไปเท่านั้น ที่มีอำนาจสอบสวนความผิดอาญาและอัยการสูงสุดหรือพนักงานอัยการที่ได้รับมอบหมาย จากบทบัญญัติข้างต้นจะเห็นได้ว่า เจ้าพนักงานที่มีอำนาจและหน้าที่ทำการสอบสวนนั้น แม้จะมีทั้งพนักงานฝ่ายปกครองและเจ้าหน้าที่ตำรวจ แต่ในทางปฏิบัติทางราชการนั้น พนักงานฝ่ายปกครองมีเพียงอำนาจการสอบสวนตามกฎกระทรวงมหาดไทยและกำหนดเพียงความผิดบางประเภทในต่างจังหวัดเท่านั้น ส่วนพนักงานอัยการที่มีอำนาจสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานี้ ก็มีอำนาจสอบสวนได้เพียงความผิดอาญาที่ได้กระทำ

นอกราชอาณาจักรซึ่งมีโทษตามกฎหมายไทยเท่านั้น[6] ดังนั้นพนักงานสอบสวนที่เป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจจึงเป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ฝ่ายเดียวที่ทำหน้าที่สอบสวนคดีอาญาทั้งในกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัด

ซึ่งจะเห็นได้ว่า หากมีการทรมานเกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นที่ใดก็ตามในราชอาณาจักรไทย ไม่ว่าจะโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือโดยประชาชนที่กระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 289(5)[7] หรือมาตรา 296[8] เจ้าหน้าที่ตำรวจจะเป็นผู้ทำการสอบสวนคดีอาญาดังกล่าวเพียงฝ่ายเดียวโดยมิได้มีการตรวจสอบจากองค์กรภายนอก เนื่องจากอำนาจการสอบสวนคดีอาญานั้นอยู่ในอำนาจของเจ้าหน้าที่ตำรวจเพียงฝ่ายเดียว และโดยลักษณะความผิดฐานทรมานตามความหมายของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานนั้น ผู้กระทำการทรมานคือเจ้าหน้าที่ของรัฐที่กระทำไปเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อสนเทศหรือคำรับสารภาพจากบุคคล[9] เป็นลักษณะของการกระทำในขั้นตอนของการแสวงหาหรือรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการดำเนินคดีอาญา ซึ่งผู้ที่จะกระทำความผิดฐานนี้ก็จะเป็นเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมซึ่งรวมไปถึงตำรวจด้วย ดังนั้น หากการกระทำการทรมานเกิดขึ้นโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจแล้วผู้เสียหายหรือผู้กล่าวโทษ จะต้องมาร้องทุกข์หรือกล่าวโทษแก่องค์กรตำรวจอีก จะทำให้การสอบสวนคดีนั้นเป็นไปอย่างไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ซึ่งอาจหมายถึงขาดความเป็นกลาง (Impartiality) อันเป็นหลักการสำคัญในการสอบสวนคดีทรมานด้วย

ดังนั้น เมื่อพิจารณาจากกฎหมายต่างประเทศนั้น ประเทศที่มีการสอบสวนโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นหลัก อย่างประเทศอังกฤษ หรือแอฟริกาใต้ ประเทศเหล่านั้นล้วนแต่มีการก่อตั้งองค์กรเพื่อรับข้อร้องเรียนและดำเนินการสอบสวนในกรณีที่มีการกระทำความผิดโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐขึ้นใหม่ทั้งสิ้น และประเทศฟิลิปปินส์ซึ่งมีวัฒนธรรมที่ใกล้เคียงกับประเทศไทยนั้นก็ได้สร้างกลไกเพิ่มเติมในการสอบสวนคดีทรมาน แม้จะไม่ได้ก่อตั้งองค์กรใด ๆ เพิ่มขึ้น แต่ก็ให้อำนาจแก่คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนในการเลือกองค์กรตามความเหมาะสมในการสอบสวนคดีทรมาน ดังนั้นการก่อตั้งองค์กรอิสระเพื่อทำการสอบสวนคดีทรมานเป็นการเฉพาะขึ้น อาจเป็นกลไกที่เหมาะสมกว่าการสอบสวนโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจ เนื่องจากเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นองค์กรที่มีความใกล้ชิดต่อประชาชน

---

[6] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 20.

[7] ประมวลกฎหมายอาญา, มาตรา 289(5) “ผู้ใด ... (5) ฆ่าผู้อื่นโดยทรมานหรือโดยกระทำทารุณโหดร้าย ... ต้องระวางโทษประหารชีวิต”.

[8] ประมวลกฎหมายอาญา, มาตรา 296 “ผู้ใดกระทำความผิดทำร้ายร่างกาย ถ้าความผิดนั้น มีลักษณะประการหนึ่งประการใดดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 289 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหกพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”.

[9] Convention against Torture, Article 2.

ในขณะเดียวกันก็มีความสุ่มเสี่ยงต่อการละเมิดสิทธิมนุษยชนด้วยเช่นกัน เนื่องจากอำนาจในการปฏิบัติหน้าที่ จึงเห็นว่า หากการสอบสวนคดีทรมานเป็นหน้าที่ของคณะกรรมการไต่สวนอิสระ และให้อำนาจในการขอความร่วมมือแก่หน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐ จะทำให้การสอบสวนมีความเป็นกลางมากยิ่งขึ้น

4.2.1.2 พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547

พนักงานที่มีอำนาจสอบสวนที่สำคัญของประเทศไทยอีกองค์กรหนึ่งที่มีบทบาทอย่างมากในสังคมไทยก็คือ พนักงานสอบสวนคดีพิเศษ โดยมีความเป็นมาสืบเนื่องจากสถานการณ์ของโลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การพัฒนาด้านเทคโนโลยีส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ตลอดถึงการก่ออาชญากรรมซึ่งพัฒนาจากการใช้ความรุนแรง ซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายทางเศรษฐกิจมูลค่ามหาศาล ส่งผลกระทบต่อประชาชนจำนวนมาก และการใช้เทคโนโลยีคุณภาพสูงและช่องวางทางกฎหมายปิดบังความผิดของตนนั้น ทำให้ยากต่อการสืบสวนสอบสวนดำเนินคดี จึงได้มีการจัดตั้งกรมสอบสวนคดีพิเศษขึ้น โดยอยู่ภายใต้สังกัดกระทรวงยุติธรรม เมื่อวันที่ 3 ตุลาคม 2545 ตามพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2545 ซึ่งมีบุคลากรที่มีความรู้ความชำนาญในด้านต่าง ๆ พัฒนารูปแบบการทำงานให้มีประสิทธิภาพ เป็นองค์กรหนึ่งซึ่งเป็นยุทธศาสตร์ในการปฏิรูประบบราชการ ทำให้ประชาชนและประเทศชาติได้รับความเป็นธรรมและประโยชน์สูงสุด[10] โดยจะมีการแต่งตั้งพนักงานสอบสวนคดีพิเศษขึ้นเป็นเจ้าพนักงานเฉพาะของกรมสอบสวนคดีพิเศษ[11] และเป็นพนักงานสอบสวนที่มีอำนาจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาด้วยเช่นกัน[12] แต่การสอบสวนของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษตามพระราชบัญญัติดังกล่าว จะต้องเป็นคดีพิเศษตามความหมายของพระราชบัญญัตินี้ด้วย และมีคำนิยามไว้ตามมาตรา 3 ว่า “คดีพิเศษ หมายความว่า คดีความผิดทางอาญาตามที่กฎหมายกำหนดไว้ในมาตรา 21” และมีคดีตามพระราชบัญญัติฯ ดังต่อไปนี้

“คดีพิเศษที่จะต้องดำเนินการสืบสวนและสอบสวนตามพระราชบัญญัตินี้ได้แก่คดีความผิดทางอาญาดังต่อไปนี้

---

[10] สืบค้นจาก https://www.dsi.go.th/view.aspx?tid=T0000008 เมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม 2559.

[11] พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ, มาตรา 3.

[12] พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ, มาตรา 23 วรรคหนึ่ง.

(1) คดีความผิดทางอาญาตามกฎหมายที่กำหนดไว้ในบัญชีท้ายพระราชบัญญัตินี้ และที่กำหนดในกฎกระทรวงโดยการเสนอแนะของ กคพ. (คณะกรรมการคดีพิเศษ) โดยคดีความผิดทางอาญาตามกฎหมายดังกล่าวจะต้องมีลักษณะอย่างหนึ่งอย่าใดดังต่อไปนี้

(ก) คดีความผิดทางอาญาที่ความซับซ้อน จำเป็นต้องใช้วิธีการสืบสวนสอบสวนและรวบรวมพยานหลักฐานเป็นพิเศษ

(ข) คดีความผิดอาญาที่มีหรืออาจมีผลกระทบอย่างรุนแรงต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ความมั่นคงของประเทศ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศหรือระบบเศรษฐกิจหรือการคลังของประเทศ

(ค) คดีความผิดทางอาญาที่มีลักษณะเป็นการกระทำความผิดข้ามชาติที่สำคัญหรือเป็นการกระทำขององค์กรอาชญากรรม หรือ

(ง) คดีความผิดทางอาญาที่มีผู้ทรงอิทธิพลที่สำคัญเป็นตัวการ ผู้ใช้หรือผู้สนับสนุน

ทั้งนี้ตามรายละเอียดของลักษณะของการกระทำความผิดที่ กคพ. กำหนด

(2) คดีความผิดทางอาญาอื่นนอกจาก (1) ตามที่ กคพ. มีมติด้วยคะแนนเสียงไม่น้อยกว่าสองในสามของคณะกรรมการทั้งหมดเท่าที่มีอยู่

ในคดีที่มีการกระทำอันเป็นกรรมเดียวผิดต่อกฎหมายหลายบท และบทใดบทหนึ่งจะต้องดำเนินการโดยพนักงานสอบสวนคดีพิเศษตามพระราชบัญญัตินี้ หรือคดีที่มีการกระทำความผิดหลายเรื่องต่อเนื่องหรือเกี่ยวพันกัน และความผิดเรื่องใดเรื่องหนึ่งจะต้องดำเนินการโดยพนักงานสอบสวนคดีพิเศษตามพระราชบัญญัตินี้ ให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษมีอำนาจสืบสวนสอบสวนสำหรับความผิดบทอื่นหรือเรื่องอื่นด้วย และให้ถือว่าคดีดังกล่าวเป็นคดีพิเศษ”[13]

ดังนี้ คดีพิเศษ ในลักษณะทั่วไปแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภทคือ (1) คดีพิเศษตามบัญชีท้ายพระราชบัญญัติ (2) คดีที่มีลักษณะพิเศษที่กำหนดในกฎกระทรวงยุติธรรม[14] และ (3) คดีใดคดีหนึ่งเป็นการเฉพาะเจาะจงที่คณะกรรมการคดีพิเศษ (กคพ.) ได้ลงมติให้เป็นคดีพิเศษ ซึ่งตามบัญชีท้ายพระราชบัญญัติดังกล่าว มิได้มีการกระทำความผิดที่เกี่ยวข้องกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนหรือความผิดที่เกี่ยวกับการกระทำของเจ้าพนักงานของรัฐโดยเฉพาะแต่อย่างใด การกระทำ

---

[13] พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ, มาตรา 21.

[14] กฎกระทรวงว่าด้วยการกำหนดคดีพิเศษเพิ่มเติมตามกฎหมายว่าด้วยการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547.

ทรมานตามความหมายของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานฯ จึงจะอยู่ในอำนาจของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษได้ก็เพียงในกรณีที่ (3) เท่านั้น คือต้องมีมติพิเศษจากคณะกรรมการคดีพิเศษ หากพิจารณาแล้ว การที่พนักงานสอบสวนคดีพิเศษจะมีอำนาจในการสอบสวนคดีทรมานหรือไม่ ย่อมขึ้นอยู่กับการลงมติพิเศษของคณะกรรมการฯ ทำให้กระบวนการสอบสวนขาดความคล่องตัวในการดำเนินการเริ่มการสอบสวนและความเป็นอิสระในการทำหน้าที่ด้วย

จึงเห็นได้ว่า พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษนั้น ก่อตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์หลักในการปรามปราบอาชญากรรมทางเศรษฐกิจที่เป็นระบบ องค์กรอาชญากรรมต่าง ๆ ที่มีความซับซ้อนและต้องพึงพาเทคโนโลยีขั้นสูงในการปราบปราม การกระทำทรมานตามความหมายของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานจึงอาจมิใช่วัตถุประสงค์หลักในการสอบสวนของกรมสอบสวนคดีพิเศษ และแม้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษจะมีความเป็นกลางเมื่อทำการสอบสวนคดีทรมานที่มีการกระทำโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐในหน่วยงานอื่น แต่การสอบสวนจะเกิดขึ้นมิได้โดยคำร้องทุกข์หรือกล่าวโทษจากประชาชน เนื่องจากการกระทำทรมานนั้นมิได้อยู่ในเขตอำนาจการสอบสวนของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษแต่อย่างใด อย่างไรก็ตาม แม้กรมสอบสวนคดีพิเศษจะมีความพร้อมทางด้านของประสิทธิภาพในการสอบสวนคดีอาญาต่าง ๆ แต่การสอบสวนคดีทรมานนั้นจะต้องมีความเป็นกลางทั้งทางด้านองค์กรและทางด้านบริบทของสังคม ซึ่งทางด้านภาคประชาสังคมนั้น ไม่อาจไว้วางใจให้หน่วยงานของรัฐทำการสอบสวนคดีทรมานที่ตนได้รับความเสียหายได้ การที่ให้หน่วยงานภาครัฐดำเนินการสอบสวนคดีทรมานทั้งหมดโดยมิได้รับการตรวจสอบจากภาคประชาสังคมเลย จึงอาจไม่มีความเหมาะสมเช่นกัน

4.2.1.3 พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548

ตามพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉินนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขสถานการณ์ที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงของรัฐที่มีหลากหลายรูปแบบให้ยุติลงได้โดยเร็ว รวมถึงการแก้ไขปัญหาที่เกิดจากภัยพิบัติสาธารณะและการฟื้นฟูสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนที่ได้รับความเสียหายและเนื่องจากในปัจจุบันมีปัญหาเกี่ยวกับความมั่นคงของรัฐซึ่งมีความร้ายแรงมากยิ่งขึ้นจนอาจกระทบต่อเอกราชและบูรณภาพแห่งอาณาเขต และก่อให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อยในประเทศ รวมทั้งทำให้ประชาชนได้รับอันตรายหรือเดือดร้อนจนไม่อาจใช้ชีวิตอย่างเป็นปกติสุข และไม่อาจแก้ไขปัญหาด้วยการบริหารราชการในรูปแบบปกติได้ การประกาศใช้พระราชกำหนดดังกล่าวจึงอาจมีความจำเป็นในบางกรณี ซึ่งพระราชกำหนดนี้ได้มอบอำนาจให้นายกรัฐมนตรีเป็นผู้แต่งตั้งพนักงานเจ้าหน้าที่ให้ปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชกำหนดนี้ โดยอาจให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองหรือตำรวจ เจ้าหน้าที่ฝ่ายพลเรือนหรือเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารเป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ก็ได้ โดยเฉพาะในเขตชายแดนภาคใต้ กองกำลังทางทหารนั้น ถือเป็นพนักงานเจ้าหน้าที่หลักตามความใน

พระราชกำหนดนี้ ทำให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารนั้นเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่เช่นเดียวกันกับเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา และมีอำนาจหน้าที่เป็นพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา[15] ทำให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารมีอำนาจสอบสวนคดีอาญาทั้งปวงที่เกิดขึ้นในเขตอำนาจที่มีการประกาศให้เป็นพื้นที่สถานการณ์ฉุกเฉินด้วย ดังนั้น เมื่อมีการประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินในพื้นที่ใดตามพระราชกำหนดนี้ จะทำให้พนักงานสอบสวนซึ่งเป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชกำหนดนี้เป็นไปตามที่นายกรัฐมนตรีได้แต่งตั้งขึ้น และอาจส่งผลกระทบถึงสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานของประชาชนได้ เนื่องจากหากมีเหตุอันควรสงสัยซึ่งเป็นดุลพินิจของพนักงานเจ้าหน้าที่ว่ามีผู้ต้องสงสัยที่มีการกระทำความผิดเกี่ยวกับการก่อการร้าย การรบหรือการสงครามเกิดขึ้น พนักงานเจ้าหน้าที่ย่อมมีอำนาจในการจับกุมและควบคุมตัวบุคคลผู้ต้องสงสัยได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

และโดยส่วนมาก การประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินจะมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติกฎอัยการศึกด้วยซึ่งทำให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารมีอำนาจเบ็ดเสร็จในการดำเนินมาตรการต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการจับกุมตัวบุคคลผู้ต้องสงสัยโดยไม่ต้องมีหมายจับและไม่ได้กำหนดให้ศาลมีอำนาจทบทวนการออกหมายได้ด้วย โดยในเขตที่ประกาศใช้กฎอัยการศึกนั้น ให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารมีอำนาจเหนือเจ้าหน้าที่ฝ่ายพลเรือนในส่วนที่เกี่ยวกับการยุทธ การระงับปราบปราม หรือการรักษาความสงบเรียบร้อยและเจ้าหน้าที่ฝ่ายพลเรือนต้องปฏิบัติตามความต้องการของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารอีกด้วย[16] ดังนั้น ในเขตพื้นที่ที่มีการประกาศกฎอัยการศึกและพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉินนั้น อำนาจในการสอบสวนคดีอาญาทั้งปวง รวมไปถึงความเสี่ยงที่จะเกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนนั้น ย่อมตกอยู่แก่เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารและเจ้าหน้าที่ตำรวจร่วมกันและทำให้ความเป็นกลางในการสอบสวนคดีทรมานตามความหมายของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานฯ นั้นไม่อาจบรรลุวัตถุประสงค์ของการสอบสวนได้

เมื่อพิจารณาถึงความเป็นกลางตามความหมายของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานฯ ประกอบกับพิธีสารอิสตันบูลแล้ว จะเห็นได้ว่าการดำเนินคดีที่เกี่ยวกับการทรมานของประเทศไทยนั้น ยังคงขาดความเป็นกลางอยู่ เนื่องจากไม่มีหน่วยงานที่รับผิดชอบคดีที่เกี่ยวกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นการเฉพาะ และหากศึกษาจากกฎหมายต่างประเทศนั้นจะพบว่า ประเทศที่อยู่ในกลุ่มซึ่งก่อตั้งองค์กรขึ้นใหม่จะเป็นกลุ่มประเทศที่ระบบการดำเนินคดีอาญาแบ่งแยกการสอบสวนและการฟ้องร้องออกจากกันซึ่งเป็นระบบเดียวกันกับประเทศไทย ส่วนกลุ่ม

---

[15] พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548, มาตรา 15.

[16] พระราชบัญญัติกฎอัยการศึก, มาตรา 6.

ประเทศที่มิได้ก่อตั้งองค์กรขึ้นใหม่เพื่อทำการสอบสวนคดีทรมานโดยเฉพาะนั้น จะเป็นกลุ่มประเทศที่ใช้องค์กรอัยการซึ่งเป็นองค์กรเดิมให้ทำการสอบสวนคดีทรมานได้ แต่เนื่องจากบริบทของประเทศไทยนั้น พนักงานอัยการมิได้มีทักษะหรือได้รับการอบรมทางด้านการสอบสวนมาแต่เดิม หากให้องค์กรอัยการทำการสอบสวนคดีอัยการเป็นการเฉพาะอาจทำให้เกิดปัญหาทางด้านประสิทธิภาพและความไว้วางใจจากประชาชนได้เพราะเมื่อเกิดเหตุการณ์ทรมานโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐแล้วจะทำให้ประชาชนเกิดความหวาดกลัวต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐ ไม่ใช่เพียงแต่หน่วยงานที่ทำการทรมานตนเท่านั้น แต่หมายถึงหน่วยงานอื่น ๆ ของภาครัฐอีกด้วย ดังนั้นนอกจากการที่จะให้เจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจสอบสวนมาสอบสวนคดีของบุคคลที่อยู่ในองค์กรของตนเองซึ่งทำให้เกิดการขัดกันทางผลประโยชน์ (Conflict of interests) แล้ว การนำเจ้าหน้าที่ของรัฐแม้จะเป็นองค์กรอื่น ๆ เข้ามาทำการสอบสวนคดีทรมานเพียงองค์กรเดียว ประชาชนก็อาจเกิดความไม่ไว้วางใจขึ้นได้อีกเช่นกัน ดังนั้นการที่จะทำให้เกิดความเป็นกลางขึ้นได้ในการสอบสวนคดีทรมาน จึงมีความจำเป็นจะต้องได้รับความร่วมมือจากทั้งหน่วยงานทางภาครัฐและภาคประชาชนเข้าร่วมด้วยกัน ซึ่งจะนำไปสู่การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ (Accountability) อีกทางหนึ่งด้วย การตั้งคณะกรรมการไต่สวนพิเศษเพื่อใช้สำหรับการสอบสวนคดีทรมานจึงถือเป็นการสร้างความเป็นกลางให้แก่องค์กรที่ทำหน้าที่สอบสวนคดีทรมาน อีกทางหนึ่งเช่นเดียวกัน โดยการตั้งคณะกรรมการไต่สวนขึ้นมาใหม่นี้ จะทำให้เกิดทักษะความชำนาญเฉพาะทาง (specialist) มากยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานทางการแพทย์ที่เป็นส่วนหนึ่งของคณะกรรมการพิเศษหรือเจ้าหน้าที่ผู้ทำการสอบสวนคดีทรมานเอง จะทำให้เกิดความคล่องตัวในการสอบสวนและการดำเนินคดีต่อผู้กระทำความผิดมากยิ่งขึ้น

4.2.2 ความรวดเร็วในการเริ่มการสอบสวนคดีทรมาน

ความรวดเร็วในการสอบสวนนั้นถือเป็นหลักการที่สำคัญต่อกระบวนการยุติธรรม เนื่องจากอาจมีผลกระทบต่อพยานหลักฐานได้ ซึ่งตามหลักการของการสอบสวนนั้น ความยุติธรรมจะต้องมีความรวดเร็วในกระบวนการด้วย แต่ในบริบทของการสอบสวนคดีทรมานนั้น มีความจำเป็นต้องใช้ความรวดเร็วที่แตกต่างออกไปจากการสอบสวนคดีอาญาปกติ เพราะพยานหลักฐานที่ได้จากการทรมานนั้นอาจสูญหายไปได้อย่างรวดเร็วและพยานหลักฐานนั้นอาจเป็นพยานหลักฐานเพียงชิ้นเดียวที่จะสามารถดำเนินคดีต่อผู้กระทำความผิดเลยก็ได้ เช่น พยานหลักฐานทางจิตใจของผู้ถูกทรมาน ซึ่งอาจสูญหายไปเมื่อใดก็ได้ หากมิได้รับการตรวจสอบโดยเร็วจากแพทย์ผู้เชี่ยวชาญ นอกจากนี้ การเริ่มต้นสอบสวนโดยเร็วหรือโดยพลันนั้น จะต้องเกิดขึ้นไม่ว่าจะมีคำร้องทุกข์หรือกล่าวโทษหรือไม่ก็ตาม หากมีพฤติการณ์หรือเหตุการณ์ที่คาดหมายได้ว่าอาจมีการทรมานเกิดขึ้น[17] ซึ่ง

[17] Convention against Torture, Article 12.

เป็นกระบวนการที่มีความจำเป็นประการหนึ่งของการสอบสวนคดีทรมาน เนื่องจากผู้ที่ตกเป็นเหยื่อนั้น อาจไม่มีโอกาสได้ทำการร้องเรียนหรือร้องทุกข์ในเหตุการณ์ที่ตนเองกำลังเผชิญอยู่ก็ได้ ดังเช่นในกรณีของการถูกควบคุมตัวในสถานที่ลับ การหายตัวไปของบุคคลที่อาจคาดหมายได้ว่าถูกจับตัวไปโดยพนักงานเจ้าหน้าที่ของรัฐ ในกรณีดังนี้ ผู้เสียหายไม่อาจมีสิทธิที่จะร้องทุกข์ได้เลย การที่จะรอให้มีคำร้องทุกข์หรือกล่าวโทษที่ถูกระเบียบแล้วจึงทำการสอบสวนนั้น อาจเป็นการล่าช้าเกินสมควรแล้วในกรณีของการสอบสวนคดีทรมาน

4.2.2.1 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่ทำการสอบสวนโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจนั้น การสอบสวนจะเริ่มต้นตั้งแต่มีการกระทำความผิดอาญา ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ ความผิดอาญาแผ่นดินและความผิดต่อส่วนตัว และผลในทางกฎหมายของความผิดทั้งสองประการนั้นมีความแตกต่างกันในขั้นตอนของการสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 121 วรรคสองได้กำหนดว่า “ถ้าเป็นคดีความผิดต่อส่วนตัว ห้ามมิให้ทำการสอบสวน เว้นแต่จะมีคำร้องทุกข์ตามระเบียบ” ดังนั้นการสอบสวนของพนักงานสอบสวนจะเริ่มต้นแตกต่างกัน ในขณะที่ความผิดอาญาแผ่นดินนั้นประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้อำนาจพนักงานสอบสวนทำการสอบสวนได้ทันที เพราะย่อมเป็นหน้าที่โดยตรงของเจ้าพนักงานตำรวจที่ต้องสืบสวนจับกุมผู้กระทำผิดให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนเพื่อเอาความผิดแก่ผู้กระทำผิดอาญาทั้งปวง ไม่ว่าผู้เสียหายร้องทุกข์หรือมีผู้กล่าวโทษผู้กระทำผิดหรือไม่[18] แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อมีการเริ่มสอบสวนแล้ว ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามิได้กำหนดถึงกรอบเวลาหรือระยะเวลาที่แน่นอนในการเริ่มต้นการสอบสวน และไม่มีบทบังคับให้พนักงานสอบสวนทำรายงานความก้าวหน้าของการสอบสวนคดีนั้น ๆ เพื่อติดตามผลการสอบสวนแต่อย่างใด โดยกำหนดไว้เพียงว่า ให้เริ่มการสอบสวนโดยมิชักช้า จะทำการในที่ใด เวลาใด แล้วแต่จะเห็นสมควรโดยผู้ต้องหาไม่จำต้องอยู่ด้วย[19] เท่านั้น

พนักงานสอบสวนซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจนั้น มีอำนาจในการสอบสวนคดีอาญาทั้งปวง ซึ่งตามความเป็นจริงนั้น พนักงานสอบสวนจะต้องปฏิบัติหน้าที่ที่มีขอบเขตกว้างมาก ไม่ว่าจะเป็นความผิดต่อส่วนตัวหรือความผิดต่อแผ่นดิน และหลายคดีอาญาที่เกิดขึ้น มีความจำเป็นต้องใช้ระยะเวลาในการสอบสวนตามความยากง่ายของแต่ละคดี หากให้การสอบสวนคดีทรมานซึ่งจะต้องใช้ความรวดเร็วในการสอบสวนไม่ว่าจะเป็นการเริ่มต้นหรือการกำหนดกรอบเวลาทำ

---

[18] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 781/2543.

[19] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 130.

การสอบสวนให้อยู่ในอำนาจของพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายนี้นั้น จะทำให้การปฏิบัติหน้าที่เป็นไปอย่างล้าช้าและไม่บรรลุวัตถุประสงค์ในการสอบสวนคดีทรมานในที่สุด อีกทั้งลักษณะของคดีทรมานเป็นการกระทำความผิดที่มีลักษณะพิเศษ การสอบสวนคดีทรมานจึงจำเป็นที่จะต้องใช้ทักษะความชำนาญ (specialist) ในการเริ่มต้นสอบสวนโดยพลัน หากให้องค์กรที่ทำหน้าที่สอบสวนคดีอาญาหลากหลายประเภทมาทำการสอบสวนคดีที่มีลักษณะเฉพาะเช่นนี้ จะทำให้เกิดความล้าช้าขึ้นและมีผลกระทบต่อการดำเนินคดีในภาพรวมอีกด้วย

4.2.2.2 พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547

เนื่องจากการสอบสวนคดีพิเศษตามพระราชบัญญัติดังกล่าว มีข้อจำกัดในทางลักษณะคดีที่สามารถสอบสวนได้ ซึ่งจะต้องเป็นคดีพิเศษตามพระราชบัญญัตินี้เท่านั้น ซึ่งคดีทรมานหรือที่เกี่ยวข้องกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนมิได้อยู่ในความหมายของคดีพิเศษดังกล่าว การจะเริ่มต้นสอบสวนคดีทรมานได้ จึงจำเป็นต้องมีมติพิเศษของคณะกรรมการคดีพิเศษด้วย ความรวดเร็วในการสอบสวนจึงขาดความคล่องตัวตั้งแต่ในขั้นเริ่มต้นแล้ว อีกทั้งตามข้อบังคับของคณะกรรมการคดีพิเศษว่าด้วยการปฏิบัติหน้าที่ในคดีพิเศษระหว่างหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง พ.ศ. 2547 ซึ่งกล่าวถึงการรับคำร้องทุกข์หรือคำกล่าวโทษ ยังได้กำหนดให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษรับคำร้องทุกข์ในคดีความผิดอาญาที่เป็นคดีพิเศษเท่านั้นอีกด้วย[20] จึงเห็นได้ว่า ผู้เสียหายหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องนั้น ไม่มีช่องทางที่จะร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนคดีพิเศษได้เลย

เมื่อพิจารณาถึงความรวดเร็วในการเริ่มต้นสอบสวนซึ่งเป็นหลักการที่สำคัญของการสอบสวนคดีทรมานแล้ว จะเห็นได้ว่าพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษที่ใช้อยู่นั้นไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอที่จะทำให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษดำเนินการสอบสวนไปได้อย่างรวดเร็ว ไม่ว่าจะมีเหตุว่ามีการทรมานเกิดขึ้นหรือไม่ก็ตาม เนื่องจากไม่มีอำนาจในการเริ่มต้นคดีด้วยตนเองและไม่สามารถรับคำร้องทุกข์หรือกล่าวโทษอันเกี่ยวกับคดีทรมานได้เลย

4.2.2.3 พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548

ตามพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉินและพระราชบัญญัติกฎอัยการศึกนั้น เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ในการระงับปราบปรามหรือการรักษาความสงบเรียบร้อยแทนเจ้าหน้าทีฝ่ายพลเรือน และให้มีอำนาจหน้าที่เป็นพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ทั้งนี้เนื่องจากพระราชกำหนดและพระราชบัญญัติดังกล่าว เกิดขึ้นในสถานการณ์ฉุกเฉิน ข้อกำหนด ประกาศ หรือคำสั่งต่าง ๆ จึงเป็นไป

---

[20] ข้อบังคับ กคพ. ว่าด้วยการปฏิบัติหน้าที่ในคดีพิเศษระหว่างหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง พ.ศ. 2547, ข้อ 4.

ตามที่นายกรัฐมนตรีกำหนด ซึ่งความรวดเร็วการในเริ่มต้นสอบสวนนั้นมิได้มีกำหนดไว้เป็นการเฉพาะ ดังนั้นจึงต้องเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

เมื่อพิจารณาถึงความรวดเร็วในการสอบสวนคดีทรมานแล้ว จะพบว่าแม้ประเทศไทยจะมีกฎหมายกำหนดให้เริ่มทำการสอบสวนโดยมิชักช้าก็ตาม แต่ก็ไม่เพียงพอต่อการดำเนินคดีทรมาน ที่มีความจำเป็นต้องใช้ความรวดเร็วเป็นพิเศษ ไม่ว่าจะมีคำร้องทุกข์กล่าวโทษหรือไม่ เพียงแต่มีเหตุอันควรเชื่อว่ามีการทรมานเกิดขึ้นเท่านั้น โดยประเทศฟิลิปปินส์ได้มีการกำหนดเกี่ยวกับความรวดเร็วในการเริ่มต้นการสอบสวนนี้ ซึ่งให้ทำการสอบสวนทันทีภายใน 60 วันนับแต่มีเหตุการณ์เกิดขึ้น และจะต้องทำรายงานการสอบสวนเบื้องต้นถึงข้อเท็จจริงดังกล่าวอีกด้วย หรือหากพิจารณาจากกฎหมายของประเทศเม็กซิโก ก็จะพบว่า การเริ่มต้นสอบสวนคดีทรมานนั้นอาจเกิดขึ้นได้หลายทางด้วยกัน ไม่ว่าจะโดยผู้เสียหายร้องทุกข์เอง หรือบุคคลที่เปิดเผยตัวมากล่าวโทษ หรือแม้กระทั่งพนักงานอัยการซึ่งมีอำนาจทำการสอบสวนคดีทรมานได้รู้ถึงเหตุอันควรสงสัย ก็อาจเริ่มทำการสอบสวนเองได้ด้วย ทั้งนี้ยังเปิดช่องทางในการร้องทุกข์ให้แก่เจ้าหน้าที่ของรัฐที่พบเห็นหรือมีข้อสงสัยว่ามีการทรมานเกิดขึ้น ทำการส่งรายงานให้แก่สำนักงานอัยการได้โดยตรงอีกด้วย และในอีกกรณีหนึ่งอย่างเช่นกลไกของประเทศแอฟริกาใต้ ที่ให้หน่วยงานที่ทำการสอบสวนคดีทรมานเริ่มการสอบสวนคดีทรมานได้ทันที เมื่อเกิดเหตุความตายขึ้นในกรณีที่อยู่ในความควบคุมของพนักงานเจ้าหน้าที่โดยไม่จำต้องรอคำร้องทุกข์หรือกล่าวโทษใด ๆ กลไกเช่นนี้จะทำให้เกิดความรวดเร็วในการเริ่มทำการสอบสวนเป็นอย่างมาก เพราะเมื่อมีเหตุความตายเกิดขึ้นแล้ว พยานหลักฐานต่าง ๆ ย่อมหายไปอย่างรวดเร็ว มิใช่เพียงพยานหลักฐานทางเนื้อตัวร่างกายเท่านั้น แต่หมายถึงพยานหลักฐานตามสถานที่ต่าง ๆ ที่อาจสูญหายไปได้ ฉะนั้นความรวดเร็วในการสอบสวนจึงเป็นหลักเกณฑ์ที่สำคัญและขาดหายไปมิได้เช่นเดียวกัน

4.2.3 ความมีประสิทธิภาพในการสอบสวนคดีทรมาน

เมื่อกล่าวถึงความเป็นกลางและความรวดเร็วในการเริ่มต้นการสอบสวนคดีทรมานแล้ว ในส่วนต่อมาคือในเรื่องของประสิทธิภาพในการสอบสวนซึ่งเป็นส่วนที่มีความสำคัญอีกส่วนหนึ่ง แต่หากการสอบสวนขาดความเป็นกลางและไม่มีความรวดเร็วที่เพียงพอ การสอบสวนคดีทรมานนั้นก็จะเป็นการสอบสวนที่มีประสิทธิภาพได้ยากเช่นเดียวกัน เนื่องจากประสิทธิภาพในการเข้าถึงพยานหลักฐานนั้น จะต้องมีพื้นฐานมาจากความเป็นกลางและความรวดเร็วด้วย

ความมีประสิทธิภาพนั้น จะกล่าวถึงการรวบรวมพยานหลักฐานอย่างมีประสิทธิผล ซึ่งมีประเด็นหลักที่สำคัญคือ การตรวจสอบทางการแพทย์ โดยแพทย์ผู้เชี่ยวชาญที่เป็นอิสระทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ โดยในส่วนนี้จะมีผลสำคัญต่อการดำเนินคดีทรมานเป็นอย่างมาก เนื่องจากพยานหลักฐานที่ได้จากเนื้อตัวร่างกายรวมไปถึงจิตใจของเหยื่อนั้น จะเป็นตัวชี้วัดที่สำคัญต่อ

รูปคดีว่า เหยื่อถูกทรมานจริงหรือไม่ และการเข้าถึงพยานหลักฐานซึ่งเป็นวัตถุพยานหรือพยานบอกเล่าต่าง ๆ ก็มีความสำคัญเช่นเดียวกัน เนื่องจากการทรมานโดยเจ้าหน้าที่รัฐนั้น จะเป็นการกระทำในสถานที่ปกปิด ไม่ว่าจะเป็นสถานที่ราชการหรือสถานที่ลับก็ตาม ดังนั้น การเข้าถึงสถานที่ดังกล่าวได้จึงจำเป็นต้องมีกลไกพิเศษในการเข้าถึง เจ้าหน้าที่ที่มีหน้าที่สอบสวนคดีทรมานจะต้องได้รับอำนาจในการเข้าถึงสถานที่ต่าง ๆ ได้อย่างคล่องตัวหากมีเหตุอันสมควร และควรได้รับความร่วมมือจากผู้เชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น จิตแพทย์ นิติวิทยาศาสตร์ นิติเวชศาสตร์ นักสังคมสงเคราะห์ รวมไปถึงพนักงานอัยการด้วย

4.2.3.1 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

การเข้าถึงพยานหลักฐานโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้น ถูกจำกัดในการค้นในที่รโหฐาน ซึ่งเป็นการต้องห้ามหากไม่มีหมายค้นหรือคำสั่งของศาล[21] และยังมีข้อจำกัดในการเข้าค้นซึ่งจะต้องกระทำระหว่างเวลาพระอาทิตย์ขึ้นและตกอีกด้วย[22] ถึงแม้จะมีข้อยกเว้นให้มีการค้นได้ในบางกรณี แต่ก็ยังคงไม่ครอบคลุมถึงกรณีที่มีเหตุทรมานเกิดขึ้นซึ่งมีความจำเป็นต้องเข้าทำการตรวจค้นสถานที่โดยเร็วเพื่อมิให้พยานหลักฐานสูญหายไป ไม่ว่าจะเป็นคราบเลือด ร่องรอยการทรมาน อาวุธที่ใช้ในการทรมาน รวมไปถึงเหยื่อผู้ถูกทรมานด้วย

ส่วนในเรื่องของพยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้กำหนดในกรณีจำเป็นไว้ว่า ให้พนักงานสอบสวนทำการตรวจบุคคล วัตถุหรือเอกสารใด ๆ รวมถึงขอให้แพทย์หรือผู้เชี่ยวชาญทำการตรวจร่างกายได้[23] แต่ไม่มีการกำหนดให้ครอบคลุมถึงการตรวจสอบสภาพจิตใจของผู้เสียหายโดยจิตแพทย์ ซึ่งถือเป็นส่วนสำคัญต่อพยานหลักฐานในคดีทรมาน รวมถึงไม่มีกลไกใดที่ให้แพทย์หรือนักจิตวิทยาเข้าถึงผู้เสียหายโดยเร็วหรือโดยองค์กรที่มีความเป็นอิสระหรือให้ผู้กล่าวอ้างว่าถูกทรมานนั้นมีสิทธิที่จะเลือกแพทย์ให้ทำการตรวจสอบได้โดยตนเอง ซึ่งเป็นกลไกที่มีความสำคัญต่อการดำเนินคดีทรมานเป็นอย่างมาก

4.2.3.2 พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547

พนักงานสอบสวนคดีพิเศษนั้น มีอำนาจในการสอบสวนยิ่งกว่าพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ไม่ว่าจะเป็นอำนาจในการค้นในที่รโหฐานหรือสถานที่ใด ๆ โดยไม่ต้องมีหมายหรือคำสั่งของศาล[24] และจับโดยไม่ต้องมีหมายหรือคำสั่งของศาล ซึ่ง

---

[21] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 92.

[22] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 96.

[23] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 131/1.

[24] พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ, มาตรา 24.

เพียงแค่มีเหตุสงสัยตามสมควรซึ่งพนักงานสอบสวนคดีพิเศษสามารถใช้ดุลพินิจได้เอง จึงถือเป็นการเข้าถึงพยานหลักฐานที่มีประสิทธิภาพมากกว่าพนักงานสอบสวนในคดีปกติ

นอกจากนี้ ในกรณีที่พนักงานสอบสวนคดีพิเศษมีความจำเป็นในเรื่องการจับ การค้น การควบคุมตัวบุคคล การขัง การปล่อยชั่วคราว การเปรียบเทียบปรับ การตรวจสถานที่เกิดเหตุ การตรวจทางนิติวิทยาศาสตร์ การเก็บรักษา หรือจัดการของกลาง การสืบสวนสอบสวนหรือการดำเนินการอื่นใดที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีพิเศษและไม่สามารถดำเนินการเองได้โดยลำพัง ก็อาจประสานขอความร่วมมือจากพนักงานสอบสวนของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ หรือเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจสืบสวนสอบสวนของหน่วยงานอื่นของรัฐตลอดจนเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานอื่น ๆ และให้พนักงานสอบสวนหรือเจ้าหน้าที่ที่ได้รับการร้องขอให้ความร่วมมือตามที่ร้องขอได้อีกด้วย[25]

4.2.3.3 พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548

ประสิทธิภาพในการสอบสวนตามกฎหมายพิเศษนี้ อาจกล่าวได้ว่า เกิดจากความร่วมกันกันระหว่างสององค์กรคือ เจ้าหน้าที่ตำรวจและเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร พร้อมทั้งยังให้นายกรัฐมนตรีมีอำนาจในการแต่งตั้งบุคคลหรือคณะบุคคลให้เป็นที่ปรึกษาในการปฏิบัติหน้าที่ได้ ซึ่งจะทำให้เกิดการประสานงานจากหน่วยงานของรัฐในการปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชกำหนดดังกล่าว[26] และยังอาจให้อำนาจอื่น ๆ ตามมาตรา 11 แก่พนักงานเจ้าหน้าที่เพิ่มได้อีก ไม่ว่าจะเป็นการให้อำนาจจับกุมและควบคุมตัวบุคคลที่ต้องสงสัย ออกคำสั่งตรวจค้น รื้อ ถอน หรือทำลายซึ่งอาคาร สิ่งปลูกสร้าง หรือสิ่งกีดขวางตามความจำเป็น การตรวจสอบการสื่อสารต่าง ๆ และกระทำการใด ๆ หรือสั่งให้กระทำการใด ๆ เท่าที่จำเป็นแก่การรักษาความมั่นคงของรัฐ หรือความปลอดภัยของประชาชน

แต่เนื่องจากการประกาศใช้พระราชกำหนดดังกล่าวนั้น ให้อำนาจแก่นายกรัฐมนตรีในการประกาศใช้เฉพาะในสถานการณ์ฉุกเฉิน และโดยสภาพแล้ว คดีทรมานที่มีการกระทำโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งอาจเป็นเจ้าพนักงานตามพระราชกำหนดนี้ จึงเป็นไปได้ยากที่จะให้เจ้าพนักงานซึ่งมีอำนาจสอบสวนตามกฎหมายนี้จะทำการสอบสวนคดีทรมานที่กระทำโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ และตามข้อเท็จจริงแล้ว กฎหมายพิเศษดังกล่าวนั้นถือเป็นกฎหมายที่เอื้อให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะในการทรมาน เพื่อให้ได้มาซึ่งคำรับสารภาพหรือข้อมูลใด ๆ ก็ตาม จึงเป็นการไม่สมควรที่จะให้องค์กรที่มีอำนาจตามกฎหมายพิเศษนี้เป็นผู้ทำการสอบสวนคดีทรมาน

---

[25] พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ, มาตรา 22 และ 22/1.

[26] พระราชกำหนดการบริหารราชการณ์ในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548, มาตรา 8.

ประสิทธิภาพในการสอบสวนคดีทรมานนั้น จะให้ความสำคัญในเรื่องของพยานหลักฐานทางการแพทย์เป็นสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นพยานหลักฐานทางร่างกายหรือจิตใจ เมื่อพิจารณาจากกฎหมายต่างประเทศแล้ว จะเห็นว่า ประเทศเม็กซิโกได้ให้ความสำคัญในพยานหลักฐานทางการแพทย์เป็นอย่างมาก โดยได้ก่อตั้งหน่วยงานทางนิติวิทยาศาสตร์ไว้ในสำนักงานอัยการฝ่ายคดีคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและใช้วิธีการตามคู่มือการสอบสวนคดีทรมานอย่างพิธีสารอิสตันบูลมาปรับใช้กับองค์กรที่ทำหน้าที่สอบสวนคดีทรมานโดยเฉพาะ ในกรณีนี้หากสามารถนำมาปรับใช้กับประเทศไทยได้ เมื่อได้มีหน่วยงานที่ทำหน้าที่สอบสวนคดีทรมานก่อตั้งขึ้นแล้ว จะทำให้หน่วยงานทางนิติวิทยาศาสตร์สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างคล่องตัวและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นเพราะมีทักษะความชำนาญเกี่ยวกับคดีประเภทละเมิดสิทธิมนุษยชนเป็นพิเศษ ส่วนในกรณีที่น่าศึกษาอีกกรณีหนึ่ง คือ ประสิทธิภาพในการคัดกรองคดีอย่างเช่นหน่วยงาน IPCC ของประเทศอังกฤษ ที่สามารถคัดกรองคดีที่สำคัญ ๆ ได้เป็น 3 ระดับด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นการที่หน่วยงานที่สอบสวนคดีทรมานรับผิดชอบคดีทรมานอย่างเต็มที่ หรือจะเป็นคดีที่มีความสำคัญลดหลั่นลงมา ก็ให้เพียงมีอำนาจในการกำกับดูแลเท่านั้น กลไกเช่นนี้จะทำให้คดีที่อยู่ในความรับผิดชอบเป็นคดีที่มีความจำเป็นจะต้องใช้ความเป็นกลางและประสิทธิภาพสูงสุดจริง ๆ โดยจะมีหน่วยงานที่คอยใช้ดุลพินิจในการคัดกรองคดีและสามารถอุทธรณ์ดุลพินิจเช่นว่านี้ได้ด้วย เพื่อให้เกิดการถ่วงดุลอำนาจและความโปร่งใสของหน่วยงาน

4.2.4 การไต่สวนกรณีเสียชีวิตในระหว่างการควบคุมตัวของเจ้าพนักงาน

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้กำหนดถึงเหตุที่มีการเสียชีวิตในระหว่างที่ถูกควบคุมตัวโดยเจ้าพนักงานไว้ว่า เมื่อปรากฏแน่ชัดหรือมีเหตุอันควรสงสัยว่ามีบุคคลที่เสียชีวิตในระหว่างการควบคุมตัวของเจ้าพนักงานให้มีการชันสูตรพลิกศพ[27] ซึ่งจะต้องทำการหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการเสียชีวิตว่าเกิดขึ้นเพราะเหตุใด ซึ่งการทรมานโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐนั้น อาจเป็นเหตุให้ผู้ถูกทรมานถึงแก่ความตายได้ จึงเป็นกรณีที่ต้องนำมาวิเคราะห์ถึงความเป็นกลางในการไต่สวนกรณีดังกล่าวด้วยเช่นกัน เนื่องจากการไต่สวนการตายหรือการชันสูตรพลิกศพนั้น ถือเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการสอบสวนด้วย และหากการชันสูตรหรือการไต่สวนการตายพบว่า การเสียชีวิตนั้นเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดอาญา สำนวนชันสูตรพลิกศพและสำนวนการไต่สวนจะถือเป็นพยานหลักฐานประกอบกับสำนวนการสอบสวนด้วยเช่นกัน

การชันสูตรพลิกศพในกรณีที่ความตายเกิดขึ้นในระหว่างที่อยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานนั้น ได้มีการกำหนดให้พนักงานอัยการและพนักงานฝ่ายปกครองเป็นผู้ชันสูตรพลิก

---

[27] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 148.

ศพร่วมกับพนักงานสอบสวนและแพทย์ด้วย[28] โดยให้พนักงานสอบสวนปฏิบัติหน้าที่ภายใต้คำสั่งของพนักงานอัยการ[29] และเมื่อการชันสูตรพลิกศพเสร็จแล้ว พนักงานอัยการจะต้องทำสำนวนการชันสูตรพลิกศพร่วมกับพนักงานสอบสวน[30] จากนั้นก็ให้พนักงานอัยการส่งสำนวนการชันสูตรให้แก่ศาลเพื่อทำการไต่สวนเหตุแห่งการตายนั้น[31] ในระหว่างการไต่สวนการเสียชีวิตนั้น บุคคลผู้เกี่ยวข้องกับผู้ตายอาจยื่นคำร้องเพื่อเข้าซักถามพยานหรืออาจนำพยานหลักฐานอื่นมานำสืบด้วยหรืออาจแต่งตั้งทนายความเพื่อทำหน้าที่นั้นก็ได้[32] และในกรณีศาลเห็นสมควร ศาลอาจเรียกพยานเข้าสืบเอง หรือสืบพยานเพิ่มเติมด้วยและอาจขอให้ผู้เชี่ยวชาญมาให้ความเห็นเกี่ยวกับเหตุแห่งการเสียชีวิตได้ด้วยเช่นกัน[33] และเมื่อศาลมีคำสั่งแล้ว ก็จะส่งสำนวนการไต่สวนให้แก่พนักงานอัยการเพื่อส่งให้พนักงานสอบสวนดำเนินการต่อไป[34] และเมื่อสำนวนการไต่สวนปรากฏว่าการเสียชีวิตเกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ หรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงาน การทำสำนวนการสอบสวนนั้นพนักงานอัยการจะต้องเข้าร่วมทำการสอบสวนกับพนักงานสอบสวนด้วย[35]

จึงเห็นได้ว่า เมื่อปรากฏการเสียชีวิตในระหว่างที่ถูกควบคุมตัวโดยเจ้าพนักงานนั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้มีกลไกในการตรวจสอบเหตุดังกล่าวโดยการใช้องค์กรในหลายภาคส่วน ซึ่งแบ่งแยกหน้าที่ในการทำสำนวนต่าง ๆ อันได้แก่ สำนวนชันสูตรพลิกศพ โดยพนักงานสอบสวน แพทย์ พนักงานอัยการและพนักงานฝ่ายปกครอง สำนวนไต่สวน โดยผู้พิพากษา และสำนวนการสอบสวน โดยพนักงานอัยการและพนักงานสอบสวนเป็นผู้ทำการสอบสวนร่วมกัน

จากที่กล่าวแล้วว่า การไต่สวนการตายและการชันสูตรพลิกศพนั้น ถือเป็นขั้นตอนหนึ่งของการสอบสวน ดังนั้นเมื่อพิจารณาจากบริบทของการสอบสวนคดีทรมานจึงต้องนำหลักความเป็นกลางในการสอบสวนเข้ามาพิจารณาด้วย ซึ่งความเป็นกลางตามหลักการสอบสวนคดีทรมานนั้น จะต้องมีการสอบสวนโดยองค์กรที่ทำหน้าที่โดยปราศจากความลำเอียงและมีความเป็น

---

[28] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 150 วรรคสาม.

[29] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 150 วรรคหก.

[30] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 150 วรรคสี่.

[31] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 150 วรรคห้า.

[32] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 150 วรรคแปด.

[33] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 150 วรรคเก้า.

[34] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 150 วรรคสิบเอ็ด.

[35] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 155/1.

อิสระในการปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งความตายที่อยู่ในระหว่างควบคุมตัวของเจ้าพนักงานนั้น อาจเกิดขึ้นโดยเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ ในระหว่างการคุมขัง หรือพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจซึ่งมีอำนาจในการจับหรือพนักงานสอบสวนซึ่งมีอำนาจควบคุมตัวในระหว่างการสอบสวน ในกรณีเช่นนี้ หากความตายเกิดในระหว่างถูกคุมขังและอยู่ในความดูแลของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ การสอบสวนดังกล่าวจะมีความเป็นกลาง หากให้พนักงานสอบสวนเป็นผู้รับผิดชอบทำสำนวนการสอบสวน แต่เมื่อความตายอาจเกิดขึ้นในระหว่างชั้นจับกุม ชั้นสืบสวน ชั้นสอบสวน ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือพนักงานสอบสวนด้วย การสอบสวนในขั้นตอนชันสูตรพลิกศพ รวมไปถึงการทำสำนวนสอบสวนโดยพนักงานสอบสวนซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจ อาจก่อให้เกิดความไม่เป็นกลางเกิดขึ้นได้

ดังนั้น การสร้างกลไกเพื่อทำการสอบสวนในกรณีที่เกิดการเสียชีวิตในระหว่างการควบคุมตัวของเจ้าพนักงาน เพื่อให้เกิดความเป็นกลางในการสอบสวนคดีทรมานนั้น จะต้องตั้งคณะกรรมการไต่สวนอิสระขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่สอบสวนในทุกขั้นตอน และให้อำนาจแก่คณะกรรมการดังกล่าว ในการขอความร่วมมือแก่พนักงานเจ้าหน้าที่ส่วนอื่นของรัฐ เพื่อให้เกิดความเป็นกลางมากยิ่งขึ้น โดยหากกรณีความตายเกิดขึ้นในระหว่างถูกคุมขังในเรือนจำ ก็อาจให้พนักงานสอบสวนเข้าร่วมทำการสอบสวนด้วยก็ได้ ในกรณีเช่นนี้จะทำให้เกิดความยืดหยุ่นในการทำงานมากขึ้นด้วยเช่นกัน

4.3 สภาพปัญหาตามสถานการณ์ในประเทศไทย

เนื่องจากลักษณะสำคัญของการทรมานนั้น เป็นการกระทำที่เกิดขึ้นจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ ทำให้เป็นการกระทำความผิดที่ยากแก่การเข้าถึง และอำนาจการสอบสวนของประเทศไทยในคดีอาญาได้แบ่งออกเป็นสถานการณ์ปกติ และสถานการณ์ฉุกเฉินซึ่งมีความแตกต่างกันทางด้านองค์กรที่มีอำนาจสอบสวน เช่นในสถานการณ์ปกตินั้น พนักงานสอบสวนจะได้แก่เจ้าหน้าที่ตำรวจหรือพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ แต่ในสถานการณ์ฉุกเฉินจะมีเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารเข้ามาเกี่ยวข้อง และไม่ว่าจะในสถานการณ์ใดก็ตาม การสอบสวนจะอยู่กับองค์กรเพียงองค์กรเดียวเท่านั้น ทำให้ความเป็นกลางในการสอบสวนนั้นขาดหายไปและด้วยลักษณะแห่งการกระทำจะกระทำในสถานที่ลับหรือในหน่วยงานราชการ ทำให้การเข้าถึงพยานหลักฐานนั้นเป็นไปได้โดยความยากลำบาก หากไม่มีกลไกในการเข้าถึงเป็นพิเศษหรือการเข้าถึงด้วยความรวดเร็วจะทำให้การรวบรวมพยานหลักฐานเป็นไปอย่างไม่มีประสิทธิภาพ และในบางกรณีก็มีความจำเป็นที่จะต้องตรวจสอบสภาพจิตใจของเหยื่อโดยแพทย์ผู้เชี่ยวชาญอีกด้วย นอกจากนี้ การรับคำร้องทุกข์จากเหยื่อที่ถูกทรมานโดยองค์กรที่กระทำการทรมานตนเองนั้น ย่อมทำให้ขาดความเชื่อมั่นต่อองค์กรดังกล่าวที่จะให้มาทำการสอบสวนคำร้องทุกข์ของตนอีกด้วย

4.3.1 ในสถานการณ์ปกติ

ตามสถานการณ์ปกติที่มีการทรมานเกิดขึ้นนั้น จะเกิดขึ้นในหลายขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมไม่ว่าจะเป็นในชั้นจับกุม สอบสวนไปจนถึงชั้นคุมขัง ซึ่งอาจเป็นการกระทำของเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานอื่น ๆ ของรัฐที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมก็ได้ แต่ส่วนใหญ่แล้วในข้อร้องเรียนของประชาชนที่แพร่หลายออกมาตามสื่อต่าง ๆ จะเป็นขั้นตอนในชั้นจับกุม และชั้นสอบสวนโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจซึ่งบีบบังคับหรือกระทำการทรมานเพื่อให้ได้มาซึ่งคำรับสารภาพหรือข้อมูลอื่นใดที่เป็นประโยชน์ต่อรูปคดี และการกระทำเช่นนี้ผลที่ได้รับในกระบวนการยุติธรรมจะพบว่าส่วนมากจะเป็นการจับแพะหรือการจับผิดตัว

เมื่อมีการกระทำทรมานโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยเฉพาะหากเป็นการกระทำโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจแล้ว ปัญหาในสถานการณ์ปกติคือ เหยื่อหรือผู้เสียหายจะต้องทำการร้องทุกข์แก่เจ้าหน้าที่ตำรวจซึ่งเป็นหน่วยงานเดียวกันกับผู้เสียหาย ผู้เสียหายจึงไม่กล้าที่จะเข้าร้องทุกข์ต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจ และในข้อเท็จจริงแล้ว เหยื่อส่วนมากที่ถูกทรมานนั้นจะถูกควบคุมตัวไว้ในสถานที่ลับที่ไม่ถูกเปิดเผย ไม่อาจที่จะร้องทุกข์หรือขอความช่วยเหลือจากญาติได้เลย และหากมีการรับคำร้องทุกข์ไว้แล้ว การทำงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจที่จะต้องทำการสอบสวนองค์กรที่เป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจด้วยกันเอง ย่อมทำให้เกิดความอคติขึ้นได้ ผู้เสียหายจึงมีความจำเป็นที่จะต้องร้องเรียนแก่หน่วยงานอื่นที่มิใช่หน่วยงานรับเรื่องร้องทุกข์โดยตรง แต่ด้วยอำนาจและทักษะในการปฏิบัติหน้าที่ด้านการสอบสวนของหน่วยงานอื่นที่ไม่ได้รับการฝึกมาโดยตรง ก็อาจทำให้ประสิทธิภาพในการสอบสวนเพื่อรวบรวมพยานหลักฐานนั้นไม่มีประสิทธิผลเพียงพอ อีกทั้งอำนาจตามกฎหมายที่จำกัดและจะต้องทำการส่งมอบสำนวนให้แก่หน่วยงานอื่น ๆ เพื่อทำหน้าที่ต่อ ทำให้เกิดความล่าช้าในการปฏิบัติหน้าที่อีกด้วย

4.3.2 ในสถานการณ์ฉุกเฉิน

ปัญหาในสถานการณ์ฉุกเฉินของประเทศไทย คือสถานการณ์ที่รัฐบาลได้ประกาศใช้กฎหมายพิเศษ อันได้แก่ พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 และพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก ซึ่งทำให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารมีบทบาทเข้ามาร่วมด้วยในกระบวนการยุติธรรม ในปัจจุบันนั้นมีการประกาศใช้กฎหมายพิเศษดังกล่าวอยู่ในพื้นที่ 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้ อันได้แก่ จังหวัดนราธิวาส ปัตตานี ยะลา และสงขลาในบางพื้นที่ ซึ่งเหตุที่มีการประกาศใช้กฎหมายพิเศษดังกล่าวมีจุดเริ่มต้นจากวันที่ 4 มกราคม 2547 มีผู้ก่อความไม่สงบได้บุกเข้าไปในค่ายทหารในจังหวัดนราธิวาสและปล้นสะดมปืนไปหลายร้อยกระบอกและสังหารทหารไปสี่นาย ซึ่งการโจมตีครั้งนี้ถือเป็นสัญญาณการเริ่มต้นของความรุนแรงในพื้นที่ดังกล่าวจนถึงปัจจุบัน แม้ว่า

สถานการณ์ในก่อนหน้านั้นจะเคยเกิดเหตุการณ์ความรุนแรงขึ้นมาเป็นระยะ ๆ แล้วก็ตาม แต่หลังจากเหตุการณ์ปล้นสะดมอาวุธสงครามในค่ายทหารดังกล่าว ก่อให้เกิดความรุนแรงที่เพิ่มมากขึ้นและส่งผลให้มีผู้เสียชีวิตเพิ่มมากขึ้นทุกปี โดยส่วนใหญ่ผู้เสียชีวิตจะเป็นพลเรือน ซึ่งผู้ก่อความไม่สงบได้ปฏิบัติการอย่างโหดร้ายไม่ว่าจะเป็นการระเบิดอาคารสถานที่ ตัดศีรษะผู้คน ขับรถกราดยิงใส่เจ้าหน้าที่ของรัฐและพลเรือนไม่ว่าจะเป็นชาวพุทธและมุสลิม โดยมุ่งเน้นที่จะโจมตีสถานศึกษาโดยเฉพาะสถานที่ที่เป็นชาวพุทธอาศัยอยู่เป็นส่วนใหญ่ จากสถานการณ์ดังกล่าวถือเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างร้ายแรงที่ไม่อาจยอมรับได้

จากสถานการณ์ดังกล่าวรัฐบาลย่อมไม่อาจปล่อยปละละเลยได้ และมีหน้าที่ที่จะต้องคุ้มครองพลเมืองให้หลุดพ้นไปจากสถานการณ์เหล่านี้ ส่งผลให้รัฐบาลประกาศใช้ "ยุทธการพิทักษ์ชายแดนใต้" ตั้งแต่เดือนมิถุนายน 2550 เป็นต้นมาโดยประกาศใช้กฎอัยการศึกและพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 มีผลให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างกว้างขวางจากฝั่งของรัฐบาล เนื่องจากว่ากฎหมายพิเศษดังกล่าวให้อำนาจแก่หน่วยงานราชการสามารถควบคุมตัวบุคคลที่ต้องสงสัยเพื่อสอบปากคำได้รวมกันแล้วถึง 37 วัน แบ่งออกเป็นตามพระราชบัญญัติกฎอัยการศึกเจ็ดวัน[36] และตามพระราชกำหนดฯ อีก 7 วันแต่สามารถขยายระยะเวลาควบคุมตัวได้ทั้งหมดไม่เกิน 30 วัน[37] ซึ่งอำนาจตามกฎหมายทั้งสองฉบับยังให้อำนาจในการจับกุมตัวบุคคลได้โดยไม่ต้องมีหมายจับและไม่ได้กำหนดให้ศาลมีอำนาจทบทวนการออกหมายได้ตามกฎอัยการศึก และถึงแม้ว่าตามพระราชกำหนดจะต้องขอให้ศาลมีการทบทวนการขอขยายระยะเวลาในการควบคุมตัวบุคคลทุก ๆ 7 วัน แต่ระเบียบซึ่งออกโดยกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค 4 เมื่อเดือนมกราคม 2550 ได้กำหนดวิธีการไว้อย่างชัดเจนว่า ไม่จำเป็นต้องนำตัวผู้ถูกควบคุมไปขอขยายระยะเวลาการควบคุมตัวจากศาลเว้นแต่จะมีการพิสูจน์ให้เห็นได้ว่ามีความจำเป็นที่จะขอขยายระยะเวลาดังกล่าว[38] ซึ่งกลไกเหล่านี้เป็นเหตุให้การละเมิดสิทธิมนุษยชนมากมายเกิดขึ้นในพื้นที่ดังกล่าว ซึ่งเป็นการกระทำตอบโต้ของรัฐบาล แต่ผลกระทบนั้นมิได้เกิดขึ้นแต่เพียงกับกองกำลังของฝ่ายที่ก่อความไม่สงบเท่านั้น แต่ประชาชนในพื้นที่ได้รับความเดือดร้อนเป็นอย่างมาก เมื่อสังเกตจากข้อร้องเรียนต่อองค์กรคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของประเทศไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานของรัฐหรือจากองค์กรพัฒนาเอกชนว่ามีการกระทำทรมานและการปฏิบัติที่โหดร้ายอื่น ๆ โดยเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจ ไม่

---

[36] พระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พ.ศ. 2457, มาตรา 5.

[37] พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548, มาตรา 12.

[38] ระเบียบกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค 4 ว่าด้วยวิธีปฏิบัติของพนักงานเจ้าหน้าที่, มาตรา 11.

ว่าจะเป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร แต่ไม่ว่าจะมีการสืบสวนสอบสวนเหตุการณ์ดังกล่าวอย่างไรก็ตาม แต่ด้วยตามพระราชกำหนดฯ ดังกล่าวได้บัญญัติถึงการที่เจ้าหน้าที่ที่กระทำการละเมิดสิทธิมนุษยชนและการทรมานไม่ต้องรับผิด[39] ทำให้การดำเนินคดีต่อเจ้าหน้าที่ในข้อหาทำร้ายร่างกายหรือฆ่าผู้อื่นโดยการกระทำทรมานนั้นยังไม่เคยมีคดีใดที่ประสบผลสำเร็จเลย จากข้อกฎหมายดังกล่าวทำให้เอื้อต่อการทรมานเหยื่อเนื่องจากสภาพต่าง ๆ ทำให้ผู้บังคับบัญชาไม่อาจตรวจสอบการทรมานได้ในเวลาอันรวดเร็ว ซึ่งปัจจัยที่ทำให้เกิดการทรมานตามกฎหมายดังกล่าว ได้แก่ ระยะเวลาการควบคุมตัวบุคคลก่อนตั้งข้อกล่าวหาที่มีระยะเวลาที่ยาวนาน การที่ไม่ต้องนำตัวผู้ถูกควบคุมไปปรากฏต่อหน้าศาลและไม่สามารถอุทธรณ์ในเรื่องการออกหมายจับและการขออนุญาตขยายระยะเวลาควบคุมตัวได้ และในทางปฏิบัติได้มีการปฏิเสธคำขอเยี่ยมจากญาติและมีการใช้สถานที่ลับในการควบคุมตัวอีกด้วย

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ได้มีรายงานของแอมเนสตี้อินเตอร์เนชันแนลที่ทำการวิจัยเกี่ยวกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในระหว่างการปราบปรามการก่อความไม่สงบในภาคใต้ของประเทศไทย[40] ซึ่งเขียนขึ้นจากคำให้การของผู้ถูกคุมขังเกี่ยวกับการปฏิบัติในระหว่างการคุมขัง และการสัมภาษณ์ของเหยื่อ ญาติและพยานผู้รู้เห็นเหตุการณ์การทรมานหรือการปฏิบัติอย่างโหดร้ายต่อบุคคลอื่น โดยจากผลการตรวจสอบพบว่า พื้นที่ทั้ง 4 จังหวัดได้เกิดการทรมานขึ้นอย่างกว้างขวาง และแม้ว่าจะลดน้อยลงเมื่อมีสื่อออกมาเปิดเผยว่ามีบุคคลที่เสียชีวิตในขณะถูกควบคุมตัว แต่ก็ยังคงมีการกระทำที่ละเมิดสิทธิมนุษยชนอยู่ในปัจจุบัน จากการปฏิบัติที่โหดร้ายและการทรมานโดยเจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่กระทำไปเพื่อให้ได้มาซึ่งคำรับสารภาพจากเหยื่อหรือข้อมูลที่อาจเป็นประโยชน์ในการปฏิบัติหน้าที่ ไม่ว่าจะเป็นการกระทำที่ทำต่อเนื้อตัวร่างกาย เช่น การกดศีรษะลงไปในอ่างน้ำ การเอาถุงพลาสติกสวมคลุมศีรษะ การเตะ ทุบ ตี การช็อตไฟฟ้า การเอาบุหรี่จี้ที่เนื้อตัวร่างกาย ใช้ไฟแช็กมาลนบริเวณร่างกาย ซึ่งเป็นการกระทำต่อร่างกาย และการกระทำต่อสภาพจิตใจ เช่น การให้ไปอยู่ในบ่อปฏิกูลเป็นเวลานาน การข่มขู่ หรือแม้กระทั้งการนำเอาสุนัขมาขู่เฆ้าใกล้ ๆ ซึ่ถือเป็นการดูหมิ่นชาวมุสลิม ย่อมถือเป็นการกระทำต่อจิตใจอีกทางหนึ่ง และเมื่อสภาพการณ์ไม่เป็นไปดังคาด อาจมีเหตุผลมาจากการที่เหยื่อไม่รับสารภาพหรือไม่ให้ข้อมูล หรือการที่มีเหตุอันควรเชื่อภายหลังว่าเหยื่อมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับคดีที่จับกุมมา ก็จะมีการข่มขู่ว่าจะฆ่าหากมีการร้องเรียนภายหลังการปล่อยตัว

---

[39] พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548, มาตรา 17.

[40] Amnesty International Publications, ประเทศไทย การทรมานในระหว่างการปราบปรามการก่อความไม่สงบในภาคใต้, (United Kingdom: Amnesty International, 2552).

ไป การกระทำเช่นนี้พบได้ในทุกพื้นที่ของจังหวัดยะลา นราธิวาส ปัตตานีหรือพื้นที่ 4 อำเภอของจังหวัดสงขลา ซึ่งเหตุการณ์ดังกล่าวมีทั้งผู้รอดชีวิตและเสียชีวิตไประหว่างการถูกทรมาน

ด้วยเหตุการณ์ดังกล่าวทำให้เห็นว่า ประเทศไทยโดยเฉพาะพื้นที่ที่มีการประกาศใช้กฎหมายพิเศษอยู่นั้น ถือเป็นการทรมานอย่างเป็นระบบในความหมายของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานฯ[41] ซึ่ง “การทรมานอย่างเป็นระบบ” นั้น คณะกรรมการต่อต้านการทรมาน (Committee against Torture) ได้กำหนดหลักเกณฑ์ที่จะใช้ในการประเมินสถานการณ์ว่าถือเป็นการทรมานอย่างเป็นระบบหรือไม่ว่า การทรมานอย่างเป็นระบบจะเกิดขึ้นเมื่อมีข้อมูลว่า การทรมานนั้นมิได้เกิดขึ้นโดยเหตุบังเอิญ แต่อาจเกิดขึ้นเป็นประจำและกว้างขวางโดยจงใจ โดยอาจมิได้เกิดจากความตั้งใจของรัฐบาลโดยตรงก็ได้ แต่เนื่องจากรัฐบาลมิอาจจะควบคุมสถานการณ์ต่าง ๆ ได้และกรอบกฎหมายที่ไม่เพียงพอโดยอาจเปิดโอกาสให้มีการทรมานทำให้เกิดการทรมานอย่างเป็นระบบได้[42]

4.4 กรณีศึกษา

จากเหตุการณ์ทั้งสองสถานการณ์ก่อให้เกิดคดีที่เกี่ยวกับการทรมานโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐมากมาย ไม่ว่าจะเป็นการกระทำโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจในสถานการณ์ปกติและการกระทำโดยเจ้าหน้าที่ทหารร่วมกับเจ้าหน้าที่ตำรวจในสถานการณ์ฉุกเฉินของพื้นที่ชายแดนภาคใต้ ซึ่งเหตุการณ์ดังกล่าวที่เกิดขึ้นนั้น เหยื่อที่ถูกทรมานบางรายก็เสียชีวิตในระหว่างการถูกทรมาน บางรายก็รอดพ้นจากสถานการณ์โหดร้ายนั้นมาได้ และมีการร้องเรียนต่อหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐจนเป็นคดีความที่ประชาชนให้ความสนใจกัน แต่รัฐบาลก็ทำได้เพียงเยียวยาค่าเสียหายเท่านั้น แต่ไม่ปรากฏว่าเจ้าหน้าที่ผู้กระทำความผิดจะได้รับโทษในความผิดฐานอาญาแต่อย่างใด จึงเป็นที่น่าสังเกตว่า การละเมิดสิทธิมนุษยชนดังเช่นการทรมานนั้น ถือเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนขั้นสูงที่สังคมโลกให้ความสนใจในการป้องกันและปราบปรามเป็นอย่างมาก แต่ในประเทศไทยกลับไม่มีระบบที่สามารถนำตัวผู้กระทำความผิดเข้าสู่กระบวนการได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

---

[41] Convention against Torture, Article 20.

[42] UN Doc, A/48/44/Add.1, para.39.

4.4.1 คดีทรมานจนเป็นเหตุให้ถึงแก่ความตาย

คดีที่มีการทรมานโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เป็นเหตุให้เหยื่อได้รับอันตรายถึงขั้นเสียชีวิตนั้น ส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ที่ได้มีการประกาศบังคับใช้กฎหมายพิเศษ ไม่ว่าจะเป็นพระราชบัญญัติกฎอัยการศึกและพระราชกำหนดการบริหารราชการแผ่นดินในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 ซึ่งมีการให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารเข้าร่วมกับเจ้าหน้าที่ตำรวจในการปราบปรามเหตุความไม่สงบดังกล่าว แต่เนื่องจากผลของกฎหมายทำให้เปิดโอกาสให้เจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจกระทำการทรมานเหยื่อผู้ต้องสงสัยมาก เมื่อมีการจับกุมตัวผู้ต้องสงสัยมาสอบสวนจึงไม่ได้มีการตรวจสอบถ่วงดุลอำนาจจากหน่วยงานอื่น และเนื่องด้วยสถานการณ์บังคับ กดดันให้การทำงานเป็นไปด้วยความยากลำบาก จึงมีการใช้กำลังข่มขู่ ทรมานผู้ต้องสงสัยโดยปราศจากสิทธิมนุษยชน ทั้งที่ตามหลักการพื้นฐานแล้ว ผู้ต้องหาคือบุคคลที่ถือว่าบริสุทธิ์จนกว่าจะได้รับการตัดสินจากฝ่ายตุลาการว่าเป็นผู้กระทำความผิดแล้ว

4.4.1.1 คดีอิหม่ามยะผา กาเซ็ง

คดีอิหม่ามยะผา กาเซ็งนั้น เป็นคดีที่เกิดขึ้นในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งเกิดขึ้นในระหว่างที่รัฐบาลได้มีการประกาศกฎอัยการศึกและประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน ทำให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารมีอำนาจมากกว่าพื้นที่อื่น กฎหมายดังกล่าวให้อำนาจกับเจ้าหน้าที่ในการดำเนินการต่อบุคคลที่ต้องสงสัยไม่ว่าจะเป็นกระบวนการในการตรวจค้น จับกุมซึ่งกระทบต่อความเป็นอยู่และวิถีชีวิตของประชาชนในส่วนนั้น การนำบุคคลที่ต้องสงสัยเข้าสู่กระบวนการซักถาม และในการควบคุมตัวบุคคลตามกฎหมายพิเศษนี้ มีกระบวนการในลักษณะข่มขู่ บังคับ ทำร้ายร่างกายหรือทรมานเพื่อให้รับสารภาพตามข้อเท็จจริงที่เจ้าหน้าที่สืบสวนได้ข้อมูลมา การปฏิบัติต่อบุคคลเหล่านั้นแม้จะอยู่ในฐานะเป็นผู้ต้องสงสัย แต่เจ้าหน้าที่ผู้ควบคุมตัวมีความรู้สึกเชื่อว่าเป็นผู้กระทำความผิดไปแล้ว[43]

ในเดือนมีนาคม 2551 นายยะผา กาเซ็ง อิหม่ามจากจังหวัดนราธิวาสได้เสียชีวิตระหว่างถูกควบคุมตัวที่หน่วยเฉพาะกิจ 39 (ฉ.ก.39) ที่วัดสวนธรรมโดยครอบครัวได้แจ้งความและนำคดีเข้าสู่ศาลในขณะที่หน่วยงานของรัฐรวมทั้งเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารได้พยายามเกลี้ยกล่อมให้ไม่มีการดำเนินคดี แต่ก็ไม่ประสบผลสำเร็จ ต่อมาเมื่อคดีเป็นที่สนใจของประชาชนผู้บัญชาการทหารบกและรองผู้อำนวยการกอ.รมน.ได้มีการจัดการไต่สวนสาธารณะแล้วมีเจ้าหน้าที่อย่างน้อยสามคนถูกสอบสวนในข้อหาดังกล่าว การสอบสวนพบว่ามีมูลเพียงพอที่จะส่งเรื่องให้กับคณะกรรมการป้องกัน

---

[43] อนุกูล อาแวปูแตะ, เปิดคำพิพากษาในสถานการณ์ฉุกเฉิน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2554), น. 117.

และปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ และได้มีการชันสูตรพลิกศพขึ้นในเดือนเมษายน 2551 โดยผลการชันสูตรโดยแพทย์ได้ระบุสาเหตุการเสียชีวิตว่า “เกิดจากการกระแทกด้วยของแข็งอย่างรุนแรง” เป็นเหตุให้กระดูกซี่โครงหัก ปอดรั่ว มีบาดแผลถลอกตามร่างกายและใบหน้า

ในระหว่างที่รอการไต่สวนของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ นางนิ๊ะ กาเซ็งภริยาของนายยะผา กาเซ็งได้ฟ้องคดีทั้งทางแพ่งและทางอาญาแก่เจ้าหน้าที่ทหารเป็นจำเลย 5 คนและฟ้องผู้กำกับการสถานีตำรวจภูธรรือเสาะ จังหวัดนราธิวาสเป็นจำเลยที่ 6 โดยฟ้องว่า เมื่อวันที่ 19 มีนาคม 2551 เวลากลางคืนก่อนเที่ยง เจ้าหน้าที่ได้เข้าตรวจค้นควบคุมนายยะผา และนำตัวออกจากบ้านของโจทก์ และได้แจ้งข้อหาว่าเป็นผู้กระทำการอันเป็นการก่อการร้าย โดยนายยะผาไม่ยินยอม หลังจากนั้นนายยะผาจึงถูกกักตัวและสอบถามอันเป็นการประสงค์ให้ได้มาซึ่งพยานหลักฐานในการดำเนินคดี นายยะผาถูกกักตัวในรถบรรทุกหกล้อที่ใช้สำหรับเคลื่อนย้ายผู้ต้องหาเป็นเวลาต่อเนื่องกันทั้งกลางวันและกลางคืน และใช้กำลังร่วมกันข่มขืนใจให้นายยะผารับสารภาพว่าเป็นแนวร่วมผู้ก่อการร้าย และร่วมกันเตะ ต่อย ตบ และถีบร่างกายนายยะผาหลายครั้งจนเป็นเหตุให้นายยะผาได้รับอันตราย มีบาดแผลฟกช้ำบริเวณใบหน้าและตามร่างกายหลายแห่ง หายใจติดขัด แน่นหน้าอก เจ็บซี่โครง ปลายนิ้วหัก ไม่สามารถเดินได้ ซึ่งเจ้าหน้าที่ทหารทั้ง 5 และพวกได้กระทำการทรมานอยู่หลายครั้ง เพื่อให้ได้คำรับสารภาพ จนสุดท้าย นายยะผาถึงแก่ความตาย แต่คดีนี้ศาลชั้นต้นไต่สวนมูลฟ้องแล้วกลับพิพากษายกฟ้องโจทก์สำหรับจำเลยที่ 6 และมีคำสั่งไม่รับฟ้องสำหรับจำเลยที่ 1 ถึงที่ 5 และให้จำหน่ายคดีเสียจากสารบบความ[44]

ต่อมาโจทก์อุทธรณ์คำพิพากษาของศาลชั้นต้น และศาลอุทธรณ์ได้พิพากษายืนโดยให้เหตุผลว่า คดีดังกล่าวอยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลทหาร ศาลยุติธรรมไม่มีอำนาจพิจารณาพิพากษา อุทธรณ์ของโจทก์ฟังไม่ขึ้น จึงเห็นได้ว่าการสอบสวนคดีดังกล่าวนั้นจะต้องเกิดในตามกฎหมายพิเศษซึ่งจะต้องให้ทหารเป็นผู้ทำการสอบสวน และเนื่องจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับผู้เสียหายไม่มั่นใจต่อหน่วยงานที่ทำการทรมานสามีของตนเองจนเสียชีวิตให้ทำการสอบสวน จึงได้นำคดีมาฟ้องเอง แต่สุดท้ายกลับต้องนำคดีมาฟ้องต่อศาลทหาร ซึ่งเป็นศาลที่เป็นหน่วยงานเดียวกันกับผู้ที่ต้องหาว่ากระทำการทรมาน

เป็นเวลากว่า 3 ปี คดีแพ่งจึงมีความคืบหน้า โดยในเดือนกรกฎาคม 2554 ศาลแพ่งได้นัดพร้อมไกล่เกลี่ยในคดีที่นางนิ๊ะ และลูก ๆ รวม 4 คนเป็นโจทก์ยื่นฟ้องเรียกค่าเสียหายทางละเมิดแก่กระทรวงกลาโหม กองทัพบก และสำนักงานตำรวจแห่งชาติ โดยทั้งสองฝ่ายสามารถตกลงกันได้โดยฝ่ายโจทก์ได้รับค่าเสียหายเป็นจำนวนเงินทั้งสิ้น 5,211,000 บาท

---

[44] คดีหมายเลขแดงที่ 339/2545.

ทางส่วนของคดีอาญานั้น เป็นเวลากว่า 7 ปีในระหว่างที่อยู่ในชั้นไต่สวนของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ เมื่อวันที่ 21 กันยายน 2558 โดยเลขาธิการของคณะกรรมการฯ ได้แถลงผลการประชุมว่า ที่ประชุมมีมติชี้มูล ร.ต.สิริเขตต์ วาณิชบำรุง สมัยดำรงตำแหน่งเป็นผู้ช่วยนายทหารกิจการพลเรือน หน่วยเฉพาะกิจนราธิวาส 39 ได้ร่วมทำร้ายร่างกายผู้ต้องสงสัย ว่ามีส่วนเกี่ยวข้องในการก่อความไม่สงบในชายแดนภาคใต้ ที่อยู่ในความควบคุมจนเสียชีวิต ซึ่งมีความผิดทางวินัยอย่างร้ายแรงจึงส่งสำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริงไปยังผู้บังคับบัญชาเพื่อพิจารณาโทษทางวินัยและมูลความผิดทางอาญาต่อไป

จึงเห็นได้ว่า คดีของอิหม่ามยะผา กาเซ็งนี้ ถึงแม้จะได้รับความสนใจต่อสาธารณะชนก็ตาม แต่การดำเนินคดีเป็นไปอย่างล้าช้า ซึ่งในปัจจุบันก็ยังไม่มีความคืบหน้าและผลจากการกระทำของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารก็มิได้อยู่ในเขตอำนาจของศาลยุติธรรม ทำให้ญาติผู้เสียหายไม่ไว้ใจที่จะดำเนินคดีผู้กระทำความผิดต่อศาลทหาร การที่คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติได้ใช้ระยะเวลายาวนานในการสอบสวนสาเหตุดังกล่าว ก็แสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพในการสอบสวนคดีซึ่งไม่มีความรวดเร็วเพียงพอที่จะดำเนินคดีทรมานได้ ถึงแม้ว่าคดีแพ่งญาติของผู้เสียชีวิตจะได้รับการเยียวยาจากหน่วยงานราชการแล้วก็ตาม แต่การเยียวยาทางแพ่งก็มิได้แสดงให้เห็นถึงระบบในกระบวนการยุติธรรมที่มีประสิทธิภาพเพียงพอจะนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษเลย

4.4.1.2 คดีพลทหารวิเชียร เผือกสม

คดีของพลทหารวิเชียร เผือกสมนั้น มิได้เป็นคดีที่เกิดจากการทรมานเพื่อให้ได้มาซึ่งคำรับสารภาพหรือข้อสนเทศแต่เป็นการกระทำทรมานเพื่อการลงโทษบุคคลนั้นเพราะเหตุผลใด ๆ บนพื้นฐานของการเลือกปฏิบัติโดยเจ้าพนักงานของรัฐตามความหมายของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานฯ เช่นเดียวกัน ซึ่งเป็นคดีที่ได้รับความสนใจของประชาชนอีกคดีหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงความทารุณโหดร้ายแก่มนุษย์ด้วยกันเองโดยหน่วยงานของรัฐ ซึ่งพลทหารวิเชียรคือบุคคลที่ได้สมัครเข้ารับราชการทหารกองประจำการ ผลัดที่ 1/54 ที่ค่ายกรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ สังกัด ร.151 พัน.3 อำเภอเจาะไอร้อง จังหวัดนราธิวาส เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2554 ซึ่งมีข้อเท็จจริงตามเอกสารหนังสือรายงานผลการสอบสวนข้อเท็จจริงกองทัพภาคที่ 4 ที่ กห 0448/2468 ฉบับลงวันที่ 5 กรกฎาคม 2554 ดังนี้[45]

ในวันที่ 1 มิถุนายน 2554 พลทหารวิเชียร เผือกสมได้ถูกครูฝึกทหารลงโทษรุมทำร้ายอย่างทารุณจนได้รับบาดเจ็บสาหัส สาเหตุเพราะหลบหนีจากหน่วยฝึก 2 ครั้ง ครั้ง

---

[45] สืบค้นจาก http://thaienews.blogspot.com/2015_10_01_archive.html, เมื่อวันที่ 3 มิถุนายน 2559.

แรกเมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2554 และครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2554 ร้อยตรีให้การว่าได้ตบหน้าพลทหารวิเชียร 2 ครั้งเพื่อเตือนสติให้สำนึกที่หลบหนี และให้กินพริกสดจำนวน 3-4 เม็ด เพื่อทำโทษและให้กินข้าวเปล่าจำนวน 1 จาน และได้สั่งให้พลทหารผู้ช่วยครูฝึก 2 นาย นำพลทหารวิเชียร ไปบริเวณหลังหน่วยฝึกหน้าห้องน้ำเพื่อปรับปรุงวินัย โดยให้ออกกำลังกายบริหาร เช่น ท่ากระโดดกบ ท่ายุบสะโพก โดยในครั้งแรกให้สวมใส่ชุดทหารใหม่และต่อมาให้ถอดเสื้อผ้าออกคงเหลือเพียงกางเกงในตัวเดียว โดยมีร้อยตรีนั่งกำกับอยู่ด้วย จากนั้นได้พาไปพบร้อยโทผู้ฝึกที่หน้าหน่วยฝึก โดยร้อยโทได้มีการว่ากล่าวและได้สั่งให้พาไปด้านหลังหน่วยฝึกเพื่อปรับปรุงวินัยต่อ มีผู้ให้การหลายรายยืนยันว่า ได้เห็นพลทหารผู้ช่วยครูฝึก จับขาพลทหารวิเชียรคนละข้างลากไปกับพื้นปูนบริเวณที่รวมพลหน้าหน่วยฝึกประมาณ 2-3 เมตร พลทหาวิเชียรได้ร้องด้วยความเจ็บปวด

ต่อจากนั้นได้พาไปปรับปรุงวินัยที่เดิมซึ่งขณะนั้นร้อยตรีอีกนายได้เข้ามาพบเห็นพลทหารผู้ช่วยครูได้รุมกันใช้เท้าเตะ กระทืบที่ขาและลำตัวของพลทหารวิเชียรฯ ซึ่งขณะนั้นร้อยตรีได้กำกับอยู่ด้วย โดยสั่งให้ตัดกำลังขาอย่าไปทำอะไรส่วนบน ต่อจากนั้นได้ใช้เกลือทาบริเวณแผลและใช้เท้าเหยียบขึ้นไปที่หน้าอก หลังจากใช้เวลาประมาณ 2 ชั่วโมงในการซ้อม ก็ได้นำตัวพลทหารวิเชียร์ฯ ไปอาบน้ำและพาไปที่ห้องพยาบาล ขณะนั้นมีครูทหารใหม่และผู้ช่วยครูหลายนาย ซึ่งที่ห้องพยาบาลนั้นจ่าสิบเอกให้การว่า เห็นพลทหารวิเชียรฯ ถูกสลับกันรุมเตะด้วยหัวร้องเท้าคอมแบท โดยมีร้อยตรีผู้ช่วยครูฝึกอยู่ด้วย

ต่อมาในช่วงเวลาเย็น สิบเอกได้เรียกรวมพลทั้งหมดเพื่อไปรับประทานอาหารเย็น โดยสิบเอกอีกนายได้เรียกทหารใหม่ประมาณ 5-6 นาย ให้แบกพลทหารวิเชียรฯ จากห้องพยาบาลไปยังโรงเลี้ยง โดยใช้ผ้าขาวห่อตัวเหลือแต่ใบหน้าพร้อมมัดตราสังข์ในลักษณะเหมือนศพพร้อมตั้งขบวนแห่และพูดไว้อาลัยเหมือนกับการแห่ศพ และที่โรงเลี้ยงมีพยานยืนยันว่า เห็นพลทหารวิเชียรฯ ถูกสั่งให้นั่งกินข้าวบนก้องน้ำแข็งประมาณ 10 นาที โดยให้นั่งท่าขัดสมาธิ ก้นสัมผัสผิวน้ำแข็งประมาณ 1 ใน 3 และสวมกางเกงในตัวเดียว และร้อยโทผู้ฝึกได้เดินมาที่พลทหารวิเชียรฯ และบอกให้เอาน้ำแข็งประคบ เพื่อบาดแผลจะได้หายเร็วขึ้นและให้รับประทานกระเทียมประมาณ 3-4 กลีบ ต่อมาสิบเอกได้นำกำลังพลชุดเดิมแบกพลทหารวิเชียรฯ กลับมาวางด้านหน้าหน่วยฝึกและมีก้อนน้ำแข็งวางทับบนหน้าอก ที่หน้าหน่วยฝึก

ในเวลาหัวค่ำ สิบเอกได้สั่งให้พลทหารวิเชียรฯ หมอบ-ลุก เมื่อเห็นว่าทำช้าไม่เป็นที่พอใจจึงได้ใช้ไม้ไผ่ขนาดเท่านิ้วชี้ตีที่บริเวณลำตัว แผ่นหลัง ก้น ขาจนถึงปลายเท้า และใช้เท้าเตะบริเวณชายโครง หน้าอก และกระทืบไปที่ท้ายทอยเป็นเหตุให้คางกระทบกับพื้นเป็นแผลแตกขนาดปลายนิ้วก้อย ใช้เท้าเตะไปที่บริเวณใบหน้าเป็นเหตุให้มีเลือดออกจากปาก ต่อมาได้ย้ายสถานที่ซ้อมไปด้านข้างของแถว ยังคงใช้ไม้ตีสลับกับการเตะเหมือนเดิม จนในเวลาตี 1 จึงได้ขึ้นโรงนอน และ

ได้เข้ารับการรักษาในวันที่ 2 มิถุนายน 2554 ซึ่งบริเวณร่างกายและขามีรอยช้ำบวมหลายแห่ง ใต้คางมีแผลลึกมีน้ำเหลืองไกลย้อย รอบปากปรากฏคราบเลือด จนกระทั่งในวันที่ 3 มิถุนายน 2554 จึงได้ถูกส่งตัวไปโรงพยาบาลเจาะไอร้อง และได้ส่งตัวต่อไปยังโรงพยาบาลนราธิวาสนครินทร์ต่อ

ในวันที่ 4 มิถุนายน 2554 พลทหารวิเชียรฯ อยู่ในห้องไอซียูบริเวณทั้งลำตัวตั้งแต่ศีรษะจรดปลายเท้ามีแต่บาดแผลและรอยช้ำบวม และอาการอยู่ในขั้นโคม่า จนท้ายสุดในวันที่ 5 มิถุนายน 2554 เวลา 23.05 น. ณ โรงพยาบาลนราธิวาสราชนครินทร์ จังหวัดนราธิวาส พลทหารวิเชียร เผือกสม ได้เสียชีวิตลงด้วยวัย 26 ปี จากการชันสูตรพลิกศพ แพทย์ได้ลงความเห็นว่า ถูกกระแทกด้วยของแข็งจนฟันหัก ซี่โครงเดาะ ร่างกายมีบาดแผลฟกช้ำ เหมือนถูกกดทับ ถูกทุบตีด้วยของแข็ง โดยสาเหตุการเสียชีวิตมาจากไตวายเฉียบพลันจากกล้ามเนื้อได้รับบาดเจ็บอย่างรุนแรงจากการถูกรุมซ้อมทรมานร่างกาย

จากการสอบสวนเบื้องต้นของกองทัพภาคที่ 4 ที่ กห 0400/3488 ฉบับลงวันที่ 18 มิถุนายน 2554 ทหารทั้ง 10 นายที่มีส่วนร่วมในการกระทำทรมานถูกพักราชการ แต่ร้อยโทยังคงปฏิบัติหน้าที่ทางราชการอยู่ โดยได้รับความผิดในข้อหา ละเว้นการปฏิบัติหน้าที่เท่านั้น จนกระทั่งเวลาล่วงมาเป็นเวลา 4 ปี คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตของรัฐได้ชี้มูลความผิด ให้ชดใช้ความเสียหายเป็นคดีทางแพ่ง และส่งฟ้องเป็นคดีอาญา ซึ่งทางครอบครัวได้รับการเยียวยาเป็นจำนวนเงิน 7,049,400 บาท และในทางคดีอาญาครอบครัวของพลทหารวิเชียรฯ ได้ทำหนังสือร้องเรียนไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แต่ยังคงไม่มีความคืบหน้าแต่อย่างใดจนกระทั่งปัจจุบัน

จากข้อเท็จจริงที่ปรากฏนี้เห็นได้ว่า การทรมานโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐนั้นมิได้เกิดขึ้นเพียงกับพลเรือนเพื่อให้ได้มาซึ่งคำรับสารภาพหรือข้อสนเทศเท่านั้น แม้แต่ในหน่วยงานราชการก็มีการทรมานโดยเลือกปฏิบัติอย่างรุนแรงด้วยเช่นกัน ข้อเท็จจริงดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความทารุณโหดร้ายที่กระทำไม่ว่าจะทางร่างกายหรือจิตใจ และไม่มีองค์กรใดที่เข้ามารับผิดชอบคดีดังกล่าวโดยตรง และเมื่อไม่มีองค์กรที่มีหน้าที่คดีทรมานโดยเฉพาะแล้ว ทำให้ผู้มีส่วนได้เสียกับผู้เสียชีวิตเกิดความสับสนในการร้องเรียนเหตุที่เกิดขึ้นดังกล่าว และถึงแม้จะมีความเห็นทางการแพทย์ถึงการเสียชีวิตแล้ว ก็ยังคงไม่สามารถดำเนินคดีแก่ผู้กระทำความผิดเป็นคดีอาญาได้

4.4.2 คดีทรมานแต่ไม่เป็นเหตุให้ถึงแก่ความตาย

เหยื่อที่ถูกทรมานแต่รอดพ้นจากสถานการณ์ทรมานมาได้ ย่อมเกิดบาดแผลในใจในการดำเนินชีวิตต่อไป ย่อมเป็นการยากลำบากในการที่จะใช้ชีวิตต่อไปอย่างปกติ เนื่องจากสถานการณ์ที่อยู่ในภาวะสิ้นหวังระหว่างการถูกทรมานนั้น ไม่สามารถกำหนดชีวิตของตนเองได้เลย และยิ่งด้วยสภาวะที่อยู่ในการควบคุมตัวของเจ้าหน้าที่ของรัฐด้วยแล้ว ความหวังที่จะมีผู้อื่นมาช่วยเหลือได้นั้นย่อมลิบลี่ เหตุการณ์ที่เกิดจากการทรมานแต่ไม่ถึงกับเสียชีวิตนั้น ส่วนใหญ่แล้วจะ

เกิดขึ้นในสถานการณ์ปกติซึ่งกระทำโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจในระหว่างการสืบสวนสอบสวน เพื่อให้ได้มาซึ่งคำรับสารภาพหรือข้อมูลที่เป็นประโยชน์แก่คดี โดยมากแล้วจะเป็นการจับกุมผิดคนหรือที่เรียกกันว่า “จับแพะ” ซึ่งเหยื่อหรือผู้เสียหายเมื่อหลุดพ้นสภาวะเช่นนั้นมาได้ จะไม่อาจดำเนินคดีแก่เจ้าหน้าที่ได้เลย ไม่ว่าจะเป็นเพราะขาดพยานหลักฐานหรือไม่อาจที่จะร้องทุกข์แก่องค์กรที่ทำการทรมานตนเองได้ และถึงแม้จะมีการร้องเรียนแก่หน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ คดีก็ไม่มีความคืบหน้า เนื่องจากหน่วยงานเหล่านั้นไม่มีความเชี่ยวชาญมากเพียงพอที่จะทำการสอบสวนเจ้าหน้าที่รัฐด้วยกันเองได้ สุดท้ายคดีก็จะจบลงด้วยการถูกลืมจากสังคมในที่สุดและผู้กระทำความผิดก็ไม่ได้รับโทษทางอาญาด้วย

4.4.2.1 คดีนายเอกวัฒน์ ศรีมันตะ

คดีที่เป็นกระแสในสังคมอยู่ในช่วงระยะเวลาหนึ่งในช่วงปี 2547 ที่เกี่ยวกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนด้วยการทรมานนั้น ย่อมหนีไม่พ้นคดีของนายเอกวัฒน์ ศรีมันตะที่มีกระแสข่าวว่าถูกทรมานโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจ และได้มีการร้องเรียนพร้อมทั้งเตรียมที่จะดำเนินคดี แต่เหตุการณ์กลับพลิกผันที่อยู่ ๆ นายเอกวัฒน์ก็ถอนการดำเนินคดีออกไปอย่างไม่คาดคิด

นายเอกวัฒน์ ศรีมันตะ หรือตี๋ ศรีมันตะ อายุ 21 ปี เป็นอาสาสมัครหน่วยกู้ภัยสมาคมอยุธยารวมใจ ได้ตกเป็นผู้ต้องหา ข้อหาร่วมกันชิงทรัพย์ผู้อื่นโดยใช้ยานพาหนะเพื่อสะดวกแก่การกระทำความผิด เหตุเกิดเมื่อวันที่ 2 พฤศจิกายน 2547 ซึ่งเจ้าหน้าที่ตำรวจได้ร่วมกันทำร้ายร่างกายผู้ต้องหาด้วยการเตะ ต่อยใบหน้า และใช้กระแสไฟฟ้าช็อตตามร่างกาย โดยเฉพาะที่บริเวณอวัยวะเพศ ทำให้เกิดบาดแผลมากมายตามร่างกายของนายเอกวัฒน์ โดยที่ดวงตาข้างซ้ายมีเลือดออกในตาขาว บริเวณอวัยวะเพศมีรอยถูกเผา องคชาตไหม้เกรียม ถุงอัณฑะสุกจนผิวหนังลอก บริเวณใบหน้ามีรอยฟกช้ำ นายเอกวัฒน์ถูกทรมานจนทนไม่ไหวจึงต้องจำใจสารภาพตามข้อกล่าวหานั้นในที่สุด[46] หลังจากนั้นเจ้าหน้าที่ตำรวจ 23 นายถูกสั่งย้ายเข้ามาในกรุงเทพมหานครในระหว่างที่มีการสอบสวน ในวันที่ 9 พฤศจิกายน 2547 และได้ถูกโอนย้ายไปเป็นคดีพิเศษของกรมสอบสวนคดีพิเศษ หลังจากนั้นกรมสอบสวนคดีพิเศษได้ส่งสำนวนไปให้แก่สำนักงานป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ แต่คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติได้พิจารณาแล้วเห็นว่าผู้กระทำความผิดเป็นเจ้าหน้าที่ฝ่ายสืบสวนไม่มีอำนาจสอบสวน จึงไม่เข้าข่ายความผิดฐานเป็นเจ้าพนักงานปฏิบัติหน้าที่ หรือละเว้นปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 157 จึง

---

[46] กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ, หลักสูตรฝึกอบรมวิทยากรและหลักสูตรเผยแพร่หลักการและการปฏิบัติตามอนุสัญญาต่อต้านการทรมาน และการประติบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือย่ำยีศักดิ์ศรี, มกราคม 2556, น. 128.

ส่งสำนวนกลับมาที่กรมสอบสวนคดีพิเศษอีกครั้งหนึ่ง[47] แต่ในที่สุดคดีกลับเงียบหายไปและตำรวจทั้ง 23 คนได้กลับเข้ามาทำงานในตำแหน่งเดิม[48]

ในคดีนี้ สำนักงานอัยการจังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้มีคำสั่งในวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2547 ได้แต่งตั้งคณะทำงานเพื่อติดตามข้อเท็จจริงกรณีสื่อมวลชนเสนอข่าวเจ้าหน้าที่ตำรวจซ้อมผู้ต้องหาโดยให้เหตุผลว่า “เพื่อประโยชน์ในการรายงานให้อัยการสูงสุดทราบข้อเท็จจริง และเป็นการเตรียมความพร้อมหากสื่อมวลชน หรือประชาชนสนใจสอบถามมา หรือหากพนักงานสอบสวนส่งเรื่องนี้มาให้พนักงานอัยการดำเนินการต่อไปตามกฎหมายอันเป็นการทำงานในเชิงรุก” โดยระบุในหนังสือว่า “อาศัยอำนาจตามความในข้อ 6 แห่งระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุด ว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2547 จึงได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะทำงานเพื่อติดตามข้อเท็จจริงกรณีสื่อมวลชนเสนอข่าวเจ้าหน้าที่ตำรวจซ้อมผู้ต้องหา[49] แต่สุดท้ายก็จบลงที่คดีฟ้องร้องตำรวจในข้อหาทำร้ายร่างกายถูกถอนฟ้องและยุติการเรียกร้องความเป็นธรรม[50]

กรณีคดีดังกล่าว จะเห็นได้ว่า เมื่อการทรมานถูกผลักดันให้กลายเป็นกระแสสังคม หน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐจะมีความกระตือรือร้นในการทำหน้าที่กันเป็นอย่างดี แต่ก็เกิดความสับสนในเขตอำนาจซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดการโยนการปฏิบัติหน้าที่และไม่มีผู้รับผิดชอบในกรณีดังกล่าวในที่สุด ไม่ว่าจะเป็นสำนักงานตำรวจแห่งชาติ สำนักงานป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ กรมสอบสวนคดีพิเศษ หรือแม้กระทั่งสำนักงานอัยการสูงสุด ก็ได้เข้ามามีส่วนร่วมในคดีดังกล่าว และทั้งที่มีพยานหลักฐานทางการแพทย์ที่ชัดเจน แต่กลับไม่สามารถดำเนินคดีแก่เจ้าหน้าที่ตำรวจผู้กระทำความผิดได้แต่อย่างใด

---

[47] สืบค้นจาก http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1233216938&grpid=03 เมื่อวันที่ 3 มิถุนายน 2559.

[48] สืบค้นจาก http://prachatai.com/journal/2006/06/8800 เมื่อวันที่ 3 มิถุนายน 2559

[49] คำสั่งสำนักงานอัยการจังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่ 56/2547 เรื่อง แต่งตั้งคณะทำงานเพื่อติดตามข้อเท็จจริงกรณีสื่อมวลชนเสนอข่าวเจ้าหน้าที่ตำรวจซ้อมผู้ต้องหา, *อ้างใน* กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ, *อ้างแล้ว* เชิงอรรถที่ 46, น. 129.

[50] พรเพ็ญ คงขจรเกียรติ, กรอบแนวคิดและทบทวนวรรณกรรมกระบวนการยุติธรรมกับกรณีอุ้มหาย ซ้อม ทรมาน และฆ่านอกระบบกฎหมาย ใน โครงการเวทีความคิดเพื่อการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมไทย, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร: พี เอส พริ้นติ้ง แอนด์ ดีไซน์ จำกัด , 2554), น. 25.

4.4.2.2 คดีจากคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6039/2550

คดีนี้เกิดขึ้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งเป็นพื้นที่ในสถานการณ์ปกติในภาคใต้ของประเทศไทย โดยนายน้อยและนางวรรณถูกฟ้องเป็นจำเลยในคดีความผิดต่อพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ และเป็นอีกคดีหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงการละเมิดสิทธิมนุษยชนของเจ้าหน้าที่รัฐในชั้นพิจารณาคดีของศาล ซึ่งศาลได้เข้ามามีบทบาทในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนอีกขั้นตอนหนึ่งด้วย

ข้อเท็จจริงในคดีนี้เป็นการระบุยัดเยียดข้อหาและการกระทำของเจ้าหน้าที่ตำรวจในการกระทำที่ละเมิดสิทธิมนุษยชน โดยผู้ที่ตกเป็นจำเลยได้ให้ลูกชายมายื่นคำร้องต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในขณะที่ตนถูกขังอยู่ในเรือนจำ และมีการกล่าวอ้างว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจได้กระทำการทารุณกรรมด้วยการซ้อมทำร้ายร่างกาย ช็อตด้วยไฟฟ้าที่บริเวณลำตัวและอวัยวะเพศ จับแก้ผ้าแล้วให้ไปยืนในห้องน้ำ ราดน้ำลงพื้นแล้วนำสายไฟจุ่มลงบนพื้นห้องน้ำอย่างต่อเนื่อง ทำให้ได้รับความเจ็บปวดแสนสาหัส กระทั่งต้องยอมรับสารภาพทั้ง ๆ ที่ไม่ได้กระทำความผิดตามที่ถูกกล่าวหา[51]

ตามคำฟ้องในคดีดังกล่าว เหตุเกิดขึ้นในระหว่างวันที่ 17 มกราคม 2545 ถึงวันที่ 19 มกราคม 2545 โดยพนักงานอัยการได้ยื่นฟ้องต่อศาลจังหวัดสุราษฎ์ธานีในข้อหาร่วมกันมีเมทแอมเฟตามีนไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่ายและจำหน่ายเมทแอมเฟตามีนดังกล่าว ในคดีนี้ศาลชั้นต้นพิพากษายกฟ้อง และให้ริบเมทแอมเฟตามีนของกลาง ส่วนโทรศัพท์เคลื่อนที่และรถยนต์ของกลางให้คืนเจ้าของ ต่อมาศาลอุทธรณ์ได้พิพากษากลับว่า จำเลยทั้งสองมีความผิดตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 มาตรา 15 และมาตรา 66 วรรคสอง ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 86 ฐานร่วมกันมีเมทแอมเฟตามีนไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่าย จำคุกจำเลยทั้งสองคนละ 21 ปี จำเลยทั้งสองฎีกา

ในทางพิจารณาโจทก์ได้นำสืบถึงการที่เจ้าหน้าที่ตำรวจได้ทำการวางแผนล่อซื้อเมทแอมเฟตามีนที่บ้านของสายลับและทำการนำจับเมื่อจำเลยทั้งสองได้ทำการจำหน่ายเมทแอมเฟตามีนให้แก่สายลับ เจ้าหน้าที่ตำรวจได้แจ้งข้อหาและจำเลยทั้งสองให้การรับสารภาพในชั้นจับกุมพร้อมทั้งนำตัวทั้งสองไปสอบสวนต่อเพื่อขยายผล และพบว่ามีเมทแอมเฟตามีนซ่อนอยู่ที่บ้านอีก เมื่อเจ้าหน้าที่ตำรวจเข้าตรวจค้นก็พบเมทแอมเฟตามีนที่บ้านของจำเลยทั้งสองเพิ่มอีกกว่า 1,000 เม็ด ในชั้นจับกุมทั้งสองให้การรับสารภาพแต่ในชั้นสอบสวนให้การปฏิเสธ

---

[51] *เพิ่งอ้าง*, น. 26.

ในทางพิจารณาของจำเลยทั้งสองนำสืบว่า ในวันที่ 16 มกราคม 2545 จำเลยทั้งสองได้ขับรถยนต์ไปรับเพื่อนในสถานที่เกิดเหตุดังกล่าว เมื่อจอดรถยนต์หน้าบ้านของเพื่อนแล้วจำเลยที่ 2 ลงจากรถเดินเข้าไปเคาะประตูบ้าน มีชาย 5-6 คนบอกให้เข้าไปข้างในและให้ล้วงสิ่งของออกจากกระเป๋า ช่วงดังกล่าวมีชาย 3 คนใช้อาวุธปืนจี้บังคับจำเลยที่ 1 ลงจากรถตรวจค้นตัวจำเลยที่ 1 และรถยนต์ไม่พบสิ่งของผิดกฎหมาย ชายทั้ง 3 คนจึงใช้อาวุธปืนจี้ศีรษะและผลักจำเลยที่ 1 เข้าไปในบ้าน จำเลยที่ 1 ถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจเตะหน้าอกจนล้มลงและจับใส่กุญแจมือไขว้หลังบังคับให้นอนคว่ำกับพื้น จำเลยทั้งสองเห็นเพื่อนบ้านถูกใส่กุญแจมือนั่งอยู่กลางห้อง หลังจากนั้นเจ้าหน้าที่ตำรวจนำจำเลยทั้งสองไปควบคุมที่ทาวน์เฮาส์ในซอยใกล้บ้านของเจ้าหน้าที่ตำรวจ และมีการทำร้ายร่างกายจำเลยที่ 1 บังคับให้รับสารภาพและให้โทรศัพท์ไปยังหมายเลขต่าง ๆ ในสมุดบันทึกของจำเลยที่ 2 ช่วงกลางคืนให้จำเลยทั้งสองนอนที่พื้นซีเมนต์ชั้นล่างของบ้าน และไม่ได้พาไปตรวจค้นที่บ้านของจำเลยทั้งสองตามที่โจทก์ฟ้อง ต่อมาในวันที่ 19 มกราคม 2545 เจ้าหน้าที่สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดได้นำเอกสารมาให้จำเลยทั้งสองลงลายมือชื่อโดยไม่ได้อ่านข้อความในชั้นสอบสวนจำเลยทั้งสองให้การปฏิเสธ และต่อมาได้มีหนังสือร้องเรียนขอความเป็นธรรมต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยและคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติว่าถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจทำร้ายร่างกายบังคับให้รับสารภาพ

เมื่อพิเคราะห์แล้ว ศาลฎีกาเห็นว่า ข้อเท็จจริงในทางนำสืบของโจทก์นั้น พยานซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจได้ให้การขัดแย้งกันอย่างสิ้นเชิงในสาระสำคัญและยังเป็นพิรุธและน่าสงสัยอย่างยิ่งในการกระทำความผิดของจำเลย เพราะหากจำเลยทั้งสองไม่ได้ถูกทำร้ายหรือถูกบังคับข่มขู่ด้วยประการใดจริงแล้ว ก็เป็นการผิดปกติที่จำเลยทั้งสองจะให้การยอมรับข้อเท็จจริงเพิ่มเติมอันจะทำให้ตัวเองต้องได้รับโทษหนักขึ้น นอกจากนั้นการควบคุมตัวจำเลยทั้งสองไว้โดยมิได้นำตัวจำเลยทั้งสองไปส่งมอบแก่พนักงานสอบสวนตามกฎหมายและอ้างว่าเพื่อสอบถามขยายผลนั้น เป็นการควบคุมจำเลยทั้งสองไว้เกินกว่าความจำเป็นซึ่งพยานซึ่งเป็นตำรวจนั้นไม่มีอำนาจกระทำได้โดยชอบด้วยกฎหมาย การกระทำของพยานโจทก์ส่อแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนถึงพฤติการณ์อันมิชอบที่พยานโจทก์กระทำต่อจำเลยทั้งสองและเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนของเจ้าพนักงานตำรวจชุดจับกุมซึ่งสอดคล้องกับคำเบิกความของเจ้าหน้าที่สิทธิมนุษยชน ที่มาเป็นพยานจำเลยเบิกความถึงพฤติกรรมอันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนของเจ้าพนักงานตำรวจชุดจับกุมตามที่จำเลยทั้งสองได้ทำหนังสือร้องเรียนไปยังสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติตลอดจนหน่วยราชการและองค์กรที่เกี่ยวข้องโดยพยานจำเลยทั้งสองดังกล่าวได้รับมอบหมายให้ออกไปทำการสืบสวนสอบสวนข้อเท็จจริงจนได้ความแน่ชัดดังกล่าวแล้ว ข้อเท็จจริงจึงไม่น่าเชื่อว่าเป็นไปตามที่พยานโจทก์เบิกความ ทั้งยังฟังไม่ได้ว่าจำเลยทั้งสองให้การรับสารภาพตามบันทึกจับกุมด้วยความสมัครใจและเข้าใจข้อความตามที่

บันทึกไว้ดังกล่าวก่อนลงลายมือชื่อ พยานหลักฐานของโจทก์จึงไม่มีน้ำหนักเพียงพอที่จะฟังลงโทษจำเลยทั้งสองได้ พิพากษากลับ ให้ยกฟ้อง ส่วนของกลางให้บังคับคดีไปตามคำพิพากษาศาลชั้นต้น

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ได้มอบหมายให้เจ้าหน้าที่สำนักงานดำเนินการแสวงหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเรื่องนี้ จนกระทั่งพบว่า เจ้าหน้าที่ตำรวจดังกล่าวได้เช่าบ้านทาวน์เฮาส์ไว้ เพื่อเป็นสถานที่ในการซ้อม ทรมานผู้ต้องหาในขณะที่ทำการสืบสวนเพื่อรวบรวมข้อเท็จจริง จากการสอบสวนของเจ้าหน้าที่สำนักงานฯ ได้พบว่า นอกจากจำเลยทั้งสองในคดีนี้ยังมีบุคคลอื่นอีกหลายคนที่ต้องตกอยู่ในสภาวะดังกล่าว โดยต้องตกเป็นผู้ต้องหาหรือกระทั่งเป็นจำเลยและถูกคุมขังในที่สุด โดยได้มีการสอบปากคำผู้ต้องขังจำนวน 23 คน ที่ถูกจับโดยตำรวจชุดจับกุมดังกล่าว พบว่าถูกกระทำในลักษณะเดียวกัน คือการตี ตบ เตะ ต่อย ช็อตไฟฟ้า เพื่อให้รับสารภาพและซัดทอดไปยังบุคคลอื่น และสุดท้ายทางคณะกรรมการสิทธิฯ ได้ทำการเสนอหลักฐานแจ้งให้สำนักงานตำรวจแห่งชาติลงโทษตำรวจชุดจับกุมดังกล่าว ทั้งทางวินัยและทางอาญา และได้มีคำพิพากษาของศาลฎีกาในคดีดังกล่าวในที่สุด[52]

จากข้อเท็จจริงในคดีนี้ จะเห็นได้ว่าการที่จำเลยทั้งสองได้กล่าวอ้างและมีการร้องเรียนต่อคณะกรรมการสิทธิฯ เพื่อให้ตรวจสอบข้อเท็จจริงนั้นไม่ใช่ว่าในทุกคดีที่มีการทรมานเกิดขึ้นจะได้รับคำตัดสินของศาลเช่นกรณีนี้เสมอไป เนื่องจากส่วนใหญ่ การกล่าวอ้างว่าตนถูกทรมานจะเป็นเพียงข้อมูลของฝ่ายจำเลยเพียงฝ่ายเดียวเท่านั้น และไม่มีน้ำหนักเพียงพอที่จะทำให้ศาลให้ความสนใจในการพิจารณาเนื่องจากไม่มีคำร้องทุกข์หรือการร้องขอให้มีการตรวจร่างกายโดยแพทย์ แต่ในความเป็นจริงนั้น การจะร้องทุกข์หรือร้องขอให้ได้รับการรักษาโดยแพทย์ในสถานการณ์ที่ถูกควบคุมตัวอยู่กับเจ้าหน้าที่ตำรวจนั้น แทบจะเป็นไปไม่ได้เลย ศาลจึงเป็นอีกองค์กรหนึ่งที่ควรจะมีบทบาทในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกรณีนี้ด้วยเช่นกัน

จากเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนี้ เป็นเพียงตัวอย่างเพื่อให้เห็นถึงสภาพปัญหาของประเทศไทยที่เกิดการทรมานโดยเจ้าหน้าที่รัฐ และไม่สามารถดำเนินคดีให้บรรลุผลได้ โดยมีทั้งหน่วยงานทางทหารและเจ้าหน้าที่ตำรวจที่อาจเป็นผู้กระทำความผิดในเหตุการณ์ดังที่กล่าวมาแล้ว แต่เนื่องจากไม่มีหน่วยงานใดที่สามารถตรวจสอบข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นได้โดยละเอียด ทำให้ไม่เกิดความกระจ่างขึ้นมาได้ ว่ามีการกระทำความผิดเกิดขึ้นจริงหรือไม่ แต่บางเหตุการณ์ก็แสดงหลักฐานอย่างชัดเจนแล้วว่ามีการทรมานเกิดขึ้น แต่ก็ไม่อาจดำเนินการตามกฎหมายได้ เนื่องจากความขัดกันทางผลประโยชน์ (Conflict of interests) และหน่วยงานที่มีหน้าที่ไม่มีความชำนาญ

---

[52] *เพิ่งอ้าง.*

(specialist) มากเพียงพอที่จะทำการสอบสวนคดีดังกล่าวได้ จึงทำให้คดีส่วนมากเป็นไปอย่างไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

4.5 ร่างพระราชบัญญัติการป้องกันและปราบปรามการทรมานและการบังคับบุคคลให้สูญหาย

ในวันที่ 24 พฤษภาคม 2559 ประเทศไทยได้มีการประชุมคณะรัฐมนตรีในเรื่องที่เกี่ยวกับการปฏิบัติตามพันธกรณีของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานฯ และได้มีการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการบังคับบุคคลให้สูญหาย ซึ่งได้นำเสนอโดยกระทรวงยุติธรรม โดยคณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบในการอนุมัติหลักการร่างพระราชบัญญัติดังกล่าว และให้ส่งสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาตรวจพิจารณาต่อไป[53] โดยร่างกฎหมายดังกล่าวมีหลักการเพื่อให้มีกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนตามพันธกรณีตามกฎหมายระหว่างประเทศที่ประเทศไทยเป็นภาคีในอนุสัญญาดังกล่าว ซึ่งร่างกฎหมายฉบับนี้มีการสร้างกลไกการสอบสวนเพื่อความเหมาะสมในกรณีทรมานที่ไม่อาจใช้หลักเกณฑ์การดำเนินคดีอาญาตามปกติได้ โดยสาระสำคัญที่เกี่ยวกับการสอบสวนคดีทรมานตามร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวมีดังนี้

1) การกำหนดบทนิยามของการทรมาน

ร่างกฎหมายฉบับนี้ได้ให้ความหมายของการทรมานที่มีความสอดคล้องกับอนุสัญญาต่อต้านการทรมานในข้อบทที่ 2 โดยกำหนดว่า การทรมานนั้นรวมถึงการกระทำที่ทำให้เกิดความเจ็บปวดทางด้านจิตใจด้วย โดยเป็นการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลหรือคำรับสารภาพ หรือเพื่อเป็นการลงโทษ เพื่อข่มขู่หรือเพราะเหตุผลอื่นใดบนพื้นฐานของการเลือกปฏิบัติ โดยไม่รวมถึงความเจ็บปวดที่เกิดจากการลงโทษที่ชอบด้วยกฎหมาย และยังมีคำนิยามของคดีทรมานดังกล่าวด้วย ทำให้ความผิดฐานทรมานตามอนุสัญญาต่อต้านการทรมานฯ นั้น มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้นและสามารถทำการดำเนินคดีทรมานได้ตามความในร่างพระราชบัญญัตินี้

2) การก่อตั้งคณะกรรมการพิเศษเพื่อทำการสอบสวนคดีทรมาน

การก่อตั้งคณะกรรมการตามร่างพระราชบัญญัตินี้โดยใช้ชื่อว่า คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทรมานและการบังคับบุคคลให้สูญหายนั้น[54] มีลักษณะพิเศษคือ คณะกรรมการซึ่งประกอบไปด้วยผู้นำขององค์กรต่าง ๆ ของภาครัฐ ไม่ว่าจะเป็นผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ อัยการ

---

[53] สืบค้นจาก http://www.thaigov.go.th เมื่อวันที่ 31 พฤษภาคม 2559.

[54] ร่างพระราชบัญญัติการป้องกันและปราบปรามการทรมานและการบังคับบุคคลให้สูญหาย พ.ศ...., มาตรา 25.

สูงสุด อธิบดีกรมสอบสวนคดีพิเศษ นายกสภาทนายความ โดยมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมเป็นประธาน และยังมีผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านการแพทย์และด้านจิตวิทยาอีกด้านละหนึ่งคนด้วย ซึ่งการก่อตั้งคณะกรรมการเช่นนี้ทำให้เกิดความร่วมมือกันในทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีทรมานและให้ความสำคัญต่อประสิทธิภาพในการสอบสวนคดีทางด้านการแพทย์อีกด้วย

3) อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการที่เกี่ยวกับการสอบสวนคดีทรมาน[55]

การสอบสวนคดีนั้น ถือเป็นหน้าที่หลักของคณะกรรมการฯ โดยคณะกรรมการฯ นั้นสามารถดำเนินการสืบสวนสอบสวนข้อร้องเรียน หรือคดีทรมานได้เอง รวมทั้งมอบหมายให้พนักงานอัยการหรือเจ้าหน้าที่รัฐที่มีอำนาจสอบสวนคดีอาญาเป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบได้ด้วย[56] และในกรณีที่เกิดข้อขัดข้องขึ้น คณะกรรมการสามารถเปลี่ยนตัวพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบได้ โดยต้องแจ้งความก้าวหน้าและผลการสืบสวนสอบสวนตามที่ผู้เสียหายร้องขอ ซึ่งการกำหนดอำนาจการสอบสวนไว้เช่นนี้ ทำให้เกิดความเป็นกลางทางด้านองค์กรที่ทำหน้าที่สอบสวนคดีทรมานได้เป็นอย่างดี เนื่องจากคณะกรรมการฯ มีอิสระในการเลือกตัวผู้ทำการสอบสวนได้โดยคำนึงถึงหลักการขัดกันทางด้านหน้าที่ ดังเช่นในกรณีที่มีเหตุอันควรสงสัยว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นผู้กระทำความผิด คณะกรรมการอาจมอบหมายให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษเป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบคดีก็ได้ และในการดำเนินคดีทรมานนั้น คณะกรรมการยังมีอำนาจขอให้หน่วยงานของรัฐให้ความช่วยเหลือหรือเข้าร่วมปฏิบัติหน้าที่ตามร่างพระราชบัญญัตินี้ได้ด้วย[57] เพื่อทำให้เกิดประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ เนื่องจากพยานหลักฐานในคดีทรมานนั้น เป็นสิ่งที่เข้าถึงได้ยากหากมิได้รับความร่วมมือในการแสวงหาหรือรวบรวมพยานหลักฐานที่อาจอยู่ในสถานที่ราชการ และเพียงองค์กรที่ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่สอบสวนคดีทรมานเพียงองค์กรเดียว อาจไม่เพียงพอในการปฏิบัติหน้าที่ให้ได้ประสิทธิภาพ

ในการจัดให้มีคณะอนุกรรมการเพื่อทำการสอบสวนคดีทรมานนั้น นอกจากคณะกรรมการจะมอบหมายให้เจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีอำนาจสอบสวนคดีอาญาเป็นพนักงานสอบสวนคดีทรมานแล้ว ยังสามารถมอบหมายให้เจ้าหน้าที่ของรัฐคนหนึ่งคนใดเข้าร่วมสอบสวนคดีทรมานได้อีกด้วย รวมทั้งอาจจัดให้มีนักนิติวิทยาศาสตร์ แพทย์ หรือจิตแพทย์เข้าร่วมในการสืบสวนสอบสวนด้วย จึงเห็นได้ว่า คณะอนุกรรมการที่ทำการสอบสวนของคณะกรรมการฯ จะมีความแตกต่างกันไปตามลักษณะคดีที่เกิดขึ้น และเต็มไปด้วยผู้เชี่ยวชาญทางด้านต่าง ๆ มากมาย โดยคำนึงถึงความขัดกันในตำแหน่งหน้าที่ของผู้ถูกกล่าวหาเป็นสาระสำคัญเพื่อความเป็นกลางในการสอบสวนคดีทรมานดังกล่าว

---

[55] *เพิ่งอ้าง*, มาตรา 32.

[56] *เพิ่งอ้าง*, มาตรา 38.

[57] *เพิ่งอ้าง*, มาตรา 37.

เมื่อจัดให้มีคณะอนุกรรมการเพื่อทำการสอบสวนคดีทรมานได้แล้ว ตามร่างพระราชบัญญัตินี้ให้อำนาจการสืบสวนสอบสวนและการดำเนินคดีทรมานให้เป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยให้มีอำนาจของพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจตามประมวลกฎหมายดังกล่าวด้วย[58]

เมื่อพิจารณาแล้ว จึงเห็นได้ว่าร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวได้ก่อตั้งคณะกรรมการซึ่งเป็นอิสระขึ้นมาใหม่ โดยมีกลไกในการสอบสวนที่เป็นลักษณะพิเศษเพื่อความเป็นกลางในการสอบสวนขึ้น ทำให้ปัญหาในด้านของความเป็นกลางนั้น ลดน้อยลงไป แต่ในแง่มุมของประสิทธิภาพในการสอบสวนนั้นมีข้อสังเกตดังนี้

1) อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการฯ หรือพนักงานสอบสวนที่ได้รับมอบหมายตามพระราชบัญญัตินี้ ไม่มีหลักเกณฑ์ในการเริ่มการสอบสวนโดยพลัน (prompt) ไม่ว่าจะเป็นการเริ่มต้นสอบสวนเมื่อมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่ามีการทรมานเกิดขึ้น หรือการกำหนดกรอบเวลาในการสอบสวนและให้รายงานผลการสอบสวนการกรอบเวลาดังกล่าว ซึ่งหลักเกณฑ์นี้มีความสำคัญอย่างมากต่อการสอบสวนคดีทรมาน เนื่องจากหากการสอบสวนล้าช้าแล้ว พยานหลักฐานอาจสูญหายไปด้วย ในกรณีที่มีข้อสงสัยตัวอย่างเช่น เมื่อมีการกล่าวอ้างโดยผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ถูกควบคุมตัวโดยเจ้าพนักงานของรัฐ ว่าตนเองถูกทรมาน อาจเป็นการกล่าวหาอย่างไม่เป็นทางการหรือการกล่าวหาผ่านสื่อต่าง ๆ ที่เผยแพร่ออกมาก็ได้ เนื่องจากผู้ต้องหาหรือจำเลยซึ่งถูกควบคุมตัวโดยเจ้าพนักงานของรัฐนั้น ไม่อาจมีคำร้องทุกข์หรือร้องเรียนอย่างเป็นทางการได้ในทุกกรณี ดังนั้นหลักการสอบสวนคดีทรมานจึงควรให้อำนาจการเริ่มต้นสอบสวนได้ด้วยตนเอง

2) การสอบสวนนั้น ควรกำหนดให้มีมาตรการพิเศษในการสอบสวนคดีทรมานขึ้นนอกเหนือไปจากตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยเฉพาะอำนาจในการเข้าถึงสถานที่ของทางราชการซึ่งอาจเป็นสถานที่เกิดเหตุทรมานนั้น ถือเป็นอำนาจที่สำคัญในการสอบสวนคดีทรมานเช่นเดียวกัน ร่างพระราชบัญญัติฯ เพียงแต่ให้อำนาจในการขอความร่วมมือจากหน่วยงานของรัฐเท่านั้น ซึ่งอาจไม่เพียงพอในการปฏิบัติหน้าที่ได้ คณะกรรมการฯ หรือพนักงานสอบสวนคดีทรมานควรมีอำนาจในการเข้าถึงพยานหลักฐานโดยพลัน และไม่จำต้องขอหมายหรือคำสั่งของศาลก่อน ในกรณีมีเหตุจำเป็นเร่งด่วนซึ่งอาจไม่มีใช่ความผิดซึ่งหน้าที่ค้นได้โดยไม่ต้องมีหมายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

3) ตามร่างพระราชบัญญัติฯ ได้กำหนดว่าในกรณีจำเป็นเพื่อประโยชน์ในการสืบสวนสอบสวนคดีทรมาน ให้พนักงานสอบสวนจัดให้มีนักนิติวิทยาศาสตร์ แพทย์ หรือจิตแพทย์เข้าร่วมการ

---

[58] *เพิ่งอ้าง*, มาตรา 41.

สอบสวนด้วย[59] ซึ่งพยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ถือเป็นพยานหลักฐานที่มีความสำคัญต่อการดำเนินคดีทรมานเป็นอย่างมาก ดังนั้น นักนิติวิทยาศาสตร์ แพทย์ หรือจิตแพทย์จึงมีความจำเป็นในทีมสอบสวนคดีทรมาน จึงเห็นว่าคณะกรรมการฯ ควรจะมีการก่อตั้งสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ให้เป็นหน่วยงานเฉพาะของคณะกรรมการฯ เพื่อความรวดเร็วในการตรวจสอบทางการแพทย์ และทำให้ความทักษะและความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านเกี่ยวกับการทรมานเพิ่มมากขึ้น

[59] *เพิ่งอ้าง*, มาตรา 38 วรรคสี่.

บทที่ 5
บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

ในประเทศไทยนั้น ยังคงพบการละเมิดสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานกันอย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะในเรื่องของการทรมานเพื่อให้รับสารภาพในชั้นจับกุมและชั้นสอบสวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ทั้งที่การสอบสวนคดีอาญาจะต้องเกิดจากทักษะ ความสามารถของเจ้าหน้าที่ในการรวบรวมพยานหลักฐาน และคำให้การรับสารภาพในชั้นจับกุมนั้นจะไม่สามารถนำมารับฟังเป็นพยานหลักฐานในชั้นศาลได้ก็ตาม แต่จากข้อร้องเรียนหรือหน้าสื่อต่าง ๆ ก็ยังคงมีข่าวคราวที่ประชาชนถูกทรมานโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐอยู่เป็นระยะ ๆ โดยเจ้าหน้าที่ยังคงคิดว่าการทรมานเพื่อให้ไปคำรับสารภาพนั้น เป็นสิ่งที่ยังจำเป็นจะต้องทำอยู่บ้าง เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของงาน แม้ว่านี่จะไม่ใช่เรื่องใหม่ในสังคมไทยแต่ก็ยังคงไม่มีการปราบปรามกันอย่างจริงจัง แถมยังเป็นการกระทำที่ตรวจสอบได้ยากมากขึ้นเรื่อย ๆ เพราะผู้กระทำความผิดจะใช้วิธีการที่ซับซ้อนมากขึ้นมาในทรมานบุคคล

การเข้าร่วมเป็นภาคีของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานฯ ในปี 2550 ถือเป็นก้าวย่างสำคัญและเป็นภารกิจที่ท้าทายรัฐบาลเป็นอย่างมาก เนื่องจากการเข้าเป็นภาคีต่ออนุสัญญาฉบับนี้ ประเทศไทยจะมีพันธกรณีที่ต้องทำการตรวจสอบการทำงานของเจ้าหน้าที่รัฐด้วยกันเอง เพื่อคุ้มครองสิทธิของประชาชนอย่างแท้จริง และภายหลังจากที่ได้เข้าร่วมเป็นภาคีแล้ว ทำให้ประชาชนได้รับการกระตุ้นในสิทธิของตัวเองกันมากขึ้นและได้มีการฝึกหรือจัดอบรมเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานยุติธรรมของรัฐเพื่อให้ทราบถึงการปฏิบัติหน้าที่และมีการชี้ให้เห็นว่า การทรมานนั้นมิใช่ถือเป็นเรื่องปกติ และเป็นสิ่งที่ไม่ควรเกิดขึ้นไม่ว่าจะในสถานการณ์ใด ๆ ก็ตาม

หลังจากที่เข้าร่วมเป็นภาคีของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานฯ แล้ว พันธกรณีหลายอย่างที่ประเทศไทยยังคงมีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามอยู่ ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดบทนิยามการทรมาน ให้สอดคล้องกับความหมายของอนุสัญญาฯ และการให้ประกันว่ากระบวนการยุติธรรมจะสามารถนำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษได้ โดยเฉพาะในเรื่องของการสืบสวนสอบสวนซึ่งถือเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญของกระบวนการยุติธรรมเลยทีเดียว เนื่องจากหากการสืบสวนสอบสวนเป็นไปอย่างไม่มีประสิทธิภาพแล้ว การจะนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ ย่อมเป็นไปไม่ได้เลย เพื่อให้สอดคล้องกับหลักกฎหมายที่ว่า “ให้พึงสันนิษฐานไว้ก่อนว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ จนกว่าจะพิสูจน์ได้จนปราศจากข้อสงสัย” ดังนั้นหากการสอบสวนเป็นไปอย่างไร้ประสิทธิผล ก็จะไม่สามารถนำมาพิสูจน์ถึงความผิดใด ๆ ของจำเลยได้เลย

การสอบสวนถือเป็นเรื่องสำคัญต่อการป้องกันและปราบปรามการทรมาน บรรดาองค์กรระหว่างประเทศจึงให้ความสำคัญและช่วยกันวางหลักเกณฑ์ ในทางปฏิบัติและกลไกทางกฎหมายที่เหมาะสมและเป็นหลักการขั้นพื้นฐานสำหรับการสอบสวนคดีทรมานเอาไว้ตามกฎหมายระหว่างประเทศฉบับต่าง ๆ ซึ่งมีหลักเกณฑ์ในการให้น้ำหนักความสำคัญที่แตกต่างไปจากการสอบสวนคดีอาญาทั่วไปเป็นอย่างมาก เนื่องจากจะต้องเป็นการสอบสวนเจ้าหน้าที่ของรัฐด้วยกันเอง ซึ่งจำเป็นต้องใช้กลไกที่แตกต่างกันกับการสอบสวนคดีอาญา โดยหลักการสอบสวนคดีทรมานตามพันธกรณีที่ประเทศไทยจะต้องปฏิบัติตามนั้นจะต้องเป็นไปอย่างรวดเร็ว (prompt) เป็นกลาง (impartiality) และมีประสิทธิภาพ (effectiveness) เพื่อทำให้การสอบสวนเป็นผลสำเร็จและสามารถนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้ โดยมีหลักการดังต่อไปนี้

1. หลักการสำคัญคือความเป็นกลางที่จะใช้ในการสอบสวน สิ่งนี้ถือเป็นรากฐานของความรวดเร็วและความมีประสิทธิภาพในการสอบสวนคดีทรมานเลยก็ว่าได้ เพราะหากใช้องค์กรที่ไม่เป็นกลางในการปฏิบัติหน้าที่สอบสวนแล้ว ก็ย่อมปราศจากซึ่งความรวดเร็วและความมีประสิทธิภาพอย่างแน่นอน และจากการค้นคว้าพบว่าองค์กรที่ประเทศไทยใช้ในการสอบสวนนั้น ไม่เหมาะสมในการทำหน้าที่สอบสวนคดีทรมานอย่างสิ้นเชิง เนื่องจากองค์กรที่ทำหน้าที่สอบสวนและรับคำร้องทุกข์หลักของประเทศไทยมีเพียงองค์กรเดียวคือองค์กรตำรวจ ทำให้การสอบสวนคดีทรมานซึ่งอาจกระทำโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจนั้น จะต้องเป็นผู้ทำการสอบสวนคดีดังกล่าวด้วย ซึ่งแตกต่างจากบางประเทศที่มีองค์กรที่ทำหน้าที่สอบสวนหลักอยู่อย่างองค์กรอย่างประเทศฝรั่งเศสที่มีทั้ง เจ้าหน้าที่ตำรวจ พนักงานอัยการหรือแม้กระทั่งผู้พิพากษาหรือศาลก็สามารถทำการสอบสวนได้เมื่อเป็นความผิดที่มีความร้ายแรง ดังนั้นหากการสอบสวนยังคงตกอยู่ในอำนาจของเจ้าหน้าที่ตำรวจอยู่ฝ่ายเดียว การสอบสวนคดีทรมานจะไม่มีประสิทธิภาพที่จะนำผู้กระทำความผิดฐานนี้มาลงโทษได้ ดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบันจะพบว่า จำนวนคดีที่ลงโทษเจ้าหน้าที่ตำรวจในความผิดฐานทำร้ายร่างกายนั้น มีสัดส่วนที่แตกต่างกันมากกับข้อร้องเรียนว่าถูกทรมานในระหว่างการควบคุมตัว

ถึงแม้ว่าองค์กรทำการสอบสวนหลักของประเทศไทยจะมีเพียงตำรวจ แต่ในปี 2547 ก็ได้มีการก่อตั้งกรมสอบสวนคดีพิเศษขึ้น และมีพนักงานสอบสวนคดีพิเศษในการทำหน้าที่สอบสวน ซึ่งเป็นการสอบสวนที่มีประสิทธิภาพมากกว่าการสอบสวนคดีอาญาในคดีปกติ ทำให้องค์กรการสอบสวนของประเทศไทยเพิ่มขึ้นมาอีกหนึ่งองค์กร แต่โดยลักษณะแล้วกรมสอบสวนคดีพิเศษก็ยังคงเป็นการดำเนินคดีโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐอยู่เช่นเดิม ซึ่งตามบริบทของสังคมไทยนั้น เมื่อประชาชนถูกกระทำการทรมานโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ หากจะให้เจ้าหน้าที่รัฐมาทำการสอบสวนอีก จะทำให้เกิดการขัดกันทางผลประโยชน์ขึ้นได้ การให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษมีหน้าที่ในการสอบสวนคดีทรมานจึงยังคงไม่เป็น

การสอดคล้องต่อความเป็นกลางในการสอบสวนคดีทรมานตามพันธกรณีที่ประเทศไทยมีพันธกรณีจะต้องปฏิบัติตามอนุสัญญาดังกล่าว

2. เมื่อพิจารณาถึงความรวดเร็วในการสอบสวนแล้ว จะต้องพิจารณาถึงการเริ่มต้นการสอบสวนที่องค์กรที่ทำหน้าที่สอบสวนคดีอาญานั้น ไม่อาจเริ่มต้นการสอบสวนได้เอง ซึ่งจะต้องมีคำร้องทุกข์ กล่าวโทษก่อนจึงจะทำการสอบสวน แต่เพื่อการปฏิบัติที่สอดคล้องกับอนุสัญญาต่อการการทรมานฯ นั้น การสอบสวนคดีทรมานจะต้องเริ่มต้นทันทีเมื่อมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่ามีการทรมานเกิดขึ้น และข้อร้องเรียนที่กล่าวอ้างว่ามีการทรมานจะต้องได้รับการตรวจสอบอย่างรวดเร็ว การตีกรอบเวลาในการสอบสวนนั้นจะสามารถช่วยกระตุ้นให้การปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวนเป็นไปอย่างรวดเร็วมากยิ่งขึ้น ดังเช่นประเทศฟิลิปปินส์ที่กำหนดกรอบเวลาว่าจะต้องทำการสอบสวนให้แล้วเสร็จภายใน 60 วัน จากนั้นจะต้องรายงานผลการสอบสวนที่ได้รับมาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งการสอบสวนที่รวดเร็วนั้น จะเป็นผลต่อความปลอดภัยของเหยื่อและมีผลต่อพยานหลักฐานในคดีทรมานเป็นอย่างมาก เนื่องจากพยานหลักฐานที่เกิดจากร่างกายและจิตใจนั้น อาจสูญหายไปได้อย่างรวดเร็ว หากไม่ได้รับการตรวจสอบโดยพลันจากผู้เชี่ยวชาญ

เมื่อมีความเป็นกลางและความรวดเร็วในการสอบสวนแล้ว ย่อมนำมาซึ่งประสิทธิภาพในการรวบรวมพยานหลักฐาน พยานหลักฐานที่มีความสำคัญต่อการดำเนินคดีทรมานอันได้แก่ หลักฐานทางการแพทย์ ที่จะต้องได้รับความร่วมมือจากแพทย์ผู้เชี่ยวชาญทั้งทางด้านนิติวิทยาศาสตร์ นิติเวชศาสตร์ จิตวิทยา ซึ่งความเห็นทางการแพทย์นี้ จะเป็นพยานหลักฐานที่สำคัญในชั้นศาลเพื่อนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ และการบันทึกข้อมูลอย่างมีประสิทธิผลนั้น ควรได้รับการฝึกอบรมโดยใช้พิธีสารอิสตันบูล ซึ่งถือเป็นคู่มือที่มีข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติทางการแพทย์โดยครบถ้วน และประเทศเม็กซิโกก็ได้นำมาปรับใช้งานกับสำนักงานอัยการที่มีอำนาจสอบสวนคดีทรมานและก่อตั้งหน่วยงานทางการแพทย์ขึ้นภายในสำนักงานอัยการเอง ทำให้มีความพร้อมในการสอบสวนคดีทรมานเป็นอย่างมาก การที่มีหน่วยงานทางนิติวิทยาศาสตร์อยู่ภายในองค์กรที่ทำหน้าที่สอบสวน จะทำให้เกิดความยืดหยุ่นในการปฏิบัติหน้าที่อีกทั้งสร้างความรวดเร็วและมีผลต่อประสิทธิภาพของการสอบสวนด้วย

3. หลักการทั้งสามอย่างของการสอบสวนคดีทรมานนั้น ได้มาจากการสกัดหลักกฎหมายระหว่างประเทศซึ่งได้รับการปฏิบัติจากต่างประเทศแล้ว ซึ่งกลไกการสอบสวนของแต่ละประเทศนั้นมีความแตกต่างกันไปตามแต่ระบบกฎหมายของประเทศนั้น ๆ จะใช้บังคับ บางประเทศอย่างฝรั่งเศสและเม็กซิโกนั้น เป็นประเทศที่ใช้องค์กรอัยการที่ทำหน้าที่ควบคุมการสอบสวนของตำรวจ และสามารถที่จะเข้าทำการสอบสวนได้ทุกเมื่อ เมื่อมีเหตุการณ์ที่จะต้องทำหน้าที่เอง ดังเช่นเหตุการณ์ที่เป็นคดีสำคัญ หรือเป็นที่สนใจของประชาชน ทำให้ความเป็นกลางในการสอบสวนนั้น

ยังคงมีอยู่สำหรับการสอบสวนคดีทรมาน แต่สำหรับบางประเทศที่การสอบสวนยังคงเป็นอำนาจของเจ้าหน้าที่ตำรวจอย่างสมบูรณ์ ดั่งเช่น ประเทศอังกฤษ แอฟริกาใต้ จะเห็นได้ว่าประเทศเหล่านี้จะทำการก่อตั้งองค์กรที่รับข้อร้องเรียนเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าหน้าที่ขึ้นมาเป็นการเฉพาะ และการสอบสวนคดีทรมานจะอยู่ในขอบเขตขององค์กรที่ก่อตั้งมาใหม่นี้ด้วย ซึ่งหากเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่สอบสวนคดีทรมานเป็นการเฉพาะแล้ว ก็จะสามารถรับรองความเป็นกลางในการสอบสวนได้เป็นอย่างดี แต่สำหรับประเทศฟิลิปปินส์ได้มีแนวคิดแตกต่างออกไป โดยมิได้ก่อตั้งองค์กรขึ้นมาใหม่ดั่งเช่นอังกฤษ หรือแอฟริกาใต้ แต่จะใช้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเป็นตัวขับเคลื่อนในการสอบสวนคดีทรมาน โดยให้เข้าร่วมกับองค์กรอื่น ๆ ดั่งเช่นตำรวจ ทหาร อัยการหรือศาล และสามารถขอความร่วมมือแก่หน่วยงานราชการได้ทุกเมื่อ เมื่อต้องการความเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ ดังนั้น การสอบสวนคดีทรมานของประเทศฟิลิปปินส์จะเป็นไปโดยมีสององค์กรทำหน้าที่สอบสวนร่วมกันเสมอ โดยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนจะสามารถเลือกผู้ทำการสอบสวนร่วมได้ เพื่อความเป็นกลางมากยิ่งขึ้น

โดยสรุปแล้ว เมื่อประเทศไทยได้เข้าร่วมเป็นภาคีแก่อนุสัญญาต่อต้านการทรมานฯ เราจึงมีความจำเป็นต้องแก้ไขกลไกการสอบสวนคดีทรมานซึ่งถือเป็นขั้นตอนหลักในการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ เพื่อให้สอดคล้องกับอนุสัญญาดังกล่าว ซึ่งการสอบสวนคดีอาญาของประเทศไทยในปัจจุบันนั้นยังคงไม่สอดคล้อง และไม่มีประสิทธิภาพมากเพียงพอที่จะดำเนินคดีต่อผู้กระทำความผิดได้

5.2 ข้อเสนอแนะ

การปฏิบัติเพื่อให้สอดคล้องกับอนุสัญญาต่อต้านการทรมานฯ จำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากหลายภาคส่วน และจะต้องนำกฎหมายระหว่างประเทศและกฎหมายต่างประเทศมาพิจารณาร่วมกันในการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายภายในของประเทศไทย โดยเฉพาะการนำเอาพิธีสารอิสตันบูล ซึ่งเป็นคู่มือการสืบสวนสอบสวนและการบันทึกข้อมูลกรณีทรมานอย่างมีประสิทธิผลมาใช้ประกอบกับกฎหมายต่อต้านการทรมานต่าง ๆ และโดยที่ประเทศไทยในปัจจุบันยังไม่มีความผิดฐานทรมานตามความหมายของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานฯ กำหนดไว้เป็นความผิดทางอาญา การจะนำกลไกการสอบสวนคดีทรมานมาปรับใช้ได้ จึงมีความจำเป็นจะต้องกำหนดการทรมานไว้ให้เป็นฐานความผิดทางอาญาเสียก่อน โดยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. เพื่อปฏิบัติตามพันธกรณีของอนุสัญญาต่อต้านการทรมานฯ ในเรื่องของความเป็นกลาง (Impartiality) เห็นสมควรให้มีการก่อตั้งคณะกรรมการไต่สวนที่มีความเป็นอิสระดั่งเช่น

ประเทศอังกฤษและประเทศแอฟริกาใต้ ซึ่งระบบการดำเนินคดีอาญานั้นได้แบ่งแยกการสอบสวนและการฟ้องร้องดำเนินคดีออกจากกันดั่งเช่นประเทศไทย เพื่อทำการรับเรื่องร้องเรียนคดีทรมานและทำหน้าที่ดำเนินคดีทรมานเป็นการเฉพาะขึ้น ไม่ว่าจะเป็นแสวงหาหรือรวบรวมพยานหลักฐานต่าง ๆ การค้น การจับกุม การไต่สวนการตาย การสอบปากคำ และดำเนินการฟ้องร้องต่อไป ซึ่งจะทำให้เกิดทักษะและความสามารถเฉพาะด้านมากขึ้น เนื่องจากองค์กรเดิมที่มีอยู่นั้นรับหน้าที่ดำเนินคดีโดยมีขอบเขตที่กว้างเกินไป ไม่ว่าจะเป็นองค์กรตำรวจ พนักงานสอบสวนคดีพิเศษ หรือแม้กระทั่งเจ้าหน้าที่ของสำนักงานป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ หากขอบเขตการดำเนินคดีกว้างเกินไปอาจมีผลต่อประสิทธิภาพในการสอบสวนได้ เพราะอาจเกิดความสับสนในการปฏิบัติหน้าที่และอาจมีการโยนภาระให้แก่องค์กรอื่นได้ และเนื่องด้วยเหตุการณ์ทรมานที่เกิดขึ้นต่าง ๆ นั้น ล้วนแล้วแต่เป็นการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐทั้งสิ้น หากให้หน่วยงานที่มีเพียงเจ้าหน้าที่ของรัฐเท่านั้นทำการสอบสวน จะทำให้เกิดความกังวลใจของประชาชนโดยเฉพาะผู้เสียหาย จึงมีความจำเป็นจะต้องก่อตั้งคณะกรรมการที่ผสมผสานกันระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐและภาคประชาชนขึ้น ซึ่งภาคประชาชนนี้อาจมีหน่วยงานซึ่งมิใช่องค์กรของรัฐเข้าร่วมด้วยและให้ผู้เสียหายหรือผู้ที่มีส่วนได้เสียกับผู้เสียหายสามารถเข้าร่วมและได้รับรายงานความเคลื่อนไหวของคดีตลอดเวลา กลไกเช่นนี้จะทำให้การสอบสวนและการดำเนินคดีทรมานเป็นไปอย่างอิสระและเป็นกลางมากยิ่งขึ้น

2. เพื่อปฏิบัติตามความรวดเร็ว (prompt) ในการสอบสวนคดีทรมาน เห็นควรกำหนดกรอบเวลาที่ใช้ในการสอบสวนซึ่งไม่ควรเกินกว่า 60 วัน และควรเริ่มทำการสอบสวนทันทีเมื่อมีเหตุอันควรเชื่อว่ามีการทรมานเกิดขึ้น ดั่งเช่นประเทศฟิลิปปินส์ โดยต้องตรวจสอบข้อร้องเรียนที่มีการกล่าวอ้างว่ามีการทรมานเกิดขึ้นโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐทั้งหมด และรายงานผลการสอบสวนต่อองค์กรที่ทำหน้าที่ดำเนินคดีทรมานเป็นระยะ เพื่อพิจารณาถึงการดำเนินการในขั้นตอนต่อไปได้ และควรให้มีการดำเนินการสอบสวนเบื้องต้นในความตายทุกกรณีที่เกิดขึ้นระหว่างการควบคุมตัวของเจ้าหน้าที่รัฐ ดั่งเช่นประเทศแอฟริกาใต้ จะทำให้การสอบสวนเบื้องต้นเป็นไปอย่างรวดเร็ว ลดข้อกังวลของประชาชนได้อย่างรวดเร็ว โดยมิใช่เพียงแค่ข้อกล่าวอ้างของเจ้าหน้าที่รัฐเพียงฝ่ายเดียวว่ามิได้มีการทรมานเกิดขึ้น เพราะได้มีการสอบสวนตามระบบแล้วในขั้นต้น

3. เพื่อประสิทธิภาพในการสอบสวน (effectiveness) เห็นควรให้องค์กรที่ทำหน้าที่ดำเนินคดีทรมานนั้น มีหน่วยงานทางการแพทย์หรือนิติวิทยาศาสตร์อยู่ภายในองค์กรของตนเอง โดยมีผู้เชี่ยวชาญทางด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นนักจิตเวช นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ และแพทย์ผู้เชี่ยวชาญที่พร้อมจะทำการตรวจสอบเหตุทรมานได้ทุกเมื่อ ดั่งเช่นประเทศเม็กซิโกที่ก่อตั้งหน่วยงานทางนิติวิทยาศาสตร์ไว้ภายในองค์กรอัยการ และให้อำนาจในการเข้าถึงสถานที่ต่าง ๆ ทั้งที่เป็นหน่วยงานราชการและที่รโหฐานได้ โดยไม่ต้องมีคำสั่งจากศาล หากมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าสถานที่นั้น

ๆ มีการทรมานเกิดขึ้น เนื่องจากพยานหลักฐานที่เกิดจากการทรมานอาจสูญหายไปได้อย่างรวดเร็ว จึงควรให้อำนาจในการตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุ และให้อำนาจในการตรวจเยี่ยมสถานที่คุมขังโดยไม่จำต้องบอกกล่าวล่วงหน้า ซึ่งถือเป็นการตรวจสอบเหตุทรมานอีกกรณีหนึ่ง และให้อำนาจในการขอความร่วมมือแก่หน่วยงานอื่น ๆ ของภาครัฐ หากต้องการข้อมูลหรือความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านในการสอบสวนคดีทรมานต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น และเพื่อประสิทธิภาพที่เพิ่มขึ้นในคดีที่มีความสำคัญ จึงควรให้อำนาจในการคัดกรองคดีแก่หน่วยงานที่มีหน้าที่สอบสวนคดีทรมานดั่งเช่นประเทศอังกฤษโดยให้อำนาจในการขอให้หน่วยงานของรัฐเข้าร่วมสอบสวนกับตนได้ และพิจารณาจากเหตุอันสมควรหรือสามารถมอบหมายให้หน่วยงานอื่นทำการสอบสวนโดยตนเป็นผู้ควบคุมการสอบสวนคดีทรมานได้ จะทำให้การสอบสวนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นเพราะจะมุ่งปฏิบัติหน้าที่ในคดีที่สำคัญได้อย่างเต็มที่โดยที่คดีที่มีความสำคัญลดหลั่นลงมาไม่ได้รับความเสียหายหรือความล่าช้า เนื่องจากหน่วยงานอื่นได้ที่รับมอบหมายได้ดำเนินการไปโดยที่ไม่จำต้องรอให้คดีสำคัญที่จะต้องใช้ระยะเวลายาวนานเสร็จไปก่อน

4. เห็นสมควรเพิ่มช่องทางในการร้องทุกข์ของประชาชน เมื่อมีเหตุที่เกี่ยวข้องกับการทรมาน โดยอาจร้องทุกข์แก่หน่วยงานใดก็ได้เพื่อให้ทำการส่งคำร้องทุกข์นั้นมาให้แก่องค์กรที่ทำหน้าที่ดำเนินคดีทรมานเป็นการเฉพาะ เนื่องจากการทรมานนั้นถือเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนขั้นร้ายแรง และผู้ที่ตกอยู่ในสถานการณ์ทรมานอาจไม่มีทางเลือกมากนักที่จะทำการร้องทุกข์โดยตรงต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และอาจให้ผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับบุคคลที่อาจถูกทรมานสามารถทำการร้องทุกข์ได้ด้วย

5. ในการทำสำนวนชันสูตรพลิกศพ จากความตายที่เกิดขึ้นในระหว่างการควบคุมตัวของเจ้าพนักงานนั้น เห็นสมควรให้คณะกรรมการไต่สวนที่มีความเป็นอิสระ ทำหน้าที่แทนพนักงานสอบสวน เนื่องจากความตายที่เกิดขึ้นอาจเกิดขึ้นจากองค์กรตำรวจซึ่งมีอำนาจในการควบคุมตัวบุคคลผู้ต้องสงสัยก็ได้ โดยให้ทำหน้าที่ร่วมกับพนักงานอัยการในการทำสำนวนและหากปรากฏถึงมูลเหตุแห่งความตายว่าเป็นการกระทำโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ ก็ให้ทำการสอบสวนร่วมกับพนักงานอัยการต่อไป

6. เห็นสมควรให้ศาลมีบทบาทในการดำเนินคดีทรมานยิ่งขึ้น ดั่งเช่นประเทศฝรั่งเศส โดยสามารถไต่สวนข้อกล่าวหาว่ามีการทรมานขึ้นได้ในระหว่างพิจารณาคดี หรืออาจเปิดช่องทางให้หน่วยงานอื่น ๆ หรือผู้มีส่วนได้เสียกับผู้เสียหายสามารถยื่นคำร้องขอให้ศาลทำการไต่สวนเบื้องต้นเกี่ยวกับการทรมานได้และหากมีเหตุอันควรเชื่อว่าอาจมีการทรมานเกิดขึ้น ก็ให้มีอำนาจในการจำหน่ายคดีชั่วคราวและส่งเรื่องให้แก่องค์กรที่ทำหน้าที่ดำเนินคดีทรมานทำการสอบสวนและรายงานผลการสอบสวนต่อศาลต่อไป

7. เห็นสมควรให้มีการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ของรัฐในกระบวนการยุติธรรมทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นศาล พนักงานอัยการ เจ้าหน้าที่ตำรวจ เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร ฯลฯ ให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะให้นำคู่มือการสืบสวนสอบสวนและการบันทึกข้อมูลกรณีทรมานอย่างมีประสิทธิพล อย่างพิธีสารอิสตันบูลมาใช้ในการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจสอบสวนในทุกหน่วยงาน เพื่อให้เจ้าหน้าที่มีความพร้อมในการให้ความร่วมมือกับองค์กรที่ทำหน้าที่ดำเนินคดีทรมานได้

บรรณานุกรม

หนังสือและบทความในหนังสือ

กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. โครงการเวทีความคิดเพื่อการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพีเอสพริ้นติ้งแอนด์ดีไซน์ จำกัด, 2554.

กุลพล พลวัน. สิทธิมนุษยชนในสังคมโลก. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2547.

เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. คำอธิบายหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่าด้วย การดำเนินคดีในขั้นตอนก่อนการพิจารณา. พิมพ์ครั้งที่ 5 แก้ไขเพิ่มเติม. กรุงเทพมหานคร: จิรรัชการพิมพ์, 2549.

เข็มชัย ชุติวงศ์. คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2543.

คณิต ณ นคร. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2555.

_____. กฎหมายอาญา ภาคทั่วไป. พิมพ์ครั้งที่ 3 แก้ไขเพิ่มเติม. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2551.

_____. “กรมอัยการ: การปฏิรูปโครงสร้างและระบบงาน.” ใน รวมบทความด้านวิชาการของศาสตราจารย์ ดร.คณิต ณ นคร. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดพิมพ์อักษร, 2540.

จตุรนต์ ถิระวัฒน์. กฎหมายระหว่างประเทศ. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2558.

ชาติ ชัยเดชสุริยะ. สารานุกรมฉบับสรุปความ องค์กรอัยการใน 195 ประเทศ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2556.

ชาญชัย แสวงศักดิ์. การปรับปรุงองค์กรภาครัฐ: การควบคุมและตรวจสอบการใช้อำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่. กรุงเทพมหานคร: กราฟฟิคฟอร์เมท (ไทยแลนด์), 2540.

ญาดา รัตนอารักขา และศุภชัย คำคุ้ม. คำอธิบายกฎหมายว่าด้วยการสอบสวนคดีพิเศษและกรมสอบสวนคดีพิเศษ (DSI). กรุงเทพมหานคร: บริษัทกรุงสยามพับลิชชิ่ง จำกัด, 2556.

ณรงค์ ใจหาญ. หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 8 แก้ไขเพิ่มเติม. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2547.

ปกป้อง ศรีสนิท. คำอธิบายกฎหมายอาญาระหว่างประเทศ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2556.

_____. “ปัญหาการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย.” ใน รวมบทความงานวิชาการประจำปี พ.ศ. 2550, 2550.

_____. “ระบบกล่าวหาและระบบไต่สวนในวิธีพิจารณาความอาญา.” ใน ยืนหยัดบนหลักนิติธรรม, 2552.

มูลนิธิพัฒนากระบวนการยุติธรรม. มาตรฐานองค์การสหประชาชาติว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมทางอาญา แปลโดย กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, ชาติ ชัยเดชสุริยะ และณัฐวสา ฉัตรไพฑูรย์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เดือนตุลา.

มูลนิธิผสานวัฒนธรรม. คู่มือเบื้อต้นเกี่ยวกับกลไกสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศและการห้ามทรมานโดยเด็ดขาด. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพี.เพลส จำกัด, 2557.

_____. เปิดคำพิพากษาในสถานการณ์ฉุกเฉิน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2554.

วิชัย ศรีรัตน์. เอกสารการสอนชุดวิชา กฎหมายสิทธิมนุษยชน Human rights law. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2548.

สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. การตรวจเยี่ยมสถานที่คุมขัง: คู่มือปฏิบัติ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โรงพิมพ์ดอกเบี้ย, 2551.

_____. ยุติการทรมาน: คู่มือสำหรับเจ้าพนักงานของรัฐ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โรงพิมพ์ดอกเบี้ย, 2551.

_____. ศักดิ์ศรีและความยุติธรรมสำหรับทุกคน เสียงของเราที่ได้ยินบนแผ่นดินไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คีนมีเดีย, 2551.

อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์. สิทธิมนุษยชน. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2555.

อุทัย อาทิเวช. รวมบทความกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วี.เจ.พริ้นติ้ง, 2554.

บทความวารสาร

กุลพล พลวัน. “กฎหมายระหว่างประเทศกับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน.” บทบัณฑิตย์. ตอน 4. เล่มที่ 28, 2514.

โกเมน ภัทรภิรมย์. “การสอบสวนคดีอาญาในประเทศฝรั่งเศส.” อัยการนิเทศ, ฉบับที่ 3. เล่ม 31, 2512.

โกศล โสภาคย์วิจิตร์. “กำเนิดของสิทธิมนุษยชน.” วารสารกฎหมาย. ฉบับที่ 2. ปีที่ 4, 2521.

คณิต ณ นคร. “อัยการกับการสอบสวนคดีอาญา.” วารสารนิติศาสตร์. ฉบับที่ 2. ปีที่ 9, 2520.

_____. “กรมสอบสวน: ทางแก้ความเดือดร้อนของประชาชนจริงหรือ.” อัยการนิเทศ. ฉบับที่ 1. เล่ม 42, 2523.

ธีรพัฒน์ อัศวสังสิทธิ. “ประเทศไทยกับการให้สัตยาบันธรรมนูญกรุงโรมสำหรับศาลอาญาระหว่างประเทศ.” จุลนิติ, ฉบับที่ 3, ปีที่ 5, 2549.

น้ำแท้ มีบุญสล้าง. “หลักการพื้นฐานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา.” บทบัณฑิตย์. ตอน 3. เล่มที่ 70, 2557.

ประเทือง กีรติบุตร์, สม จารักษ์ และอมร จันทรสมบูรณ์. “บทบาทของอัยการกับการสอบสวนคดีอาญา: สัมภาษณ์.” วารสารนิติศาสตร์. ฉบับที่ 2. ปีที่ 9, 2520.

รวินท์ ลีละพัฒนะ. “สถานการณ์ฉุกเฉินและอนุสัญญาสิทธิมนุษยชนยุโรป.” วารสารกฎหมาย. ฉบับที่ 1. ปีที่ 32, 2557.

อรรถพล ใหญ่สว่าง. “บทบาทพนักงานอัยการกับการสอบสวนร่วมกับพนักงานสอบสวนภายใต้ร่างรัฐธรรมนูญฉบับปฏิรูปประเทศไทย ตอน 1.” บทบัณฑิตย์. ตอนที่ 2. เล่มที่ 71, 2558.

วิทยานิพนธ์

เกศกนก เข็มตรง. “การต่อต้านการทรมานตามกฎหมายระหว่างประเทศและปัญหาในการปฏิบัติตามพันธกรณีระหว่างประเทศ”. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2555.

จิตชญา คงสวัสดิ์. “บทบาทของพนักงานอัยการในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกใช้มาตรการบังคับในชั้นสอบสวน”. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2556.

พชน์ ฐาปนดุลย์. “การสอบสวนคดีความผิดอันยอมความได้ก่อนมีคำร้องทุกข์ตามระเบียบ”. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2554.

เดือนรุ่ง หาญธีระชัยกุล. “ระบบการจัดหาทนายความให้จำเลยในคดีอาญา”. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, 2547.

ประไพพัทน์ สวัสดี. “ปัญหาความคุ้มกันในกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ: ศึกษาคำพิพากษาของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (ICJ) ในคดี arrest warrant”. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551.

มานะ เผาะช่วย. “ระบบการดำเนินคดีอาญาในชั้นเจ้าพนักงาน: ศึกษาเปรียบเทียบระบบของประเทศอังกฤษ ฝรั่งเศสและประเทศไทย”. วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2556.

สัญลักษ์ ปัญวัฒนลิขิต. “ประสิทธิภาพในการดำเนินคดีอาญา: ศึกษาระบบการดำเนินคดีชั้นเจ้าพนักงานและชั้นศาล”. วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2552.

สัตยา อรุณธานี. “อำนาจของพนักงานอัยการเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญา”. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520.

สุรนาท วงศ์พรหมชัย. “การตรวจทางนิติวิทยาศาสตร์กับพยานหลักฐานในคดีอาญา”. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551.

อติวัช สายสอิ้ง. “อำนาจสอบสวนของพนักงานฝ่ายปกครอง”. วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2556.

อโนทัย วัฒนาพรรณิกร. “การเข้าเป็นภาคีอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการประติบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี ค.ศ. 1984 (Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment – CAT) : ศึกษากรณีประเทศไทย”. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553.

อรุณี กระจ่างแสง. “อัยการกับการสอบสวนคดีอาญา”. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2532.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

แสวง บุญเฉลิมวิภาส, “การยกเลิกจารีตนครบาล.” https://voicefromthais.wordpress.com/, 10 ธันวาคม 2558.

ไทยรัฐออนไลน์, “เปิดโปงกลจับแพะ แฉสารพัดทรมานโหด.” http://www.thairath.co.th/content/462462 10 ธันวาคม 2558.

เอกสารอื่น ๆ

กฎกระทรวงว่าด้วยการกำหนดคดีพิเศษเพิ่มเติมตามกฎหมายว่าด้วยการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547.

ข้อบังคับ กคพ. ว่าด้วยการปฏิบัติหน้าที่ในคดีพิเศษระหว่างหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง พ.ศ. 2547.

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 430/2546.

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 781/2543.

ประกิจ เพชรรัตน์. “การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาในชั้นสอบสวน”. งานวิจัยส่วนบุคคล หลักสูตร “ผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง (บ.ย.ส.)” รุ่นที่ 14 วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม, 2553.

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ประมวลกฎหมายอาญา

พิธีสารอิสตันบูล คู่มือการสืบสวนสอบสวนและบันทึกข้อมูลหลักฐานอย่างมีประสิทธิผล กรณีการทรมาน และการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่น ๆ ที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี

พระราชบัญญัติกฎอัยการศึก.

พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547.

พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548.

ระเบียบกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค 4 ว่าด้วยวิธีปฏิบัติของพนักงานเจ้าหน้าที่.

รายงานการศึกษาวิจัย เรื่อง ความพร้อมของประเทศไทยต่อการเข้าเป็นภาคีอนุสัญญาว่าด้วยการต่อต้านการทรมาน และการประติบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี (Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, 1984).

อนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการประติบัติหรือการลงโทษอื่น ที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี.

Other Materials

American Convention on Human Rights.

France Criminal Code.

France Criminal Procedure Code.

Istanbul Protocol, Manual on the Effective Investigation and Documentation of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment.

Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners, Adopted August 30, 1995.

The Anti – Torture Act, 2009.

The Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, 1984.

The Correctional Service Act.

The Criminal Justice Act, 1988.

The European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, 1950.

The Federal law for the Prevention and Punishment of Torture.

The Human Security Act, 2007.

The Independent Police Investigation Directorate Act, 2011.

The Inter – American Convention to Prevent and Punish Torture.

The International Covenant on Civil and Politic Rights, 1966.

The Organic Law of the National Commission of Human Rights.

The Rome statue of the International Criminal Court.

The Universal Declaration of Human Rights.

UN Doc. A/43/44.

_____. A/44/46.

_____. A/48/44/Add.1.

_____. A/49/44.

_____. A/53/44.

_____. CAT/C/4/Rev.3.

_____. CAT/C/52/Add.3.

_____. CAT/C/FRA/4-6.

_____. CAT/C/FRA/7.

_____. CAT/C/FRA/CO/3.

_____. CAT/C/FRA/CO/4-6.

_____. CAT/C/GC/2.

_____. CAT/C/GC/3.

_____. CAT/C/GRB/5.

_____. CAT/C/MEX/CO/5-6.

_____. CAT/C/PHL/2.

_____. CAT/C/PHL/3.

_____. CAT/C/PHL/CO/2.

_____. CAT/C/PHL/CO/2/Add.1.

_____. CAT/C/THA/CO/1.

_____. CAT/C/ZAF/CO/1.

_____. CCPR/C/79/Add.80.

Vienna Convention on law of Treaties

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ	นายปรเมศวร์ สุขกมลอนันต์
วันเดือนปีเกิด	18 มกราคม พ.ศ. 2533
วุฒิการศึกษา	นิติศาสตร์บัณฑิต มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง ปีการศึกษา 2554 ประกาศนียบัตรวิชาว่าความ รุ่นที่ 41 สภาทนายความ

ผลงานทางวิชาการ

ปรเมศวร์ สุขกมลอนันต์. “การดำเนินคดีทรมาน : ศึกษารูปแบบการสอบสวนที่เหมาะสม” วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต (สาขากฎหมายอาญา) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2558.